

การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา
จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

นางสาวมัทนียา พงศ์สุวรรณ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6809-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PROPOSED GUIDELINES FOR THE PROMOTION OF MUTUAL UNDERSTANDING
BETWEEN THE KINGDOM OF THAILAND AND THE KINGDOM OF CAMBODIA
BASED ON THE ANALYSIS OF HISTORICAL CONTENTS
IN THE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Miss Mattaniya Phongsuwan

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Development of Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education
Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6809-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับ
ราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือ
แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

โดย นางสาวมัทนียา พงศ์สุวรรณ

สาขาวิชา พัฒนศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชินชนก ไควินท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์)

มัทนียา พงศ์สุวรรณ: การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา. (PROPOSED GUIDELINES FOR THE PROMOTION OF MUTUAL UNDERSTANDING BETWEEN THE KINGDOM OF THAILAND AND THE KINGDOM OF CAMBODIA BASED ON THE ANALYSIS OF HISTORICAL CONTENTS IN THE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS. อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล, 362 หน้า. ISBN 974-17-6809-5

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย 2) เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

ผลการศึกษาพบว่า ในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศมีเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาทางการสงครามมากที่สุด โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) ส่วนภาพประกอบนั้น ในหนังสือแบบเรียนของไทยปรากฏภาพประกอบเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด ในขณะที่หนังสือแบบเรียนของกัมพูชามีภาพประกอบเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยทางการเมืองการปกครองเท่าๆ กับภาพประกอบเนื้อหาสังคมและวัฒนธรรม

ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทยนั้น กัมพูชาคืออาณาจักรที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ได้รับความชื่นชมเชิดชูด้านการปกครองจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งได้ส่งผลต่อรูปแบบการปกครองของกัมพูชาและนำมาสู่รูปแบบการปกครองของไทยในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสงคราม โดยไทยเป็นฝ่ายยกทัพไปโจมตีกัมพูชาเพื่อขยายอำนาจการปกครองจนทำให้กัมพูชาตกเป็นประเทศราชของไทย ไทยจึงดูแลกัมพูชาในฐานะประเทศราช โดยการแต่งตั้งผู้ปกครองและดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย การที่กัมพูชามีปัญหาการแตกแยกภายในและความต้องการเป็นอิสระทำให้กัมพูชาสร้างความสัมพันธ์กับเวียดนาม ในหนังสือแบบเรียนบันทึกว่าเมื่อใดที่ไทยอ่อนแอหรือพ่ายแพ้พม่าติดกัมพูชามักจะฉวยโอกาสส่งกองทัพเข้าตีเมืองทางตะวันออกของไทยเสมอ และพบว่าปัญหาภายในของกัมพูชาเองส่งผลให้เศรษฐกิจเสื่อมโทรม ส่วนศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชาทั้งในอดีตและปัจจุบันได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาพบว่า ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่อพยพมาจากตอนใต้ของจีนเข้ามาอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นของกัมพูชา จนกระทั่งสร้างอาณาจักรของตนขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการสงครามที่ฝ่ายไทยมักจะเป็นฝ่ายยกทัพเข้ามารุกรานกัมพูชา การโจมตีของไทยแต่ละครั้งส่งผลให้กัมพูชาตกเป็นประเทศที่อ่อนแอ เพราะไทยได้กวาดต้อนนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มีความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพย์สินสมบัติและมรดกอันมีค่าของกัมพูชาไปหมด ดังนั้นกษัตริย์ของกัมพูชาแต่ละพระองค์จึงมีความพยายามที่จะกู้เอาแผ่นดินของตนที่ไทยยึดครองกลับคืนมา

สิ่งที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชานั้นทำได้โดยลดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สงครามและความขัดแย้ง เพิ่มเนื้อหาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดภาพในด้านที่กว้างขึ้นและความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกันยิ่งขึ้น มีการใช้เอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายในการเขียนแบบเรียนโดยไม่บิดเบือนประวัติศาสตร์ และใช้ภาษาที่เป็นกลาง ไม่ก่อให้เกิดอคติระหว่างกัน

KEY WORD : MUTUAL UNDERSTANDING/THAILAND AND CAMBODIA/HISTORICAL CONTENT

MATTANIYA PHONGSUWAN : PROPOSED GUIDELINES FOR THE PROMOTION OF MUTUAL UNDERSTANDING BETWEEN THE KINGDOM OF THAILAND AND THE KINGDOM OF CAMBODIA BASED ON THE ANALYSIS OF HISTORICAL CONTENTS IN THE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. KANNIGA SACHAKUL, Ph.D. 362 pp. ISBN 974-17-6809-5

This study has the following objectives: 1) to analyze the image of the Kingdom of Cambodia based on the historical content in the social studies textbooks in Thailand . 2) to analyze the image of Thailand based on the historical content in the social studies textbooks in the Kingdom of Cambodia. 3) to present the guidelines for the promotion of mutual understanding between Thailand and the Kingdom of Cambodia.

The finding is that in the textbooks of both countries, the historical content of politics related to the relationship between Thailand and the Kingdom of Cambodia mostly involves warfare, especially during the Ayudhaya period (1893-2310 B.E.). However, the pictorial illustrations in the textbooks of Thailand feature mostly the historical content of the Kingdom of Cambodia in the social and cultural aspects whereas the textbooks of the Kingdom of Cambodia feature the historical content in the political aspects in the equal volume as those in the social and cultural aspects.

The image as portrayed in the historical content in the textbooks in Thailand illustrates that Cambodia had possessed high civilization since the sixth century. The country had accepted the principle concepts and beliefs for the sovereignty from Brahmanism-Hinduism, which affects the regime of Cambodia and subsequently, that of Thailand. The relationship between Thailand and Cambodia mostly involves warfare. Most of the time, Thailand attacked Cambodia to broaden the ruling power and colonize Cambodia. Then, Thailand overruled Cambodia as a colony by appointing a ruler and keeping the country in peace. The internal disputes in Cambodia and eagerness for independence drove Cambodia to bridge a relationship with Vietnam. The textbooks display the records that whenever Thailand was weakened or attacked by Burma, Cambodia always took the opportunity to dispatch an army to attack the eastern provinces of Thailand. It is also found that Cambodia's internal problems resulted in the economic downfall. As for the aspect of art and culture in the present and the past, Cambodia was influenced by the ethical beliefs of Brahmanism and Hinduism.

The image of Thailand portrayed in the historical content in the Cambodian textbooks is that the Thai race migrated from the south of China into the land of Cambodia and later established its own kingdom. The relationship between the two countries mostly involved warfare, which was started from the Thai side that attacked Cambodia. Each attack of the Thais weakened Cambodia because Thailand brought back scholars richly educated in the area of culture and besides, confiscated all Cambodia's valuables and heritages. Therefore, each Cambodian monarch put all effort to take all the land back from Thailand.

To promote the mutual understanding between Thailand and the Kingdom of Cambodia, it is necessary to decrease the historical content for warfare and disputes and instead, to increase the historical content for the relationship of economic, social and cultural aspects to challenge a broader view and more friendly relationship. In addition, a more variety of historical evidence and documents must be used as reference materials by avoiding the historical distortion. Lastly, the tone in the language used in the textbooks must be neutral in order to avoid causing prejudice against each other.

Department EDUCATIONAL POLICY, MANAGEMENT, AND LEADERSHIP Student's signature.....
Field of Study DEVELOPMENT EDUCATION Advisor's signature.....
Academic Year 2004

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร. วรรณิการ์ สัจกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนโอกาสและประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงาน โดยเฉพาะการได้รับโอกาสให้เดินทางไปสัมผัสกับสภาพความเป็นจริงของการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในราชอาณาจักรกัมพูชา

ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ชี้แนะแนวทางและให้คำแนะนำ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาพัฒนศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาสละเวลาและให้ความเมตตาชี้แนะแก่ผู้วิจัย ด้วยมุ่งหวังที่จะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และเกิดประโยชน์

ขอขอบคุณคุณวรวิภา สุภาพ และคุณศิริวรรณ โสดา สำหรับคำแนะนำและกำลังใจที่มีให้กันตลอดมา

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณพี่น้องชาวพัฒนศึกษาทุกท่านและผู้มีพระคุณที่ได้เอื้อนามซึ่งได้ให้ความหวังใจ กำลังใจและสนับสนุนทางด้านวิชาการด้วยดีเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา โดยเฉพาะเพื่อนๆ พัฒนศึกษา ปริญญาโท รุ่น 2 ที่ร่วมเรียนรู้จนกระทั่งมีวันนี้ที่ทุกคนประสบความสำเร็จด้านการศึกษาร่วมกัน

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่พ่อคุณแม่ที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาตลอดมา รวมทั้งเป็นกำลังใจที่สำคัญ ขอขอบคุณน้องชายที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1: บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตในการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2: เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ส่วนที่ 1 สารสำคัญของประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ และการศึกษาเพื่อ	
ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ.....	11
1. ความหมายของประวัติศาสตร์.....	11
2. ลักษณะของประวัติศาสตร์.....	13
3. จุดมุ่งหมายในการศึกษาประวัติศาสตร์.....	14
4. ปัจจัยตัวกำหนดประวัติศาสตร์.....	14
5. ปรัชญาของประวัติศาสตร์.....	15
6. คุณค่าของวิชาประวัติศาสตร์.....	23
7. วัตถุประสงค์ของการสอนประวัติศาสตร์.....	26
8. โครงสร้างของวิชาประวัติศาสตร์.....	28
9. การจำแนกสาขาวิชาประวัติศาสตร์.....	28
10. ข้อสังเกตในการเลือกเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์.....	36
11. การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ.....	37

บทที่	หน้า
ส่วนที่ 2 สารระสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา และประวัติศาสตร์.....	39
1. สารระสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา และประวัติศาสตร์ของประเทศไทย.....	39
2. สารระสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา แลประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรกัมพูชา.....	48
ส่วนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
3: วิธิดำเนินการศึกษา.....	59
ขั้นตอนที่ 1 การแปลเนื้อหาประวัติศาสตร์และตรวจสอบความถูกต้องของการแปล... 59	59
ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis).....	60
ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์.....	68
4: ผลการวิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา.....	70
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ของไทย.....	70
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ของกัมพูชา.....	78
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของไทย.....	84
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา.....	88
5: ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย.....	96
ตอนที่ 1 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือ แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านการเมืองการปกครอง.....	96
ตอนที่ 2 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือ แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านเศรษฐกิจ.....	147
ตอนที่ 3 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือ แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	152

บทที่	หน้า
6: ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ของราชอาณาจักรกัมพูชา.....	184
ตอนที่ 1 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง.....	184
ตอนที่ 2 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านเศรษฐกิจ.....	225
ตอนที่ 3 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	231
7: สรุปลผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	237
สรุปลผลการวิจัย.....	237
อภิปรายผลการวิจัย.....	255
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	274
รายการอ้างอิง.....	277
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของ ราชอาณาจักรกัมพูชา.....	286
ภาคผนวก ข แบบวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์.....	349
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	362

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 5-1 แผนที่อาณาจักรฟูนัน.....	98
ภาพที่ 5-2 แผนที่สังเขปแสดงอาณาเขตของอาณาจักรเจนละ.....	99
ภาพที่ 5-3 แผนที่สังเขปแสดงอาณาจักรเจนละแบ่งเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ..	100
ภาพที่ 5-4 ผู้นำเขมร 3 ฝ่าย ในรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ประกอบด้วย เจ้านโรดม สีหนุ (ซ้าย) นายเขิว สัมพันธ์ (กลาง) และนายซอนซาน (ขวาสุด).....	113
ภาพที่ 5-5 ทหารเวียดนามถอนออกจากกัมพูชา.....	113
ภาพที่ 5-6 ภาพวาดสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เลียบเมืองละแวก เมืองหลวงของ เขมร ที่มาของภาพ: หนังสือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 100 ปี ของการครองราชย์.....	125
ภาพที่ 5-7 แผนที่การเสียดินแดนในการดูแลของไทยให้แก่ฝรั่งเศส ตั้งแต่ปี พ.ศ.2410-พ.ศ.2449.....	145
ภาพที่ 5-8 (ภาพบน) ปราสาทนครวัด เมืองเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรงสร้างอุทิศถวายแด่พระนารายณ์ ก่อด้วยศิลาทราย เป็นปราสาทที่สง่างามที่สุดในศิลปะเขมร (ภาพล่างซ้าย) ภาพกองทัพเสียมฤก เป็นภาพสลักนูนต่ำ อยู่ที่ระเบียงปราสาทนครวัด (ภาพล่างขวา) ภาพทหารไทยเดินสวนสนาม เป็นภาพสลักนูนต่ำ อยู่ที่ระเบียงปราสาทนครวัด.....	161
ภาพที่ 5-9 ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่ง ของโลก.....	163
ภาพที่ 5-10 นครวัดในกัมพูชา สถาปัตยกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจาก ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู.....	164
ภาพที่ 5-11 ปราสาทบาเยน.....	165
ภาพที่ 5-12 อโรคยาศาลหรือโรงพยาบาล กษัตริย์เมืองพระนคร โปรดให้สร้างขึ้น อโรคยาศาลหลังหนึ่งพบที่จังหวัดชัยภูมิ.....	166
ภาพที่ 5-13 ซากธรรมศาลาที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา.....	167
ภาพที่ 5-14 พระพุทธรูปสมัยอู่ทองซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอม.....	175

ภาพที่ 5-15 ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึง อิทธิพลของวัฒนธรรมขอมที่มีอยู่มากทางแถบ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง.....	177
ภาพที่ 5-16 ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศาสนสถานซึ่งได้รับอิทธิพล ทางศิลปวัฒนธรรมของขอม.....	177
ภาพที่ 5-17 พระปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นศิลปะแบบขอม.....	178
ภาพที่ 5-18 ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ปราสาทที่ได้รับอิทธิพลจาก ศิลปะขอม.....	178
ภาพที่ 5-19 รูปทรงของพระปราสาทในวัดพระพายหลวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ได้รับอิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมของเขมร.....	180
ภาพที่ 5-20 (ซ้าย) พระปราสาทแบบขอม สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ยุคที่ 1 (วัดพุทธไสสวรรคย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) (ขวา) พระปราสาทแบบขอม สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ยุคที่ 1 (วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา).....	181
ภาพที่ 5-21 วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างในสมัย สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยมีคติในการสร้างตามแบบ ปราสาทนครวัดของเขมร.....	182
ภาพที่ 6-1 สุโขทัยเป็นดินแดนของเขมรในสมัยโบราณ.....	188
ภาพที่ 6-2 แผ่นดินเขมรที่สยามมอบให้ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1907.....	219
ภาพที่ 6-3 กสิกรรมในประเทศไทย.....	226
ภาพที่ 6-4 ตลาดในประเทศไทย.....	229
ภาพที่ 6-5 พระราชวังของไทยและ โบสถ์พระแก้วมรกต.....	232
ภาพที่ 6-6 ปราสาทเขมรตั้งอยู่ที่กรุงอยุธยา.....	233
ภาพที่ 6-7 การต้อนรับของชนชาติสยามที่อยุธยา.....	233
ภาพที่ 7-1 ภาพพิธีปฐมกรรม เขียนโดย พระยานุศาสน์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ในพระอุโบสถวัดสุวรรณคาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	261
ภาพที่ 7-2 พระโค.....	265
ภาพที่ 7-3 พระแก้ว.....	265
ภาพที่ 7-4 พระโค ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือวัดพระแก้ว.....	266
ภาพที่ 7-5 พระเจ้ารามที่ 1 หรือรามคำแหง.....	269
ภาพที่ 7-6 ปราสาทเขมรตั้งอยู่ที่กรุงอยุธยา.....	270

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีศึกษาความคิด พฤติกรรมมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนความเข้าใจในตัวมนุษย์ (สืบแสง พรหมบุญ, 2537: 29) ประวัติศาสตร์ยังเป็นที่รวมประสบการณ์ทุกด้านที่เกิดจากสามัญสำนึกและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นประวัติศาสตร์กับชีวิตมนุษย์จึงไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ในแง่ของสังคมประวัติศาสตร์ก็เป็นอดีตอันเป็นตัวอย่างหรือบทเรียนที่จะทำให้สังคมนั้นทำอะไร หรือไม่ทำอะไรก็ตามในปัจจุบัน ซึ่งก็หมายถึงการเดินไปสู่อนาคตอีกด้วย สังคมที่มีจิตสำนึกของตนจะสามารถเรียนรู้จากอดีตได้ เรียนรู้ว่าการกระทำใดเป็นความสำเร็จ การกระทำใดเป็นความล้มเหลว ตัวอย่างจากอดีตนั้นจะช่วยให้สังคมปฏิบัติตนได้ในปัจจุบันเพื่อไปสู่อนาคต (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 17-18)

ในสังคมจีนโบราณ ตำราประวัติศาสตร์เป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญ บัณฑิตจีนและนักปกครองของจีนจนถึงสมัยใหม่ยังคงให้ความสำคัญแก่ประวัติศาสตร์สองประการ ประการหนึ่งประวัติศาสตร์มีหน้าที่ในฐานะที่เป็นหลักการหรือเครื่องนำทางทางจริยธรรม ส่วนอีกประการหนึ่งคือ ประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนด้านวิเทศนโยบายและการเมืองการปกครอง เช่นเดียวกับสังคมอินเดียสมัยโบราณที่ถือว่า อติหาสะ หรือวิชาพงศาวดาร เป็นหนึ่งในวิชาศิลปศาสตร์ที่กษัตริย์และเจ้านายต้องศึกษาเพื่อความเป็นผู้นำด้านการปกครอง แนวความคิดนี้ของอินเดียโบราณยังมีอิทธิพลต่อราชสำนักของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 57-58)

เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นขุมความรู้ที่สำคัญที่ช่วยให้ชีวิตมนุษย์มีความหมายและมีคุณค่าไม่เพียงแต่จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจและรู้จักตนเองดีขึ้นเท่านั้น ประวัติศาสตร์ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมมนุษย์อีกด้วย ในการพัฒนาประเทศ ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งก็คือ ประชาชนควรศึกษาและมองอดีตของตนอย่างไร (สืบแสง พรหมบุญ, 2537: 38-39) ส่วนหนึ่งนั่นก็คือ ประชาชนควรศึกษาและมองประวัติศาสตร์ชาติของตนอย่างไร โดยเฉพาะเยาวชนของชาติผู้ซึ่งจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศควรจะศึกษาประวัติศาสตร์ชาติในเรื่องใดบ้าง

ดังเช่นกรณีของประเทศญี่ปุ่น ผู้นำญี่ปุ่นสนับสนุนให้มีการศึกษาและตีความอดีตของตนเสียใหม่ให้สอดคล้องกับความพยายามที่จะพัฒนาไปสู่ความทันสมัย วิธีการดังกล่าวจำเป็นจะต้องใช้

ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นกลวิธีอีกแบบหนึ่งในการพัฒนาภายในกรอบของ ขอบประเพณีที่ดีความและดัดแปลงใหม่ให้เหมาะสม ซึ่งจะมีผลให้การเปลี่ยนแปลงเป็นที่ยอมรับง่ายขึ้น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญแก่ประวัติศาสตร์ในการพัฒนามากที่สุด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การที่ญี่ปุ่นสนับสนุนให้มีการจัดงานวันระลึกความพ่ายแพ้อย่างย่อเย็บของคนในสงครามโลกครั้งที่สอง ในวันที่ 15 สิงหาคม ของทุกปี หรือที่เรียกกันว่า “วันสันติภาพ” เหตุใดญี่ปุ่นจึงไม่ถือว่าเป็นวันแห่งความอับสอดสู แน่นอนที่สุด ญี่ปุ่นต้องการให้เป็นอุทธาหรณ์แห่งการเรียนรู้ของคนในชาติ และใช้เป็นพลังกระตุ้นให้ชาวญี่ปุ่นรวมพลังกันแก้ไขปัญหาของชาติเพื่อกู้ศักดิ์ศรีของชาวญี่ปุ่นกลับคืนมาให้ได้

นอกจากญี่ปุ่นแล้ว การสอนประวัติศาสตร์ในประเทศต่างๆ ก็มีจุดที่น่าสนใจดังเช่น ในประเทศเยอรมันนี ในช่วงที่ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจและหันไปยึดเรื่องชาตินิยม (Nationalism) เป็นหลักการแห่งชาติ ตำราประวัติศาสตร์ในสมัยนี้จึงมุ่งหมายที่จะสอนให้มีแนวความคิดและอุดมการณ์ (Ideology) ยกย่องและให้ความสำคัญประเทศและความเป็นเยอรมันนีเหนือชาติอื่น ใต้อำนาจที่พลเมืองเยอรมันที่ดีต้องเชื่อและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำในทุกสิ่ง เช่นเดียวกับประเทศอิตาลี ภายใต้การนำของมุสโสลินี (Benito Mussolini) ซึ่งมีแนวทางการปกครองบริหารประเทศยึดหลักเผด็จการ (Fascism) ดังนั้นความมุ่งหมายของประวัติศาสตร์อิตาลีในช่วงนี้จึงเป็นการสนองตอบต่ออำนาจ (Power) และเป็นเรื่องของชาตินิยม (Nationalism) กรณีของประเทศเยอรมันนีและอิตาลีในยุคดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้นำและระบอบการปกครองมีบทบาทสำคัญในการในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนประวัติศาสตร์เพื่อให้เอื้อต่อสภาพสังคมและเงื่อนไขต่อการปกครองในขณะนั้น

ราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในขณะนั้นมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส การเรียนการสอนประวัติศาสตร์เน้นและให้ความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนประวัติศาสตร์การปฏิบัติ ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายต้องการที่จะเร้าให้รักและเลื่อมใสศรัทธาในระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ ในเวลาต่อมา เมื่อฝรั่งเศสก้าวเข้าสู่ยุคการมีอำนาจของพระเจ้านโปเลียน ประวัติศาสตร์ก็กลายเป็นเครื่องมือสนับสนุนเกียรติคุณของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งไม่ต่างกับประเทศรัสเซีย ในภายหลังการปฏิวัติใหญ่ หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ก็เน้นจุดมุ่งหมายในการเรียนหลักและการปฏิบัติตามแนวทางสังคมนิยมภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์ (Communism) นั่นคือจะเห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง วิชาประวัติศาสตร์เองก็ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังแนวคิดหรือลักษณะอันพึงประสงค์ของรัฐแก่เยาวชนของชาติซึ่งก็ไม่ต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา

การสอนประวัติศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาเริ่มตั้งแต่สมัยยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยเริ่มมีการสอนในโรงเรียนและวิทยาลัยในบอสตันก่อน ในระยะแรกเรียนโดยใช้ตำราของอังกฤษ เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ของอังกฤษทั้งหมด ต่อมาใน ค.ศ.1776 ภายหลังการประกาศอิสรภาพแล้ว การเรียนการสอนประวัติศาสตร์เริ่มมีความสำคัญยิ่งขึ้นนับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาต้องทำสงครามกับอังกฤษในปีค.ศ.1812 รัฐบาลแห่งรัฐต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนทุกแห่งจัดให้มีการสอนประวัติศาสตร์ และเน้นให้สอนเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา” (History of the U.S.A.)

ประเทศอังกฤษเป็นอีกประเทศหนึ่งให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ จึงได้บรรจุให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียน ในช่วงที่ประเทศอังกฤษกำลังเผชิญวิกฤตการณ์ (crisis) ครั้งสำคัญโดยมีข้อขัดแย้งกับประเทศสเปน ซึ่งในขณะนั้นเป็นประเทศที่เข้มแข็งที่สุดในยุโรปในระบอบปลายศตวรรษที่ 16 โรงเรียนในอังกฤษส่วนใหญ่จึงมุ่งหมายที่จะใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม (Nationalism) ให้นักเรียนมีความรักชาติ อีกทั้งยังมีผู้วิจารณ์ว่าแบบเรียนประวัติศาสตร์อังกฤษให้ความสำคัญต่อชัยชนะเหนือสเปนในสงคราม Spanish Armada ใน ค.ศ.1588 อย่างเกินความเป็นจริง (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 63) จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสอนประวัติศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสภาพสังคมของแต่ละประเทศ มิใช่เป็นการเรียนประวัติศาสตร์ด้วยความมุ่งหมายเพียงแค่การเรียนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต

“แนวความคิดเรื่องการสร้างชาติหรือความสำนึกเกี่ยวกับการรวมชาติ จำเป็นต้องมาจากประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบรรดาประเทศที่เคยถูกลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกครอบงำหรือคุกคาม ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์ชาติจึงมีความสำคัญอย่างใหญ่หลวงต่อระบบการศึกษาสมัยใหม่ เพราะประวัติศาสตร์ถูกใช้ด้วยจุดประสงค์อื่นที่เกินไปกว่าการศึกษาเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 61)

ในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา กระแสความคิดปรัชญาประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงโดย

“ความรู้ประวัติศาสตร์คือการรับรู้เรื่องราวผ่านข้อเขียนหรือตัวบท (Text) นักประวัติศาสตร์เป็นคนเขียนหรือสร้างตัวบทดังกล่าว นักเรียนหรือผู้อ่านรับรู้เรื่องราวอดีตเกิดความรู้ได้ด้วยการอ่านตัวบทดังกล่าว” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2544: 364)

ถึงแม้ว่าบางคนมีประสบการณ์โดยตรงกับอดีตเร็วๆ นี้ที่นักประวัติศาสตร์เขียนถึง ความรู้ของเขาที่เขาพบเห็นด้วยตนเองก็จะได้รับการจัดแจงให้เป็นระบบระเบียบ หรือประสานกับเหตุการณ์อื่นๆ หรือบริบทระดับมหภาคด้วยเรื่องราวหรือตัวบทที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นมา

“มิติแห่งการเป็นตัวบทของประวัติศาสตร์คงไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งจะค้นพบอย่างแน่นอน แต่หากเราจะมาเพ่งพินิจให้ความสนใจและขยายมิตินี้ออกมา เราจะเห็นว่า วิถีพูดวิธีเขียน ด้วยสำนวนต่างๆ ที่หากดูเผินๆ แล้วไม่มีปัญหา อาจจะเป็นทั้งการกลบเกลื่อน เบี่ยงเบน หรือก่อให้เกิดความไม่แน่ชัดอื่นๆ”
(ธีระ นุชเปี่ยม, 2537: 8)

ดังนั้นตัวบทของประวัติศาสตร์จึงถูก “สร้าง” ขึ้นผ่านวิถีพูดวิธีเขียน ซึ่งเป็นการสร้างผ่านภาษานั้นเอง โดยผู้เขียนสามารถสร้าง “สัญลักษณ์” ผ่านตัวบทของประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดภาพและความรู้สึกที่ต้องขึ้นในการรับรู้ของผู้อ่าน ดังนั้น

“เมื่อประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้น ความหมายเชิงสัญลักษณ์ก็ถูกสร้างขึ้นเหมือนกัน ไม่ได้มีอยู่ในธรรมชาติ ประวัติศาสตร์มีพลังที่จะให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์หรือที่เรียกว่า “สัญลักษณ์” แก่ปัจจุบัน ความหมายเชิงสัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์นี้เป็นสิ่งสำคัญ คนเราจะคิดอะไร ทำอะไร สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างไร ก็ล้วนเกิดขึ้นจากการมองสิ่งอื่นๆ นั้นตามความหมายเชิงสัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทั้งสิ้น” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545: 5)

โดยเฉพาะเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน บางครั้งเนื้อหาเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อความทรงจำร่วมกันของชาติซึ่งไม่ได้หมายความว่าชาติต้องทรงจำสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริงแท้ แต่ชาติต้องทรงจำอดีตที่ “สร้าง” ขึ้นไว้ให้จดจำ และสนองความต้องการในด้านต่างๆ ของประเทศ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้ความทรงจำดังกล่าวถูก “สร้าง” ขึ้นเพื่อใช้เป็นฐานรองรับโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรม สังคม และการเมืองของชาติ

ในระดับมัธยมศึกษา ในการสอนวิชาสังคมศึกษาประกอบด้วยเนื้อหาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และหน้าที่พลเมือง เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่สอนในโรงเรียนนั้นมักจะจำแนกออกเป็น ประวัติศาสตร์ชาติซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงความเป็นมาของประเทศตน ประวัติศาสตร์ภูมิภาคซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน รวมถึงประวัติศาสตร์โลกซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่กว้างออกไป เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของประเทศต่างใน

โลกนี้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาซึ่งมีเนื้อหาประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่ง จึงมีวัตถุประสงค์เป็นไปตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ดังนี้

“ในประเทศฟิลิปปินส์ มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์และคณะกรรมการพัฒนาวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ได้พยายามที่จะปรับหลักสูตรสังคมศึกษาให้เข้ากับทิศทางของการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันก็มุ่งเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชนชาติและวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ในโลก” (สแตนลีย์ พี. รอนสกี, 2534: 27)

เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศดังต่อไปนี้ ที่ระบุถึงความมุ่งหมายของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ว่า เพื่อสร้างความเคารพชาติอื่นและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

“หลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนในสหภาพโซเวียตระบุไว้ว่าการสอนประวัติศาสตร์ต้องนำไปสู่การสร้างคุณลักษณะนานาชาติในตัวผู้เรียน หน้าที่หนึ่งของการสอนประวัติศาสตร์ในเซโกสโลวะเกียคือสร้างความเคารพชาติอื่น (internationalist person) ในสหพันธรัฐเยอรมันก็เช่นเดียวกัน ครูสังคมศึกษามีหน้าที่สอนให้นักเรียนยอมรับและเป็นมิตรกับผู้อื่น นักเรียนต้องเข้าใจว่าความก้าวร้าวทุกรูปแบบ ความรังเกียจหรือการกีดกันเชื้อชาติอื่นเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามนุษย์ อันก่อให้เกิดอาชญากรรม” (โซยา เอ. มาล์โกวา, 2534: 122)

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวมีความสำคัญควรให้ความสนใจ เพราะจากอดีตประวัติศาสตร์ได้ถูกใช้เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเมืองการปกครองเป็นส่วนใหญ่และเป็นไปเพื่อความรักชาติเท่านั้น และในขณะที่เดียวกันเมื่อมีแนวคิดทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านภาษาที่ใช้ ดังนั้นไม่เพียงแต่ประวัติศาสตร์ชาติของตนเองเท่านั้น ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชาติอื่นที่เราเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะการเรียนเกี่ยวกับประเทศที่เคยมีความขัดแย้งกันมาตั้งแต่อดีต

สำหรับประเทศไทย ในอดีตมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรหรือประเทศต่างๆ ที่อยู่รอบข้างไม่ว่าจะเป็นพม่า ลาว กัมพูชา มลายูหรือแม้แต่เวียดนามซึ่งไม่ได้มีพรมแดนติดกัน ความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีทั้งเรื่องของความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันและมีความขัดแย้งจนกระทั่งเกิดการยกทัพตีกัน

ในความเป็นชาติเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกัน ไทยและกัมพูชาที่มีความสัมพันธ์กันมาช้านาน ความสัมพันธ์ทั้งสองชาตินี้เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ “ทั้งรักทั้งชัง” หรือ “love-hate relationship” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 75) จากประวัติศาสตร์ได้มีการบันทึกและเล่าต่อๆ กันมาไว้ว่า สัมพันธภาพตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ของไทย นั่นคือช่วงก่อนที่ทั้งสองชาติจะพัฒนามาเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ คู่จะหนักไปในเรื่องของสงครามและความขัดแย้ง รวมทั้งการพยายามเข้าไปแทรกแซงและอุปถัมภ์ทางการเมืองจากราชสำนักไทย ในสมัยอยุธยา สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ได้ไปรุกรานกัมพูชา และกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินกลับมา โดยมีการทำลายเมืองพระนครทั้งเมืองจนต้องย้ายเมืองหลวง นอกจากนี้เหตุการณ์ครั้งสำคัญและเป็นเรื่องเล่าทั้งของไทยและของกัมพูชาคือ ตอนสมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปตีเมืองละแวก รวมถึงตำนานเรื่องพระโค-พระแก้ว ซึ่งในตำนานพื้นบ้านกล่าวว่า พระโคเป็นวัวของพระคิเว ในท้องมีสรรพวิทยากร มีความรู้กัมภีร์ต่างๆ เมื่อพระแก้วต้องการอะไร พระโคจะเอาหญ้าเข้าไปในปากเคี้ยวแล้วคายออกมาเป็นของสิ่งนั้น ซึ่งถือเป็นสรรพวิชาของกัมพูชา ในตำนานได้กล่าวว่า กษัตริย์ไทยไปจับพระโคพระแก้วที่เมืองละแวกกลับมาไว้ที่อยุธยา ความรู้ ความร่ำรวยต่างๆ ของกัมพูชาจึงถูกย้ายจากกัมพูชามาอยู่ที่ไทยหมด ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาชะงักไปในช่วงสมัยอาณาจักรเขมรเมื่อกัมพูชาตกไปเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.2407 เมื่อถึงช่วงหลังสมัยอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่กัมพูชาเริ่มเข้าไปมีบทบาทในสังคมโลกในฐานะของการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ แม้เพื่อนบ้านทั้งสองชาตินี้เลือกวิถีทางที่ต่างกันในการมีบทบาทในสังคมโลกสมัยใหม่ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ยังคงดำเนินต่อไป

ในปัจจุบัน ทุกครั้งที่มีความขัดแย้งถึงขั้นเกิดเหตุการณ์รุนแรงระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ก็มักมีผู้ออกมาเตือนและให้ความคิดเห็นว่า ประวัติศาสตร์ที่สอนเด็กนักเรียนอยู่นั้นเป็นต้นเหตุหนึ่งของความขัดแย้งที่แฝงอยู่ลึกกว่าเหตุความขัดแย้งเฉพาะหน้า ดังเช่น จากกรณีเหตุการณ์เผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญและการตามไล่ล่าคนไทยในกรุงพนมเปญในช่วงปลายเดือนมกราคม พ.ศ.2546 ที่ผ่านมาก็ได้มีผู้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ช่วงตั้งแต่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเป็นช่วงที่มีความรู้ศึกษาดีนิยมสูง หนังสือแบบเรียนของกัมพูชาได้มีการเขียนว่าไทยไปแย่งชิงสิ่งต่างๆ ของกัมพูชามา อีกทั้งยังได้มีการพยายามที่จะทำให้กัมพูชาหลุดพ้นจากอิทธิพลของไทย มุมมองที่ราชอาณาจักรกัมพูชามองไทยโดยผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนในยุคนั้นก็ได้อาจกลายเป็นสิ่งที่คงอยู่ในความนึกคิดของคนกัมพูชา ซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน แต่กลับก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงตามมา

ในการจัดการเรียนการสอนนั้นหนังสือแบบเรียนยังคงรักษาทบทวนอันเป็นพื้นฐานของการเรียนการสอนอยู่ตลอดมา ครูมักจะต้องพึ่งพาอาศัยหนังสือเรียนเป็นหลักในการดำเนินการเรียนการสอน

สอน ความสำคัญของหนังสือเรียนในลักษณะนี้ก็มีต่อการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เช่นกัน ดังที่กล่าวไว้ว่า

“แม้สื่อจะมีอยู่หลายประเภทแต่สื่อที่สำคัญที่สุดก็ยังคงได้แก่ หนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์และหนังสืออ่านประกอบรายวิชาต่างๆ” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543: 5)

การให้ความสำคัญของหนังสือแบบเรียนนั้น ยูเนสโกเองก็ตระหนักถึงความสำคัญของหนังสือแบบเรียนในฐานะที่เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายแก่เยาวชนมากที่สุด ทั้งยังให้ความสำคัญในเรื่องของความรู้สึกรักของผู้เรียนและความเข้าใจที่มีต่อประเทศอื่น โดยกล่าวเป็นข้อเสนอแนะไว้ว่า

“สื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะหนังสือแบบเรียนไม่ควรมีเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความไม่ไว้วางใจ ปฏิกริยาที่มีต่อเชื้อชาติและการดูถูกเกลียดชังชาติอื่นๆ” (โซชา เอ. มาล์โกวา, 2534: 131)

สำหรับประเทศไทย หนังสือแบบเรียนที่ใช้นั้นประกอบด้วยหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำ และมอบให้องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย และยังมีหนังสือเรียนที่สำนักพิมพ์เอกชนจัดทำ และพิมพ์จำหน่าย โดยหนังสือประเภทนี้จะต้องได้รับการอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะที่ราชอาณาจักรกัมพูชาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศในการปรับปรุงหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนในปี ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) และยังไม่มียุติสำนักพิมพ์เอกชนพิมพ์หนังสือแบบเรียนจำหน่าย

ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาได้กล่าวถึงเป้าหมายของการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไว้ว่า ให้นักเรียนได้มีส่วนในการพัฒนาชาติ และให้ใช้ประสบการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์แก่ปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต นอกจากความมุ่งหมายที่จะให้การเรียนประวัติศาสตร์เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชาติของตนแล้วยังมุ่งส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติดังเป้าหมายเชิงพฤติกรรมของการเรียนประวัติศาสตร์ที่กล่าวว่า

“ให้นักเรียนมีความรู้สึกรักของการเคารพและการสนับสนุนวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาติและระหว่างชาติ” (Kingdom of Cambodia. **Curriculum for lower secondary level.** (n.p.): Publication of education system development committee, 1996.)

โดยในขอบเขตของเนื้อหาส่วนหนึ่งได้มุ่งในเรื่องของการ

“สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ชุมชนกับชุมชน และ ประเทศกับประเทศ” (Kingdom of Cambodia. **Curriculum for lower secondary level.** (n.p.): Publication of education system development committee, 1996.)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าในปัจจุบันจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชามีภาพลักษณ์เกี่ยวกับประเทศไทยอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็จะศึกษาว่าจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยมีภาพลักษณ์เกี่ยวกับราชอาณาจักรกัมพูชาอย่างไร ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันหรือไม่ และจะมีแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาได้อย่างไร

คำถามวิจัย

1. ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยเป็นเช่นไร
2. ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นเช่นไร
3. จากภาพลักษณ์ของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันหรือไม่เพียงใด และจะมีแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

ขอบเขตในการวิจัย

1. การเปลี่ยนเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 และในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 ของราชอาณาจักรกัมพูชา และตรวจสอบความถูกต้องของการแปล
2. การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อ
 - 2.1 วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
 - 2.2 วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 และในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 ของราชอาณาจักรกัมพูชา
3. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาข้อสรุปแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน หมายถึง ความเข้าใจและการเคารพต่อบุคคล วัฒนธรรม อารยธรรม ค่านิยมและการดำรงชีวิต โดยไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกถูกและรังเกียจ

เนื้อหาประวัติศาสตร์ หมายถึง เรื่องราวและภาพประกอบในอดีตที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

ภาพลักษณ์ หมายถึง ความรับรู้ที่มีต่อสิ่งหนึ่งภายหลังจากที่ได้รับข้อมูล ในที่นี้คือความรับรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้อ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย
2. ทำให้ทราบถึงภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา

3. ทำให้ได้แนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักร
กัมพูชา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ส่วนที่ 1 สารสำคัญของประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์และการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

ส่วนที่ 2 สารสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์

ส่วนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 1 สารสำคัญของประวัติศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์และการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

คำว่า “ประวัติศาสตร์” ในภาษาอังกฤษคือคำว่า “History” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำในภาษาละตินว่า “Historia” ที่แปลว่า การสืบสวนค้นคว้า ผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นใช้เป็นคนแรกคือ เฮโรโดตัส (Herodotus, 484-425 B.C.) ปราชญ์ชาวกรีกโบราณท่านนี้ได้ริเริ่มทำการสืบสวนค้นคว้าและรวบรวมสิ่งที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ขึ้น ดังนั้นในเวลาต่อมาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นว่าเป็นบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์

1. ความหมายของประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์ (historian) ได้ให้คำจำกัดความและแสดงแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของประวัติศาสตร์ไว้หลายทฤษฎีดังนี้

Robin George Collingwood (R.G. Collingwood อ้างถึงใน วิณา เอี่ยมประไพ, 2535:

1) กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความพยายามที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต”

E.H.Carr (2525: 23) ผู้แต่งหนังสือชื่อ “What is history?” ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ไว้ว่า “ประวัติศาสตร์ คือ กระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับข้อมูลของเขา ประวัติศาสตร์คือบทสนทนาอันไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต”

แคเนียล โรเบิร์ต วี (2520: 1) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือ ความทรงจำว่าด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งถ้าถูกลืมหรือละเลยก็เท่ากับเราได้ยุติแนวทางอันบ่งชี้ว่าเรคือมนุษย์ หากไม่มีประวัติศาสตร์เสียแล้ว เราจะไม่รู้เลยว่าเรคือใคร เป็นมาอย่างไร เหมือนคนเคราะห์ร้ายตกอยู่ในภาวะมึนงง เสาะหาเอกลักษณ์ของเราอยู่ท่ามกลางความมืด

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2516: 2) ได้กล่าวถึงความหมายของประวัติศาสตร์ว่า ประวัติศาสตร์คือเรื่องราวว่าด้วยความเป็นไปของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 2 อย่างคือ

1. เป็นเรื่องที่ยังเกิดขึ้นและแล้วสิ้นไปแล้ว
2. เป็นความจริง หรือมีหลักฐานพิสูจน์ให้เห็นเป็นความจริง และสามารถจะรวบรวมให้ต่อเนื่องกันได้

สืบแสง พรหมบุญ (2523: 29) ได้สรุปความหมายของประวัติศาสตร์ไว้อย่างกว้างๆ 2 ประการ คือ

1. ประวัติศาสตร์ ในความหมายที่กว้างที่สุด หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดในอดีตของมนุษย์
2. ประวัติศาสตร์ หมายถึง การเขียนข้อเท็จจริงของเหตุการณ์และประสบการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์เห็นว่ามีความสำคัญมาใหม่โดยอาศัยการค้นคว้า การวิเคราะห์และการตีความจากหลักฐานทั้งปวงที่มีอยู่

ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2525: 65) ให้ความหมายว่า “ประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาความเป็นมาของมนุษยชาติหรือสังคมใดสังคมหนึ่งตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต โดยอาศัยวิธีการที่เป็นที่รู้จักกันว่าวิธีของประวัติศาสตร์ (historical method)”

แถมสุข นุ่มนนท์ (2527: 25) กล่าวว่า ความหมายของประวัติศาสตร์ไม่มีคำจำกัดความตายตัว โดยทั่วไป “ประวัติศาสตร์ หมายถึง การไต่สวนเข้าไปให้รู้ถึงความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งของอดีต”

วินัย พงศ์ศรีเพียร (2543: 8) ได้สรุปความหมายของประวัติศาสตร์ไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์ คือ ความพยายามของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งและในยุคใดยุคหนึ่งใน การศึกษาเพื่อที่จะเข้าใจและอธิบายว่า เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์สำคัญทั้งหลายในอดีตได้เกิดขึ้น และดำเนินไปอย่างไรทั้งนี้บนพื้นฐานของหลักฐานร่วมสมัยประเภทต่างๆ เท่าที่ยังหลงเหลืออยู่มา จนถึงปัจจุบัน”

ดังนั้น ความหมายของประวัติศาสตร์อาจสรุปได้เป็นนัยที่สำคัญ 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายที่เป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ประวัติศาสตร์ หมายถึง การสร้างประสบการณ์ ในอดีตที่พิจารณาเห็นว่ามีคุณค่าขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ประกอบการสังเคราะห์ คือ การใช้ความคิดและการตีความผสมผสานกันของนักประวัติศาสตร์
2. ความหมายที่เป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่ง ประวัติศาสตร์ หมายถึง บันทึกเรื่องราว และเหตุการณ์ของโลกและมนุษยชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะของประวัติศาสตร์

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2516: 4) กล่าวถึงลักษณะของประวัติศาสตร์ว่า

1. เป็นรายงานแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติทุกๆ ทาง เช่น ในทาง ศาสนา จารีตประเพณี เศรษฐกิจ การปกครองและการศึกษา
2. กล่าวถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ทั่วไปที่มีชีวิตอยู่ในสมาคม โดยเป็นเรื่องราว ของสมาคม ไม่ใช่เป็นแต่เรื่องของบุคคลสำคัญๆ เท่านั้น
3. กล่าวถึงเหตุการณ์ทุกอย่าง และข้อความจริงที่เกิดขึ้น โดยสม่ำเสมอหรือเกิดขึ้นเป็น นิติย ซึ่งเรียกในภาษาอังกฤษว่า Regular Facts ไม่เฉพาะแต่เหตุการณ์สำคัญ หรือเหตุการณ์พิเศษ เท่านั้น
4. กล่าวถึงเหตุการณ์โดยลักษณะไม่ใช่ลำดับวัน เดือน ปี ที่เกิดขึ้น เช่น ถ้าจะกล่าวถึง การสงครามเรื่องหนึ่ง ก็ต้องกล่าวไปให้ตลอดลักษณะ ไม่ใช่เอาเรื่องอื่นๆ ไปแทรกลง

दनัย ไชยโยธา (2537: 5) กล่าวว่าลักษณะของประวัติศาสตร์คือ

1. เป็นรายงานแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติในด้านต่างๆ เป็นต้นว่า การเมืองการปกครอง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะและวรรณคดี การศึกษา ศาสนา ปรัชญา จารีตประเพณี การคิดประดิษฐ์ และวิทยาศาสตร์
2. กล่าวถึงเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริงโดยสม่ำเสมอ

3. กล่าวถึงเหตุการณ์โดยลักษณะที่เกิดขึ้น นั่นคือ กล่าวถึงเรื่องใดก็ต้องกล่าวถึงเรื่องนั้น ไปให้ตลอดลักษณะ ไม่ใช่้นำเรื่องอื่นมาแทรกลง เช่น การกล่าวถึงสงครามก็ต้องกล่าวไปให้ตลอดลักษณะ

3. จุดมุ่งหมายในการศึกษาประวัติศาสตร์

R.G.Collingwood นักปรัชญาประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการศึกษาประวัติศาสตร์ไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้รู้ว่าการเป็น “คน” นั้นคืออะไร
2. เพื่อให้รู้ว่าการเป็น “คน” ชนิดที่เราเป็นนั้นคืออะไร
3. เพื่อให้รู้ว่า “ตัวเราเอง” นั้นสามารถจะทำอะไรได้แค่ไหน

4. ปัจจัยตัวกำหนดประวัติศาสตร์

แอมสุข นุ่มนนท์ (2527: 26) กล่าวว่าประวัติศาสตร์เกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย 2-3 ชั้นดังนี้ ชั้นแรก ต้องมีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีมากและเกิดขึ้นตลอดเวลา ส่วนใหญ่มักถูกลืมหรือผ่านไปโดยไม่มีใครสังเกตเห็น ฉะนั้นประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยผู้บันทึก ผู้สังเกต และผู้จดจำสร้างหลักฐาน ผู้สร้างหลักฐานนี้จะเป็ใครก็ได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และเมื่อเกิดหลักฐานขึ้นแล้ว ประวัติศาสตร์ก็จำเป็นต้องอาศัยนักประวัติศาสตร์ทำหน้าที่รวบรวม พิจารณา ไตร่ตรอง ตีความหมายของหลักฐาน และเรียบเรียงขึ้นตามความจำและความเข้าใจ แต่สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ คือ ความจริงที่ว่าวันหนึ่งๆ มีการกระทำของมนุษย์มากมาย และไม่มีใครสามารถจำลองอดีตมาได้โดยสมบูรณ์ ฉะนั้น เหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์เรียบเรียงขึ้นจึงเป็นเรื่องราวเพียงหนึ่งในร้อย หรือหนึ่งในพันของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่แน่ว่าจะถูกต้องที่สุดหรือสำคัญที่สุด หากเป็นเพียงเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และการตีความหมายในทัศนะของนักประวัติศาสตร์

दनัย ไชโยธา (2537: 5) กล่าวว่าประวัติศาสตร์เกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยต่างๆ อย่างน้อย 3 ชั้นดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 ต้องมีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นตลอดเวลา แต่มักไม่มีใครสังเกตเห็นหรือจดจำ

ชั้นที่ 2 ต้องมีผู้สนใจสังเกต บันทึก จดจำ และสร้างหลักฐานไว้

ชั้นที่ 3 ต้องมีนักประวัติศาสตร์ทำหน้าที่รวบรวม ตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรอง วินิจฉัย ตีความหมายของหลักฐาน และเรียบเรียงขึ้นตามความจำและความเข้าใจ

5. ปรัชญาของประวัติศาสตร์

แอมสซุช นู่มนท (2527: 26-27) กล่าวถึงปรัชญาของวิชาประวัติศาสตร์ว่าด้วยพลังที่ผลักดันให้มนุษย์ทำสิ่งที่ตนทำอยู่หรือเบื้องหลังแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ ในการศึกษาเรื่องนี้มีทฤษฎีอยู่ 6 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

ทฤษฎีที่ 1 เป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุด ก่อให้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์ที่เรียกว่าพงสาวดารขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีนี้ถือว่า สิ่งที่ผลักดันให้คนทำพฤติกรรมคืออิทธิพลของคนสำคัญในแต่ละยุค เพราะคนสำคัญเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือสังคมสามารถผลักดันให้คนที่อ่อนแอกว่ามีความเจริญน้อยกว่าเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดของตน

ทฤษฎีที่ 2 ถือว่าสิ่งที่ผลักดันให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ คือ สภาพเศรษฐกิจ เพราะสภาพเศรษฐกิจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมจากที่เป็นอยู่เดิม คาร์ล มาร์กซ์ ได้นำทฤษฎีนี้มาใช้ คนทั้งหลายจึงคิดว่าเป็นทฤษฎีที่พวกคอมมิวนิสต์สร้างขึ้น ความจริงทฤษฎีนี้มาก่อน คาร์ล มาร์กซ์

ทฤษฎีที่ 3 ถือว่าสิ่งที่ผลักดันให้มนุษย์ทำอะไรต่างๆ คือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเทศที่อยู่ใกล้ทะเล มีกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่ง ประเทศที่อยู่ในทะเลทราย มีกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีไปอีกอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีที่ 4 ถือว่าความเชื่อในทางศาสนาเป็นสิ่งที่ผลักดันให้มนุษย์ประกอบกรรมต่างกัน และเป็นสิ่งที่กำหนดว่ามนุษย์ควรจะสร้างสังคมของตนอย่างไร

ทฤษฎีที่ 5 ถือว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ เช่น ประเทศที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จะมีระบบสังคมอย่างหนึ่ง ประเทศที่ไม่มี ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จะมีระบบสังคมอีกอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีที่ 6 เป็นทฤษฎีใหม่ที่สุด และมีคนเชื่อถือมากที่สุด ทฤษฎีนี้ถือว่าการจะเข้าใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่ผลักดันให้มนุษย์ทำพฤติกรรม ต้องศึกษาโดยผ่านวิชา 2 วิชา คือ มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายของวิชาประวัติศาสตร์ว่าประวัติศาสตร์มิได้หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตเท่านั้นแต่รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วย

ชาญวิทช์ เกษตรศิริ (2540: 54-67) กล่าวว่า ปรัชญาประวัติศาสตร์หมายถึงลักษณะทั่วไปของวิชาประวัติศาสตร์ หมายถึงการศึกษาในแง่ของความคิดว่าประวัติศาสตร์นั้นเขียนขึ้นมาอย่างไร สะท้อนให้เห็นอะไร แต่ละยุคแต่ละสมัยมีแนวความคิดทางด้านประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร พุดง่ายๆ ก็คือ เขียนขึ้นมาทำไม เพื่ออะไร และมีจุดประสงค์อันปลายเป็นอย่างไร

ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยได้เปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆตามกาลเวลา มิได้มีปรัชญาประวัติศาสตร์อยู่อันหนึ่งอันเดียวอย่างตายตัว การเปลี่ยนแปลงของปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยอยู่ใน

ขบวนการของประวัติศาสตร์เอง การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งทำให้นักประวัติศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัยสะท้อนความคิดแห่งกาลเวลาของตนออกมา

ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยแบ่งออกเป็น 3 สมัยด้วยกันคือ

1. สมัยตำนาน
2. สมัยพงสาวดาร
3. สมัยปัจจุบัน

อนึ่ง ในการแบ่งยุคเช่นที่ว่านี้กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ในกลุ่มชั้นสูงของสังคมไทยเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะคนกลุ่มนี้มีหลักฐานทิ้งไว้ให้ทำการศึกษาได้สะดวก ส่วนกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมอาจจะเป็นชาวบ้านหรือผู้คนตามท้องถิ่น ซึ่งย่อมต้องมีปรัชญาประวัติศาสตร์ของตนเองที่แตกต่างไปก็ตาม

1. สมัยตำนาน

ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบตำนานนี้อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะที่เก่าแก่ที่สุด มีหลักฐานให้เราพอเห็นได้ว่าคงมีกำเนิดมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 และเริ่มเสื่อมคลายอิทธิพลลงในพุทธศตวรรษที่ 23 ผลงานชิ้นสำคัญๆ เช่น นิทานพระพุทธรูปสี่หิงค์ (เขียนขึ้นราวๆ ปลายพุทธศตวรรษที่ 20) ตำนานมูลศาสนา (ประมาณ พ.ศ.1960) ชินกาลมาลีปกรณ์ (พ.ศ.2060) และจามเทวีวงศ์ (พ.ศ.2113) เป็นต้น

ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบตำนาน สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของประวัติศาสตร์แบบนี้ ที่ดำเนินอยู่ในกรอบของพุทธศาสนา ปรัชญาประวัติศาสตร์ แบบนี้มักจะเริ่มด้วยการกล่าวถึงพระโคตมะพุทธเจ้าชาติต่างๆ ของพระองค์ การตรัสรู้และปรินิพพาน และตามมาด้วยการเผยแพร่พุทธศาสนาของบรรดาพระมหากษัตริย์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้าอโศกมหาราช หรือพระมหากษัตริย์ในดินแดนอาณาจักรต่างๆ ในประเทศปัจจุบัน หัวใจและความสำคัญของอาณาจักรเหล่านี้ อยู่ที่การเผยแพร่และธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

ฉะนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า กาลเวลาและสถานที่ (time and space) ก็เกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องศาสนา กาลเวลาเริ่มต้นจากประวัติของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ และดำเนินไปเรื่อยจนกระทั่งถึง “ปัจจุบัน” และจะต่อไปใน “อนาคต” อันมีจุดจบอยู่ที่ พ.ศ.5000 เมื่อถึงเวลาที่สิ้นสุดของกาลเวลาแห่งศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งแล้วก็จะเริ่มต้นกาลเวลาใหม่อีก นี่เป็นกาลเวลาที่ดำเนินไปเรื่อยโดยไม่รู้จบ แต่กาลเวลาที่แน่นอนนั้นจะเป็นกาลเวลาของพระพุทธเจ้าองค์ที่นับถืออยู่ คือพระโคตมะพุทธเจ้า ส่วนสถานที่นั้นก็อาจเรียกได้ว่าเน้นความสำคัญอยู่ในโลกของพุทธศาสนา หรือที่เราพบบ่อยๆ ว่าคือ ชมพูทวีป ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของโลกของพุทธศาสนา มิใช่ประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มใดชนชาติใดโดยเฉพาะถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบนี้มี

ลักษณะสากล (universal) อย่างมาก ในแง่ที่ว่าไทยเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่กว้างขวางมากนั่นเอง

อนึ่ง เราจะเห็นได้ว่านักประวัติศาสตร์ของยุคนี้มักจะเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างใกล้ชิดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภิกษุสงฆ์ หรือคนที่เป็ **ครูบาอาจารย์** ซึ่งต่างก็ได้รับการศึกษาโดยผ่านพุทธศาสนาทั้งสิ้นนี้เป็นกลุ่มของปัญญาชนในสมัยนั้น และเป็นกลุ่มคนที่สามารถจะรับหน้าที่ในการเขียนประวัติศาสตร์ โลกของพระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ เป็นโลกที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจอะไรที่จะเขียนสะท้อนความสำคัญของโลกพุทธศาสนาของตนออกมา

กล่าวโดยย่อ ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบตำนานเป็นผลงานของนักประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด เรื่องราวของประวัติศาสตร์สะท้อนถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาในสังคมไทยในส่วนนั้นและในกาลเวลาเช่นนั้น

2. สมัยพงสาวดาร

ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบพงสาวดารนี้เป็นการต่อเนื่องมาจากสมัยตำนาน และอาจกล่าวได้ว่าเริ่มมีอิทธิพลขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 23 หรือเกือบจะถึงตอนปลายของสมัยอยุธยาและมีอิทธิพลเรื่อยมาจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 25 คือ ราวสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ผลงานชิ้นสำคัญของประวัติศาสตร์แบบนี้ก็มี เช่น พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ (พ.ศ.2223) หรือฉบับอื่นๆ เช่น ฉบับบริติชมิวเซียม (พ.ศ.2350) ฉบับพันจันทนุมาศ (พ.ศ.2338) ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (พ.ศ.2350) และท้ายที่สุดคือ พระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น งานส่วนใหญ่ของประวัติศาสตร์แบบนี้เขียนขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

เมื่อเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์แบบตำนานที่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของศาสนาแล้ว ปรัชญาประวัติศาสตร์แบบพงสาวดารจะสะท้อนให้เราเห็นอิทธิพลของอาณาจักรและสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัดดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของกษัตริย์ต่างๆ ที่ปกครองอยู่ในอาณาจักรนั้น ประวัติศาสตร์แบบพงสาวดารมักจะเริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงการสถาปนาอาณาจักร การครองราชย์ของกษัตริย์ต่างๆ วันเดือนปีที่ขึ้นครองราชย์หรือที่สวรรคต หรือถูกปลงพระชนม์แย่งราชสมบัติ หัวใจและความสำคัญของประวัติศาสตร์จะวนเวียนอยู่ในเรื่องเหล่านี้

ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่า เมื่อถึงสมัยของประวัติศาสตร์แบบพงสาวดารแล้ว บทบาทหรืออิทธิพลของพุทธศาสนาจะสูญหายไป ดังที่เราทราบกันดีทั่วไปว่า ศาสนาก็ยังมีอิทธิพลและความสำคัญอย่างมากในบรรดาอาณาจักรต่างๆ ของคนไทย แต่อย่างไรก็ตามในสมัยนี้มีความแตกต่างในแง่ที่ว่าอาณาจักรได้ขึ้นมาเป็นปัจจัยที่เห็นได้ชัดในสังคมไทย และเป็นตัวปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์ ถ้าจะลองพิจารณาดูเราจะเห็นว่า ในยุคที่เวลานี้อาณาจักรโดยเฉพาะอย่างยิ่งอยุธยาได้กลายเป็นอาณาจักรที่แข็งแกร่งใหญ่โต ค่อนข้างเป็นปึกแผ่นและเป็นศูนย์กลางของโลกคน

ไทย ฉะนั้น ลักษณะความสำคัญและอิทธิพลของอาณาจักรจึงมีมากกว่าในยุคของสมัยตำนาน ในสมัยตำนานนั้นอาจกล่าวได้ว่าอาณาจักรไทยยังค่อนข้างจัดกระจาย ยังอยู่ในสมัยที่แข่งขันกัน อำนาจของอาณาจักรยังไม่ผู้มั่นคง ซึ่งก็หมายถึงอำนาจของกษัตริย์ยังไม่ผู้มั่นคงด้วยเช่นกัน อันเป็นเหตุผลที่อาจจะทำให้สถาบันทางศาสนามีบทบาทอยู่ไม่น้อย ซึ่งก็สะท้อนออกมาในงานเขียนประวัติศาสตร์

ในส่วนที่เกี่ยวกับกาลเวลาและสถานที่ (time and space) เราก็จะเห็นความแตกต่าง บางประการกับสิ่งที่เรากล่าวมาแล้วในเรื่องของสมัยตำนาน กล่าวคือกาลเวลาของประวัติศาสตร์พงสาวดาร ก็เกี่ยวข้องกับช่วงระยะเวลาของอาณาจักรและพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ เกี่ยวข้องกับเวลาที่ก่อตั้ง เวลาของความรุ่งโรจน์ และเวลาของการเสื่อมสลาย ถึงแม้ว่าความคิดเกี่ยวกับ “อดีต” “ปัจจุบัน” และ “อนาคต” และตำนานจะยังคงมีอยู่ แต่ก็มีได้เป็นปัจจัยเป็นหัวใจเด่นชัดอย่างที่เคยเป็นมา และในเรื่องสถานที่ก็เช่นกัน คือ เน้นอยู่ที่อาณาจักรมากกว่าการเน้นในด้านของโลกที่กว้างกว่าหรือในลักษณะสากลของโลกพุทธศาสนา กล่าวอีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์แบบพงสาวดารจำกัดสถานที่ให้เล็กลง และในอาณาจักรหรือในดินแดนที่กล่าวถึงนี้ เป็นศูนย์กลางของความเปลี่ยนแปลงหรือเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์นั่นเอง มิใช่องค์ประกอบเล็กๆ ในโลกที่ใหญ่โตกว่าดังที่เห็นในแบบของตำนาน

นอกจากนี้เราจะเห็นได้ว่านักประวัติศาสตร์ของสมัยพงสาวดาร มักจะเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักอย่างใกล้ชิด แทนที่จะเป็นบุคคลที่ผูกพันอยู่กับการศาสนาโดยตรงดังเช่นในสมัยตำนาน บรรดานักประวัติศาสตร์มักจะเป็นข้าราชการซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้รับใช้ในราชการ และเขียนงานประวัติศาสตร์ขึ้นมาจากพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ หรือจากคำสั่งของเจ้านายเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น สิ่งแวดล้อมหรือโลกทัศน์ของนักประวัติศาสตร์พงสาวดารจึงมาจากแวดวงของราชสำนัก ซึ่งไม่น่าแปลกใจอีกนั่นแหละที่งานเขียนแบบนี้ จะสะท้อนความสำคัญของอาณาจักรและสถาบันพระมหากษัตริย์ออกมา

สิ่งที่ควรสังเกตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยพงสาวดารอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการเขียนประวัติศาสตร์ ซึ่งต่างกับประวัติศาสตร์แบบตำนานที่มักจะใช้ภาษาบาลีอันเป็นภาษาของพุทธศาสนา และอาจกล่าวได้ว่าภาษาบาลีเป็นภาษาสากลของโลกที่นับถือพุทธศาสนาด้วย การใช้ภาษาไทยเป็นหลักของสมัยพงสาวดาร สะท้อนให้เห็นถึงการที่อาณาจักรไทยลงหลักเป็นปึกแผ่นดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และยังสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกในด้านการมีเอกลักษณ์หรือการมีลักษณะเฉพาะของอาณาจักรไทยอันเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์ดังที่กล่าวมาแล้วด้วย

3. สมัยปัจจุบัน

สมัยปัจจุบันที่เริ่มต้นในราวๆ สมัยรัชกาลที่ 4 และ ที่ 5 คือ ในสมัยที่ตรงกับยุคของลัทธิอาณานิคมตะวันตก เป็นสมัยของการล่าเมืองขึ้นในเอเชีย และเป็นสมัยที่อิทธิพลของตะวันตกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในเมืองไทย ดังนั้น ในช่วงเวลาของทั้งสองรัชกาลนั้น ความเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงประเทศดังที่เรารู้จักกันในนามของการปฏิรูป จึงดำเนินไปในหลายด้าน และก็มีได้ละเว้นที่จะมีอิทธิพลต่องานเขียนทางประวัติศาสตร์ของไทย อันเป็นผลให้ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ในการศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยสมัยปัจจุบันนี้ ขอยกตัวอย่างนักประวัติศาสตร์ที่เด่น 3 ท่าน เพื่อเป็นเครื่องประกอบการศึกษาว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรเกิดขึ้น บุคคลทั้งสามที่อาจจะถือได้ว่าเป็นเครื่องสะท้อนของปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยสมัยปัจจุบัน ก็คือ สมเด็จพระมหาคณาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร หลวงวิจิตรวาทการ และจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งสองท่านแรกคงจะเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ส่วนท่านหลังนั้นเพิ่งมีคนรู้จักผลงานและมีการถกเถียงอภิปรายกันมากก็ในระยะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

สมเด็จพระมหาคณาจารย์ ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ไทยที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่บุกเบิกวิชาประวัติศาสตร์ในสมัยใหม่ งานที่สำคัญที่สุดของพระองค์ในแขนงนี้ ดูเหมือนจะเป็น “พระนิพนธ์ค่าน้ำ” ในหนังสือ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งเป็นงานที่เรียกได้ว่าบุกเบิกและค้นคว้าอย่างจริงจัง

กล่าวกันว่างานเขียนของสมเด็จพระมหาคณาจารย์ ได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกอย่างมาก ทั้งนี้อันเนื่องมาจากการคุกคามของอิทธิพลตะวันตกดังกล่าว และยังมาจากการศึกษาของพระองค์เองตลอดจนการเสด็จประพาสประเทศตะวันตก วิธีการของสมเด็จพระมหาคณาจารย์ นั้นกล่าวกันว่าคล้ายคลึงกับนักประวัติศาสตร์เยอรมัน เช่น รังเก (Rangke) ซึ่งอยู่ในสกุลของ Historicism อันเป็นสกุลที่เชื่อว่านักประวัติศาสตร์ “ต้องสร้างประสบการณ์แห่งอดีตให้กลับเข้ามาเป็นความรู้สึกนึกคิดของปัจจุบันต้องดึงภาพอดีตมาจากความบันดาลใจ ความเข้าอกเข้าใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างชีวิตขึ้นมาใหม่... คือ ต้องสร้างเงา อากาเรเคลื่อนไหว ความขัดแย้ง ชัยชนะ ภูมิภาค ความยากลำบาก ตัณหา พลังของสังคม ของอดีตแต่ละส่วนขึ้นมาให้ได้” อิทธิพลของรังเกก็คือการใช้หลักฐานเอกสารอ้างอิงอย่างกว้างขวางและระมัดระวัง อันเป็นสิ่งที่เราเห็นว่าสมเด็จพระมหาคณาจารย์ ทรงทำอย่างรอบคอบในการค้นหาหลักฐานอ้างอิงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากเอกสารจีน ฝรั่งเศส หรือประเทศรอบบ้าน พระองค์ทรงวางหลักการศึกษาค้นคว้าโดยใช้หลักฐานข้อเท็จจริงมาประกอบอย่างชนิดที่ไม่มีนักประวัติศาสตร์ไทยในยุคใด ไม่ว่าจะเป็นสมัยต้นและสมัยพงศาวดารทำมาก่อน

นอกจากนี้ ก็ยังมีผู้กล่าวว่าอิทธิพลของปรัชญาตะวันตกอีกแบบหนึ่งคือ Positivism ก็มีอิทธิพลต่องานของสมเด็จพระมหาคณาจารย์ มาก สกุล Positivism เป็นหลักปรัชญาของพวก

Anglo-Saxon ที่เชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ ก็คือ สิ่งที่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสาทของมนุษย์เท่านั้นคือเป็นข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ เป็นสกุลที่ปฏิเสธความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือศาสนา หรือหลักอภิปรัชญา โดยความคิดส่วนตัวของดร. ชาลส์วิตซ์ เกษตรศิริแล้วคิดว่าสกุล Positivism น่าจะมีอิทธิพลต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ มากกว่าสกุล Historicism เพราะสกุล Positivism เป็นสกุลทาง Anglo-Saxon ที่พระองค์ทรงคุ้นเคยอย่างมากจากการศึกษาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ และอิทธิพลของอังกฤษก็มีมากในประเทศไทยในยุคนั้น ตรงกันข้ามกับ Historicism ซึ่งเป็นหลักปรัชญาของภาคพื้นยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเยอรมนี ซึ่งดูจะห่างไกลจากการมีอิทธิพลในไทยมาก

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าวิธีการประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ดังเช่นในกรณีที่ทรงวิเคราะห์การสถาปนาอาณาจักรอยุธยาของพระเจ้าอู่ทอง ก็ทรงปฏิเสธวิธีการเก่าของตำนานและพงศาวดารในเรื่องอิทธิฤทธิ์และปาฏิหาริย์ กลับทรงใช้การวิเคราะห์ที่ใช้ “เหตุ” และ “ผล” เรื่องการอพยพ เรื่องโรคระบาด เป็นต้น

ถึงแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ จะทรงได้รับอิทธิพลจากตะวันตกอย่างมากก็ตาม แต่ก็เป็นความจริงดังที่มีผู้กล่าวว่า “ทรงเป็นผู้เชื่อมทัศนคติไทยเดิมและสมัยใหม่” กล่าวคือ ยุคสมัยของพระองค์แวดล้อมด้วยอิทธิพลของตะวันตก ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ในขณะที่เดียวกันยุคสมัยของพระองค์ก็เป็นการก้าวออกมาจากสมัยพงศาวดารอันเป็นอิทธิพลของไทยเดิม ความสำคัญของอาณาจักรและสถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงเป็นสิ่งที่เปี่ยมหัวใจของสังคมอยู่ ฉะนั้นงานเขียนของพระองค์จึงสะท้อนออกมาในลักษณะนี้ คือเป็นเรื่องราวส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรไทยและบทบาทของพระมหากษัตริย์หรือราชวงศ์

อนึ่ง ลักษณะอีกอันหนึ่งซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นในปรัชญาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ก็คือความรู้สึกลัทธิชาตินิยม ความรู้สึกนี้ก็คือได้ว่ารับอิทธิพลมาจากตะวันตกไม่น้อย และเป็นอิทธิพลที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมไทยถูกแวดล้อมด้วยชาวต่างชาติ อันเป็นอิทธิพลที่ทำให้คนสำรวจตรวจค้นหาตัวเองอย่างมาก และที่สะท้อนออกมาในรูปของการหาต้นกำเนิดของคนไทย คนไทยมาจากไหน มีการรวมชาติกันอย่างไร ลักษณะเช่นนี้เริ่มปรากฏให้เห็นในงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ นับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่สู้มีความสำคัญหรือถูกเน้นมาก่อนในสมัยของตำนานหรือพงศาวดาร

กล่าวโดยย่อ ปรัชญาประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดตะวันตก แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงมีอิทธิพลของสมัยพงศาวดารอยู่อย่างมาก งานเขียนของพระองค์เริ่มปฏิเสธ “ความเชื่อ” ทางไสยศาสตร์และศาสนา โดยหันไปใช้หลักฐานและเหตุผลที่พิสูจน์และจับต้องได้ งานเขียนของพระองค์เน้นความสำคัญอยู่ที่ชาติไทยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง และเป็นเรื่องของชาติไทยที่ถูกแวดล้อมด้วยชนชาติต่างๆ เป็นประวัติศาสตร์ของชาติหนึ่ง โดยเฉพาะเช่นกัน แต่ต่างกันในเรื่องที่ว่าอาณาจักรแบบพงศาวดารเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์และความเปลี่ยนแปลง แต่ชาติในสมัยปัจจุบันถูกแวดล้อมด้วยชาติอื่นเป็นส่วนหนึ่งของโลกที่ใหญ่กว่านั่นเอง

หลวงวิจิตรวาทการ เช่นเดียวกันกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ หลวงวิจิตรวาทการก็ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยที่ท่านไปประจำอยู่ในสถานทูตไทยในฝรั่งเศสและได้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง งานเขียนส่วนใหญ่ของหลวงวิจิตรวาทการปรากฏออกมาในสมัยหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2575 ซึ่งเป็น การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยอย่างมาก งานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการออกมาสมัยนี้ และได้เริ่มเน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่แตกต่างไปจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ แต่ก็ยังมีลักษณะบางอย่างที่ยังคงคล้ายคลึงกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กล่าวคือ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรและสถาบันกษัตริย์ แต่จะออกมาในรูปแบบที่มีการตีความใหม่และที่เห็นได้ชัดคั่งเช่นสิ่งที่ปรากฏออกมาเป็นรูปของบทละครต่างๆ

ลักษณะที่เด่นชัดของงานประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ก็คือ ลัทธิชาตินิยม ซึ่งสะท้อนให้เห็นโดยชัดแจ้งในเรื่องของชนชาติไทย เป็นเรื่องของการสืบค้นกำเนิดของชาติไทย ความยิ่งใหญ่ในอดีต งานประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ของหลวงวิจิตรวาทการ จะมีจุดมุ่งหมายมาที่เรื่องนี้แทบทั้งสิ้น ดังนั้น การตีความอาณาจักรหรือบทบาทของพระมหากษัตริย์จึงมุ่งไปที่จุดมุ่งหมายของความรู้สึกชาตินิยมไม่ว่าจะเป็นเรื่อง นานเจ้า เจ้าหญิงแสนหวี อานุภาพพ่อบุญรามคำแหง หรือ งานสืบค้นเรื่องชนชาติไทย

คงจะไม่เกินความจริงที่จะกล่าวว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้วางรากฐานเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมไทยไว้มากกว่าบุคคลใดในประวัติศาสตร์ไทย หัวใจของประวัติศาสตร์ไทยของหลวงวิจิตรฯ อยู่ที่ชาติไทย ดังนั้น พลังของความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ก็ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติไทยมากกว่า จะขึ้นอยู่กับอาณาจักรหรือพระมหากษัตริย์ดังที่เราพบอยู่ในสมัยพงศาวดารหรืองานของกรมพระยาดำรงฯ ความเปลี่ยนแปลงที่วุ่นวายยังขยายออกไปในวงกว้างกว่าขอบเขตของอาณาจักรและสถาบันกษัตริย์ในแง่ที่ว่า นอกจากจะเสนอว่าชนชาติไทยเป็นพลังกำหนดประวัติศาสตร์แล้ว หลวงวิจิตรวาทการยังขยายความออกไปถึงด้านต่างๆ ของสังคมดังจะเห็นจากผลงานทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ อันเป็นงานที่ดึงเอาเศรษฐกิจเข้ามาขยายความประวัติศาสตร์ไทยอีกด้วย งานแขนงนี้ถึงแม้ว่าจะมีพูดถึงกันมาก่อนในสมัยกรมพระยาดำรงฯ แต่ก็ยังมีได้รับการขยายความหรือเน้นอย่างจริงจังเท่าไรนัก

กล่าวโดยย่อ งานประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการออกมาในสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ และยังเป็นงานที่ออกมาในสมัยของลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง ที่ปรากฏในรูปแบบของนาซีฟาสซิสต์ดังที่เห็นได้ในยุโรป ดังนั้น งานของหลวงวิจิตรวาทการจึงสะท้อนภาวะของสังคมเช่นนี้ มีการเน้นเรื่องของชนชาติไทยเป็นหัวใจสำคัญในประวัติศาสตร์

จิตร ภูมิศักดิ์ นักประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบันคนสุดท้ายที่จะกล่าวถึงก็คือ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งก่อนข้างจะเป็นนักประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากนักประวัติศาสตร์อื่นๆ คือ เป็นผู้ที่ได้รับการ

ยอมรับอย่างเป็นทางการและเป็นผู้ที่มีช่วงระยะเวลาการทำงานที่ค่อนข้างสั้นมากเพราะถูกถือว่าเป็น “ผู้ก่อการร้าย” และเสียชีวิตไปในช่วงเวลาของการต่อสู้ทางการเมืองของเขา งานที่สำคัญของจิตร ภูมิศักดิ์ ก็คือ โฉมหน้าศักดินาไทย ซึ่งเขียนโดยใช้นามปากกาว่า สมสมัย ศรีสุทรพรรณ

อาจกล่าวได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ ก็ไม่แตกต่างจากนักประวัติศาสตร์ไทยผู้อื่นนัก ในแง่ที่เขาได้รับอิทธิพลจากตะวันตกและความศุกคามของลัทธิอาณานิคม (แผนใหม่) อยู่ไม่น้อย แต่อิทธิพลที่จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ก็คือวิธีการของลัทธิมาร์กซิสต์ ซึ่งก็หมายความว่างานประวัติศาสตร์ของเขาจะเน้นอยู่ที่เรื่องของชนชาติไทย แต่การเน้นของจิตร ภูมิศักดิ์ จะต่างกับหลวงวิจิตรวาทการ คือไม่เน้นที่จะสืบเสาะกำเนิดหรือความยิ่งใหญ่ของคนไทย แต่เป็นการเน้นในเรื่องของความขัดแย้งทางชนชั้น กล่าวคือ จิตร ภูมิศักดิ์ มองประวัติศาสตร์ไทยที่ประกอบด้วยชนชั้นใหญ่ๆ 2 ชั้น มีพวกเจ้าและขุนนาง กับพวกไพร่และทาส ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาก็เป็นการเอารัดเอาเปรียบของชนชั้นเจ้าและขุนนางต่อชนชั้นไพร่และทาส การเอารัดเอาเปรียบนี้ออกมาในรูปของการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ

จิตร ภูมิศักดิ์ มองประวัติศาสตร์ไทยในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของประวัติศาสตร์มนุษยชาติมีลักษณะที่เป็นสากล (universal) ในแง่ที่ว่าสังคมไทยก็เหมือนกับสังคมอื่นๆ ที่จะต้องผ่านขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกันจากสังคมบุพกาล เป็นสังคมทาส เป็นสังคมศักดินา เป็นสังคมนายทุน แล้วก็ถึงสังคมนิยม สิ่งที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เน้นก็คือ สภาพของสังคมศักดินาของไทยซึ่งเขาถือว่าเป็นขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยที่สำคัญที่เพิ่งจะผ่านพ้นมา ดังนั้น งานประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ของจิตร ภูมิศักดิ์ จึงเน้นอยู่กับสังคมแบบนี้

ถึงแม้ จิตร ภูมิศักดิ์ จะกล่าวถึงกาลเวลา (time) ในประวัติศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงมาแต่ละสมัยก็ตาม แต่กาลเวลาที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ให้ความสนใจคือช่วงของสมัยของสังคมศักดินา ซึ่ง จิตร ภูมิศักดิ์ กล่าวบรรยายไว้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 น่าสังเกตว่า จิตร ภูมิศักดิ์ ถือว่าสมัยสังคมทาสได้สิ้นสุดลงเมื่อขอมสิ้นอำนาจ และคนไทยได้ลุกฮือขึ้นขับไล่ขอมและสร้างสังคมใหม่ขึ้นมาในรูปของสังคมศักดินา พูด่างๆ ก็คือเปลี่ยนแปลงประชาชนส่วนใหญ่จากการเป็นทาสมาสู่ระบบการเป็นไพร่ ส่วนสถานที่ในประวัติศาสตร์ของจิตร ภูมิศักดิ์ อยู่ในดินแดนของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมสุโขทัยและสังคมอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนรัตนโกสินทร์ตอนต้นๆ

กล่าวโดยย่อ ความสำคัญของประวัติศาสตร์ของจิตร ภูมิศักดิ์ เน้นความสำคัญอยู่ที่ประชาชนเป็นหลัก ต่างไปจากแบบของหลวงวิจิตรวาทการที่เน้นในเรื่องของชาติ หรือของสมเด็จพระยาจักรพรรดิฯ ที่เน้นในด้านอาณาจักรและสถาบันกษัตริย์ จิตร ภูมิศักดิ์ อาจเป็นนักประวัติศาสตร์คนแรกที่ปฏิเสธวิธีการประวัติศาสตร์แบบที่มีมาก่อนหน้าเขา นอกจากจะปฏิเสธแล้วยังให้เหตุผลต่ออีกว่าทำไมเขาถึงปฏิเสธหรือว่าทำไมประวัติศาสตร์ที่มาก่อนหน้านั้นไม่ถูกต้อง เราจะเห็นได้ว่าสมเด็จพระยาจักรพรรดิฯ ก็ทรงปฏิเสธวิธีการประวัติศาสตร์แบบเก่าเช่นกัน ดังที่กล่าว

มาแล้วว่า ไม่ทรงใช้วิธีการที่ใช้อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรืออำนาจลึกลับ ดังเช่นสมัยตำนานและสมัยพงศาวดาร เป็นเครื่องอธิบายสาเหตุทางประวัติศาสตร์ แต่ทรงใช้เหตุและผลที่พิสูจน์ได้เป็นเครื่องอธิบาย หรืออย่างงานของหลวงวิจิตรวาทการก็ใช้หลักฐานเอกสารเพื่ออ้างอิงถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย แต่ทั้งสองท่านมิได้กล่าวถึงสาเหตุว่า ทำไมจึงปฏิเสธวิธีการแบบเก่า ส่วน จิตร ภูมิศักดิ์ ปฏิเสธและให้เหตุผลทางชนชั้นว่าทำไมตนจึงไม่ยอมรับวิธีการประวัติศาสตร์แบบที่มีมาก่อนหน้าเขา วิธีการของจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นการท้าทายหลักความเชื่อเดิมที่มีอยู่ในวิธีการและปรัชญาของประวัติศาสตร์ไทย

ถ้าจะกล่าวโดยสรุปอีกที ปรัชญาประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบันนับได้ว่าได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นอย่างมาก อิทธิพลนี้มาพร้อมกับลัทธิอาณานิคมของตะวันตกไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบเก่าหรือรูปแบบใหม่ อิทธิพลนี้มาพร้อมกับการศึกษาที่คนไทยได้รับในแนวของตะวันตกมากขึ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าสงสัยเลยว่า Positivism Nationalism หรือ Marxism จะปรากฏสอดแทรกอยู่ในปรัชญาประวัติศาสตร์ไทยในสมัยนี้ และการเน้นหรือหัวใจสำคัญของประวัติศาสตร์ก็มีตั้งแต่ลักษณะของอาณาจักรชนชาติไทย ตลอดจนถึงประชาชน

ผลงานทางประวัติศาสตร์ก็เป็นประวัติศาสตร์อยู่ในตัวเอง กล่าวคือขึ้นอยู่กับกาลเวลา สภาพแวดล้อม ความคิด อุดมการณ์ของแต่ละสมัย สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดงานประวัติศาสตร์แต่ละยุค ผู้เขียนประวัติศาสตร์แต่ละคนก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของตนและขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางความคิดซึ่งอาจจะเป็นอิทธิพลในสมัยของเขาโดยตรง หรืออาจเป็นอิทธิพลที่เขาได้รับสืบทอดมาจากผู้ที่ทำงานมาก่อนหน้าเขา เช่นเดียวกัน ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในขณะนี้ก็ไม่สามารถจะหนีสภาพดังที่กล่าวมาแล้วได้ คำถามที่เราอยากจะถามตัวเองในปัจจุบัน ก็คือ เราจะเขียนงานประวัติศาสตร์ของสมัยเราอย่างไร เราจะใช้หลักการอย่างไร สิ่งแวดล้อมและอิทธิพลในปัจจุบันรวมทั้งอิทธิพลต่างๆ ที่เราได้มาจากอดีตจะสร้างแนวทางของการเขียนประวัติศาสตร์ของเราไปในแบบไหน นี่เป็นคำถามที่เราจะต้องถามตัวเองอยู่ตลอดเวลาที่เราจะต้องทำหน้าที่ในทางวิชาการของประวัติศาสตร์

6. คุณค่าของวิชาประวัติศาสตร์

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2525: 24-26) สรุปคุณค่าของวิชาประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. เพื่อให้มนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของตนเองและประโยชน์ของสังคมได้ มนุษย์ต้องเข้าใจสิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวเอง สิ่งแวดล้อมของมนุษย์แบ่งออกได้เป็นสองอย่างคือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่น ภูเขา อากาศ ทะเล จุลินทรีย์ แรงแม่เหล็ก ฯลฯ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น รัฐบาล กองทัพ ศาสนา ประเพณี วรรณคดี ตำแหน่งกษัตริย์ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องเข้าใจ วิธีหนึ่งที่จะทำให้อ่านเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่จัดอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้ก็คือ การรู้ที่มาและความคลี่คลายของสิ่งนั้น

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรู้กำเนิดและพัฒนาการของสิ่งนั้นๆ วิธีเข้าใจสิ่งใดโดยการศึกษากำเนิดและพัฒนาการของมันนี้เรียกว่า การเข้าสู่ปัญหาด้วยประวัติศาสตร์ อันเป็นวิธีที่เราใช้เป็นปกติในชีวิตประจำวันและในทางวิชาการอยู่เป็นประจำ วิชาประวัติศาสตร์จึงมีคุณค่าที่สอนให้รู้วิธีการที่จะเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเข้าสู่ปัญหาด้วยประวัติศาสตร์นั้นยังใช้ได้ไม่แต่เพียงกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมเท่านั้น แต่สามารถใช้กับตัวของเราเองได้อีกด้วย นอกจากสิ่งแวดล้อมของเราแล้ว มนุษย์จำเป็นต้องรู้จักตนเองอีกด้วย กล่าวคือ รู้ว่ามนุษย์สามารถทำอะไรได้และไม่สามารถทำอะไรได้ รู้ว่าภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้มนุษย์ทำอะไรได้ และภายใต้เงื่อนไขอะไรที่มนุษย์ไม่สามารถทำอะไรได้ ความรู้เหล่านี้ได้มาก็โดยการดูว่า มนุษย์ได้เคยทำอะไรมาแล้วภายใต้เงื่อนไขอะไรบ้าง นั่นก็คือรู้จักตนเองในฐานะมนุษย์จากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และของสังคมที่เล็กลง เช่น ประวัติศาสตร์ของเอเชีย ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของไทย หรือของหมู่บ้านที่นักเรียนอาศัยอยู่ กล่าวโดยสรุปก็คือ ประวัติศาสตร์สอนให้รู้จักตนเอง คือรู้ทั้งส่วนที่เป็นพลังและความอ่อนแอของตนเอง

3. มนุษย์มีอดีตของตนเอง ความรู้เกี่ยวกับอดีตเหล่านี้แม้มิได้ผ่านการศึกษาในชั้นเรียน มนุษย์ก็มีอยู่โดยอาศัยการบอกเล่า การอบรมสั่งสอนและทางอื่นๆ ความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ในปัจจุบันอย่างมาก คนไทยที่อาศัยอยู่ชายแดนรู้สึกตนเองว่าเป็นคนที่ร่วมชะตากรรมกับคนในส่วนกลางของประเทศไทย ก็เพราะเขาถูกอบรมสั่งสอนในเรื่องอดีตของชาติไทยมาเหมือนกับคนที่อยู่ส่วนกลาง มีวีรบุรุษคนเดียวกัน มีศัตรูร่วมกันและ “รู้สึก” ว่าได้เคยผ่านประสบการณ์ร่วมกันมาแต่อดีต เหตุฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับอดีตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดการกระทำของคนในปัจจุบันอย่างยิ่ง ประวัติศาสตร์สอนให้รู้ถึงอดีต และทำให้คนมีความรู้ทางประวัติศาสตร์ เข้าใจความคิดของคนอื่นๆ ในสังคมนั้นๆ ได้กระจ่างแจ้งขึ้น ด้วยเหตุฉะนั้น จึงน่าที่จะจัดดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ดีกว่าคนที่ไม่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์เลย

4. ประวัติศาสตร์สอนวิธีคิดที่มีเหตุผลและวางอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง วิชาประวัติศาสตร์เน้นความสำคัญของการขจัดอคติ ไม่มีความเป็นพวกพ้องในการศึกษา จัดวางกลวิธีศึกษาให้ยึดถือในเหตุผลเป็นใหญ่ ให้รู้จักตรวจสอบและวัดน้ำหนักความน่าเชื่อถือของหลักฐาน การคิดอย่างเที่ยงธรรมและเป็นกลางอย่างแท้จริงนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาวิชาการทุกแขนง การฝึกวิธีคิดแบบนี้กับประวัติศาสตร์ จึงให้ประโยชน์อย่างมากแก่การศึกษาวิชาการแขนงอื่นๆ นอกจากนี้วิธีคิดที่เที่ยงธรรมและเป็นกลาง โดยเคารพในข้อเท็จจริงและเหตุผลเป็นสำคัญนี้ ยังมีคุณค่าอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย การมองเห็นปัญหาอย่างชัดเจน แก้ปัญหาโดยไตร่ตรองข้อเท็จจริง และข้อเท็จจริงของหลักฐานอย่างรอบคอบ เก่งผลที่จะเกิดจากการแก้ปัญหาแบบต่างๆ อย่างเที่ยงธรรม คือการจัดปัญหาอย่างฉลาดที่สุดเท่าที่มนุษย์จะทำได้ในชีวิตจริง

วีณา เอี่ยมประไพ (2535: 23-24) จำแนกคุณค่าของประวัติศาสตร์โดยสังเขป ดังนี้

1. จากการที่ประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งการกระทำ ความคิด และความรู้สึก คุณค่าอันสำคัญอย่างหนึ่งของประวัติศาสตร์ก็คือ ช่วยให้เราเข้าใจความเป็นมนุษย์ได้อย่างถ่องแท้ทั้งเหตุการณ์ด้านนอกซึ่งเป็นกรอบโครงของพฤติกรรมและเหตุการณ์ด้านในได้แก่ ความคิด (thought) อันเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมนั้น ประสบการณ์ในอดีตเหล่านี้จะช่วยบ่งชี้ถึงผลในปัจจุบันว่ามนุษย์เป็นอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม คุณค่าในข้อนี้จึงมีส่วนช่วยสนองธรรมชาติของมนุษย์ที่จะมักคำนึงถึงอดีต ต้องการทราบเรื่องราวของตนเอง ชุมชน ประชาชาติ ฯลฯ ที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

2. ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างรอบด้าน วิธีการหนึ่งอาจกระทำได้ดีด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากจุดมุ่งหมายสำคัญของประวัติศาสตร์ คือ การหาภาพรวมของสังคม ไม่ได้เน้นเฉพาะกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งของมนุษย์ ดังเช่นวิชาอื่นๆ ในสายสังคมศาสตร์ แม้ว่าจะมีการแยกเป็นประวัติศาสตร์สาขาต่างๆ ก็ตามก็ไม่ถือเป็นสาขาวิชาอิสระ ประวัติศาสตร์ยังตระหนักถึงความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ของมนุษย์ และเป้าหมายสุดท้ายของประวัติศาสตร์คือเข้าใจสังคมทั้งหมด ดังนั้น คุณค่าอย่างหนึ่งของประวัติศาสตร์ก็คือช่วยให้เราเข้าใจความเป็นมาด้านต่างๆ ของมนุษย์ และเป้าหมายสุดท้ายของประวัติศาสตร์คือเข้าใจสังคมทั้งหมด ดังนั้น คุณค่าอย่างหนึ่งของประวัติศาสตร์ก็คือ ช่วยให้เราเข้าใจความเป็นมาด้านต่างๆ ของสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอีกด้วย

3. ระเบียบวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์หลักฐานและข้อมูล ตลอดจนการตีความทางประวัติศาสตร์ เป็นการฝึกวิธีการคิดอย่างมีเหตุผล เที่ยงธรรม และเป็นกลาง ซึ่งจะช่วยเสริมคุณค่าทางสติปัญญา รู้จักแยกข้อผิดพลาดออกจากความเป็นจริง รวมทั้งการพัฒนาอารมณ์ความรู้สึกให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง มีความเข้าใจในอดีต อันเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิชาการทุกแขนงรวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย คุณค่าดังกล่าวนี้จะได้รับการศึกษาประวัติศาสตร์โดยตรงเนื่องจากพื้นฐานสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ก็คือ การฝึกให้แสดงความคิดเห็น รู้จักแยกแยะประเด็นปัญหาต่างๆ เหตุการณ์ในอดีตเป็นเพียงข้อมูล หรือวิธีการที่จะให้ผู้ศึกษาเกิดความคิดขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าระเบียบวิธีการที่สำคัญของประวัติศาสตร์มีทั้งการวิพากษ์หลักฐาน วิพากษ์ข้อมูล การตีความและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะต้องใช้วิจารณญาณของผู้ศึกษาเป็นสำคัญ

4. นอกจากคุณค่าต่อตัวผู้ศึกษาในแง่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตลอดจนการฝึกวิธีการคิดอย่างมีเหตุผลแล้ว ประวัติศาสตร์ยังมีประโยชน์ต่อการสร้างความรู้สึกสามัคคีของชนในชาติ ด้วยการเสนอเรื่องราวซึ่งเป็นประสบการณ์ร่วมกันในอดีต ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์สงครามหรือความเจริญรุ่งเรืองของชาติในอดีต ทำนองเดียวกับประวัติศาสตร์ก็มีส่วนสร้างค่านิยมอันดีงามแก่ประชากรในชาติด้วยการเสนอบทเรียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ หรือ

วีรบุรุษของชาติซึ่งเป็นตัวอย่างของความกล้าหาญ ความเสียสละ ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากหนังสือแบบเรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะมีเรื่องราวเกี่ยวกับวีรกรรมต่างๆ ในอดีต เช่น ชาวบ้านค่ายบางระจันที่รวมตัวกันต่อสู้พม่า เป็นต้น

5. การศึกษาประวัติศาสตร์ มีส่วนที่จะช่วยกำหนดบทบาทในปัจจุบันและอนาคตให้ถูกต้องเหมาะสม แม้ว่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จะไม่เกิดซ้ำรอยเดิมก็ตาม แต่เมื่อเกิดมีสภาวะแวดล้อมหรือปรากฏการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ก็สามารถเปรียบเทียบได้กับปรากฏการณ์ในอดีต เพื่อการคาดคะเนและเตรียมการสำหรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป ในแง่นี้ประวัติศาสตร์ก็ย่อมมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนักรัฐศาสตร์ นักการทูต ในการที่จะกำหนดนโยบายให้เหมาะสม

7. จุดประสงค์ของการสอนประวัติศาสตร์

दन्ये षययोथा (2534: 112-113) กล่าวว่า จุดประสงค์ของการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียน เป็นจุดประสงค์ของผู้สอนและเป็นจุดประสงค์ของหลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบเรื่องราว ความเจริญ และความคิดของมนุษย์ในอดีตสมัย ซึ่งจะเป็นรากฐานของอารยธรรมความเจริญในปัจจุบันและอนาคต
2. เพื่อทราบเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งด้านดีและไม่ดีที่เกิดขึ้นในอดีตสมัย แล้วนำตัวอย่างที่ดีมาดัดแปลงปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันและวางแผนอนาคตต่อไป
3. เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่ม มีอุดมคติสูง มีคุณค่าในด้านต่างๆ เป็นต้นว่าการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ซึ่งอาจจะได้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อันแสดงความเจริญต่อไป และปรับตนให้มีชีวิตอยู่ในสังคมได้ ให้มองดูอดีตที่ผ่านมาแล้วใคร่ครวญตรึกตรองดูแล้วสร้างสิ่งใหม่ที่ดีกว่าในอนาคตต่อไป
4. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจดีในหมู่ชนต่อนานาชาติและอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นเกิดผาสุกในโลก
5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวิจารณญาณอันสุขุมรอบคอบ รู้จักเข้าใจตัดสินเหตุการณ์และปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลเป็นธรรม โดยยึดเอาเหตุการณ์ที่แล้วมาเป็นเครื่องกำหนดแล้วจึงดำเนินชีวิตในสังคมต่อไป
6. เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีทัศนคติที่ดีต่อสังคมนานาชาติ ทำงานร่วมกัน รู้จักรับผิดชอบ นับถือตนเอง และฝึกให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พร้อมกับรู้จักแยกความเป็นเท็จออกจากความจริง

จุดประสงค์เฉพาะของการสอนประวัติศาสตร์ อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การแสวงหาความรู้ วิชาประวัติศาสตร์มีความมุ่งประสงค์ให้ผู้เรียนมีความรู้ที่ถูกต้องและกว้างขวาง ทั้งเป็นวิชาพื้นฐานอันสำคัญของวิชามานุษยวิทยาและโบราณคดี การสอนจะต้องเร่ง

เราให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น และกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการค้นหาข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่ได้ประสบมา

2. การส่งเสริมให้ผู้รู้จักคิดหาเหตุผลและการใช้ดุลยพินิจ ความรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลตัดสินใจได้ถูกต้องและมีเหตุผล ด้วยเหตุนี้ เมื่อผู้เรียนประวัติศาสตร์ได้ความรู้แล้ว จึงสามารถพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ โดยอาศัยเหตุผลและหลักฐานต่างๆ ประกอบ และสามารถเปรียบเทียบปัญหาเก่ากับปัญหาใหม่แล้วตัดสินใจชี้ขาดได้

3. การฝึกให้ศึกษาเป็นอิสระเป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ในห้องสมุดด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองมีประโยชน์มากเพราะได้ความรู้อย่างกว้างขวาง และรู้จักใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์เป็นอย่างดี

4. การฝึกทักษะและนิสัย เป็นการฝึกนิสัยให้เป็นคนรักการอ่านหนังสือ เมื่ออ่านมากก็จะมีความรู้มาก และการค้นคว้าให้มีความละเอียดแม่นยำ จับใจความข้อความที่อ่านได้รวดเร็วและถูกต้อง ฝึกทักษะในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ทักษะคือความชำนาญในการทำงานด้านต่างๆ เมื่อเกิดทักษะก็จะได้นำมาใช้ในการพิจารณาตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ

5. การฝึกอบรมพฤติกรรมที่พึงปรารถนา การสอนประวัติศาสตร์มุ่งให้บุคคลเป็นพลเมืองดี ให้ได้รับการฝึกอบรมตามแบบอย่างที่ดีงามของวีรชนหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ แบบอย่างที่ดีและไม่ดีจึงสมควรที่ผู้เรียนจะต้องใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคม

สิริวรรณ ศรีพหล (2529: 1191-1192) กล่าวว่า เมื่อประวัติศาสตร์มีคุณค่า การสอนประวัติศาสตร์จึงมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อเน้นความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติและความรู้สึกผูกพันกับชาติของตน
2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจประเทศอื่นๆ ได้ดีขึ้น เข้าใจปัญหาและเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ
3. เพื่อมุ่งพัฒนาและฝึกฝนทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล

สุนนทิพย์ บุญสมบัติ (2529: 26) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมและปัญหาต่างๆ ที่สังคมประสบอยู่
2. ช่วยพัฒนาทักษะการสืบสวนสอบสวนและสร้างข้อสรุปทางประวัติศาสตร์
3. ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีและถูกต้องอันนำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของสังคม

8. โครงสร้างของวิชาประวัติศาสตร์

โครงสร้างของวิชาประวัติศาสตร์อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. ตัวเหตุการณ์ หมายถึง ตัวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นจริงๆ ของสิ่งทั้งหลาย เรียกให้สละสลวยว่าประวัติศาสตร์ตามสภาพความเป็นจริง
2. วิธีเขียนประวัติศาสตร์ หน้าที่ของนักประวัติศาสตร์คือนำเรื่องอดีตมาเรียบเรียงใหม่ และจัดลำดับตามขั้นตอนตามความเป็นจริง โดยยึดหลักฐานต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้ เพื่อสะดวกแก่ผู้อ่าน และผู้ค้นคว้าหนหลัง
3. เอกสาร ตำรา หลักฐาน และบทความ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้มาจากสิ่งต่อไปนี้
 - 3.1 สิ่งขีดเขียน จารึก เช่น ศิลาจารึก ตำนาน พงศาวดาร ปฐมโหร และสิ่งอื่น ๆ
 - 3.2 สิ่งของที่เหลืออยู่ เช่น เครื่องมือ หิน อาวุธ เครื่องใช้ เครื่องประดับ ภาพวาด เป็นต้น
 - 3.3 คำบอกเล่า นิทานพื้นเมือง นิยาย ภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณี
 - 3.4 วิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โบราณคดี มานุษยวิทยา ธรณีวิทยา วรรณคดี วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

9. การจำแนกสาขาวิชาประวัติศาสตร์

เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวาง ดังนั้นจึงเป็นการยากลำบากอย่างยิ่งที่จะจำแนกสาขาของประวัติศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามอาจจะแบ่งประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประวัติศาสตร์ทั่วไป ประวัติศาสตร์เฉพาะ และประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 21-28)

1. *ประวัติศาสตร์ทั่วไป* หมายถึงประวัติศาสตร์ซึ่งครอบคลุมเรื่องราวของอดีตอย่างกว้างขวาง เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ในลักษณะที่จะมองพิจารณาครอบคลุมทั้งหมด ประวัติศาสตร์ทั่วไปนี้อาจแบ่งออกในลักษณะต่างๆ ดังนี้คือ

1.1 *ประวัติศาสตร์ทั่วไปตามแนวภูมิภาค* ซึ่งหมายถึงประวัติศาสตร์ที่กำหนดขอบเขตของเรื่องราวและการศึกษาโดยยึดภูมิภาคเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น ประวัติศาสตร์ทวีปเอเชีย ประวัติศาสตร์ทวีปอเมริกา ซึ่งเป็นการศึกษาในแนวกว้าง แต่ไม่สามารถจะเจาะลึกได้มากนัก เพราะขอบเขตอาณาบริเวณของการศึกษากว้างขวางใหญ่โตนัก ประวัติศาสตร์ทั่วไปนี้อาจกำหนดลงมาอีกได้ เช่น ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งก็จะครอบคลุมอาณาบริเวณและประเทศน้อยลงมา ในทำนองเดียวกันก็สามารถให้แคบลงมาอีก กลายเป็นประวัติศาสตร์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ประวัติศาสตร์อังกฤษ หรือ ประวัติศาสตร์ไทย เป็นต้น ลักษณะของการศึกษาประวัติศาสตร์

ในแนวภูมิภาคโดยจำกัดที่ประเทศนี้ จะเป็นแนวทางการศึกษาที่ได้รับความนิยมมากกว่าประเภทอื่น

1.2 *ประวัติศาสตร์ทั่วไปตามแนวชนชาติ* ซึ่งหมายถึงการศึกษาเรื่องราวโดยใช้ชนชาติเป็นขอบเขตกำหนด ดังเช่น ถ้าเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ก็ศึกษาประวัติความเป็นมาของชนชาติไทย โดยมีขอบเขตครอบคลุมนอกเหนือไปจากการที่ใช้ภูมิภาคหรือพรมแดนเป็นเครื่องกำหนด ดังนั้นประวัติศาสตร์ในแนวนี้ก็ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเฉพาะประเทศไทย แต่อาจศึกษาถึงคนไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไทยหรือกระจัดกระจายอยู่ในพม่า ลาว เวียดนาม จีนตอนใต้หรือแม้กระทั่งมาเลเซียตอนเหนือ

1.3 *ประวัติศาสตร์ทั่วไปตามแนวอารยธรรม* ลักษณะของประวัติศาสตร์แบบนี้ใช้อารยธรรมเป็นเครื่องกำหนด ในที่นี้อารยธรรมหมายถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนความเชื่อ ที่ได้วิวัฒนาการมาจนถึงขั้นสูง และเจริญงอกงามเป็นหลักเป็นฐานในระดับที่เห็นได้เด่นชัด ดังนั้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไปในแนวอารยธรรม ก็จะเป็นการพิจารณาจากวิวัฒนาการของอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีได้จำกัดโดยภูมิภาคหรือชนชาติแต่อย่างใด เช่น ถ้าศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตกก็อาจจะพิจารณาอดีตที่เป็นมาตั้งแต่กรีก โรมัน จนกระทั่งแปรเปลี่ยนไปเป็นแม่บทของประเทศตะวันตกต่างๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น หรือในกรณีที่ศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันออก ซึ่งก็มีจีนเป็นแม่บท การศึกษานี้ก็จะครอบคลุมถึงวิวัฒนาการของจีน ญี่ปุ่น เกาหลี และเวียดนามได้ในขอบข่ายเดียวกัน หรือในการศึกษาอารยธรรมของโลกพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เราก็สามารถจะพิจารณาจากวิวัฒนาการทางศาสนาของลังกา พม่า ไทย ฯลฯ ได้เช่นกัน ในการศึกษาแนวนี้พรมแดนของประเทศหาได้เป็นข้อจำกัดแต่อย่างใด ในทำนองเดียวกันในการศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมของโลก อิสลามก็สามารถจะรวมตะวันออกกลาง เอเชียใต้ ตลอดจนประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฯลฯ เข้าในหัวข้อของการศึกษาเดียวกันได้

1.4 *ประวัติศาสตร์ตามแนวปรัชญาและภูมิปัญญา* การศึกษาประวัติศาสตร์แบบนี้เป็นการใช้การศึกษา “แนวความคิด” เป็นแกนกลางและเป็นการศึกษาซึ่งค่อนข้างใหม่ในประเทศไทย ในการศึกษา เช่น ปรัชญาประวัติศาสตร์ตะวันตก ก็อาจจะเริ่มศึกษาแนวความคิดของนักประวัติศาสตร์ต่างๆ นับตั้งแต่สมัยกรีก เช่น เฮโรโดตัส เรื่อยมาจนถึงสมัยกลางที่มีปรัชญาความคิดของคริสต์ศาสนาเป็นหลัก เช่น เซนต์ ออกัสติน ตลอดจนถึงสมัยต่อมา เช่น สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ สมัยแห่งการรู้แจ้ง และสมัยใหม่ เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน ถ้าหากจะศึกษาปรัชญาประวัติศาสตร์ไทย เราก็อาจจะศึกษาความคิดที่เป็นพื้นฐานของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยสมัยต่างๆ ได้เช่นกัน เช่น

ศึกษาปรัชญาความคิดของประวัติศาสตร์แบบตำนานและแบบพงศาวดารหรือในการศึกษาปรัชญาและแนวความคิดของปรัชญาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เราก็อาจศึกษาได้จากพื้นฐานความคิดของนักประวัติศาสตร์สำคัญๆ เช่น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ขจร สุขพานิช รอง ศยามานนท์ และนิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นต้น

2. *ประวัติศาสตร์เฉพาะ* หมายถึงประวัติศาสตร์ที่จำกัดเรื่องราวไว้เฉพาะเรื่องมีขอบเขตหรืออาณาบริเวณของการศึกษาแคบกว่าประวัติศาสตร์ทั่วไป และเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าในทางปฏิบัติทั่วไปของวิชาการด้านนี้ในประเทศไทย เรามักจะใช้คำว่า “ประวัติ” เฉยๆ แทนคำว่าประวัติศาสตร์ ดังเช่น ประวัติกระทรวงมหาดไทย ประวัติการทูตไทย ประวัติวรรณคดีไทย หรือแม้แต่คำว่า ชีวประวัติ หรืออัตชีวประวัติก็ตาม ประวัติศาสตร์เฉพาะ อาจแบ่งออกได้ในลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ

2.1 *ประวัติสถาบัน* ซึ่งหมายถึงประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงศึกษาเรื่องราวของสถาบันใดสถาบันหนึ่งว่ามีประวัติและวิวัฒนาการเป็นมาอย่างไร เช่น ประวัติของสถาบันพระมหากษัตริย์ ประวัติรัฐสภาไทย ประวัติแรงงานไทย ฯลฯ

2.2 *ประวัติของวิชาการแต่ละแขนง* ซึ่งหมายถึงการศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของวิชาการแขนงต่างๆ ซึ่งอาจมีหัวข้อ เช่น ประวัติวรรณคดี ประวัติการละคร ประวัติการประพันธ์ ฯลฯ การที่วิชาการแขนงต่างๆ ได้เจริญมาอยู่ในระดับของปัจจุบัน ต่างก็มีประวัติความเป็นมาต่างกานานาในอดีต ยกตัวอย่างเช่น วิชาฟิสิกส์ ก็มีประวัติความเป็นมาที่สามารถจะสืบสาวราวเรื่องไปจนถึงสมัยกรีกโบราณ สมัยของอาหรับเรื่อยมาจนถึงผลงานของนักวิทยาศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เช่น นิโคลาอัส โคเปอร์นิคัส (พ.ศ.2016-2086 หรือ ค.ศ.1437-1543) เซอร์ ไอแซค นิวตัน (พ.ศ.2186-2270 หรือ ค.ศ.1643-1727) ความเข้าใจประวัติของวิชาแต่ละแขนง จะช่วยให้เข้าใจสาระสำคัญของวิชานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงถือกันว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นแกนกลางของวิชาอื่นๆ เกือบทั้งหมด

2.3 *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น* ประวัติศาสตร์แขนงนี้ค่อนข้างใหม่ เพิ่งได้รับความสนใจศึกษาในระยะหลังๆ ทั้งนี้เป็นเพราะความสนใจของนักประวัติศาสตร์ได้จำกัดให้เฉพาะเจาะจงลงไป ดังนั้นก็อาจเป็นประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเฉพาะเมืองบางเมือง ท้องถิ่นหรือชุมชนใดก็ได้ ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยก็อาจมีการศึกษาประวัติจังหวัดราชบุรี หรือย่อยเล็กลงไปเป็นประวัติอำเภอโพธาราม ก็ย่อมทำได้

2.4 *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม* ประวัติศาสตร์แบบนี้ก็เป็นการแบ่งหัวข้อย่อยลงมาอีกเช่นกัน และลักษณะประวัติศาสตร์แบบนี้อาจจะศึกษาโดยนักประวัติศาสตร์โดยตรงก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาทางวิชาการว่าคำว่าวัฒนธรรมนั้นกินใจความแค่ไหน ในบางครั้งวัฒนธรรมก็มีความหมายกว้างขวางเกือบใกล้เคียงกับคำว่าอารยธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนักประวัติศาสตร์ก็อาจศึกษาประวัติของวัฒนธรรมไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คลี่ยุคมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา และลงรากฐานเห็นได้ชัดในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมนี้ ในทางด้านนักมานุษยวิทยาซึ่งสนใจศึกษาสังคมของมนุษย์ในระดับที่เล็กลงมา ก็อาจจะจำกัดศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมของชนเผ่าใดเผ่าหนึ่งที่เป็นหน่วยสังคมที่เล็กมาก และเป็นสังคมที่วัฒนธรรมยังมีได้พัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งก็อาจเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าที่ยังไม่มีตัวอักษร ดังนั้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่ศึกษาโดยนักมานุษยวิทยาในกรณีนี้ ก็จะเป็นประวัติศาสตร์ของสังคมที่ยังไม่รู้หนังสือ

2.5 *ประวัติศาสตร์ปากเปล่า* แต่เดิมการศึกษาประวัติศาสตร์มักจะจำกัดอยู่กับสังคมที่มีความเจริญมากแล้ว และนักประวัติศาสตร์ถือว่าการมีตัวอักษรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันได้ขยายปริมณฑลออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ดังนั้นประวัติศาสตร์ของสังคมใดสังคมหนึ่งไม่ว่าจะมีขนาดเล็กแค่ไหนและมีความเจริญในระดับไหนก็ตาม แต่ถ้ามีการถ่ายทอด “เรื่องราว” ของตนด้วยปากคำ จากปากต่อปากเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ก็สามารถจะจัดเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงปากเปล่าได้ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ของมนุษย์จำนวนไม่น้อยในทวีปแอฟริกา ก็มักจะใช้วิธีการของประวัติศาสตร์ปากเปล่าทั้งสิ้น

2.6 *ชีวประวัติและอัตชีวประวัติ* ลักษณะของการบันทึกเช่นนี้ก็จัดเป็นประวัติศาสตร์ได้แขนงหนึ่ง แต่เป็นแขนงประวัติศาสตร์ที่เล็กที่สุดและจากชื่อของงานประเภทนี้จะเห็นได้ว่าเป็นประวัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าหากการบันทึกชีวประวัตินั้นกระทำโดยผู้เป็นเจ้าของเรื่องชีวิตนั่นเองก็เรียกว่า อัตชีวประวัติ ประวัติศาสตร์แบบนี้แม้จะเฉพาะเจาะจงอย่างมากแต่ก็มีความสำคัญยิ่งยวดในการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไป ดังเช่นการที่สามารถจะเข้าใจชีวประวัติของบุคคลสำคัญของประเทศชาตินั้นได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ก็จะช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ของประเทศชาตินั้นได้ดียิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราสามารถศึกษาชีวประวัติของนายกรัฐมนตรีไทย เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่เป็นระยะเวลายาวนานระหว่าง พ.ศ.2481-2487 และ พ.ศ.2491-2500 แล้ว ก็อาจทำให้สามารถเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงนั้นเป็นอย่างดี

3. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ในลักษณะต่างๆ ตามที่กล่าวมา แม้จะแตกแยกออกเป็นสาขามากมาย แต่ก็ยังมีอาจครอบคลุมได้ทั่วถึงทั้งหมด และเราก็มักได้ยินคำว่าประวัติศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอยู่บ่อยๆ ทั้งนี้โดยเหตุผลดังต่อไปนี้

โดยทั่วไปข้อสำคัญที่ควรคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ก็คือ เวลา (time) และสถานที่ (space) ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องราวของอดีต ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามเวลาและสถานที่ ในการแบ่งสาขาสำคัญของประวัติศาสตร์เป็นประวัติศาสตร์ทั่วไปและประวัติศาสตร์เฉพาะ ก็ได้คำนึงถึงเวลาและสถานที่ควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตามในการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น ก็จะต้องคำนึงถึงแง่มุมในการที่จะเข้าถึง เวลาและสถานที่ดังกล่าวด้วย ฉะนั้นคำว่าประวัติศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ก็เป็นการศึกษาโดยพิจารณาแง่มุมทั้งสามด้วย ซึ่งเชื่อได้ว่าน่าจะละเอียดถี่ถ้วนมากที่สุดในการพิจารณาประวัติศาสตร์

ในอดีตนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ในแง่ของการเมืองถือว่าสำคัญที่สุดและได้รับความนิยมนิยมที่สุด การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองแต่เดิม มักมุ่งเฉพาะเจาะจงกับการเมืองในระดับสูง ดังนั้นประวัติศาสตร์การเมืองในลักษณะกว้างๆ เน้นศึกษาที่บทบาทของชนชั้นนำ การต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง การสงคราม การทำสนธิสัญญา หรือไม่ก็บทบาทของบุคคลหรือสถาบันชั้นสูง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันกษัตริย์ สถาบันขุนนาง สถาบันรัฐสภาหรือบุคคลและสถาบันใดๆ ก็ตามที่มีอำนาจและบทบาทในการปกครอง

การศึกษาประวัติศาสตร์ทางการเมืองนี้ แม้จะช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ได้บ้างตามสมควร แต่ก็ไม่สามารถจะสะท้อนภาพที่กว้างขวางของเรื่องราวของอดีตได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจจึงอุบัติขึ้นเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องของการที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจจะเน้นที่การทำมาหากิน อาชีพ การแบ่งสรรทรัพยากรระหว่างกลุ่มชนชาติต่างๆ การค้าภายในและการค้ากับต่างประเทศ การเก็บภาษีอากร ฯลฯ

ในระยะหลังๆ ปรากฏว่าได้มีประวัติศาสตร์สังคมเกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้เพราะนักประวัติศาสตร์เริ่มเห็นว่า ประวัติศาสตร์น่าจะเป็นวิชาที่ครอบคลุมเรื่องราวความเป็นมาของอดีตทั้งหมด เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ใดจะกว้างขวางเท่าประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์จะรวมเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นในปริภูมิของกิจกรรมของมนุษย์ ประวัติศาสตร์

สังคมในปัจจุบันได้รวมเอาการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองเข้าไว้ด้วย แต่การเมืองในที่นี้จะมีได้จำกัดอยู่เพียงแต่บุคคลและสถาบันชั้นสูงเท่านั้น แต่มีความหมายถึงบุคคล กลุ่มชน ตลอดจนสถาบัน ตั้งแต่สูงลงมาจนต่ำสุดและพยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ได้ต่อกันของกลุ่มต่างๆ ของสังคม ทั้งยังรวมเอาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเข้ามาอีกด้วย เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มต่างๆ นั้น ประวัติศาสตร์สังคมครอบคลุมไปถึงวิวัฒนาการต่างๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาละความเชื่อทั้งหลายที่มนุษย์ได้พัฒนาขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันประวัติศาสตร์สังคมเป็นแง่มุมของการศึกษาที่สำคัญที่สุดได้รับความสนใจมากที่สุด ถ้าหากกล่าวให้เห็นชัดในกรณีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไปในแนวภูมิภาคที่ได้จำกัดลงมาแต่ประเทศเพียงประเทศเดียว การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนี้จะรอบคอบละเอียดถี่ถ้วนและกว้างขวางก็ต่อเมื่อได้พิจารณาศึกษาจากแง่มุมของประวัติศาสตร์สังคม ซึ่งก็อาจรวมทั้งจากทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกออกเป็นสาขาต่าง ๆ ตามเกณฑ์ในการจัดจำแนกมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. การแบ่งตามขอบเขต
 - 1.1 ประวัติศาสตร์สากล หรือ ประวัติศาสตร์โลก
 - 1.2 ประวัติศาสตร์แห่งชาติ
 - 1.3 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. การแบ่งตามยุคสมัย
 - 2.1 ประวัติศาสตร์สมัยก่อนประวัติศาสตร์
 - 2.2 ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ
 - 2.3 ประวัติศาสตร์สมัยกลาง
 - 2.4 ประวัติศาสตร์สมัยใหม่
 - 2.5 ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย หรือ ประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบัน
3. การแบ่งตามกลุ่มวิชาสำคัญ
 - 3.1 ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครอง
 - 3.2 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
 - 3.3 ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

4. การแบ่งตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของชุมชน
 - 4.1 ประวัติศาสตร์เอเชีย แบ่งย่อยออกเป็นดังนี้
 - 4.1.1 ประวัติศาสตร์เอเชียใต้
 - 4.1.2 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันตกเฉียงใต้
 - 4.1.3 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก
 - 4.1.4 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 - 4.2 ประวัติศาสตร์ยุโรป แบ่งย่อยออกเป็นดังนี้
 - 4.2.1 ประวัติศาสตร์ยุโรปตะวันตก
 - 4.2.2 ประวัติศาสตร์ยุโรปตะวันออก
 - 4.3 ประวัติศาสตร์อเมริกา แบ่งย่อยออกเป็นดังนี้
 - 4.3.1 ประวัติศาสตร์อเมริกาเหนือ
 - 4.3.2 ประวัติศาสตร์อเมริกาใต้
 - 4.3.3 ประวัติศาสตร์ละตินอเมริกา
 - 4.4 ประวัติศาสตร์แอฟริกา
 - 4.5 ประวัติศาสตร์ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์
5. การแบ่งตามลักษณะเนื้อหา
 - 5.1 ประวัติศาสตร์การทูต
 - 5.2 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
 - 5.3 ประวัติศาสตร์การปกครอง
 - 5.4 ประวัติศาสตร์การทหาร
 - 5.5 ประวัติศาสตร์กฎหมาย
 - 5.6 ประวัติศาสตร์การอุตสาหกรรม
 - 5.7 ประวัติศาสตร์ศาสนา
 - 5.8 ประวัติศาสตร์เหตุผล
 - 5.9 ประวัติศาสตร์การเกษตร
 - 5.10 ประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์
 - 5.11 ประวัติศาสตร์ประชากร
 - 5.12 ประวัติศาสตร์ศิลปะ
 - 5.13 ประวัติศาสตร์วรรณคดี
 - 5.14 ประวัติศาสตร์อารยธรรมเปรียบเทียบ

6. การแบ่งตามแนวภูมิภาค
 - 6.1 ประวัติศาสตร์ทวีปเอเชีย
 - 6.2 ประวัติศาสตร์ออสเตรเลีย
 - 6.3 ประวัติศาสตร์ทวีปแอฟริกา
 - 6.4 ประวัติศาสตร์ทวีปยุโรป
 - 6.5 ประวัติศาสตร์ทวีปอเมริกาเหนือ
 - 6.6 ประวัติศาสตร์ทวีปอเมริกาใต้
 - 6.7 ประวัติศาสตร์แอนตาร์กติก

7. การแบ่งตามแนวเชื้อชาติ
 - 7.1 ประวัติศาสตร์เชื้อชาติไทย
 - 7.2 ประวัติศาสตร์เชื้อชาติจีน

8. การแบ่งตามแนวอารยธรรม
 - 8.1 ประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันออก
 - 8.2 ประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตก

9. การแบ่งตามแนวปรัชญาและภูมิปัญญา
 - 9.1 ปรัชญาประวัติศาสตร์
 - 9.2 ปรัชญาประวัติศาสตร์ตะวันออก
 - 9.3 ปรัชญาประวัติศาสตร์ตะวันตก

10. การแบ่งเฉพาะเรื่อง

การแบ่งเฉพาะเรื่องมักใช้คำว่า “ประวัติ” เท่านั้น เช่น ประวัติกระทรวงมหาดไทย ประวัติวรรณคดี ประวัติการทูต โดยแบ่งเป็นดังนี้

- 10.1 ประวัติสถาบัน เช่น ประวัติรัฐสภา
- 10.2 ประวัติวิชาการแต่ละแขนง เช่น ประวัติการละคร
- 10.3 ชีวประวัติและอัตชีวประวัติ เช่น ชีวประวัติศรีปราชญ์ อัตชีวประวัติของนักบุญ

ออกุสติน

10. ข้อสังเกตในการเลือกเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์

ข้อสังเกตในการพิจารณาเลือกเพื่อกำหนดเนื้อหาสำหรับกระบวนการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ คือ

1) การยึดหลักการเรียนเรื่องส่วนรวม เช่น เรียนประวัติศาสตร์ชาติไทยก่อนแล้วจึงเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน ในที่นี้หมายถึงท้องถิ่นที่เป็นสังคมที่นักเรียนและโรงเรียนอาศัยอยู่ หลังจากนั้นจึงเลือกเรียนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่สำคัญเป็นส่วนประกอบ

2) ควรยึดหลักการจัดเนื้อหาให้ผสมผสาน (integration) กับวิชาอื่นๆ การเรียนรู้จึงจะเป็นกลุ่มก้อนนำไปสู่การเกิดมโนทัศน์ (concepts) อย่างแท้จริง และจะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีรากฐานความรู้ความคึกนำไปสู่การเข้าใจเนื้อหาที่เป็นระบบความคิด (thought system and inquiry method) ได้ในที่สุด และอันที่จริงแล้วการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับเรื่องราวของเหตุการณ์และประมวลความรู้ความคึก อันเนื่องมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ทุกๆ แขนงเท่าที่ได้มีการค้นหาและบัญญัติไว้อย่างกว้างขวาง ดังนั้น ในการเรียนรู้ประสบการณ์ดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจอย่างถ่องแท้จำเป็นต้องเรียนโดยอาศัยหรือเรียนควบคู่กันไปกับวิชาการแขนงอื่นๆ ผู้เรียนจึงจะสามารถผสมผสานความรู้ (integration of knowledge) เข้าด้วยกัน ผลที่ตามมาคือการเกิดปัญญา (intelligence) และเมื่อมีการวิเคราะห์ (analyses) วิจัย (research) และประเมินค่า (evaluation) อย่างมีระบบ (system) แล้วจึงจะเกิดสติปัญญา (wisdom) อย่างแท้จริง

3) ควรยึดหลักการเลือกเนื้อหาโดยคำนึงให้พอเหมาะกับวัย ความรู้เดิมและความสามารถแบบอิงเกณฑ์ (criteria) ผสมผสานกับการพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) ของผู้เรียน ทั้งนี้ควรจะเริ่มจากลำดับของเนื้อหาที่ง่ายไปหายาก (simple to complex) โดยค่อยๆ เพิ่มรายละเอียดและความสลับซับซ้อน วิธีการจัดเนื้อหาแบบนี้จะเป็นการส่งเสริมสติปัญญาความคึกให้แก่ผู้เรียน รวมทั้งทำทหายและเร้าให้มีความสนใจเป็นพิเศษ

4) ควรยึดหลักการเลือกเนื้อหาโดยคำนึงถึงความเป็นจริง (reality) ว่าลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษยชาติในโลกปัจจุบัน ยังมีปัญหาข้อขัดแย้ง (conflict) ต่างๆ อันเนื่องมาจากปัจจัยที่เป็นพื้นฐานของปัญหา ดังนั้น องค์การสหประชาชาติจึงได้มีมติให้นานาประเทศเน้นหลักการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างชาติ

ดังนั้นในการสอนประวัติศาสตร์ระหว่างประเทศ (international history) ควรยึดหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ (international understanding)
- 2) เพื่อให้เห็นความสำคัญ มิตรททาและรักที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful coexistence) กับนานาประเทศ

3) เพื่อให้เกิดการยอมรับในวิธีการคลี่คลายข้อขัดแย้งทุกประเภทและทุกระดับด้วยการเจรจาทางการทูต (diplomacy)

11. การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

หลักสำคัญของการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติควรจะคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ธรรมนูญของยูเนสโก และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ 26 ย่อหน้า 2 ของคำกล่าวสุดท้ายซึ่งกล่าวว่า

“การศึกษาควรจะมีขึ้นเพื่อการพัฒนาอย่างเต็มที่ของบุคลิกภาพของมนุษย์ และเพื่อมีการสนับสนุนให้มีการเคารพซึ่งสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐาน การศึกษาควรจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจกัน ความอดทน และมิตรภาพในระหว่างชาติต่างๆ กลุ่มชนที่ต่างผิวและต่างศาสนาทั้งหมด และควรจะช่วยส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของสหประชาชาติในอันที่จะธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: 7)

ในส่วนของวัตถุประสงค์และการศึกษาได้กล่าวไว้ว่า

“รัฐสมาชิกควรจะหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้เชื่อว่า วัตถุประสงค์การศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราเรียนปราศจากสิ่งทีก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความไม่เชื่อถือนัน ปฏิบัติทางเผ่าพันธุ์ การดูถูกหรือเกลียดกลุ่มชนและชนชาติอื่นๆ เอกสารเหล่านี้ ควรจะให้ความรู้เบื้องต้นอย่างกว้างๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลของข่าวสาร และความคิดที่เผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: 30)

11.1 ความหมายของการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ

ความหมายของคำว่า “การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ” ควรจะเป็นอะไรนั้น ยูเนสโกได้ใช้คำต่างๆ ในเรื่องนี้ ในตอนต้นๆ ได้ใช้คำว่า “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของโลก” คำนี้ได้ยกเลิกไปเนื่องจากไปมีความหมายพ้องกับการเมือง จึงได้ใช้คำว่า “การศึกษาเพื่อการอยู่ในชุมชนของโลก” แทน ซึ่งก็ต้องเลิกใช้อีกเพราะว่าหลายๆ คนรวมทั้งครูเองพบว่ามันกว้างและไม่กระชับ ในที่สุดยูเนสโกก็ได้ใช้คำว่า “การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ” ซึ่งมีความหมายดังนี้

“การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ” และมีความหมายกว้างคือ “วิธีการส่งเสริมให้เยาวชนมีความคิดเพื่อสันติภาพ การเคารพซึ่งกันและกัน และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชน” (พจนานุกรม ลิมปพยอม, 2519: 49)

“ความเข้าใจอันดีระหว่างชาติหมายรวมถึงความเข้าใจและการเคารพต่อบุคคล วัฒนธรรม อารยธรรม ค่านิยมและการดำรงชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมจริยธรรมของตนและของชาติอื่นๆ และยังรวมถึงขั้นตอนที่ต้องการกระทำสนับสนุน การตัดคำ รูปภาพ หรืออะไรอื่นๆ ที่อาจจะส่งผลต่อการทำให้ไม่เกิดความเข้าใจอันดี ขาดความเชื่อถือ การแบ่งเชื้อชาติ ความรู้สึกดูถูกและรังเกียจออกจากหนังสือแบบเรียน” (UNESCO, 1989: 10)

การสอนเรื่องความเข้าใจอันดีระหว่างชาติมิใช่การสอนที่แยกเป็นรายวิชาออกมา แต่เป็นการบูรณาการลงไปในวิชาต่างๆ ในโรงเรียน เช่น วิชาสังคมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ หรือวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ (ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์)

11.2 ขอบเขตของการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ

การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้คือ

ก. การศึกษาเกี่ยวกับสหประชาชาติและองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การสอนเกี่ยวกับโครงสร้าง จุดมุ่งหมายและงานขององค์การในเครือของสหประชาชาติ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ

ข. การศึกษาเกี่ยวกับประเทศอื่นๆ

เป็นการเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ปัญหาและแรงจูงใจของชนชาติอื่นจะมีผลต่อทัศนคติทั่วไปของนักเรียน ความรู้สึกเลือกที่รักมักที่ชังของเด็กจะลดลงและกลับมีความรู้สึกสนใจและเป็นมิตรกันมากขึ้น ผลอันหนึ่งที่มีมักจะสังเกตเห็นก็คือ ในเมื่อจิตใจของนักเรียนพร้อมที่จะศึกษาเกี่ยวกับโลกใหม่แล้ว นักเรียนก็มีทัศนคติดีและเต็มใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประเทศและวัฒนธรรมต่างๆ ที่ยังไม่ได้ศึกษาอีกด้วย อีกประการหนึ่งก็คือ นักเรียนมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น

ค. การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

ในเรื่องนี้ได้เน้นที่หนังสือเรียน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสังคมศึกษาจะต้องช่วยเสริมสร้างสันติภาพ ด้วยการให้ความรู้แก่ผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับซึ่งกันและกันและส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อเพื่อนร่วมโลก ยูเนสโกตระหนักถึงความสำคัญของหนังสือเรียนในฐานะที่เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายแก่เยาวชนได้มากที่สุด ได้กล่าวเป็นข้อเสนอแนะไว้ว่า “ประเทศสมาชิกควรส่งเสริมการตรวจสอบ เพื่อให้แน่ใจว่าสื่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะหนังสือเรียนไม่มีเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความไม่ไว้วางใจ ปฏิกริยาที่มีต่อเชื้อชาติ และการถูกเกลียดชังชาติอื่น” ยูเนสโกยังได้ระบุด้วยว่า มีวิธีการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ด้วยการตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วยผู้แทนจาก 2 ประเทศหรือมากกว่าเพื่อตรวจแก้เนื้อหาหนังสือเรียนสังคมศึกษา (โซฮา เอ. มัลโกวา, 2534: 131)

ส่วนที่ 2 สารสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์

1. สารสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของไทย แบ่งออกเป็น

- 1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
- 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

หนังสือเรียนและลักษณะของหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน หนังสือเรียน คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน มีเนื้อหาถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักสูตร

หนังสือเรียนมีทั้งที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการและจัดทำโดยสำนักพิมพ์เอกชน ซึ่งมีลักษณะสำคัญเป็นข้อสังเกตในการพิจารณา ดังนี้

1) หนังสือเรียนฉบับกระทรวงศึกษาธิการ มีข้อสังเกตดังนี้

- ปกหน้ามีตราของกระทรวงศึกษาธิการเป็นรูปเสมาธรรมจักร และได้รูปเสมาธรรมจักร กำกับด้วยคำว่า “กระทรวงศึกษาธิการ”

- ภายในเล่มมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน ซึ่งลงนามโดยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และคำนำหนังสือลงนามโดยอธิบดีกรมวิชาการ

2) หนังสือเรียนฉบับของสำนักพิมพ์เอกชนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ มีข้อสังเกตดังนี้

ปกหน้า

- มีประทับตราอนุรูปเสมาธรรมจักรทุกเล่ม
- มีข้อความกำกับว่า “กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้” หรือ “หนังสือนี้ผ่านการตรวจโดยคณะกรรมการตรวจ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งขึ้น และอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้”

ปกหลัง ต้องมีใบอนุญาตของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งลงนามโดยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในใบอนุญาตจะระบุชื่อหนังสือ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนพิมพ์ ปีที่พิมพ์ ราคาหนังสือ พร้อมทั้งระบุด้วยว่ากระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือประเภทใด สำหรับนักเรียนระดับชั้นใด

3) หนังสือเรียนฉบับขององค์การค้าของคุรุสภาที่จัดทำในฐานะของสำนักพิมพ์เอกชน มีข้อสังเกตดังนี้

ปกหน้า มีข้อความ “หนังสือนี้ผ่านการตรวจโดยคณะกรรมการตรวจซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งขึ้น และอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้” หนังสือฉบับขององค์การค้าคุรุสภานี้ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ไม่ต้องประทับตราอนุรูปเสมาธรรมจักร

ปกหลัง

- มีใบอนุญาตของกระทรวงศึกษาธิการ เช่นเดียวกับสำนักพิมพ์เอกชนทั่วไป
- มีตัวเลขแสดงจำนวนพิมพ์กำกับอยู่ที่ตรากระทรวงศึกษาธิการ

1.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

1.1.1 จุดประสงค์วิชาสังคมศึกษา

1) เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย และหลักธรรมของศาสนา

2) เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้

3) เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์

รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทย และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

4) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.1.2 ขอบข่ายเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยตามหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) พบว่ามีเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในวิชาต่างๆ ซึ่งมีคำอธิบายรายวิชาและรายชื่อหนังสือตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 141/2544 จำนวน 7 วิชา 37 เล่ม ดังนี้

ก. วิชาบังคับแกน

1) ส 102 ประเทศของเรา 2

ศึกษาประวัติความเป็นมาของชาติไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสังเขป

ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างและพัฒนาชาติ

ศึกษาบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนในสังคมประชาธิปไตย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในพัฒนาการของชาติไทย เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นปึกแผ่นของชนชาติไทย และปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนในสังคมประชาธิปไตย

ส 102 ประเทศของเรา 2 จำนวน 4 เล่ม

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2544.

(2) ประเสริฐ วิทยาธิ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(3) ชำนาญ ประทุมสินธุ์. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.

(4) ไพฑูรย์ พงศบุตร และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.

2) ส 203 ทวีปของเรา

ศึกษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของภูมิภาคต่างๆ ในทวีปเอเชียโดยสังเขป

ศึกษากลุ่มประเทศทางเศรษฐกิจและการเมืองในทวีปเอเชีย เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความสัมพันธ์ของประเทศในกลุ่ม พัฒนาการและความเคลื่อนไหวของกลุ่มที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย และบทบาทของประเทศไทยที่มีต่อกลุ่ม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ปัจจุบันของกลุ่มประเทศในภูมิภาค เห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

ส 203 ทวีปของเรา จำนวน 5 เล่ม

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

(2) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.

(3) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(4) กระทบ ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2545.

(5) สุภาภักดิ์ จันทวานิช และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.

3) ส 204 ประเทศของเรา 3

ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างและพัฒนาชาติ

ศึกษาสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความเพียรพยายามของบรรพบุรุษในการทะนุบำรุงและพัฒนาชาติ เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันรักษาชาติและมรดกของชาติ ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

ส 204 ประเทศของเรา 3 จำนวน 5 เล่ม

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

(2) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(3) กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

(4) ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.

(5) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.

4) ส 306 ประเทศของเรา 4

ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างและพัฒนาชาติ

ศึกษาโครงสร้างการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และกฎหมายที่ประชาชนควรรู้

ศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิวัฒนาการของชาติในด้านต่างๆ เห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมและพัฒนาชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ปฏิบัติตนตามกฎหมายเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

ส 306 ประเทศของเรา 4 จำนวน 5 เล่ม

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2544.

- (2) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา
 ศ 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- (3) ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศ 306
 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2536.
- (4) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศ 306
 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2546.
- (5) กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา
 ศ 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

ข. วิชาบังคับเลือก

5) ศ 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน

ศึกษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมวัฒนธรรมของประเทศ
 ต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัญหา ความพยายามในการแก้ปัญหา การพัฒนาประเทศ
 และภูมิภาค บทบาทของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อโลก เพื่อให้เกิดความ
 เข้าใจในสภาพและการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของ
 ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเห็นความสำคัญในบทบาทของกลุ่มประเทศใน
 ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อโลก

ศ 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน จำนวน 5 เล่ม

- (1) นันทนา กปิลกาญจน์ และเพ็ญศรี กาญจนอมัย. หนังสือเรียน
 สังคมศึกษา ศ 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2536.
- (2) อภิญา รัตนมงคลมาศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศ 026 เอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- (3) พิชัย วาสนาส่ง. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ศ 026 เอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2544.
- (4) อธิยา โกมลกาญจน์ และศิวพร ชัยประสิทธิ์กุล. หนังสือเรียน
 สังคมศึกษา ศ 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.
- (5) ชาติชาย พณานานนท์ และถนอม อานามวัฒน์. หนังสือเรียน
 สังคมศึกษา ศ 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค
 จำกัด, 2544.

6) ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย

ศึกษาการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองในดินแดนประเทศไทย แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไทย และลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนไทยด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไทย และลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมสำคัญของความเป็นชาติไทย เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและเห็นความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันสร้างไว้ซึ่งความเป็นชาติ

ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย จำนวน 7
เล่ม

(1) กาญจณี ละอองศรี และอดิสร หมวกพิมาย. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

(2) ณรงค์ พ่วงพิศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.

(3) ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2543.

(4) ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.

(5) พรภิรมย์ เชียงกุล, และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2543.

(6) พลัปลิ่ง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2543.

(7) วุฒิชัย มูลศิลป์ และกนกวลี ชูชัยยะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดันอ้อ 1999 จำกัด, 2543.

7) ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย

ศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของไทยกับดินแดนต่างๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในแต่ละช่วงสมัย เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงบทบาทของไทยในประชาคมนานาชาติในแต่ละช่วงสมัยที่ผ่านมา เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย จำนวน 6 เล่ม

(1) พลับพลึง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์ จำกัด, 2545.

(2) วงเดือน นาราวัจ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.

(3) ณรงค์ พ่วงพิศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2545.

(4) ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.

(5) ปิยนาล บุณนาค. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครูสภา, 2544.

(6) พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2544.

1.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

1.2.1 จุดประสงค์วิชาสังคมศึกษา

1) เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและการปกครอง และศาสนากับการดำรงชีวิต

2) เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่มและวิธีการที่หลากหลาย

3) เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

4) เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

1.2.2 ขอบข่ายเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยตามหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) พบว่ามีเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาในวิชา ส 605 สังคมศึกษา วิชาเดียว ซึ่งมีคำอธิบายรายวิชาและรายชื่อหนังสือตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 142/2544 ดังนี้

ก. วิชาบังคับแกน

1) ส 605 สังคมศึกษา

ศึกษาตัวอย่างเหตุการณ์ในอดีตซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งของไทยและต่างประเทศในเรื่องที่เกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจ หรือการเมือง การปกครอง โดยชี้ให้เห็นยุทธวิธีหรือกระบวนการในการแก้ปัญหา ด้วยหลักจริยธรรมและคุณธรรม หรืออิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาการที่มีต่อการดำเนินชีวิต หรือความร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้มีความเข้าใจในสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม เห็นคุณค่าในความคิดความพยายามของบรรพบุรุษในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม และเห็นความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องพัฒนาตนเองและร่วมมือกันพัฒนาสังคม

ส 605 สังคมศึกษา จำนวน 5 เล่ม

(1) กฤตนันท์ สามะพุทธิ และเฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2537.

(2) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.

(3) ชิดา สาระยา และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

(4) แกมสุข นุ่มนนท์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(5) สืบแสง พรหมบุญ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.

2. สารสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรกัมพูชา

หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา แบ่งออกเป็น

- 1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996
- 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996

หนังสือแบบเรียนของกัมพูชาเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นภายใต้โครงการหนังสือแบบเรียนเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education Textbook Project) โครงการนี้ได้รับเงินกู้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียร่วมกับกัมพูชา (Asian Development Bank Loan 1446 CAM and the Royal Government of Cambodia Counterpart Fund) ด้วยความร่วมมือกับ UNFPA และยูเนสโก (UNESCO) ในการสนับสนุนการพัฒนาหนังสือแบบเรียน ในการจัดพิมพ์นั้นต้องได้รับอนุญาตการพิมพ์จากกระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา

2.1 หลักสูตรแกนวิชาสังคมศึกษา (Social studies) ในระดับมัธยมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Lower secondary education) (Kingdom of Cambodia. Curriculum for lower secondary level. (n.p.): Publication of education system development committee, 1996.

จุดมุ่งหมายโดยรวมของวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคือ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานทั่วไปของเศรษฐกิจสังคม เพื่อดำรงตนเป็นพลเมืองที่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รักเพื่อนมนุษย์และโลก และสามารถประยุกต์ความรู้และทักษะเพื่อการพัฒนาสังคม

สังคมศึกษาประกอบด้วยประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปกรรมและหน้าที่ของพลเมือง

ประวัติศาสตร์

ก. จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของการเรียนประวัติศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคือ ส่งเสริมความรู้สึกรักชาติและความใจกว้างซึ่งกันและกันแก่นักเรียน ทำให้นักเรียนคิดถึงช่วงเวลาแห่งความรุ่งโรจน์ในอดีตและความเจริญยิ่งขึ้นในสังคมและหลีกเลี่ยงความแตกต่างทางสังคม พวกเขาแข่งขันในการพัฒนาชาติของตน วิเคราะห์เหตุการณ์ ฝึกการวิจารณ์ และให้เหตุผลและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาสังคมของพวกเขา หลังจากสำเร็จการศึกษานี้แล้ว นักเรียนจะได้รับความรู้และทักษะดังนี้

1) ความรู้

นักเรียนรู้ถึงความเจริญ ปัญหา ความสำเร็จ ความคิดและเหตุการณ์ในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบัน พวกเขารู้ถึงอดีตของประเทศตนเอง โดยศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือความเจริญ ทักษะและเหตุการณ์อดีตจากที่พวกเขาจัดการปัจจุบันและเตรียมการเพื่ออนาคต

2) ทักษะ

- เขียนสรุปความเปลี่ยนแปลงของสังคม
- วิเคราะห์เหตุการณ์ประวัติศาสตร์
- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศกัมพูชา ของภูมิภาคนี้และของโลก
- แสดงออกซึ่งลักษณะความเป็นชาติ
- ใช้บทเรียนทางประวัติศาสตร์สำหรับการจัดการช่วงเวลาปัจจุบันเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต

3) พฤติกรรม

- มีความรู้สึกของการเคารพและการสนับสนุนวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาติและระหว่างชาติ
- มีความรู้สึกในการร่วมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความกล้าหาญที่จะอุทิศตนเพื่อชาติ
- มีความรู้สึกของการสืบทอดวีรบุรุษและวีรสตรีจากอดีต
- มีความรู้สึกสนับสนุนการกระทำของคนใดคนหนึ่ง

ข. ขอบเขตของเนื้อหา

นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในกัมพูชาและประเทศในภูมิภาคนี้และในโลก จากยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคปัจจุบัน ในหัวข้อประวัติศาสตร์ ความเป็นพลเมืองจะรวมถึง

- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ประเทศกับประเทศ และการส่งเสริมความรู้สึกรักภักดีต่อชาติและมนุษยชาติ
- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสนับสนุนความรู้สึกรักของมนุษยชาติเพื่อพอใจในวัฒนธรรมและอารยธรรม
- ประเมินช่วงเวลาอดีต ทราบถึงสาเหตุและผลของสงคราม และทราบถึงประโยชน์ของสันติภาพและสภาพการดำรงอยู่ของประชาชนในแต่ละช่วงเวลา
- ประเมินสิทธิของมนุษย์สำหรับสันติภาพและไมตรีของชาติ (ทราบถึงสิทธิของมนุษย์ สิทธิสตรี สิทธิของเด็ก และการทำลายสิทธิของมนุษย์)
- ประเมินเศรษฐกิจสังคมและทราบถึงหน้าที่ของพลเมืองในการสร้างและปกป้องชาติ

เนื้อหาของการศึกษาดังกล่าวดังนี้

1. คำจำกัดความของคำว่า “ประวัติศาสตร์” ช่วยให้นักเรียนสามารถ
 - ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์
 - วิจัยประวัติศาสตร์
 - ทราบถึงประโยชน์ของประวัติศาสตร์
2. ช่วงเวลาประวัติศาสตร์ ช่วยให้นักเรียนสามารถ
 - เข้าใจความหมายของคำ
 - รู้วิธีการแบ่งช่วงเวลา ยุคสมัยและการวัดเวลา
3. ยุคก่อนประวัติศาสตร์เรียนเกี่ยวกับ
 - ลักษณะทั่วไป
 - อารยธรรมยุคหิน ยุคเผือก และยุคโลหะ
 - วิธีการเขียนบทสรุป
4. ประวัติศาสตร์โลก นักเรียนเรียนเกี่ยวกับ

อียิปต์โบราณ Hebridean เมโสโปเตเมีย เปอร์เซีย กรีซ โรมันโบราณ อินเดียโบราณ อารยธรรมอินเดีย (สังคม ศาสนาและยุคพระเวท) อินเดียระหว่างช่วงเวลาของพระเวทและพุทธศาสนา จีนโบราณ ความคิดของจีนโบราณ (ลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า) โลกในช่วงยุคกลาง;

อังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 18, 19, 20; การพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5. ประวัติศาสตร์ภูมิภาค: นักเรียนเรียนเกี่ยวกับเวียดนาม ไทยและลาว

6. ประวัติศาสตร์กัมพูชา: นักเรียนเรียนเกี่ยวกับ

- กัมพูชายุคก่อนประวัติศาสตร์ (การขุดพบหลักฐานบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวกัมพูชายุคก่อนประวัติศาสตร์)

- กัมพูชายุคก่อนพระนคร: เริ่มตั้งแต่การดำรงอยู่ของอาณาจักรพนม (พุนัน) กษัตริย์ในอาณาจักรพนม รัฐ สภาพการดำรงชีวิตของประชาชน วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ชนชั้น การบุกรุกของชาว การต้านทานความเป็นอิสระของเจนละ

- กัมพูชาในยุคพระนคร (จากระัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 จนกระทั่งถึงรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7): การสร้างเมืองพระนคร สงคราม ความสำเร็จ ยุคของกษัตริย์ที่มีชื่อเสียง ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี

- กัมพูชายุคหลังพระนคร: การสร้างเมืองจตุมุข การชิงอำนาจของราชวงศ์ การสูญเสียดินแดน

- กัมพูชาระหว่างยุคละแวก: สงครามระหว่างเขมรกับสยาม การแทรกแซงของยุโรป ความสัมพันธ์กับกรุงเว้ (เวียดนาม)

- กัมพูชาระหว่างยุคอุดง

- กัมพูชาระหว่างการตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส สาเหตุของการเป็นเมืองขึ้น

เหตุการณ์และผลจากการได้รับเอกราช

ค. หนังสือแบบเรียน

(1) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 7 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ก.

(2) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 8 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ข.

(3) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 9 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2000ก.

ง. วิธีการสอน

วิธีการสอนที่ใช้ขึ้นอยู่กับบทเรียน วิธีการคือ การนำเสนอ เครื่องมือ โสตทัศนอุปกรณ์ การบรรยายเรื่องราวและความคิด บทเรียนประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับเวลาที่

ผ่านมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะทำให้เป็นบทเรียนที่เห็นประจักษ์ แต่เราสามารถทำให้นักเรียนเข้าใจได้ดีโดย

- สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเตรียมบทเรียน
- การใช้แผนที่ประวัติศาสตร์ เอกสาร
- การจัดทัศนศึกษา
- การฝึกถาม-ตอบคำถาม
- การสนับสนุนนักเรียนในการทำวิจัยและรวบรวมหลักฐาน

2.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (upper secondary education) (Kingdom of Cambodia. Core Curriculum for upper secondary level. n.p. : Research Institute, 1996.)

จุดมุ่งหมายโดยรวมของวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายคือ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานทั่วไปของเศรษฐกิจสังคม เพื่อดำรงตนเป็นพลเมืองดีที่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รักเพื่อนมนุษย์และโลก และสามารถจะประยุกต์ความรู้และทักษะเพื่อการพัฒนาสังคม

สังคมศึกษาประกอบด้วยประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปกรรมและหน้าที่ของพลเมือง

ประวัติศาสตร์

ก. จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์ในระดับมัธยมปลาย คือ

- 1) ส่งเสริมความรู้ที่รักชาติและความรู้สึกผิดชอบต่อชาติ
- 2) ฝึกฝนความใจกว้างและความเป็นปึกแผ่นซึ่งกันและกันระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับรุ่นอื่นๆ
- 3) เตือนใจนักเรียนถึงประสบการณ์ในอดีตและความคุ้นเคยของความเจริญในปัจจุบัน
- 4) ให้นักเรียนมีส่วนในการพัฒนาชาติของพวกเขาอย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) สอนนักเรียนในการวิเคราะห์เหตุการณ์
- 6) สอนนักเรียนให้ใช้ประสบการณ์ในอดีตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต

เตรียมพร้อมสำหรับอนาคต

- 7) ให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นของพวกเขาสำหรับการแก้ปัญหาสังคม
- 8) ให้นักเรียนสามารถนำการสืบสวนที่ส่งเสริมให้เกิดความแน่นอนของเหตุการณ์ไปใช้

เหตุการณ์ไปใช้

9) ให้นักเรียนทราบถึงวิธีการดำรงชีวิตในสังคม ชุมชนและในครอบครัว และสามารถช่วยลดปัญหาสังคม

หลังจากสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนจะมีความรู้และทักษะดังต่อไปนี้

1) ความรู้

นักเรียนรู้ความเป็นมาของปัญหา ความสำเร็จ ความคิดและเหตุการณ์ในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบัน พวกเขาารู้ถึงอดีตของประเทศของพวกเขาตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับ

- วิวัฒนาการของสังคม
- อารยธรรม
- จิตวิทยา
- เหตุการณ์ในอดีตที่ช่วยในการปรับปรุงปัจจุบันไปสู่แนวทางที่ทันสมัยและ

เตรียมพร้อมสำหรับอนาคตที่สดใส

2) ทักษะ

นักเรียนจะสามารถ

- เขียนสรุปความเปลี่ยนแปลงของสังคม
- วิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของกัมพูชา

ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลก

- ใช้บทเรียนจากประวัติศาสตร์สำหรับการจัดการเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต

3) ทศนคติ

- มีความรู้สึกร่วมต่อวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาติและนานาชาติ
- มีจิตวิญญาณในการร่วมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความกล้าหาญ ความเมตตา กรุณา รักเพื่อนมนุษย์
- มีเจตนาพร้อมในการสนับสนุนการกระทำของคนใดคนหนึ่ง
- มีจิตวิญญาณในการเป็นพลเมืองดี

ข. ขอบเขตของเนื้อหา

เนื้อหาของหลักสูตรประวัติศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมุ่งไปสู่

- 1) ประวัติศาสตร์โลก
 - อารยธรรมกรีกโบราณ โรมัน อียิปต์
 - อารยธรรมอินเดียโบราณ จีน
 - โลกในช่วงสงคราม
 - ลัทธิในศตวรรษที่ 21
- 2) ประวัติศาสตร์ของภูมิภาค
 - อารยธรรมอินโดนีเซียโบราณ มาเลเซีย และมอญ-เขมร
 - เศรษฐกิจสังคมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 3) ประวัติศาสตร์กัมพูชา
 - อารยธรรมเขมร
 - เศรษฐกิจสังคมกัมพูชาระหว่างสงครามโลก
 - สังคมรัฐนิยมในกัมพูชาในศตวรรษที่ 20
 - กัมพูชาในปี ค.ศ. 1970 ของศตวรรษที่ 20
 - กัมพูชาในปี ค.ศ. 1980 ของศตวรรษที่ 20
 - กัมพูชาในปี ค.ศ. 1990 ของศตวรรษที่ 20

ค. หนังสือแบบเรียน

- (1) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 10 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา** **ปรวตติวิทยา**. พนมเปญ: โรงพิมพ์อوبرม, 2000ข
- (2) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 11 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา** **ปรวตติวิทยา**. พนมเปญ: โรงพิมพ์อوبرม, 2000ค.
- (3) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 12 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา** **ปรวตติวิทยา**. พนมเปญ: โรงพิมพ์อوبرม, 2001ค.
- (4) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2**. พนมเปญ: โรงพิมพ์อوبرม, 2001ง.

ง. วิธีการสอน

เพื่อประสิทธิผลในการเรียนประวัติศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ครูต้องใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมกับบทเรียน วิธีการสอนคือ

- การนำเสนอ (presentations)

- เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์
- การบรรยายเรื่อง
- การคิดวิเคราะห์

บทเรียนทางประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนที่เกี่ยวกับช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะทำให้เห็นประจักษ์ในบทเรียน แต่อย่างไรก็ตามเราสามารถทำให้นักเรียนจำได้โดย

- ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเตรียมบทเรียน
- การใช้แผนที่ทางประวัติศาสตร์
- การจัดทัศนศึกษา
- สนับสนุนการตั้งคำถามและการตอบคำถาม
- สนับสนุนนักเรียนในการทำงานวิจัยและสร้างเอกสาร

ส่วนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือแบบเรียน

การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ส่วนใหญ่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน เริ่มใช้ในปี ค.ศ.1920 โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์ในแง่ของวิวัฒนาการ ต่อมามุ่งวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองในปี ค.ศ.1959 ไอธิน เดอโซลาโพล (Ithiel de Sola Poll) ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบใหม่ ทำให้การวิจัยด้านนี้ได้แพร่หลายไปทุกสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์นำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางในสาขาต่างๆ เช่น ด้านพฤติกรรมศาสตร์ การศึกษา ในด้านการศึกษา มีผู้นำมาวิเคราะห์หลักสูตร แบบเรียน เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตร หรือแบบเรียน (นิลรัตน์ อินทร์ทอง, 2539: 25)

วิชชุดา วัตรนันท์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทย ในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว อาชีพ เทศกาลและพิธีการ การละเล่น วรรณกรรมพื้นฐาน และคตินิยม หนังสือที่ใช้ในการวิเคราะห์ 3 เล่ม วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์ โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง และนำเกณฑ์ที่สร้างให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณา ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอ่านหนังสือที่ใช้ในการวิเคราะห์ หน่วยในการวิเคราะห์คือ เรื่อง หน่วยในการนับคือ จำนวนครั้งที่ปรากฏเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏสูงสุดจากหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ทั้ง 3 เล่ม คือ ประเด็นคตินิยม รองลงมาได้แก่ ประเด็นวรรณกรรมพื้นบ้าน ประเด็นการละเล่น ปรากฏน้อยที่สุด

อัมพร ปัญญา (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี ในหนังสือเรียนวิชาฟิสิกส์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” ประชากรที่ใช้ คือ หนังสือและคู่มือครู วิชาฟิสิกส์ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 จำนวน 12 เล่ม เครื่องมือที่ใช้ คือ ตารางวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างโดยการศึกษาเอกสาร และรายงานที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขั้นตอนการวิเคราะห์ โดยการอ่าน และบันทึกเนื้อหาในแบบวิเคราะห์เนื้อหา การตรวจสอบความสอดคล้องภายในการวิเคราะห์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า หนังสือแบบเรียนวิชาฟิสิกส์ ทั้ง 6 เล่ม มีเนื้อหาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี ประเภทพลังงานและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด รองลงมา ประเภทเครื่องมือที่ใช้วัด

ประพันธ์ โกยสวัสดิ์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาทางวัฒนธรรมในหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา” วิธีการดำเนินการวิจัย คือ ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาทางวัฒนธรรม พร้อมกำหนดขอบข่ายเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ แล้วนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาและวัฒนธรรม ตรวจสอบ เสนอแนะ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข สำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาโดยอ่านเนื้อหาที่ละเล่ม เล่มละ 2 รอบ รอบแรก อ่านเพื่อสรุปเนื้อหา รอบที่สอง อ่านเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตรวจสอบความเที่ยงของการวิเคราะห์โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์พบว่า เนื้อหาวัฒนธรรมในหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ปรากฏเนื้อหาทางวัฒนธรรมในสาขากรรมศิลป์มากที่สุด รองลงมาคือ สาขามนุษยศาสตร์

พรหมพร สนิทขวัญ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย” โดยการศึกษาวิเคราะห์เนื้อเรื่อง จำนวน 53 เรื่อง จากหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย 3 เล่ม การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการสร้างกรอบในการวิเคราะห์ โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง กรอบที่สร้างจะนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความถูกต้อง และนำมาปรับปรุงแก้ไข ขั้นการวิเคราะห์ โดยการอ่านและพิจารณาคำและข้อความในหนังสือ และจำแนกตามกรอบที่กำหนดในตารางวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพที่ปรากฏมากที่สุดในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย คือ มโนทัศน์ในเรื่องเอกลักษณ์ของมนุษย์ที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ รองลงมาคือ มโนทัศน์เรื่องของความงามทางธรรมชาติ ทางภาษา ศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆ

ฉันทนา พวงเดช (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งแวดล้อมสำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น” เพื่อศึกษาลักษณะและปริมาณเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในแบบเรียน

และหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ หนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 28 เล่ม และหนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสิ่งแวดล้อมศึกษา จำนวน 12 เล่ม รวม 40 เล่ม ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาเนื้อหาโดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมพิจารณาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข ในส่วนขั้นที่ 2 คือ ขั้นการดำเนินการวิจัย มีวิธีดำเนินการ คือ สร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาตามเกณฑ์กำหนด และปรับปรุงแก้ไขการตรวจสอบความตรงของแบบวิเคราะห์เนื้อหา โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบ การดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการอ่านพิจารณา คำ ประโยค หรือข้อความในหนังสือ เมื่ออ่านพบ คำ ประโยค หรือข้อความใดเป็นเนื้อหาสิ่งแวดล้อม จะบันทึกลงในแบบวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำมาวิเคราะห์โดยใช้คำร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ในหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ลักษณะเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏมากที่สุด คือ ด้านระบบนิเวศ และปรากฏน้อยที่สุด คือ ด้านจรรยาบรรณทางสิ่งแวดล้อม สำหรับหนังสืออ่านเพิ่มเติม ลักษณะเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏมากที่สุด คือ ด้านระบบนิเวศ และปรากฏน้อยที่สุด คือ ด้านจรรยาบรรณทางสิ่งแวดล้อม

สมพร พรหมดี (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)” เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยมีเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์ 42 เล่ม ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอน คือขั้นพัฒนาเกณฑ์การวิจัยโดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความถูกต้อง และนำมาปรับปรุงแก้ไข และขั้นดำเนินการวิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการอ่านพิจารณา คำ วลี ประโยค เนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด เมื่ออ่านพบคำ ประโยค หรือข้อความที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีจะบันทึกลงในแบบวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ พบว่ากลุ่มวิชาสังคมศึกษามีความเป็นพลเมืองดีปรากฏมากที่สุด และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏน้อยที่สุด

จากงานวิจัยที่รวบรวม พบว่า ในการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือแบบเรียน จะมีขั้นตอนการดำเนินงาน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัย และหนังสือที่วิเคราะห์ หลังการกำหนดกรอบ จะนำมาสร้างเป็นแบบวิเคราะห์เนื้อหา การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือหรือแบบวิเคราะห์เนื้อหา โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตัดสินพิจารณาความตรง ขั้นที่ 2 คือ ขั้นการวิเคราะห์เนื้อหา มีวิธีการดำเนินการคือ อ่านเนื้อหาของหนังสือที่

วิเคราะห์เพื่อพิจารณาคำหรือข้อความที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา พร้อมทั้งบันทึกในแบบวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำมาสรุปผลเขียนรายงาน

งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เจียน ชีระวิทย์และคณะ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในสายตาของคนลาว” งานวิจัยเรื่องนี้แบ่งเป็น 2 ภาค ภาคแรกเป็นเรื่องจินตภาพศึกษา (perception study) และภาคที่สองเป็นกรณีศึกษา (case study) เพื่อศึกษาจำนวนและระดับความรู้สึก-ทัศนะของคนลาวที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาว และเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนคนไทยทราบและเข้าใจมุมมองของอีกฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีข้อมูลสำหรับสำรวจ-ปรับปรุงทัศนะ-พฤติกรรมของตัวเอง การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์และกรอกแบบสอบถามประกอบกับการวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาภาพรวมของไทยในทัศนะของคนลาวเมื่อเปรียบเทียบกับเวียดนาม กัมพูชา จีน ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ แล้วไม่สู้จะดีนัก สาเหตุในข้อนี้คงจะมีมากมาย ความสัมพันธ์กันในทางประวัติศาสตร์คงจะเป็นปัจจัยสำคัญ โดยที่เวียดนามได้รับความนิยมเป็นอันดับแรกในทุกประเด็นจากผู้ตอบแบบสอบถาม ในส่วนของกรณีศึกษา กรณีพิพาทดินแดนบ้านร่มเกล้า-บ่อแต่น งานวิจัยชิ้นนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวมิได้มีเจตนาที่จะแย่งชิงดินแดนที่มีใช้ของตน แต่เป็นกรณีที่พิสูจน์กรรมสิทธิ์ยาก ทางออกที่ดีคือรักษาสถานภาพคงที่เอาไว้ กรณีศึกษาการก่อการร้ายที่ช่องเม็ก-วังเต่า รัฐบาลไทยต้องมีความกล้าหาญพอที่จะรับสารภาพว่ามีความหละหลวมในการควบคุมบุคคลในพื้นที่ชายแดน และกรณีศึกษาเรื่อง “นิโคล” เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเร้นลับซับซ้อนในความสัมพันธ์ไทย-ลาว งานวิจัยได้ข้อสรุปว่า “นิโคล” มิได้เป็นผู้ก่อเรื่องอื้อฉาวแน่นอน แต่คนอื่นเป็นผู้ปั้นเรื่องขึ้นมาจะเป็นคนไทยหรือคนลาวก็ไม่รู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา และวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย และนำผลการวิเคราะห์ไปสังเคราะห์ร่วมกับผลการสัมภาษณ์ เพื่อหาข้อสรุปและเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การแปลเนื้อหาประวัติศาสตร์และตรวจสอบความถูกต้องของการแปล

1. การแปลเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (เกรด 7-9) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) และหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (เกรด 10-12) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) ของราชอาณาจักรกัมพูชา จากภาษาเขมรเป็นภาษาไทยโดยผู้ที่มีความรู้ภาษาเขมรและภาษาไทย

2. ตรวจสอบความถูกต้องของการแปลโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเขมรจำนวน 3 ท่าน

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเขมร

1) รองศาสตราจารย์ สงบ บุญคล้าย	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
2) อาจารย์ ดร.โกศลรุ่ง อามระดิษ	ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3) ร้อยโท ทนงชัย สุกใส	สถาบันภาษา กรมข่าวทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

1. การศึกษาข้อมูล

ศึกษาข้อมูลเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อเป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์

- แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับประวัติศาสตร์
- ประวัติศาสตร์ชาติ (ประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์กัมพูชา)
- ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา

1.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา

- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของประเทศไทย
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533) ของประเทศไทย
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) ของราชอาณาจักรกัมพูชา
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) ของราชอาณาจักรกัมพูชา

2. การสร้างเครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์

2.1 ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 สาขา ซึ่งเป็นการแบ่งตามกลุ่มวิชาสำคัญ ดังนี้

- 1) ประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครอง
- 2) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
- 3) ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

และแบ่งช่วงเวลาในการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ยุคตามการแบ่งยุคสมัยของไทย เนื่องจากในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศต่างกล่าวโดยอิงช่วงเวลา ดังนี้

- 1) ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)
- 2) สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)
- 3) อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)
- 4) ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)
- 5) รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

2.2 จากการศึกษาค้นคว้าและอ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาทุกเล่มอย่างละเอียด กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหาตามสาขาทั้ง 3 ข้างต้น โดยต้องไม่มีความซ้ำซ้อน หน่วยในประเด็นดังกล่าวจะมีอิสระจากกันและกัน ซึ่งหมายความว่าข้อความสามารถจำแนกออกจากกันได้เพียงประเด็นเดียว เพื่อสร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา

2.3 นำแบบวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางประวัติศาสตร์จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาภิรักษ์	ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2) อาจารย์ ดร.วงเดือน นาราสังข์	ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
3) อาจารย์ ศานติ ภัคคีคำ	ภาควิชาภาษาไทยและ ภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2.4 สรุปประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิประกอบการกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหา ภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งจะได้แบบวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ง)

3. การทดลองวิเคราะห์เนื้อหา

3.1 สุ่มตัวอย่างหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย 1 เล่ม และหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา 1 เล่ม จากหนังสือเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้หนังสือแบบเรียนดังนี้

1) พลับพลึง กงชนะ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2545.

2) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสังคม 8 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปรวศติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ข.

ทดลองวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่กำหนดโดยผู้วิจัย และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบการวิเคราะห์

3.2 นำตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาในข้อ 3.1 ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิเคราะห์เนื้อหา 3 ท่าน พิจารณาและตรวจสอบเพื่อหาความตรง (*Validity*) ของการวิเคราะห์ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้อภิปรายกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งจะทำให้การวิเคราะห์เนื้อหาของผู้วิจัยมีความตรงยิ่งขึ้น

3.3 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์เนื้อหา มาสรุปภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาให้ถูกต้อง รัดกุมยิ่งขึ้น

3.4 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างหนังสือเรียน 1 เล่ม จากหนังสือเรียนทั้งหมด 49 เล่ม ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ได้หนังสือแบบเรียนคือ

1) กระทรวงศึกษาธิการ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2.** กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2544.

แล้วนำมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์การวิจัยที่กำหนดไว้ เว้นระยะ 1 สัปดาห์ จึงทำการวิเคราะห์ซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบหาความเที่ยง (*Reliability*) ของการวิเคราะห์

4. วิเคราะห์เนื้อหา

4.1 ประชากรในการวิจัย คือหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาทั้งสิ้น 49 เล่ม ได้แก่

4.1.1 หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย จำนวน 8 วิชา 42 เล่ม

ก) หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2524) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 141/2544 จำนวน 37 เล่ม ได้แก่

ส 102 ประเทศของเรา 2

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2544.

(2) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(3) ชำนาญ ประทุมสินธุ์. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.

(4) ไพฑูรย์ พงสะบุตร และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.

ส 203 ทวีปของเรา

(1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2543.

(2) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.

(3) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(4) กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2545.

(5) สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.

ส 204 ประเทศของเรา 3

- (1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.
- (2) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.
- (3) กระทบ ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.
- (4) ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2535.
- (5) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.

ส 306 ประเทศของเรา 4

- (1) กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2544.
- (2) วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- (3) ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2536.
- (4) ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2546.
- (5) กระทบ ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน

- (1) นันทนา กปิลกาญจน์ และเพ็ญศรี กาญจนอมัย. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2536.
- (2) อภิญญา รัตนมงคลมาศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- (3) พิชัย วาสนาส่ง. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2544.

(4) อัทยา โกมลกาญจน และศิวพร ชัยประสิทธิ์กุล. หนังสือเรียน
สังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

(5) ชาติชาย พณานานนท์ และถนอม อานามวัฒน์. หนังสือเรียน
สังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม่
จ๋ากัด, 2544.

ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย

(1) กาญจน์ ละอองศรี และอดิศร หมวกพิมาย. หนังสือเรียนสังคม
ศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

(2) ณรงค์ พ่วงพิศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์
การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.

(3) ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028
ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนา
พานิช จำกัด, 2543.

(4) ชมพูนุท นาศิริภักษ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028
ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.

(5) พรภิรมย์ เขียงกุล, และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028
ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม่
จ๋ากัด, 2543.

(6) พลัปลีง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028
ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป
แมนเนจเม้นท์ จำกัด, 2543.

(7) วุฒิชัย มูลศิลป์ และกนกวลี ชูชัยยะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา
ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดันอ้อ 1999
จำกัด, 2543.

ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย

(1) พลัปลีง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029
ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป
แมนเนจเม้นท์ จำกัด, 2545.

(2) วงเดือน นาราวัจจ์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.

(3) ณรงค์ ฟวงพิศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2545.

(4) ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.

(5) ปิยนาด บุญนาค. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครูสภา, 2544.

(6) พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม่ค จำกัด, 2544.

ข) หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตร พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 142/2544 จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ วิชา ส 605 สังคมศึกษา ดังนี้

(1) กฤตณัณย์ สามะพุทธิ และเฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2537.

(2) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.

(3) ธิดา สาระยา และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

(4) แลมสุข นุ่มนนท์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

(5) สืบแสง พรหมบุญ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.

4.1.2 หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาและหนังสือประวัติศาสตร์เขมร ตามหลักสูตรปี ค.ศ.1996 ของราชอาณาจักรกัมพูชา จำนวน 7 เล่ม

- (1) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 7 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ก.
- (2) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 8 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ข.
- (3) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 9 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2000ก.
- (4) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 10 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2000ข.
- (5) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 11 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2000ค.
- (6) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ศึกษาสูงคม 12 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ค.
- (7) กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. **ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2.** พนมเปญ: โรงพิมพ์ออบรม, 2001ง.

4.2 วิธีการวิเคราะห์

- 1) อ่านรายละเอียดเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ละเอียด พร้อมทั้งบันทึกประเด็นที่พบในเนื้อหาประวัติศาสตร์ โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์คือคำ วลี หรือประโยค หน่วยในการนับคือจำนวนครั้งหรือการปรากฏคำ หรือข้อความที่แสดงหรือกล่าวถึงประเด็นที่กำหนดเกิดขึ้นในแต่ละหน้าของหนังสือ
- 2) แจกแจงความถี่ตามวลี/ประโยค
- 3) สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงปริมาณโดยใช้สถิติค่าร้อยละและแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตาราง
- 4) สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงคุณภาพโดยการพิจารณาว่าในแต่ละประเด็นจากประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดภาพลักษณ์อย่างไร
- 5) อภิปรายในแต่ละประเด็นและตีความหมายในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้
 - เนื้อหาที่ปรากฏเพื่อดูในส่วนของเนื้อหาที่อาจจะมี ความคลาดเคลื่อนกล่าวเกินจริง หรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างกัน
 - ภาษา/ถ้อยคำสำนวนที่ใช้เนื่องจากภาษา/ถ้อยคำสำนวนที่ใช้ อาจสื่อไปในทางที่ดีหรือไม่ดี อาจเป็นคำที่กล่าวขย่งเกินจริงหรือกล่าวโทษอย่างไม่มีเหตุผล

- ภาพประกอบ โดยคิดว่าภาพที่ปรากฏนั้นก่อให้เกิดความเข้าใจไม่ติดต่อกันหรือไม่ หรือนำไปสู่ความเข้าใจที่ติดต่อกัน อย่างไร

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1) รองศาสตราจารย์ สงบ บุญค้อย	ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
2) อาจารย์ สานติ ภัคดีคำ	ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2. กำหนดประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์โดยตรงด้วยตนเองภายหลังการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของทั้งสองประเทศ โดยมีประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

- 1) จากการที่ท่านเคยศึกษาและแปลหนังสือแบบเรียนของราชอาณาจักรกัมพูชา ถ้อยคำและสำนวนภาษาของการเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ในความคิดเห็นของท่านเป็นเช่นไร
- 2) จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์พบว่า จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศต่างกล่าวถึงซึ่งกันและกัน ในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านการสงครามมาก ซึ่งจากเนื้อหาเหล่านี้ก็นำไปสู่ความรู้สึกเป็นศัตรูกัน ท่านมีข้อเสนอแนะต่อการเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนในประเด็นนี้อย่างไร เพื่อที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

3) จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า เนื้อหาที่ปรากฏในเรื่องของประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรมในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศที่กล่าวถึงซึ่งกันและกัน มีจำนวนน้อย

3.1) ท่านคิดว่าประวัติศาสตร์ด้านดังกล่าวนี้มีสำคัญหรือไม่

3.2) ท่านคิดว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มประเด็นดังกล่าวลงในการเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนหรือไม่ และถ้าหากจะเพิ่ม ควรจะเพิ่มในเรื่องใดบ้างเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

4) ท่านคิดว่า มีความจำเป็นหรือไม่เพียงใดที่จะต้องสอดแทรกแนวความคิดเรื่องชาตินิยมลงในเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

5) หากแนวคิดเรื่องชาตินิยมเป็นสิ่งจำเป็นของทุกชาติแล้ว แนวคิดชาตินิยมแบบใดที่ควรสอดแทรกลงในเนื้อหาประวัติศาสตร์เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลการสัมภาษณ์ที่ได้มาสังเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา

ในการวิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาครั้งนี้ วิเคราะห์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย จำนวน 42 เล่ม และหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา จำนวน 7 เล่ม โดยแบ่งการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง
2. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
3. ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม

และแบ่งช่วงเวลาในการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ยุคตามการแบ่งสมัยของไทย เนื่องจากในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศต่างกล่าวโดยอิงช่วงเวลา ดังนี้

1. ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)
2. สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)
3. อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)
4. ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)
5. รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ในการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยนั้น ใช้หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) จำนวน 37 เล่ม และหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) จำนวน 5 เล่ม ซึ่งเป็นหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาปรากฏอยู่ รวมจำนวนหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ 42 เล่ม

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยจาก
เนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมปรากฏผลดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-1 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา	12					12
2. ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.1 ระบบการปกครองของกัมพูชา	16				60	76
2.2 การปกครองประเทศราชของกัมพูชา	9	1				10
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศของกัมพูชา	1	2	15	16	44	78
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของกัมพูชา						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา	2		10	1	3	16
ก. ความสัมพันธ์เป็นไมตรี		6	8		1	15
ข. ด้านการสงคราม	7	30	91	34	11	173
ค. ในฐานะประเทศราชของไทย			53	32	73	158
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง	4	1	47			52
4.2 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-เวียดนาม			20	16	72	108
4.3 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-ฝรั่งเศส					63	63
รวม	49	40	245	99	327	720

จากตารางที่ 4-1 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านการเมืองการปกครองจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา มากที่สุด โดยเฉพาะด้านการสงครามที่ปรากฏมากที่สุดในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) รองลงมาคือความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทยมากที่สุด ส่วนความสัมพันธ์กัมพูชา ไทย ฝรั่งเศส พบปรากฏเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ กัมพูชา ไทย เวียดนาม พบปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

นอกจากนี้ยังพบว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) เป็นช่วงเวลาที่ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด รองลงมาคือในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และช่วงเวลาที่ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองน้อยที่สุด คือ สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-2 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชา	3				4	7
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของกัมพูชา	1		1		6	8
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของกัมพูชา	1				2	3
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของกัมพูชา	3		3		1	7
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ	3		4		1	8
รวม	11		8		14	33

จากตารางที่ 4-2 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมากที่สุด

ในด้านเศรษฐกิจปรากฏเนื้อหาสูงสุดในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) รองลงมาคือ ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) โดยในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981) และธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) ไม่พบเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจปรากฏอยู่เลย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-3 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของกัมพูชา	4	2	1		3	10
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ	8	7	2		2	19
3. ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา	4					4
3.1 ศาสนา	17					17
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม	5					5
3.3 ภาษาและวรรณกรรม	1	1			3	5
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม	14					14
3.5 สถาปัตยกรรม	32		1			33
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา	16	3	9			28
4.1 ศาสนา	17	4	4			25
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม		1	18			19
4.3 ภาษาและวรรณกรรม	2	7	14			23
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม	6	2	10		1	19
4.5 สถาปัตยกรรม	18	5	17			40
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง			1		1	2
รวม	144	32	77		10	263

จากตารางที่ 4-3 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านสังคมและวัฒนธรรมจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านสถาปัตยกรรม มากที่สุด รองลงมาคือด้านศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา โดยเฉพาะเรื่องของสถาปัตยกรรม เนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดงปรากฏน้อยที่สุด และไม่ปรากฏเรื่องศิลปวัฒนธรรมกัมพูชา ด้านดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดงเลย

ในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) ปรากฏเนื้อหาด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องศิลปวัฒนธรรม ด้านสถาปัตยกรรมของกัมพูชา รองลงมาคือในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และในสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) เป็นสมัยที่ไม่ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมเลย

ตารางที่ 4-4 : สรุปร้อยละของการปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ
1. ด้านการเมืองการปกครอง	70.87
2. ด้านเศรษฐกิจ	3.25
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	25.88

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านการเมืองการปกครองมากที่สุดคือ 70.87% รองลงมาคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และสุดท้ายคือด้านเศรษฐกิจ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ในการวิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชานั้นใช้หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (เกรด 7-9) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 จำนวน 3 เล่ม และหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (เกรด 10-12) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 จำนวน 3 เล่ม และหนังสือประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2 1 เล่ม ซึ่งเป็นหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยปรากฏอยู่ รวมจำนวนหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ 7 เล่ม

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมปรากฏผลดังนี้

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-5 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย	4	2	5	1	1	13
2. ระบอบการเมืองการปกครองของไทย		1				1
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทย				1		1
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทย						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา			3	2	1	6
ก. ด้านการสงคราม	1	4	46	4	2	57
ข. ในฐานะที่เป็นประเทศราชของไทย		1	16	3	12	32
ค. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง			1		1	2
4.2 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม			3	3	13	19
4.3 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-ฝรั่งเศส					6	6
4.4 ความสัมพันธ์ไทย-พม่า			9	1		10
4.5 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-พม่า			4		2	6
รวม	5	8	87	15	38	153

จากตารางที่ 4-5 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยด้านการเมืองการปกครองจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ด้านการสงครามมากที่สุด โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) รองลงมาคือความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย โดยเนื้อหาเรื่องระบอบการเมืองการปกครองของไทยและปัญหาการเมืองภายในประเทศของไทยพบน้อยที่สุด

ในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) เป็นสมัยที่ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด รองลงมาคือในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) และในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) ปรากฏน้อยที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-6 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของไทย			1		5	6
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย					2	2
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของไทย					3	3
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของไทย					6	6
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ					9	9
รวม			1		25	26

จากตารางที่ 4-6 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยด้านเศรษฐกิจจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของไทยมากที่สุดในเรื่องของความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือการค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ และเรื่องเหตุการณ์ อุตสาหกรรมปรากฏน้อยที่สุด

ในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) เป็นสมัยที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจปรากฏมากที่สุด โดยปรากฏมากที่สุดในทุกประเด็นที่ศึกษา ในขณะที่ในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981) และสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) เป็นช่วงเวลาที่ไม่มีปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจเลย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-7 : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของไทย	1					1
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ			1			1
3. ศิลปวัฒนธรรมของไทย						
3.1 ศาสนา			1			1
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม						
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา			1	2		3
4.1 ศาสนา					2	2
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม				2		2
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม					1	1
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม	1		3	4	3	11

จากตารางที่ 4-7 ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยด้านสังคมและวัฒนธรรมจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทยกับกัมพูชามากที่สุด ซึ่งเป็นภาพความสัมพันธ์โดยรวม สำหรับประเด็นเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏนั้นเป็นเรื่องศาสนา

ในสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) เป็นสมัยที่ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด และปรากฏน้อยที่สุดในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) ในขณะที่ไม่ปรากฏเนื้อหาในด้านนี้ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981) เลย

ตารางที่ 4-8 : สรุปร้อยละของการปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ
1. ด้านการเมืองการปกครอง	80.53
2. ด้านเศรษฐกิจ	13.68
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	5.79

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับไทยด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด รองลงมาคือด้านเศรษฐกิจ และสุดท้ายคือด้านสังคมและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ผลการวิเคราะห์ภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมปรากฏผลดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-9 : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา						
2. ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.1 ระบบการปกครองของกัมพูชา	5		1		8	14
2.2 การปกครองพระราชของกัมพูชา						
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศ						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ			1		1	2
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา	1	7	11	3	6	28
ก. ความสัมพันธ์เป็นไมตรี						
ข. ด้านการสงคราม			2			2
ค. ในฐานะพระราชของไทย			1			1
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-เวียดนาม					2	2
4.3 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-ฝรั่งเศส					15	15
รวม	6	7	16	3	32	64

จากตารางที่ 4-9 ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านการเมืองการปกครองจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา มากที่สุด โดยพบปรากฏมากที่สุดในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด รองลงมาคือในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และในสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านการเมืองการปกครองน้อยที่สุด

ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยไม่ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านเศรษฐกิจเลย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-10 : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของกัมพูชา		1			1	2
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม	3		2			5
3.5 สถาปัตยกรรม	16	2	2			20
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม			2			2
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม	21		1			22
4.5 สถาปัตยกรรม	55	6	7			68
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม	95	9	14		1	119

จากตารางที่ 4-10 ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาด้านสังคมและวัฒนธรรมจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏภาพประกอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านสถาปัตยกรรมมากที่สุด โดยเฉพาะในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านจิตรกรรมและประติมากรรม

ในสมัยก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด ปรากฏน้อยที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) และไม่ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านนี้เลยในสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)

ตารางที่ 4-11 : สรุปร้อยละของการปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชาจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ
1. ด้านการเมืองการปกครอง	34.97
2. ด้านเศรษฐกิจ	0
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	65.03

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับกัมพูชาด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการเมืองการปกครอง และในด้านเศรษฐกิจนั้นไม่ปรากฏภาพเลย

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ภาพประกอบประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาจากภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 4-12 : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย						
2. ระบบการเมืองการปกครองของไทย		2			1	3
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศของไทย						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทย						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา						
ก. ด้านการสงคราม						
ข. ในฐานะที่เป็นประเทศราชของไทย						
ค. ไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ						
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม						
4.3 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-ฝรั่งเศส						
รวม		2			1	3

จากตารางที่ 4-12 ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทยด้าน
การเมืองการปกครองจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบปรากฏเฉพาะ
ภาพประกอบเรื่องระบอบการเมืองการปกครองของไทย ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981) และ
รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-13 : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของไทย			1			1
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย						
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของไทย						
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของไทย					1	1
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ						
รวม			1		1	2

จากตารางที่ 4-13 ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทยด้านเศรษฐกิจจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบปรากฏภาพเพียง 2 ภาพ ซึ่งเป็นภาพเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของไทยในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และภาพเกี่ยวกับการค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4-14 : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของไทย						
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของไทย						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม			1		1	2
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง			1			1
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม						
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม			2		1	3

จากตารางที่ 4-14 ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทยด้านสังคม และวัฒนธรรมจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏภาพเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรมของไทย ด้านสถาปัตยกรรมมากที่สุด โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) รองลงมาคือ ศิลปวัฒนธรรมของไทย ด้านดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง

ภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) และสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)

ตารางที่ 4-15 : สรุปร้อยละของการปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทยจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ
1. ด้านการเมืองการปกครอง	37.50
2. ด้านเศรษฐกิจ	25.00
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	37.50

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า ปรากฏภาพประกอบประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับไทยด้านการเมืองการปกครองและด้านสังคมและวัฒนธรรมจำนวนเท่ากัน และภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจปรากฏน้อยที่สุด

สรุป

1. **เนื้อหาประวัติศาสตร์** เนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง ที่เกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ด้านการสงครามปรากฏมากที่สุด ทั้งในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา โดยพบว่าปรากฏเนื้อหาเรื่องนี้มากที่สุดในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310) เช่นเดียวกันทั้งในหนังสือแบบเรียนของไทยและกัมพูชา และพบว่าในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมรองลงมา โดยที่เนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจพบน้อยที่สุด ในขณะที่หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาปรากฏเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจรองลงมา และด้านสังคมและวัฒนธรรมปรากฏน้อยที่สุด

2. **ภาพประกอบ** จากหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศพบว่าภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจปรากฏน้อยที่สุด ส่วนอีก 2 ด้านพบว่า จากหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของไทย มีภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านสังคมวัฒนธรรมมากที่สุด ในขณะที่หนังสือ

แบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชามีภาพประกอบประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองและ
ภาพประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับไทยมีจำนวนเท่าๆ กัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยนั้น พบว่า เนื้อหาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกัมพูชาที่ปรากฏส่วนใหญ่อยู่ในหัวข้อของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นคือประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา นอกจากนี้ก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงกัมพูชาแทรกอยู่ในหัวข้อประวัติศาสตร์ไทยสมัยต่างๆ ซึ่งก็มักจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน โดยเนื้อหาทั้งสองส่วนนี้จะใช้ยุคสมัยของไทยได้แก่ ช่วงก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781) สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981) อยุธยา (พ.ศ.1893-2310) ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535) เป็นช่วงแบ่งเมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกัน ภาพลักษณ์ของกัมพูชาที่ปรากฏจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ต่อกันในสมัยต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมจะปรากฏเป็นส่วนใหญ่ สำหรับเรื่องของเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่ปรากฏน้อยมาก

ตอนที่ 1 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านการเมืองการปกครอง

1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา

จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยจะปรากฏชื่อเรียกกัมพูชาในสมัยแรกเริ่มก่อนกำเนิดอาณาจักรต่างๆ กัน ได้แก่ อาณาจักรขอม อาณาจักรนครหลวง อาณาจักรเมืองพระนคร อาณาจักรเขมร อาณาจักรเขมรโบราณ เป็นต้น ชื่ออาณาจักรดังกล่าวต่างหมายถึงอาณาจักรที่ได้พัฒนาสืบต่อมาจนกระทั่งกลายเป็น “ราชอาณาจักรกัมพูชา” ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นชื่อที่เป็นทางการ แต่ชื่อที่เรียกกันทั่วไปส่วนใหญ่คุ้นเคยและเรียกกัน คือ กัมพูชา หรือ เขมร ในการเรียกชื่อนั้นปรากฏกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียน อาทิ

“อาณาจักรนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป คือ กัมโพช เขมรโบราณหรือขอม”

(ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และคณะ, 2543: 36)

“อาณาจักรนครหลวงหรือที่รู้จักในนามของอาณาจักรขอม”

(จันนาญ ประทุมสินธุ์, 2535: 17)

จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยกล่าวถึงกำเนิดรัฐและอาณาจักรนี้ว่า

“สันนิษฐานว่าอาณาจักรขอมคงจะกำเนิดสืบต่อจากอาณาจักรฟูนัน”

(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ก: 21)

“อาณาจักรนครหลวงหรือที่รู้จักในนามของอาณาจักรขอมเจริญรุ่งเรืองสืบต่อ

จากอาณาจักรเจนละ” (จันนาญ ประทุมสินธุ์, 2535: 17)

จากตัวอย่างที่ขมมากล่าวจะเห็นว่า หนังสือแบบเรียนทั้งสองเล่มดูเหมือนจะกล่าวถึงการกำเนิดของอาณาจักรขอมหรืออาณาจักรนครหลวงต่างกัน แต่ที่จริงแล้วหากพิจารณาถึงความเป็นมาแล้วจะพบว่า คำกล่าวทั้งสองต่างถูกต้องเนื่องจากอาณาจักรฟูนันเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งต่อมาได้ตกไปอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรเจนละ ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าอาณาจักรขอมหรืออาณาจักรนครหลวงกำเนิดสืบต่อมาจากอาณาจักรฟูนันและอาณาจักรเจนละ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะยึดเอาช่วงเวลาเริ่มต้นในสมัยอาณาจักรใด

อาณาจักรฟูนัน เป็นอาณาจักรที่ปรากฏชื่ออยู่ในจดหมายเหตุของจีนว่า มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-11 คำว่า “ฟูนัน” ตรงกับภาษาขอมโบราณว่า “บานัม” หรือ “พนม” ในภาษาเขมรปัจจุบัน แปลว่า “ภูเขา” ที่ตั้งของอาณาจักรนี้มีชื่อสันนิษฐานปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“สันนิษฐานว่ารัฐนี้มีศูนย์กลางแรกเริ่มอยู่แถบที่ราบปากแม่น้ำโขง

ต่อมาจึงได้ขยายอาณาเขตครอบคลุมไปยังเวียดนามใต้ ลุ่มแม่น้ำโขง

ตอนกลาง รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและคาบสมุทรมลายู

ปัจจุบันมีชื่อสันนิษฐานเพิ่มเติมว่าศูนย์กลางของฟูนันอาจอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ

เจ้าพระยาแถบอุทงมมาก่อน ภายหลังจึงได้ย้ายศูนย์กลางไปยังลุ่มแม่น้ำโขง”

(ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และคณะ, 2543: 32)

“ศูนย์กลางของฟูนัน มีข้อสันนิษฐานดังนี้ คือ

1. อยู่ทางใต้ของเขมรในปัจจุบัน บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ที่ออกแก้ว หรือบาพนม
 2. อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ที่เมืองอู่ทอง หรือนครปฐมโบราณ”
- (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 24)

ภาพที่ 5-1 แผนที่อาณาจักรฟูนัน
(ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2543: 25)

อาณาจักรฟูนันมีเมืองหลวงชื่อ *วยาทปุระ* จากหลักฐานจดหมายเหตุของจีนทำให้ทราบว่า ผู้ก่อตั้งรัฐนี้คือพราหมณ์จากอินเดียชื่อ *โกณฑัญญะ* ซึ่งได้แต่งงานกับสตรีผู้นำชาวพื้นเมือง จึงสามารถตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง อาณาจักรฟูนันสลายตัวลงประมาณ พ.ศ.1100-1150 เนื่องจากถูกอาณาจักรเจนละ โจมตีและเข้ายึดครอง

อาณาจักรเจนละ เริ่มต้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 มีเมืองหลวงของอาณาจักรในครั้งนั้นชื่อ *เมืองเศรษฐปุระ* กษัตริย์องค์แรกทรงพระนามว่า *ภวรมันที่ 1* โดยปรากฏเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนกล่าวว่า

“ในขณะที่อาณาจักรพูนันเสื่อมสลายลง อาณาจักรเจนละก็เจริญขึ้น แทนที่อาณาจักรพูนัน และได้ผนวกเอาอาณาจักรพูนันเข้ามาเป็นเมืองขึ้น ประมาณ พ.ศ.1083 โดยตั้งนามราชธานีใหม่ว่า อีสานปุระ และเรียกนามอาณาจักรว่า อีสานปุระ” (ชานาญ ประทุมสินธุ์, 2535: 17)

ดังนั้น อาณาจักรเจนละ จึงรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า อาณาจักรอีสานปุระ เชื่อกันว่าอาณาจักรเจนละตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทย และบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวถึงที่ตั้งของอาณาจักรเจนละดังนี้

“ดินแดนของเจนละอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย และตอนเหนือของกัมพูชา โดยมีศูนย์กลางของอาณาจักรอยู่แถบเมืองจำปาศักดิ์ ทางตอนกลางของแม่น้ำโขง” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 65)

ภาพที่ 5-2 แผนที่สังเขปแสดงอาณาเขตของอาณาจักรเจนละ
(พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 66)

อาณาจักรเจนละได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นแทนที่อาณาจักรฟูนัน จนกระทั่งประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรเจนละได้แตกแยกออกเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่งเรียกว่า *เจนละบก* มีอาณาเขตบริเวณแม่น้ำโขงตอนบนหรือบริเวณเหนือของเขมรและดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบัน ที่เรียกว่าเจนละบก เพราะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา ส่วนอีกภาคหนึ่งซึ่งแยกตัวไปตั้งอิสระเรียกว่า *เจนละน้ำ* บริเวณภาคนี้อยู่ทางตอนกลางและตอนใต้จนถึงทะเลของเขมรในปัจจุบัน มีศูนย์กลางการปกครองอยู่บริเวณใกล้ทะเลสาบเขมรเหตุที่เรียกว่าเจนละน้ำ เนื่องจากบริเวณของภาคนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและอยู่ใกล้ทะเล ในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวถึงโดยอ้างหลักฐานเอกสารจีนดังนี้

“ราวพุทธศตวรรษที่ 13 เขมรโบราณได้แตกแยกเป็น 2 แคว้น มีทะเลสาบเขมรขวางกั้น เรียกชื่อว่าแคว้นเจนละบก อยู่ในเขตแม่น้ำโขงตอนบน และเจนละน้ำอยู่ในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงตามชื่อที่ปรากฏในเอกสารจีนของโจวต้ากวน” (ชมพูนุท นาคีรักษ์ และคณะ, 2543: 36)

ภาพที่ 5-3 แผนที่สังเขปแสดงอาณาจักรเจนละแบ่งเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ
(พรภิรมย์ เชียงกูด และคณะ, 2543: 67)

ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 (ตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 8) อาณาจักรเจนละได้ถูกอาณาจักรชวา โดยพระเจ้าสัตยชัยรุกรานตีได้เจนละน้ำ รุกรานจามปาและตังเกี๋ย ทำให้อาณาจักรเจนละตกมาเป็นประเทศราชของชวา จนกระทั่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ซึ่งเป็นเชื้อสายกษัตริย์ฟูนันซึ่งประทับที่ชวา ได้ยกทัพมาทู่เอกราชให้เจนละได้สำเร็จและรวมเจนละบกกกับเจนละน้ำเข้าด้วยกัน ประกาศตั้งอาณาจักรกัมพูชาซึ่งไม่ขึ้นกับชวาอีกต่อไป เจนละบกกกับเจนละน้ำจึงได้รวมกันอีกครั้งหนึ่ง ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียนของไทย ดังต่อไปนี้

“อาณาจักรเมืองพระนครเป็นอาณาจักรที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ในบริเวณทะเลสาบกัมพูชาปัจจุบัน พัฒนาขึ้นมาจากอาณาจักรเจนละเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (ทำพิธีราชาภิเษกใน พ.ศ.1345) ได้รวบรวมอาณาจักรที่เรียกว่าเจนละบกกและเจนละน้ำเข้าด้วยกัน” (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2543 :65)

และในอีกเล่มกล่าวว่า

“การก่อตั้งอาณาจักรขอมที่ชัดเจนเชื่อว่าจะเป็นสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8 (พุทธศตวรรษที่ 14) ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ได้มีอำนาจครอบครองอาณาจักรเขมรและประกาศอิสรภาพของกัมพูชา และพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 นี้เองที่ เป็นผู้สร้างอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร” (พิชัย วาสนาส่ง, 2544: 45)

นับตั้งแต่รวมเจนละทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง อินทapura อาณาจักรดังกล่าวจึงได้รับการสถาปนาและรู้จักกันในนามของอาณาจักรที่มีชื่อว่า อาณาจักรขอม อาณาจักรเขมร หรือ อาณาจักรกัมพูชา อาณาจักรนี้ผ่านทั้งช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่รุ่งเรืองสูงสุดจนขยายอำนาจไปได้ไกลและประสบกับความเสื่อมอย่างถึงที่สุดเช่นกัน

2. ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชา

2.1 ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชา

นับตั้งแต่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ประกาศตั้งอาณาจักรกัมพูชาขึ้นและทำพิธีราชาภิเษกใน พ.ศ.1345 พระองค์ทรงรับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และได้ประกาศลัทธิสมมติเทพ ดังที่กล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ได้ทรงประกาศลัทธิสมมติเทพ อันเป็น ลัทธิที่เปลี่ยนกษัตริย์ให้มีสถานะเป็นเทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ที่สุดบนพื้นโลก เป็นการสร้างพระราชอำนาจให้มีเหนือคนต่างเผ่าต่างความเชื่อที่อยู่ได้ ปกครอง เป็นการผสมผสานระหว่างลัทธินับถือพระศิวะในศาสนา พราหมณ์ และการนับถือบรรพบุรุษและนับถือภูเขาแบบพื้นเมือง” (พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2543: 65)

ระบอบการปกครองแบบสมมติเทพเป็นระบอบการปกครองที่เชื่อว่ากษัตริย์คือพระเจ้า เป็นเจ้าซึ่งอวดดารมายังโลกมนุษย์ โดยพราหมณ์จะประกอบพิธีที่เปลี่ยนกษัตริย์เป็นเทพเจ้าในพิธีขึ้น ครองราชสมบัติและกษัตริย์จะต้องสถาปนาศิวลึงค์อันศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่สถิตสาระแห่งความเป็นกษัตริย์ ไว้ในที่สูง เช่น ศูนย์กลางเมือง หรือบนภูเขา อันเป็นประเพณีที่กษัตริย์แห่งเมืองพระนครองค์ต่อๆ มา ปฏิบัติตาม ด้วยความเชื่อที่ว่ากษัตริย์คือพระเจ้าเป็นเจ้าซึ่งอวดดารมายังโลกมนุษย์ ดังนั้นกษัตริย์จึงมีอำนาจ สูงสุด มีความศักดิ์สิทธิ์ประดุจเทพเจ้าและเป็นเจ้าชีวิตเจ้าแผ่นดินของอาณาประชาราษฎร์ ทรงอำนาจ สิทธิขาดที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ดังที่มีปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนของไทยดังนี้

“การปกครองของเขมรโบราณเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตามคตินิยมของศาสนาฮินดู กษัตริย์จะมีความศักดิ์สิทธิ์ประดุจเทพเจ้า และยังเป็นเจ้าชีวิตเจ้าแผ่นดินของอาณาประชาราษฎร์ ทรงอำนาจ สิทธิขาดที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ กษัตริย์จึงมีความแตกต่างห่างเหินจากราษฎรอย่างมาก” (ชมพูนุท นาكيرักษ์ และคณะ, 2543: 84)

และในอีกเล่มกล่าวไว้ว่า

“ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีส่วนสำคัญยิ่งในการเกื้อหนุนให้วัฒนธรรมการปกครองแบบอินเดีก้าวไปสู่ความมั่นคงได้อย่างสูงสุด โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์กลายเป็นสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ ทรงมีอำนาจและศักดิ์สิทธิ์ประดุจดังเทพยดา ทรงเป็นเจ้าชีวิตของราษฎร คำสั่งของกษัตริย์คือกฎหมาย ผู้ใดจะละเมิดมิได้” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 113)

เมื่อกษัตริย์มีอำนาจสูงสุด เชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และเป็นสมมติเทพ กษัตริย์จึงมีความแตกต่างห่างเหินจากราษฎรอย่างมาก การปกครองตามความเชื่อเช่นนี้สืบต่อมาจนกระทั่งได้มีการรับความแนวคิดทางพุทธศาสนาจึงทำให้รูปแบบการปกครองเปลี่ยนไป ดังนี้

“ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ได้เปลี่ยนเป็นการปกครองแบบพุทธราชา คือ เชื่อว่ากษัตริย์คือพระโพธิสัตว์ที่จุติมายังโลกมนุษย์เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ตามคติในพระพุทธานิกายมหายาน” (ถนอม อานามวัฒน์, 2543: 47)

ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชาปรากฏรูปแบบที่ชัดเจนในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนในยุคแรกเริ่มของอาณาจักรกัมพูชา และไม่ได้รับการกล่าวถึงอีกเลยจนกระทั่งกัมพูชาตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสใน พ.ศ.2407 (ค.ศ.1864) เมื่อฝรั่งเศสบังคับให้กษัตริย์เขมรลงนามยอมให้ฝรั่งเศสเป็นผู้คุ้มครอง

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งยังอยู่ในช่วงที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของฝรั่งเศสอยู่นั้น ฝรั่งเศสได้ตั้งเจ้านโรดม สีหนุ (Norodom Sihanouk) เป็นกษัตริย์ปกครองกัมพูชาในปี พ.ศ.2484 (ค.ศ.1941) ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองกัมพูชาไว้โดยอ้างว่ามีความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ ก็ได้ปลดผู้ปกครองที่เป็นชาวฝรั่งเศสและผู้นิยมฝรั่งเศสออกไป พร้อมทั้งยินยอมให้กัมพูชาประกาศตนเป็นเอกราชปกครองตนเองโดยมีญี่ปุ่นบงการอยู่เบื้องหลัง และตั้งบุคคลที่ญี่ปุ่นเห็นว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อฝรั่งเศสเข้ามาเป็นผู้ปกครองแทนและสนับสนุนให้กัมพูชามี “ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย” ดังนี้

“โดยญี่ปุ่นสนับสนุนให้กัมพูชามีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยพร้อมกันนี้ก็สนับสนุนให้นายซัน งอก ทัน นักชาตินิยม

“ที่มีหัวรุนแรง และเป็นปฏิปักษ์ต่อฝรั่งเศสขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี”

(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ข: 79)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ฝรั่งเศสผู้ถูกญี่ปุ่นขับไล่ออกจากกัมพูชาได้กลายเป็นผู้ชนะ กัมพูชาจึงต้องตกเข้ามาอยู่ใต้ปกครองของฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง นายซัน งอก ทัน นายกรัฐมนตรี กัมพูชาต้องหนีไปอยู่ที่ญี่ปุ่นชั่วคราว ฝรั่งเศสได้ทำสนธิสัญญากัมพูชา โดยระบุว่ากัมพูชาเป็นรัฐเสรีอยู่ภายในเครือจักรภพของฝรั่งเศส ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“ฝรั่งเศสประกาศยอมรับกัมพูชาเป็นประเทศเอกราช แต่อยู่ภายใต้สหภาพฝรั่งเศส ตั้งแต่วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2489” (อภิญา รัต นมมงคลมาศ, 2543: 32)

ใน พ.ศ.2490 จึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้งโดยเจ้านโรดม สีหนุได้เป็นนายกรัฐมนตรี

นายซัน งอก ทัน ได้ลอบกลับมายังกัมพูชาอีก เพื่อจัดตั้งขบวนการเขมรเสรีทำการสู้รบกับเอกราชจากฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสต้องทำศึกในอินโดจีนพร้อมกันหลายๆ ด้าน จึงคิดหาทางที่จะประนีประนอมกับกัมพูชา และได้จัดทำสนธิสัญญาขึ้นฉบับหนึ่งเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2493 โดยเปลี่ยนสภาพจากการที่กัมพูชาเป็นเมืองขึ้น มาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส

ในปี พ.ศ.2495 เจ้านโรดม สีหนุประกาศยุบสภา ประกาศใช้กฎอัยการศึกและทำการปกครองกัมพูชาเองโดยตรงและได้เรียกร้องเอกราช ใน พ.ศ.2496 เจ้านโรดม สีหนุได้เดินทางกลับกรุงพนมเปญแล้วก็เนรเทศตัวเองมาอยู่กรุงเทพฯ และประกาศว่าจะไม่กลับกัมพูชาจนกว่าจะได้เอกราชจากฝรั่งเศสโดยใช้วิธีการทูตและเดินทางไปต่างประเทศเพื่อเรียกร้องเอกราช ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายเสียเปรียบในสงครามกับเวียดนามที่เขียนเขียนฟูและขบวนการเวียดนามก็ได้ให้ความช่วยเหลือเขมรเสรีของนายซัน งอก ทัน ด้วย ฝรั่งเศสกลัวว่าจะต้องเผชิญศึกสองด้าน จึงยอมให้เอกราชแก่กัมพูชาตามคำเรียกร้องของเจ้านโรดม สีหนุในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2496 เจ้านโรดม สีหนุจึงเดินทางกลับกรุงพนมเปญในฐานะวีรบุรุษของชาติ ต่อมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2497 กัมพูชาได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากฝรั่งเศสตามข้อตกลงในสัญญาเจนีวา พร้อมๆ กับลาว และเวียดนาม เมื่อได้รับเอกราชจากอย่างเป็นทางการจากฝรั่งเศส กัมพูชาได้จัดการปกครอง ดังนี้

“กัมพูชาได้รับเอกราชอย่างเป็นทางการจากฝรั่งเศสในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2497 ระบอบการปกครองของกัมพูชาคือระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขคือ เจ้าัน โรดม สีหนุ” (อชชา โกมลกาญจน และสิวพร ชัยประสิทธิ์กุล, 2544: 20)

เจ้าัน โรดม สีหนุมีความเชื่อว่าพระองค์จะนำพาประเทศให้พัฒนาก้าวหน้าได้ ถ้าพระองค์มีตำแหน่งอย่างอื่นที่ไม่ใช่กษัตริย์ ต่อมาจึงทรงสละราชสมบัติให้เจ้าัน โรดม สุรามาริต (Narodom Suramarit) ซึ่งเป็นพระราชบิดา ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2498 (ค.ศ.1955) โดยที่มีความต้องการที่จะเข้ามาเล่นการเมืองอย่างเต็มที่

แต่ใน พ.ศ.2503 เจ้าัน โรดม สุรามาริต สิ้นพระชนม์ เจ้าัน โรดม สีหนุ จึงหาทางแก้ไขรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งเป็นผลให้พระองค์ได้รับตำแหน่งประมุขแห่งรัฐแทนการเป็นกษัตริย์ เพราะการเป็นประมุขแห่งรัฐนั้นพระองค์สามารถมีบทบาททางการเมืองได้ ซึ่งรวมถึงการเป็นผู้นำองค์กรทางการเมือง ที่มีชื่อว่า *สังคมราษฎรนิยม* ที่พระองค์ทรงเป็นผู้ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ.2498 สังคมราษฎรนิยมจึงมีลักษณะคล้ายๆ พรรคการเมือง แต่ไม่เหมือนพรรคการเมืองโดยทั่วไป เพราะเป็นศูนย์รวมนักการเมืองในกัมพูชาไว้ทั้งหมด และให้การสนับสนุนอำนาจแก่เจ้าัน โรดม สีหนุอย่างเต็มที่ สมาชิกขององค์กรนี้มักจะได้รับเลือกตั้งเข้าไปนั่งในสภาทุกที่นั่ง พระองค์จึงมีอำนาจปกครองกัมพูชาทั้งหมด

ต่อมาใน พ.ศ.2513 กลุ่มทหารและข้าราชการได้ร่วมมือกันทำการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลของเจ้าัน โรดม สีหนุ ผู้นำการรัฐประหารในครั้งนี้คือ นายพลลอนนอล ซึ่งเป็นฝ่ายขวาที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ประกาศล้มราชวงศ์และสถาบันกษัตริย์ และก่อตั้ง *สาธารณรัฐกัมพูชา* ขึ้นแทน โดยมีตัวเขาเองเป็นประธานาธิบดี การถูกรัฐประหารครั้งนี้ เป็นแรงผลักดันให้เจ้าัน โรดม สีหนุเข้าร่วมกลุ่มกับพวกคอมมิวนิสต์ และได้เดินทางไปจัดตั้ง *รัฐบาลพลัดถิ่น* ขึ้นที่กรุงปักกิ่งโดยจีนให้การรับรองรัฐบาลพลัดถิ่นชุดนี้ และมีพวกเขมรแดงให้การสนับสนุนด้านกำลังทางทหารในกัมพูชา

ในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2518 กองกำลังเขมรแดงซึ่งนำโดยนายพอล พต และนายเชิว สัมพันธ์ ได้เข้ายึดกรุงพนมเปญ และสถาปนาการปกครองประเทศใหม่มีเจ้าัน โรดม สีหนุ ดำรงตำแหน่งประมุขรัฐบาลสหภาพแห่งชาติเขมร นายพอลพต เป็นประธานาธิบดี นายเชิว สัมพันธ์ เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายเอียง ซารี เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ และมีการดำเนินกรกับประชาชนดังนี้

“เมื่อเขมรแดงมีอำนาจเหนือกรุงพนมเปญก็ได้บริหารประเทศด้วยความเข้มงวด มีการอพยพผู้คนจากเขตเมืองหลวงและเมืองอื่นๆ ไปทำงานในไร่นาชนบท เพราะเชื่อว่าการเกษตรจะเป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ ตลอดจนถือเป็นการ “ให้การศึกษาทางการเมืองใหม่” แก่คนในเขตเมือง เพื่อให้คุ้นเคยกับการดำเนินการแบบสังคมนิยม” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2544: 159)

ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในเดือนมกราคม พ.ศ.2519 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดตั้งสภาประชาชนโดยให้สมาชิกของสภานี้มาจากชาวนา กรรมกร และทหาร เพื่อทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย เลือกคณะรัฐบาลบริหารประเทศ และเลือกคณะกรรมการตุลาการ ในช่วงนี้กัมพูชาได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “กัมพูชาประชาธิปไตย” ดำเนินนโยบายเป็นกลางไม่ผูกพันกับมหาอำนาจฝ่ายใด ในเดือนมีนาคมปีเดียวกันก็ได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญใหม่และเจ้านโรดม สีหนุ ได้ขอลาออกจากตำแหน่ง นายเจิว สัมพันธ์ จึงขึ้นดำรงตำแหน่งแทน

เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2522 ฝ่ายเขมรที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามนำโดยนายเฮง สัมริน ได้ยึดกรุงพนมเปญจากพวกเขมรแดงได้ ซึ่งจากความยุ่งยากทางการเมืองดังกล่าวเป็นผลให้รัฐบาลของกัมพูชาแบ่งออกเป็น 2 รัฐบาลทำการสู้รบกัน คือ รัฐบาลของกัมพูชา 3 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ ฝ่ายเขมรเสรีของนายซอนซาน และฝ่ายเขมรแดงของนายพอลพตและนายเจิว สัมพันธ์ โดยมีเจ้านโรดม สีหนุเป็นประมุข ซึ่งได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ และประเทศอื่นๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งกลุ่มอาเซียน เรียกชื่อประเทศว่า “กัมพูชาประชาธิปไตย” อีก รัฐบาลหนึ่งเป็นรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามมีนายเฮง สัมรินเป็นประมุขและเรียกชื่อประเทศว่า “สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา” รัฐบาลเฮง สัมริน มีศูนย์กลางการปกครองที่กรุงพนมเปญ โดยที่รัฐบาลเฮง สัมริน มีรูปแบบการปกครองดังนี้

“การปกครองของรัฐบาลนายเฮง สัมริน มีความคล้ายคลึงกับของลาวสมัยที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีอำนาจการปกครองหลัง พ.ศ.2518 คือ มีพรรคประชาชนปฏิวัติซึ่งนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์กุมอำนาจทางการเมืองของประเทศ ประธานของสภาประชาชนสูงสุดดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ ส่วนนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร

แต่งตั้งโดยสภาประชาชนสูงสุด” (วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ, 2545: 62-63)

อีก 10 ปีต่อมาทั้งสหรัฐอเมริกาและประเทศรัสเซียก็ได้พยายามกดดันเวียดนามอย่างหนักเพื่อให้เวียดนามถอนกำลังออกไปจากกัมพูชา ซึ่งเวียดนามก็ยินยอมถอนกำลังออกจากประเทศกัมพูชาในเวลาต่อมา แต่ภายหลังจากที่เวียดนามถอนกำลังออกไปจากประเทศกัมพูชาแล้วกัมพูชาต้องตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองอีกครั้งหนึ่ง จนเป็นเหตุให้นานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มอาเซียน ต้องเข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ยให้เขมรฝ่ายต่างๆ ยุติการสู้รบกัน และหันมาตกลงกันด้วยสันติวิธี ซึ่งความพยายามของกลุ่มประเทศอาเซียนก็ประสบผลสำเร็จในเวลาต่อมา เมื่อเขมรฝ่ายต่างๆ ประกาศหยุดยิงและหาข้อยุติโดยการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกผู้ปกครองของตน และเพื่อให้ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรม เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ ชาวเขมรจึงยินยอมให้สหประชาชาติส่งกองกำลังเข้ามาดูแลความสงบเรียบร้อย และเฝ้าสังเกตการณ์การเลือกตั้งที่จัดให้มีขึ้นในปี พ.ศ.2536

2.2 การปกครองประเทศราชของกัมพูชา

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรกัมพูชาเจริญรุ่งเรืองและขยายอำนาจไปยังดินแดนต่างๆ รวมทั้งดินแดนทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบนที่ต่อมาได้กลายเป็นอาณาจักรหนึ่งของไทยที่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรนี้เช่นกัน ในการรักษาอำนาจของอาณาจักรกัมพูชาเหนือดินแดนเหล่านี้ กษัตริย์จะแต่งตั้งข้าหลวงมาปกครอง ทั้งยังได้พระราชทานยศและตำแหน่งแก่หัวหน้าชาวพื้นเมือง ดังเช่นเหตุการณ์ที่ปรากฏในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีการส่งโอรสและข้าหลวงมาปกครองดังนี้

“พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อาจจะส่งโอรสมาปกครองเมืองละโว้และมีการส่งข้าหลวงไปปกครองสุโขทัย โดยมีเจ้านายองค์หนึ่งพระนามว่า พ็องขุนศรีนาวานาถม (ระบุนุไว้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 2) เป็นเจ้าเมือง” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 103)

และจากหนังสือแบบเรียนอีกเล่มกล่าวว่ การปกครองคนไทยในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นการปกครองแบบผูกไมตรี

“ในราว พ.ศ.1700 พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ขอมในเวลานั้น ทรงส่งขอมสมาคโฆลญล่ำพง¹เข้ามาควบคุมคนไทย และเก็บตัวอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย การปกครองคนไทยในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 นี้เป็นการปกครองแบบผูกไมตรี” (ชำนาญ ประทุมสินธุ์, 2535: 49)

การปกครองในสมัยนี้ที่มีความเป็นไมตรีมากยิ่งขึ้นนั้นก็เนื่องมาจากการรับพระพุทธศาสนานิกายมหายานเข้ามา ดังนั้นศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับแนวทางการปกครอง ซึ่งส่งผลทำให้การปกครองอาณาจักรของตนและดินแดนภายใต้อำนาจมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากเดิม ดังที่กล่าวไว้ว่า

“เขมรโบราณใช้แสนยานุภาพของกองทัพเข้าควบคุมดินแดนในปกครอง ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ภายหลังได้หันมานับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ใช้วิธีการประนีประนอมมากขึ้น” (ชมพูนุท นาคีรักษ์ และคณะ, 2543: 43)

“ขอมสบาดโฆลญล่ำพง” ที่ปรากฏนั้นเป็นผู้ที่กษัตริย์เขมรส่งมาปกครองดินแดนในอำนาจ ซึ่งได้ผู้ปกครองสุโขทัยระยะหนึ่งก่อนที่สุโขทัยจะได้อิสระ ในการปกครองนั้นกษัตริย์เขมรยังได้พระราชทานยศ ตำแหน่ง แก่หัวหน้าชาวพื้นเมืองด้วย ดังที่พ่อขุนผาเมืองได้รับพระราชทานพระนามศรีอินทรมดินทราทิตย์ พระแสงขรรค์ชัยศรี และนางสิขรมหาเทวี เจ้าหญิงเขมร จากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

3. ปัญหาการเมืองภายในของประเทศไทย

ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยของกัมพูชาเกิดจากการแย่งชิงอำนาจกันในหมู่เจ้านายและขุนนางตั้งแต่ในสมัยอยุธยาของไทยตามที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนกล่าวว่า

“...ก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่ 1 ใน พ.ศ.2112
ภายในประเทศเขมรมีการแตกแยก ไม่มีความมั่นคง...”

¹ ยึดตามหนังสือแบบเรียน ที่ถูกต้องคือ ขอมสบาดโฆลญล่ำพง

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ช: 92)

ในช่วงครึ่งหลังของสมัยอยุธยา เป็นช่วงที่ถูกกล่าวถึงว่า เขมรมีปัญหาภายในคือการแย่งชิงอำนาจกันบ่อยๆ ดังเช่น ในสมัยที่ตรงกับรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ.2172-2199) และรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) ในแต่ละครั้งที่เกิดปัญหาภายในในกัมพูชา คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะหันมาพึ่งไทย ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งจะหันไปพึ่งญวนหรือเวียตนาม เพื่อขอให้ช่วยคานอำนาจของไทย ดังที่กล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนว่า

“...ในระยะหลังนับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา
ภายในประเทศเขมรเกิดความยุ่งยากอยู่เสมอ เกิดจลาจลช่วงชิงอำนาจกันเอง
ในหมู่เจ้านายและข้าราชการ ทำให้เกิดการแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า...”
(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ค: 42)

ในสมัยธนบุรีเกิดการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างพระรามราชา (นักร้องคน) ซึ่งลี้ภัยเข้ามาอยู่ในกรุงอยุธยาตั้งแต่ พ.ศ.2300 กับพระนารายณ์ราชา (นักร้องคน) โดยพระรามราชา (นักร้องคน) ได้หนีกลับไปเขมร เมื่อรวบรวมกำลังคนได้มากพอควรแล้วได้ยกไปแย่งชิงอำนาจจากพระนารายณ์ราชา (นักร้องคน) กษัตริย์เขมร ดังนี้

“...แต่เขมรก็มีความแตกแยกภายใน มีการแย่งอำนาจกันระหว่าง
พระรามราชา (นักร้องคน) กับพระนารายณ์ราชา (นักร้องคน)...”
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ช: 24)

การแย่งชิงอำนาจครั้งนี้ พระนารายณ์ราชา (นักร้องคน) ผู้ไม่ได้จึงขอกำลังจากญวนมาขับไล่พระรามราชา (นักร้องคน) พระรามราชา (นักร้องคน) แต่งทูตเข้ามาขอพึ่งพระบารมีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชให้ช่วยกู้อำนาจและขอเป็นเมืองขึ้นของไทย (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 26) ในขั้นแรก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงส่งพระราชสาส์นถึงพระนารายณ์ราชา (นักร้องคน) ให้ยอมสวามิภักดิ์ต่อไทยแต่พระนารายณ์ราชาปฏิเสธ ดังนั้นพระองค์จึงโปรดให้พระยาอภัยภักดี (ทองด้วง) และพระยาอนุชิตราชา (บุญมา) นำทัพไปตีเขมรใน พ.ศ.2312 ตีหัวเมืองเขมรได้หลายเมือง แต่ยังไม่ทันตีได้เมืองหลวงก็มีข่าวลือว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสวรรคต ทัพไทยจึงรีบยกทัพกลับ อีก 2 ปีต่อมา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้ยกทัพไปตีอีกครั้ง คราวนี้กองทัพไทยประสบความสำเร็จ โดย

ยึดเมืองหลวงของเขมรได้ แต่ไม่สามารถจับกุมพระนารายณ์ราชาได้ เพราะได้หลบหนีไปพึ่งญวนเสียก่อน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงทรงแต่งตั้งพระรามราชาเป็นกษัตริย์ปกครองเขมร ส่วนพระนารายณ์ราชาซึ่งหนีไปพึ่งญวน ในภายหลังก็กลับมาสวามิภักดิ์ต่อไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้เป็นพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์ในเขมรจึงสงบลง แต่ความสงบก็เกิดได้ไม่นาน ก็เกิดความวุ่นวายอีกครั้งหนึ่งเมื่อ

“...พระรามราชาปกครองเขมรต่อมาจนถึง พ.ศ.2322 ก็สิ้นพระชนม์ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในเขมรอีกครั้งหนึ่ง เพราะพระเจ้าทะเลทะ (ญ) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการของกษัตริย์เขมรองค์ใหม่ได้หันไปอ่อนน้อมกับญวน...” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 24)

จากเหตุการณ์ครั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ด้วงหรือทองด้วง) และเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ยกทัพไปปราบเขมร แต่ทัพไทยยังไม่ถึงเขมรก็ทราบข่าวว่าเกิดการจลาจลที่กรุงธนบุรี ทัพไทยจึงต้องยกทัพกลับใน พ.ศ.2325 (ปีนาค บุนนาค, 2544: 56)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปัญหาการเมืองภายในของกัมพูชายังคงมีต่อเนื่องมาจากปลายสมัยธนบุรีซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามยังคงมีอิทธิพลในเขมร แต่ก็เกิดความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งซึ่งทำให้เกิดปัญหาภายในกัมพูชา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ของไทย ดังนี้

“ในสมัยรัชกาลที่ 1 เวียดนามเกิดการรบพุ่งกันเนื่องจากเกิดกบฏโกเชิน เป็นเหตุให้เวียดนามหมดอิทธิพลในเขมร ชุนนางเขมรจึงเกิดการแตกแยกแย่งชิงอำนาจกันเองเมื่อ พ.ศ.2325 พระยายมราช (แบน) ซึ่งเป็นฝ่ายนิยมไทยได้รับชัยชนะ จึงจับฝ่ายตรงกันข้ามไปประหารชีวิตหลายคน พระยายมราชเข้าควบคุมเหตุการณ์ได้พักหนึ่งก็ถูกพวกชุนนางต่อต้าน พระยายมราชจึงพานักองเองพร้อมด้วยพระประยูรญาติหนีเข้ามายังกรุงเทพฯ” (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 54)

จะเห็นได้ว่าจากในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยนี้ กัมพูชายังคงมีปัญหาความแตกแยก โดยฝ่ายหนึ่งพึ่งญวนและอีกฝ่ายหนึ่งพึ่งไทย จากเหตุการณ์ครั้งนี้เมื่อพระยายมราช (แบน) ซึ่งเป็นฝ่ายนิยมไทยหันมาพึ่งไทย รัชกาลที่ 1 ก็ทรงให้ความช่วยเหลือด้วยดี

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เขมรแตกแยกกันอีก เนื่องจากสมเด็จพระอุทัยราชาหรือนักองค์จันทรสถิตสนมกับญวน เจ้าเขมรอีกส่วนหนึ่งก็ยังคงจงรักภักดีต่อไทยอยู่และเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงดำเนินการแต่งตั้งนักองค์สงวนเป็นพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งดังนี้

“...ไทยจึงแต่งตั้งนักองค์สงวน พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ราชาเป็นพระมหากษัตริย์ (ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งวังหลังของไทย) เพื่อเป็นเครื่องถ่วงดุลกับพระอุทัยราชาซึ่งมีญวนให้การสนับสนุนการที่ต่างฝ่ายต่างได้รับการสนับสนุนจากอำนาจภายนอกราชอาณาจักร ทำให้สมเด็จพระอุทัยราชาเกิดความขัดแย้งกับนักองค์สงวนอย่างรุนแรง ถึงขั้นใช้กำลังปะทะกันใน พ.ศ.2353...” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544: 169)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวเปิดโอกาสให้ไทยกับญวนเข้าไปแทรกแซงในเขมรอีกครั้งหนึ่ง

มาถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ยังคงเกิดความแตกแยกแย่งชิงอำนาจของเจ้านายเขมรที่ต่างฝ่ายต่างขอความสนับสนุนจากไทยและญวน เช่นก่อนๆ เป็นผลให้ทั้งสองรัฐส่งกองทัพเข้าไปแทรกแซง จนกลายเป็นสงครามอันนั่มสยามยุทธ ตั้งแต่ พ.ศ.2376 จนถึง พ.ศ.2390

หลังจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ก็ไม่ปรากฏปัญหาภายในประเทศของกัมพูชาในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของไทยอีกเลย กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกัมพูชาซึ่งเป็นประเทศที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสได้รับเอกราช ได้เกิดปัญหาการเมืองภายในเนื่องจากความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ

“...แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้รับเอกราชเช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านของกัมพูชาอีก 2 ประเทศคือ ลาวและเวียดนาม ประเทศในภูมิภาคอินโดจีนทั้ง 3 ประเทศนี้มีปัญหาการเมืองภายในเหมือนกัน คือ ผู้นำประเทศมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการให้มี

ปกครองระบอบประชาธิปไตยอีกฝ่ายหนึ่งต้องการการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ก: 169)

เมื่อฝ่ายที่ต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับฝ่ายที่ต้องการการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ตกลงกันไม่ได้ก็เกิดความพยายามที่จะล้มล้างอำนาจของกันและกัน ฝ่ายที่ต้องการประชาธิปไตยก็ขอความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา ฝ่ายที่ต้องการคอมมิวนิสต์ก็ขอความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น และฝ่ายคอมมิวนิสต์ในกัมพูชามีชัยชนะในสงครามการเมืองในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2518

กองกำลังเขมรแดงซึ่งนำโดยนายพอลพต และนายเจิว สัมพันธ์ ได้เข้ายึดกรุงพนมเปญในช่วงระยะเวลาไม่นานภายใต้การปกครองของกองกำลังเขมรแดงส่งผลให้ชาวกัมพูชากว่า 1 ล้านคนต้องอดอยากและเสียชีวิตไป ในตอนปลายปี พ.ศ.2521 สองปีหลังการครองอำนาจของรัฐบาลเขมรแดง เวียดนามภายใต้การสนับสนุนของสหภาพโซเวียตได้สนับสนุนกองกำลังเขมรอีกฝ่ายหนึ่งให้เข้ามารุกได้ รัฐบาลพอลพต และสามารถไล่รัฐบาลเขมรแดงออกไปได้สำเร็จ โดยความสนับสนุนของเวียดนาม เขมรฝ่ายเฮง สัมรินจึงสามารถตั้งรัฐบาลใหม่ในปี พ.ศ.2521

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับกัมพูชานั้น ความขัดแย้งระหว่างผู้นำทางการเมืองยังไม่หมดไปใน พ.ศ.2522 มีการแตกแยกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

“...ความขัดแย้งระหว่างผู้นำทางการเมืองยังไม่หมดไปมีการแตกแยกเป็น 4 ฝ่ายใน พ.ศ.2522 ได้แก่ เขมรมูลินากะมีเจ้านโรดมสีหนุเป็นผู้นำ เขมรเสรีมีนายซอนซานเป็นผู้นำ ทั้งสองกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากโลกเสรี เขมรแดงมีนายเจิว สัมพันธ์เป็นผู้นำได้รับการสนับสนุนจากสาธารณรัฐประชาชนจีน และเขมรที่ยึดครองประเทศกัมพูชามีนายเฮง สัมรินและฮุนเซนเป็นผู้นำ ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ก: 169)

ภาพที่ 5-4 ผู้นำเขมร 3 ฝ่าย ในรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ประกอบด้วย
 เจ้านโรดม สีหนุ (ซ้าย) นายเจิว สัมพันธ์ (กลาง) และนายซอนซาน (ขวาสุด)
 (อธยา โกมลกาญจน และศิวพร ชัยประสิทธิ์กุล, 2544: 99)

จากเขมรทั้ง 4 ฝ่าย ดังกล่าวนั้น เขมรมูลินากะ เขมรเสรี และเขมรแดง ได้หันมาร่วมมือกัน เรียกว่า **กลุ่มเขมร 3 ฝ่าย** โดยมีสมเด็จพระนโรดมสีหนุเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เขมร 3 ฝ่ายนี้มีเฉพาะเขมรแดงเท่านั้นที่เป็นคอมมิวนิสต์ พร้อมกันนี้แต่ละฝ่ายก็จะมีกองกำลังทหารของตนอยู่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จนมีการรบระหว่างทหารรัฐบาลเฮงสัมริน และทหารเขมรอีก 3 ฝ่ายหลายต่อหลายครั้ง ทั้งนี้ กลุ่มเขมร 3 ฝ่ายได้เรียกร้องในประเทศต่างๆ กดดันให้เวียดนามถอนกองกำลังออกจากเขมร จนในที่สุดทางเวียดนามได้ถอนกำลังออกไปเมื่อ พ.ศ.2532

ภาพที่ 5-5 ทหารเวียดนามถอนออกจากกัมพูชา
 (นันทนา กปิตกาญจน์ และเพ็ญศรี กาญจนมัย, 2536: 71)

4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยเริ่มมาตั้งแต่ก่อนการตั้งสุโขทัยเป็นราชธานี โดยที่กัมพูชารายอำนาจอครอบคลุมดินแดนประเทศในปัจจุบันเป็นพื้นที่กว้าง ดังนั้นทั้งสองประเทศจึงมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“สันนิษฐานว่าดินแดนประเทศไทยในเวลานั้นตกอยู่ในอำนาจของขอมหรือเขมร ประวัติศาสตร์การก่อตั้งเมืองสุโขทัยและพัฒนามาเป็นอาณาจักรสุโขทัยจึงเกี่ยวข้องกับเขมร” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 99)

ในสมัยอยุธยาเป็นสมัยที่ปรากฏเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยในหนังสือแบบเรียนจำนวนมาก ซึ่งรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นเรื่องของความต้อการมีอำนาจเหนือกัมพูชาของอยุธยาและท้ายที่สุดก็นำไปสู่การสงคราม การสรุปรูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนเล่มต่างๆ ดังนี้

“อยุธยามีนโยบายกำจัดอิทธิพลและอำนาจของเขมร และต้องการแผ่อำนาจเข้าไปครอบครองเขมร ความสัมพันธ์จึงอยู่ในรูปการมีอำนาจเหนือเขมร และเขมรก็มีความดิ้นรนที่จะมีอิสรภาพจึงทำสงครามกันตลอดมา” (ประเสริฐ วิทยาธิรัฐ และคณะ, 2545: 42)

อีกเล่มกล่าวว่า

“ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับเขมร เป็นไปในลักษณะของความขัดแย้ง เช่น การทำสงคราม หรือความพยายามของอยุธยาที่จะเข้าไปแทรกแซงการเมืองภายในเขมร” (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2545: 32)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“การดำเนินความสัมพันธ์กับเขมร อูซุชยามักจะใช้การทำสงครามมากกว่าผูกสัมพันธ์ไมตรี เนื่องจากถ้าช่วงใดอูซุชยาเข้มแข็งเขมรจึงยอมเข้ามาอ่อนน้อม แต่ถ้าอูซุชยาอ่อนแอหรือมีศึกติดพันกับพม่า เขมรก็จะถือโอกาสลอบเข้ามาโจมตีไทย” (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 27)

นอกจากนี้ ความต้องการกำลังคนและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงผลประโยชน์ต่างๆ จากส่วนรวมไปถึงการเป็นดินแดนกันกระตบกับญวน ทำให้อูซุชยาหวังที่จะได้เขมรเป็นเมืองขึ้น ดังปรากฏกล่าวถึงดังนี้

“สำหรับความสัมพันธ์ทางการเมืองนั้น อูซุชยาหวังจะได้เขมรมาเป็นเมืองขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เขมรรุกรานหัวเมืองชายแดนด้านตะวันออก การหวังผลประโยชน์จากส่วนต่างๆ กำลังไพร่พล เพื่อสนับสนุนการทำสงครามและเพื่อเป็นดินแดนกันกระตบกับญวนในช่วงหลังๆ ด้วย” (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 27)

ในสมัยธนบุรี ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยแทบจะไม่แตกต่างจากความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันในสมัยอยุธยา นั่นคือการพยายามเข้าไปมีอำนาจเหนือเขมร ดังที่มีรูปแบบของความสัมพันธ์ ดังนี้

“ความสัมพันธ์ระหว่างไทยในสมัยกรุงธนบุรีกับเขมร เป็นการขยายอำนาจเข้าไปในเขมรซึ่งเป็นประเทศราชของไทยมาก่อน โดยเขมรถือโอกาสในขณะที่ไทยอ่อนแอลง ตั้งตนเป็นอิสระ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 24)

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีประเทศเวียดนามเข้ามามีส่วนในความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างชัดเจน นั่นคือความต้องการให้เขมรเป็นรัฐกันชนระหว่างไทยกับเวียดนาม ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนว่า

“ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความสัมพันธ์กับเขมร เพื่อต้องการให้เขมรเป็นรัฐกันชนระหว่างไทยกับญวนเท่านั้น ไม่ต้องการจะครอบครองเขมรแต่อย่างใด เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ของไทยกับเขมร จึงเป็นไปในลักษณะที่ช่วยเหลือและอุปถัมภ์ตลอดรัชสมัย”

(ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2536: 34)

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยที่มีเวียดนามเป็นตัวแปรสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ของไทย เมื่อมีการขยายอาณานิคมของประเทศตะวันตกมาสู่ดินแดนแถบอินโดจีน ประเทศฝรั่งเศสจึงเป็นอีกประเทศหนึ่งที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทย

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย ความสัมพันธ์เป็นไมตรี

ความสัมพันธ์เป็นไมตรีระหว่างกัมพูชากับไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชา สังคมศึกษาของไทยมีเฉพาะในสมัยพระมหากษัตริย์ที่ 1 (ลิไทย) แห่งกรุงสุโขทัย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเขมรเกิดความหวาดระแวงว่าอยุธยาจะไปรุกราน จึงหันไปมีไมตรีกับสุโขทัย ทั้งที่ในระยะแรกของอยุธยานั้นเขมรและอยุธยาที่เป็นมิตรไมตรีกัน ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“...ต่อมาเขมรหันไปมีไมตรีกับสุโขทัยซึ่งตรงกับสมัยพระมหากษัตริย์ที่ 1 (ลิไทย) ด้วยเกรงว่ากรุงศรีอยุธยาจะยกทัพมารุกราน” (ประเสริฐ วิทยารัฐ, 2545ก: 84)

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย ความสัมพันธ์ด้านการสงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย ด้านการสงคราม เป็นความสัมพันธ์ที่พบปรากฏมากที่สุดในเรื่องประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทย เริ่มตั้งแต่สมัยที่คนไทยเริ่มตั้งอาณาจักรต่างๆ และมีความพยายามที่จะตั้งตนเป็นอิสระจากอำนาจของเขมร พ่อขุนบางกลางหาว ร่วมมือกับพ่อขุนผาเมืองกำจัดอิทธิพลเขมรและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งมีรายละเอียดในหนังสือแบบเรียนว่า

“...ขณะที่กลุ่มคนไทยตั้งอาณาจักรต่างๆ หลายอาณาจักร เช่น อาณาจักรละโว้ และอาณาจักรล้านนาอยู่นั้น เขมรเป็นชาติที่มีอิทธิพลในบริเวณนี้ คนไทยกลุ่มต่างๆ ล้วนพยายามตั้งตนเป็นอิสระจากอำนาจของเขมร ในบรรดากลุ่มคนไทยเหล่านี้มีพ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด (ฮาด) รวมอยู่ด้วย วีรชนสองท่านนี้รวมกำลังกันกำจัดอิทธิพลเขมรและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีได้สำเร็จ ใน พ.ศ.1792” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 4)

จากเนื้อหาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความพยายามที่จะตั้งตนเป็นอิสระจากเขมรจึงมีการ “รวมกำลังกันกำจัดอิทธิพลเขมร” ซึ่งในหนังสือแบบเรียนเล่มต่างๆ เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ก็มีการใช้ภาษาต่างๆ กัน เช่น “กวาดล้างอิทธิพลของขอม” “ขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพง” “ล้มล้างอำนาจขอมสบาดโขลญลำพง” “กำจัดอำนาจของพวกขอม” เป็นต้น ทั้งหลายต่างก็หมายถึงการรวมกำลังกันขึ้นเพื่อความอิสระจากอำนาจการปกครองของเขมร ในที่สุดก็สามารถเป็นอิสระและสถาปนาสุโขทัยเป็นราชธานี

เมื่อแรกเริ่มการสถาปนาสุโขทัยก็มีความพยายามที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งและสร้างความยิ่งใหญ่แก่สุโขทัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การขยายอำนาจและการขจัดอำนาจทางการเมืองของเขมรในภูมิภาคนี้ โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ยกกองทัพไปโจมตีเขมร และก่อให้เกิดความเสียหายแก่เขมรดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“การสร้างความยิ่งใหญ่แก่สุโขทัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การขยายอำนาจ โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ยกกองทัพไปโจมตีเขมร จนก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายแก่ขอม ทำให้ขอมสูญเสียอำนาจในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก: 28)

ความต้องการเป็นอิสระจากเขมรของชนชาติไทยจนสามารถสถาปนาสุโขทัยเป็นราชธานี อีกทั้งในเวลาไม่นานนักก็เกิดอาณาจักรอยุธยาขึ้นมา และเริ่มมีสงครามระหว่างกัมพูชากับอาณาจักรเหล่านี้ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้อยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่เขมรเริ่มเสื่อมอำนาจลง การเสื่อม

อำนาจลงของเขมรได้กลายเป็นประเด็นที่กล่าวขึ้นมาว่าเกิดมาจากขยายอำนาจและยกทัพไปโจมตีของไทย จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยหลายเล่มได้ให้เหตุผลในการเสื่อมลงของอาณาจักรเขมร โดยไม่มีการกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว แต่กล่าวถึงประเด็นอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการเสื่อมอำนาจลงของอาณาจักรเขมร ดังนี้

“แต่การก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่นี้ก็สร้างความยากจนให้แก่ประชาชนขอม เป็นต้นเหตุให้อาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลง และสิ้นสลายในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 19” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ก: 22)

อีกเล่มกล่าวว่า

“ด้วยเหตุที่ต้องทำสงครามบ่อยครั้ง และมีการเกณฑ์แรงงานคนจำนวนมากไปสร้างศาสนสถาน ประกอบกับขาดพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็ง จึงทำให้อาณาจักรเขมรเสื่อมอำนาจลง” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ค: 31)

ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ (2545ก: 33-34) กล่าวถึงสาเหตุความเสื่อมของเขมร ซึ่งได้เปิดโอกาสให้คนไทยได้ร่วมกันกำจัดอำนาจอิทธิพลของเขมรและสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยได้สำเร็จไว้ในหนังสือแบบเรียนวิชา ส 102 ประเทศของเรา 2 ว่าเกิดจาก

1. กษัตริย์ขอมทำสงครามยึดเชื้อ ขอมมักจะรุกรานและแผ่อำนาจเข้าไปในอาณาจักรอื่นๆ ต้องทำสงครามรบพุ่งเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะกับอาณาจักรจามปา² การทำสงครามยึดเชื้อ ทำให้ขอมต้องเสียกำลังคน เสบียงอาหาร ทรัพยากรและขาดการทำนุบำรุงบ้านเมือง ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจประชาชนท้อแท้เบื่อหน่าย

2. มีการขยายอาณาเขตกว้างไกลเกินไป การขยายอาณาเขตออกไปกว้างไกลเกินไปทำให้ไม่สามารถรักษาอำนาจไว้ได้อย่างถาวร แม้จะแก้ปัญหาโดยตั้งเมืองใหญ่ให้เป็นศูนย์อำนาจ

² อาณาจักรจามปา (พุทธศตวรรษที่ 8-20) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเวียดนามปัจจุบัน ในพ.ศ. 2014 อาณาจักรจามปาอยู่ในอำนาจของญวน

เช่น ลพบุรี สุโขทัย แต่การปกครองก็มิได้มีประสิทธิภาพ ในที่สุดก็ไม่สามารถรักษาอำนาจของตนในดินแดนชาติอื่นที่ตนยึดครองไว้ได้

3. การใช้แรงงานและทรัพยากรมากเกินไป การสร้างปราสาทหรือเทวสถานไว้ประดิษฐานศิวลึงค์เพื่อการบูชาและการสร้างสาธารณูปโภคของกษัตริย์แต่ละพระองค์ ก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้ขอมเสื่อมอำนาจ เพราะต้องใช้แรงงานใช้ทรัพยากรและเสบียงอาหารจำนวนมากมาย ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจทำให้ต้องเก็บภาษีจากประชาชนมากขึ้น ประชาชนจึงไม่ร่วมมือกับทางราชการ

ในสมัยอยุธยา ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรเขมรและอาณาจักรอยุธยาปรากฏในเรื่องของการสงครามหลายครั้งหลายตอนเนื่องจากอยุธยาปรารถนาที่จะสถาปนาอาณาจักรให้เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจแทนที่อาณาจักรเขมรดังนี้

“การที่อยุธยามุ่งแผ่ขยายอำนาจไปในอาณาจักรเขมรหลายครั้งนั้นคงเป็นเพราะกรุงศรีอยุธยาปรารถนาที่จะสถาปนาอาณาจักรให้เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจแทนที่อาณาจักรเขมรซึ่งเคยเรืองอำนาจในอดีต อีกทั้งการที่อยุธยาพยายามมีอำนาจเหนืออาณาจักรเขมรเพื่อจะได้แสดงให้แว่นแคว้นอื่นๆ ได้เห็นความเข้มแข็งและความเป็นผู้นำของกรุงศรีอยุธยา” (พรภิรมณ์ เขียงกุล และคณะ, 2543: 38)

ในสมัยอยุธยาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านการสงคราม เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) (พ.ศ.1893-1912) ที่สถาปนาอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ.1893 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขมรเริ่มเสื่อมอำนาจ เนื่องจากในระยะแรกเขมรและอยุธยาเป็นมิตรไมตรีกัน ต่อมาเขมรตัดไมตรีกับอยุธยาหันไปมีไมตรีกับสุโขทัย สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง)จึงโปรดให้พระรามเมศวร พระราชโอรสยกทัพไปตีนครธมใน พ.ศ.1895 ดังมีหนังสือแบบเรียนของไทยเพียงเล่มเดียวที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า เกิดมาจาก *ขอมแปรพักตร์* ดังนี้

“ระยะแรกเขมรและกรุงศรีอยุธยาเป็นมิตรไมตรีกัน ต่อมาเขมรตัดไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาหันไปมีไมตรีกับกรุงสุโขทัยแทน

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงเห็นว่า *ขอมแปรพักตร์* จึงโปรดให้
พระรามเสวยพระโอรสยกทัพไปตีนครธม³เมื่อ พ.ศ.1895”
(ประเสริฐ วิทยาธิ์ และคณะ, 2545ค: 31)

การยกทัพไปครั้งนี้ตีไม่สำเร็จ ดังนั้นใน พ.ศ.1896 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) โปรดฯ ให้ขุนหลวงพ่องั่วเป็นแม่ทัพยกทัพไปอีกครั้ง จึงตีนครธมเมืองหลวงของเขมรได้เป็นครั้งแรก ดังที่มีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารไทย ดังนี้

“พงศาวดารไทยได้กล่าวถึงสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง)
โปรดฯ ให้พระราชโอรสคือ สมเด็จพระรามเสวย นำทัพไปตีเขมร
เมื่อ พ.ศ.1895 แต่ตีไม่สำเร็จต้องให้ขุนหลวงพะงั่วยกทัพไปช่วย
อีกแรงหนึ่งจึงตีได้สำเร็จ แต่ยังไม่สามารถปกครองเขมร เพียงแต่
กวาดต้อนชาวเขมรจำนวนมากนำมาไว้ในเขตไทย”
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ข: 26-27)

เหตุการณ์การยกทัพไปตีเขมรในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ครั้งนี้เป็น เหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่มากในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทย ผลจากการนำทัพไปตี เขมรได้มีการกวาดต้อนพราหมณ์ประจำราชสำนักเขมรและไพร่พลเขมรมายังอยุธยาจำนวนมากทำให้ กลุ่มชนชั้นสูงและพราหมณ์ได้เข้ามามีบทบาทในราชสำนัก และเป็นผลให้ได้รับอิทธิพลทางการปกครอง แบบสมมติเทพของเขมรซึ่งเขมรรับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่งมาด้วย

ในสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (พ่องั่ว) (พ.ศ.1913-1931) ได้ยกทัพไปตี เขมรในปี พ.ศ.1915 และตีได้สำเร็จ การยกทัพไปตีเขมรในครั้งนี้ก็เนื่องมาจากเขมรคิดเป็นอิสระ โดยมี รายละเอียดของเหตุการณ์ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“...ต่อมาใน พ.ศ.1915 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระบรม
ราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพ่องั่ว) (พ.ศ.1913-1931) แห่งกรุงศรี

³ ปรากฏข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ...แล้วให้ขึ้นไปเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระรามเสวย ลงมาแต่เมืองลพบุรี ทรงพระกรุณาตรัสว่าขอมแปรพักตร์ จะให้ออกไปกระทำการปราบปรามเสีย...

อยุธยาได้ยกทัพไปตีเขมรและล้อมเมืองของเขมรนานถึง 7 เดือน
จึงตีได้สำเร็จ...” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ก: 97)

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีขึ้นครองราชย์ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.1931-1938 ได้ยกทัพไปตี
นครเมืองหลวงของเขมรได้สำเร็จ และยึดนครมาได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนี้

“การขยายอำนาจของอยุธยาเข้าไปในเขมรได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง
ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี ระหว่าง พ.ศ.1931-1938 ทรงส่ง
กองทัพอยุธยาไปโจมตีนครได้สำเร็จ และยึดนครได้ในช่วง
ระยะเวลาหนึ่ง ภายหลังจากรัชกาลของพระองค์เขมรได้ตั้งตัวเป็น
อิสระ...” (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2545: 32-35)

ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ซึ่งครองราชย์ระหว่างปี
พ.ศ.1967-1991 ซึ่งเป็นอีกสมัยหนึ่งที่ปรากฏถึงเรื่องการยกทัพไปตีเขมรอยู่ในเนื้อหาประวัติศาสตร์จาก
หนังสือแบบเรียนจำนวนมากคือโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 1974 ที่ทรงยกทัพไปตีเขมร ได้ปรากฏเหตุการณ์
ครั้งนั้นว่า

“...จนกระทั่งในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2
(พ.ศ.1967-1991) พระองค์ทรงยกกองทัพไปตีเขมรและยึดนคร
เมืองหลวงของเขมรได้ใน พ.ศ.1974” (ปิยนาด บุนนาค, 2543:
38)

จากเหตุการณ์สงครามในครั้งนี้ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา)
โปรดเกล้าฯ ให้กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินมีค่าจำนวนมากมาไว้ยังกรุงศรีอยุธยา เขมรต้องย้ายเมือง
หลวงเพื่อให้ไกลจากพรมแดนไทย ชัยชนะครั้งนี้ทำให้อาณาเขตของกรุงศรีอยุธยาแผ่ขยายไปทางทิศ
ตะวันออกอย่างกว้างขวาง การกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินจากนครซึ่งเป็นเมืองหลวงของเขมรเข้ามา
กรุงศรีอยุธยามากมายส่งผลให้อิทธิพลของเขมรเข้ามาในราชสำนักอยุธยา

ในครั้งนี้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) โปรดเกล้าฯ ให้พระนครอินทร์ โอรสไปครองเขมรในฐานะประเทศราช แต่ปกครองได้ไม่นานก็ต้องยินยอมให้เขมรปกครองตนเองเนื่องจาก

“สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (เจ้าสามพระยา) โปรดเกล้าฯ ให้พระนครอินทร์ โอรสไปครองเขมรในฐานะประเทศราชแต่อยู่ไม่นานก็ถูกลอบปลงพระชนม์ ไทยจึงต้องยินยอมให้เขมรปกครองตนเองในฐานะประเทศราช” (วงเดือน นาราสิัจจ์ และคณะ, 2544: 40)

หลังจากเหตุการณ์การก่อกบฏและลอบปลงพระชนม์พระนครอินทร์ เขมรก็มีการย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่บาसान และพนมเปญตามลำดับ เพราะเกรงจะถูกคุกคามจากอยุธยา จนกระทั่ง พ.ศ.2071 เขมรจึงย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เมืองละแวก (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ก: 97) ดังนั้นกษัตริย์เขมรในสมัยนี้จึงเรียกว่าพระยาละแวก

ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ.2091-2111) ใน พ.ศ.1091 พม่าได้ยกทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา สงครามในครั้งนี้ทำให้สมเด็จพระศรีสุริโยทัยสิ้นพระชนม์บนคอช้างขณะกำลังรบกับ เขมรซึ่งขณะนั้นมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองละแวก จึงได้ยกกองทัพเข้ามามีเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

“พระยาละแวก (พระเจ้าจันทราชา) กษัตริย์เขมรได้ยกทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินของคนไทยแถบเมืองปราจีนบุรี เมื่อเสร็จศึกพม่าไทยยกทัพไปตีเขมร เขมรไม่สามารถต้านทานได้ ก็ยอมอ่อนน้อม” (ชานานู ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2535: 29)

จากเหตุการณ์ข้างต้นนั้น มีหนังสือแบบเรียนบางเล่มกล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ไม่ต่างกันนักว่า

“...ไทยเตรียมยกทัพไปปราบเขมรรีบมีหนังสือมาอ่อนน้อม และส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย...” (วงเดือน นาราสิัจจ์ และคณะ, 2544: 40)

อย่างไรก็ตามในที่สุดแล้ว เขมรก็ยอมอ่อนน้อมต่ออยุธยา นี่เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า คราวใดที่ไทยอ่อนแอหรือมีศึกสงคราม เขมรมักฉวยโอกาสสุกรานชายแดน บางครั้งก่อการกบฏและพยายามตั้งตัวเป็นอิสระ เหตุการณ์ที่สอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นเกิดทั้งในสมัยนี้และสมัยต่อๆ มาอีกคือ

“เมื่อไทยเสียกรุงครั้งที่ 1 พระยาละแวก (สมเด็จพระบรมราชา) กษัตริย์เขมรยกทัพเข้าตีเมืองนครราชสีมา”
(ตำนาน ประทุมสินธุ์, 2535: 29)

และยังมีอีกเล่มกล่าวว่า

“หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าตีแตกใน พ.ศ.2112 แล้ว อาณาจักรอยุธยาตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ เขมรจึงถือโอกาสแก้แค้นด้วยการยกทัพมาสุกรานอยุธยาบ่อยครั้ง” (กรมศิลปากร, 2544...: 98)

สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2112-2133) ก็เช่นเดียวกัน ในระยะที่อยู่ได้อำนาจพม่านั้น เขมรถือโอกาสเข้ามาโจมตีและกวาดต้อนคนไทยหลายครั้ง ดังนี้

“ในปี พ.ศ.2118 กองทัพไทยต้องช่วยพม่าไปตีลาว เขมรฉวยโอกาสสุกรานไทยเข้ามาจนถึงชานพระนครกรุงศรีอยุธยาแต่ทางไทยใช้ปืนใหญ่ยิงสกัดไว้ได้” (ตำนาน ประทุมสินธุ์, 2535: 29 ส.204)

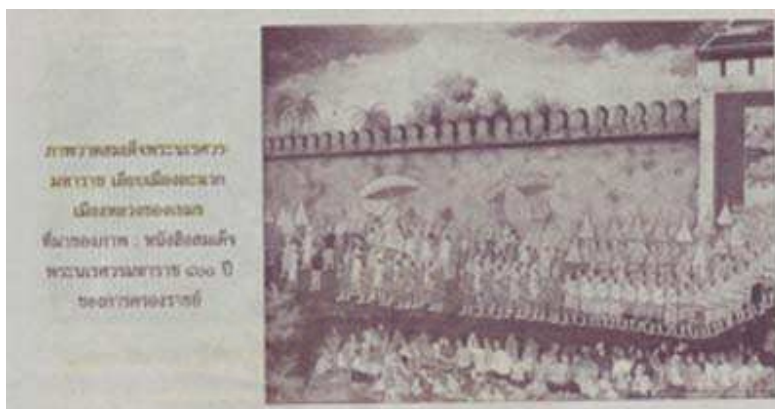
ในสมัยนี้ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้และยกทัพขับไล่ทัพเขมรได้สำเร็จคือ พระราชโอรส 2 พระองค์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช คือ พระนเรศวรและพระเอกาทศรถ

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นครองราชย์ต่อจากสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชจากปี พ.ศ.2133-2148 ได้ทรงยกทัพไปตีเขมรและได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดใน พ.ศ.2136 การยกทัพไปตีเขมรครั้งนี้สืบเนื่องมาจากขณะที่อยุธยากำลังทำสงครามสู้รบกับพม่า กษัตริย์เขมรมักจะยกทัพมาโจมตีเมืองต่างๆ ในเขตแดนอยุธยา เช่น จันทบุรี ปราณบุรี ดังเช่นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช มีหนังสือแบบเรียนกล่าวถึงความรู้สึกรักของสมเด็จพระนเรศวรต่อเหตุการณ์เช่นนี้ว่า

“ดังนั้นจึงทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชตั้งแต่นั้นยังเป็น
 รัชทายาทโกรธเขมรมากและอยากโจมตีเขมรคืนบ้าง แต่โอกาสยังไม่เหมาะ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ข: 92)

ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นสงครามยุทธหัตถีกับพม่าและทรงประกาศอิสรภาพแล้ว สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงยกทัพไปโจมตีเมืองละแวก ซึ่งเป็นราชธานีของเขมรในขณะนั้นใน พ.ศ. 2136 ซึ่งเป็นการโจมตีครั้งสำคัญที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของไทยอยู่หลายตอน การรบครั้งนี้ชาวเมืองละแวกต่อสู้ป้องกันบ้านเมืองอย่างเข้มแข็ง แต่ในที่สุดสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยึดเมืองละแวกไว้ได้ ทำให้เขมรถูกเป็นประเทศราชของอยุธยา หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของไทยทุกเล่มกล่าวถึงพระยาละแวกซึ่งเป็นกษัตริย์เขมรว่า พระยาละแวกหรือนักพระสัจจาทลบหนีไปเมืองลาวและภายหลังย้อนกลับมาปกครองเขมรอีก ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือแบบเรียนอีกเล่มหนึ่งซึ่งอ้างถึงพระราชพงศาวดารกัมพูชาว่า

“พระราชพงศาวดารกัมพูชาระบุว่าพระยาละแวกและครอบครัวได้หนีไปอยู่ที่เวียงจันทน์ เขมรจึงตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยาแต่ภายหลังรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไปแล้วเขมรก็ตั้งตัวเป็นอิสระ แม้ไทยจะส่งกองทัพไปปราบแต่ก็ไม่สำเร็จ”
 (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 26)

ภาพที่ 5-6 ภาพวาดสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เลียบเมืองละแวก เมืองหลวงของเขมร
ที่มาของภาพ: หนังสือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 100 ปีของการครองราชย์
(พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 34)

มาถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พระสรรเพชญ์ที่ 5) (พ.ศ. 2172-2199) เนื่องจากเขมรเข้ามากวาดต้อนผู้คนแถบนครราชสีมา อยุธยาจึงส่งกองทัพไปปราบและยึดเขมรกลับมาเป็นประเทศราชของไทยอีก อย่างไรก็ตามแม้ว่าเขมรจะมีความสัมพันธ์กับอยุธยาในฐานะประเทศราช แต่เมื่อใดที่เขมรเข้มแข็งก็จะตั้งตนเป็นอิสระและส่งกองทัพเข้ามาโจมตีเมืองในอาณาเขตอยุธยา ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“คราวใดที่ไทยอ่อนแอหรือมีศึกสงคราม เขมรมักฉวย
โอกาสสุกรรณชายแดน บางครั้งก่อการกบฏและพยายามตั้งตัวเป็น
อิสระ” (ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2535: 27)

สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยมีความสัมพันธ์กับเขมรทางการสงครามและความสัมพันธ์ทางการเมือง เพื่อขยายอิทธิพลเข้าไปครอบครอง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 54) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมรสมัยอยุธยา ไทยถือว่าเขมรเป็นประเทศราชของไทย หากไทยเข้มแข็งเมื่อใดก็ขยายอิทธิพลเข้าไปในเขมรเมื่อนั้น ความสัมพันธ์กับเขมรในสมัยธนบุรีเริ่มต้นด้วยการทำสงคราม เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงจัดการกรุงธนบุรีเข้าสู่ภาวะปกติแล้ว ทรงมีพระราชสาส์นถึงเขมรซึ่งเคยเป็นประเทศราชของไทยมาก่อนแล้วแจ้งเมืองไปให้กลับมา

สวามิภักดิ์ต่อไทยดั้งเดิม แต่เขมรไม่ยอมจึงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งกองทัพไปตีเขมรเมื่อ พ.ศ.2312 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชขึ้นครองราชย์แล้ว ต่อมาใน พ.ศ.2312 ทรงให้เขมรส่งเครื่องราชบรรณาการแต่พระนารายณ์ราชาธิบดี (นักองศ์ตน) กษัตริย์เขมรไม่ปฏิบัติตามเพราะยังไม่เชื่อมั่นในความเข้มแข็งของธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยภทรณฤทธิ์กับพระยาอนุชิตราชายกทัพไปตีเขมรทัพไทยตีได้เมืองเสียมราฐ พระตะบอง และโพธิสัตว์ ประกอบกับขณะนั้นมีข่าวลือว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสวรรคต ทัพไทยจึงยกกลับ” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนธรรม, 2545: 53)

การยกทัพกลับครั้งนี้มีปรากฏว่า เขมรแก้งปล่อยข่าวว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จสวรรคต พระยาอภัยภทรณฤทธิ์ และพระยาอนุชิตราชา จึงยกทัพกลับ (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 7) แต่ถึงแม้ว่าครั้งนี้ทัพไทยต้องรีบยกทัพกลับ โดยที่ยังไม่ทันตีได้เมืองหลวงของเขมร แต่ใน 2 ปีต่อมาคือ พ.ศ.2314 ได้ยกทัพไปตีเขมรอีกครั้งหลังจากปราบชุมนุมต่างๆ เรียบร้อยแล้วในครั้งนี้อสามารถตีพุทไธเพชรเมืองหลวงของเขมรได้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งนักองศ์ตนหรือพระรามราชาขึ้นเป็นกษัตริย์เขมรองค์ใหม่ทรงพระนามว่า “พระองค์รามธิบดี” ปกครองในฐานะประเทศราชของไทย

“...ถึง พ.ศ.2314 หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชปราบชุมนุมต่างๆ เรียบร้อยแล้วจึงเสด็จยกทัพไปตีเขมรอีกครั้ง คราวนี้สามารถตีได้สำเร็จ และสถาปนาพระรามราชาขึ้นครองเขมร ส่วนพระนารายณ์ราชาหนีไปพึ่งญวนแต่ก็กลับมาสวามิภักดิ์ต่อไทยในตอนหลัง...” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 7)

เมื่อพระนารายณ์ราชาได้กลับมาสวามิภักดิ์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้เป็นพระมหาอุปโยราช เหตุการณ์ในเขมรจึงสงบลง แต่ความสงบก็มีได้ไม่นานก็เกิดกบฏในเขมรอีกใน

ปี พ.ศ.2323 พวกกบฏจับพระรามราชาและพระนารายณ์ราชาปลงพระชนม์ทั้งสองพระองค์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้ไปปราบดังนี้

“สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ไปปราบได้สำเร็จ และโปรดเกล้าฯ ให้นำกองตัวเองซึ่งเป็นโอรสของพระนารายณ์ราชาได้ขึ้นครองราชสมบัติแทน แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์อยู่จึงตั้งให้เจ้าฟ้าทะละหะ (มู) เป็นผู้สำเร็จราชการ” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 7)

หลังจากนี้ดูเหมือนว่าเขมรจะอยู่อย่างสงบ แต่ต่อมาเขมรก็หันไปพึ่งญวนอีก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกไปปราบ ทั้งยังดำรัสสั่งว่า ถ้าตีเขมรได้แล้วให้อภิเษกพระเจ้าลูกเธอกรมขุนอินทรพิทักษ์เป็นกษัตริย์ครองเขมรต่อไปเพื่อป้องกันไม่ให้เขมรเอาใจออกห่างจากไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ข: 24) แต่ขณะที่กองทัพไทยกำลังจะตีเขมรอยู่นั้นก็มีข่าวว่าทางกรุงธนบุรีเกิดจลาจลวุ่นวาย และเกิดกบฏพระยาสุรสีห์ สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกจึงต้องรีบยกทัพกลับ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมรในสมัยนี้จึงยุติลง

เขมรมีฐานะเป็นประเทศราชของไทยตั้งแต่สมัยธนบุรี ความสัมพันธ์นี้ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยให้ความสำคัญต่อเขมร เนื่องจากเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ กำลังคนและเป็นดินแดนป้องกันการขยายอำนาจของญวน การที่ไทยสามารถเข้าไปมีอิทธิพลในเขมรเนื่องจากความขัดแย้งในหมู่เจ้านายและขุนนาง ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะของความสัมพันธ์ก็ยังคงเป็นแบบเดิม คือ เป็นการทำศึกสงครามเพื่อขยายอิทธิพลครอบงำเขมร แต่บางช่วงก็เป็นการประสานไมตรีให้แน่นแฟ้น (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 54) หรือเป็นไปในลักษณะที่ช่วยเหลือและอุปถัมภ์

ในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อ พ.ศ.2325 เขมรเกิดความขัดแย้งเรื่องการเมืองภายใน ขุนนางเขมรจึงได้อัญเชิญนักร้องเองพระโอรส นักร้องอีและนักร้องเภาพระธิดาในสมเด็จพระนารายณ์ราชาธิบดี (นักร้องคน) อดีตกษัตริย์หนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในครั้งนั้นทรงโปรดให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ขุนนางไทยไปเป็นผู้สำเร็จราชการที่เมืองอุดงมีชัย ซึ่งเป็นเมืองหลวงของเขมรในสมัยนั้น

หลังจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยจึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีประเทศเวียดนามและประเทศฝรั่งเศสเข้ามามีความสัมพันธ์ร่วมกันด้วย

ค. ความสัมพันธ์ในฐานะที่กัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชของไทย

เมืองประเทศราชหรือหัวเมืองประเทศราชเป็นเมืองที่อยู่ชายแดนของอาณาจักรประชาชนมิใช่ชาวไทย แต่อยู่ใต้อำนาจของไทย จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยกล่าวถึงเมืองประเทศราชของไทยในสมัยต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในฐานะที่เป็นเมืองประเทศราช ความสัมพันธ์ดังกล่าวที่ปรากฏเป็นเรื่องของรูปแบบของการปกครองเมืองประเทศราช การแต่งตั้งกษัตริย์หรือผู้สำเร็จราชการและการขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากไทย หนึ่งในบรรดาเมืองประเทศราชของไทยที่ปรากฏคือ กัมพูชา

(1) รูปแบบการปกครองเมืองประเทศราชของไทย

ในสมัยอยุธยาเมืองประเทศราชคือเมืองที่อาณาจักรอยุธยาใช้กำลังเข้ายึดครองเอาไว้ได้และเป็นเมืองที่ขอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ อยุธยาจะให้เมืองประเทศราชมีการปกครองเป็นอิสระแก่ตนเองโดยจะไม่เข้าไปควบคุมโดยตรง แต่เมืองเหล่านั้นจะต้องแสดงตนว่าจะจงรักภักดี และขอมอ่อนน้อมในฐานะเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราชโดยการส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระมหากษัตริย์ที่อยุธยา เมืองประเทศราชเหล่านี้จะปกครองตนเองตามประเพณี และวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งมีกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“หัวเมืองประเทศราช หมายถึง หัวเมืองที่อาณาจักรอยุธยาใช้กำลังเข้ายึดครองเอาไว้ได้ และหัวเมืองที่ขอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ หัวเมืองเหล่านี้คงมีเจ้าเมืองของตนเองปกครอง โดยทางเมืองหลวงจะไม่ไปยุ่งเกี่ยวทางด้านการปกครอง เพียงแต่ต้องส่งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระมหากษัตริย์ที่กรุงศรีอยุธยาตามกำหนดเวลา และอาจจะเกณฑ์ผู้คนและสิ่งของมาช่วยราชการที่เมืองหลวงตามที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ไปถึงหัวเมืองประเทศราชในสมัยนั้น เช่น ทวาย ตะนาวศรี เชียงกราน มะละกา เขมร เป็นต้น” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ก: 25)

การเป็นเมืองประเทศราชนี้ไม่ถาวร เพราะอาจมีการตั้งตัวเป็นอิสระได้ใน ช่วงเวลาที่อยุธยาอ่อนกำลังลง และกลับขึ้นมาใหม่เมื่ออยุธยามีอำนาจ

รูปแบบการปกครองเมืองประเทศราชของไทยในสมัยธนบุรีต่อกัมพูชายังคงมี รูปแบบไม่แตกต่างไปจากในสมัยอยุธยา ในปี พ.ศ.2314 ที่ได้ยกทัพไปตีเขมร พระนารายณ์ราชากษัตริย์ เขมรสู้ไม่ได้จึงหนีไปพึ่งญวน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงสถาปนาพระรามราชาขึ้นเป็นกษัตริย์ ปกครองในฐานะประเทศราชของไทย เมื่อญวนเกิดกบฏไกอ่เงินไม่สามารถสนับสนุนพระนารายณ์ราชา ได้อีก พระนารายณ์ราชาจึงจำเป็นต้องหันมาภักดีต่อไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงดำเนินนโยบาย ปกครองประเทศราช โดยใช้วิธีแบ่งแยกและปกครอง ดังนี้

“...นโยบายการปกครองประเทศราชในสมัยนี้ที่ชัดเจน คือ ใช้วิธีแบ่งแยกและปกครอง โดยให้เจ้านายเขมรทั้งสามฝ่าย กานอำนาจซึ่งกันและกัน และอยู่ใต้อำนาจการควบคุมของ ไทย” (วงเดือน นาราัจจ์ และคณะ, 2544: 38-42)

เหตุการณ์ในเขมรมิได้ราบรื่น มีการก่อกบฏชิงอำนาจกันเองอยู่เสมอทำให้ ไทยต้องเข้าไปจัดการบ้านเมืองให้สงบ เหตุที่ไทยจำเป็นต้องเข้าไปปราบปรามเขมรให้สงบราบคาบอยู่ เสมอนั้น อาจเนื่องด้วยสาเหตุ 2 ประการ คือ

ประการแรก เพื่อรักษาอำนาจเหนือเขมรในฐานะเป็นประเทศราชไว้ดังเดิม เป็นการแผ่พระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ไทย เช่นที่เคยเป็นในอดีต

ประการที่สอง เพื่อสกัดกั้นอิทธิพลของญวน ซึ่งสร้างความนิยมในหมู่พระ ราชวงศ์และขุนนางบางส่วนในราชสำนักเขมร หากเขมรตกเป็นของญวนแล้วอาจเป็นภัยแก่ไทยได้ (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 41)

ต่อมาเขมรกลับมาเป็นเมืองประเทศราชของไทยอีกครั้งหนึ่งในสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงเปลี่ยนพระราชนโยบายการปกครองเขมร โดยทรงหาทางผูกน้ำใจชาวเขมรให้จงรักภักดีต่อไทยด้วยการพระราชทานอุปการะแก่นักงศ์เอง เจ้านาย เขมรอย่างราชบุตรบุญธรรม (เช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชุบเลี้ยงนักงศ์ ราชาวดีอย่างราชบุตรบุญธรรม) เมื่อเหตุการณ์ในเขมรสงบลง ขุนนางเขมรกราบทูลขอให้นักงศ์เองกลับไป

เป็นกษัตริย์ แต่ทรงเห็นว่ายังทรงพระเยาว์อยู่จึงให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนไปพลางก่อน ภายหลังจึงส่งนักร้องเองไปเป็นกษัตริย์ ส่วนเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ให้มาปกครองเขมรส่วนใน คือ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ปกครองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ สาเหตุที่ทรงขอเมืองเหล่านี้ให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ปกครองเนื่องจากการตอบแทนการทำมาดีความชอบที่ปฏิบัติราชการในฐานะผู้สำเร็จราชการด้วยความเรียบร้อย แต่ถ้าพิจารณาเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังก็คือไทยต้องการตัดกำลังเขมร (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2545: 84) ซึ่งทำให้เขมรไม่พอใจและกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสองชาติในเวลาต่อมา

ในช่วงนี้ เนื่องจากญวนเริ่มนโยบายแผ่อำนาจเข้ามาในเขมรอีกครั้ง เขมรจึงต้องส่งเครื่องราชบรรณาการไปให้ทั้งญวนและไทย

ต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระอุทัยราชา กษัตริย์เขมร ซึ่งได้รับการอภิเษกจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้หันไปสนิทสนมกับญวนและแสดงท่าทีไม่ยอมรับอำนาจจากกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้สังเกตเห็นถึงสัมพันธภาพที่แตกร้างและความไม่ภักดีของกษัตริย์เขมร ดังนั้นจึงทรงดำเนินนโยบายที่จะถ่วงอำนาจของเขมรดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงแต่งตั้งให้นักร้องสงวนดำรงตำแหน่งพระมหาอุปโยราช และนักร้องอิมดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช แสดงถึงนโยบายของไทยที่จะถ่วงอำนาจของเขมร” (วงเดือน นาราัจจ์ และคณะ, 2544: 38)

ในปี พ.ศ.2353 ไทยขอให้เขมรมาช่วยรบกับพม่าแต่พระอุทัยราชาเพิกเฉยและต่อมาได้อพยพครอบครัวหนีไปอยู่กับญวนที่ไซ่ง่อน เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงสัมพันธภาพที่แตกร้างและความไม่ภักดีดังที่กล่าวมาในตอนต้น ทั้งที่เมืองประเทศราชมีหน้าที่ยกทัพไปช่วยเมืองหลวงหากเกิดศึกสงคราม

จนถึง พ.ศ.2356 ไทยและญวนได้ร่วมกันจัดการให้พระอุทัยราชาปกครองเขมรตามเดิมและย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่พนมเปญ เขมรจึงอยู่ในความปกครองของญวน แต่ยังคงส่งเครื่อง

ราชบรรณาการมาให้ไทยทุกปี จะเห็นได้ว่าทั้งไทยและญวนพยายามแผ่อิทธิพลเข้าไปมีอำนาจในเขมร เรื่อยมา มาถึงรัชกาลที่ 3 ไทยทำสงครามสู้รบกับญวนนานถึง 14 ปี เนื่องจากไทยพยายามแผ่อิทธิพลเข้าไปในเขมรอีก โดยเจ้าพระยาบดินทรเดชาฯยกทัพไปตีเขมร และสามารถยึดเมืองหลวงที่พนมเปญไว้ได้ แต่ก็ถูกเจ้านายเขมรที่นิยมญวนไปร่วมมือกับญวนทำการรบต่อต้านไทย สงครามที่ยืดเยื้อกันนานทำให้เขมรซึ่งเป็นสนามรบได้รับความเสียหายหนัก ผู้คนล้มตายมากมายเนื่องจากอดอยากและเป็นโรคระบาด เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯมองไม่เห็นทางที่จะเอาชนะเวียดนามได้ ทางเวียดนามเองก็เริ่มมีปัญหาพิพาทกับฝรั่งเศส ไทยกับเวียดนามเปิดการเจรจาตกลงสงบศึกใน พ.ศ.2388 สถาปนาถ้อยสัญญาเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า “พระหริรักษ์รามธิบดี” และจะต้องส่งบรรณาการไปถวายกษัตริย์ไทยและเวียดนาม โดยมีรายละเอียดในการส่งเครื่องราชบรรณาการดังนี้

“ใน พ.ศ.2391 เขมรมีหน้าที่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายที่กรุงเทพฯ ทุกปี แต่ต้องส่งไปถวายเวียดนาม 3 ปี ต่อครั้ง” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2544: 61)

ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสยึดครองญวนได้ ก็ขยายอำนาจของตนผ่านญวนเข้ามาในเขมร จนในที่สุดเขมรต้องตกไปเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส

(2) การแต่งตั้งกษัตริย์หรือผู้สำเร็จราชการ

เมื่อกัมพูชากลายมาเป็นเมืองประเทศราชของไทย ก็มีการแต่งตั้งกษัตริย์ขึ้นปกครอง โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาและธนบุรีนั้นฝ่ายไทยจะตั้งเจ้านายซึ่งเป็นเชื้อสายเขมรเป็นผู้ปกครอง มีน้อยครั้งมากที่ปรากฏการแต่งตั้งคนจากฝ่ายไทย

ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) หลังจากยกทัพไปตีเขมรได้สำเร็จในปี พ.ศ.1974 ทรงตั้งพระราชโอรสคือพระนครอินทร์ไปปกครองเขมรในฐานะประเทศราช แต่ครองได้ไม่นานก็ถูกลอบปลงพระชนม์ ดังนี้

“เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ยกทัพตีเขมรได้สำเร็จทรงตั้งให้พระราชโอรสเป็นพระเจ้า

แผ่นดินเขมร แต่ปกครองอยู่ได้ไม่นานก็ถูกลอบปลงพระชนม์
เขมรจึงประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา”
(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 26)

และเช่นเดียวกันกับเหตุการณ์ข้างต้น ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีนโยบายที่ต้องการให้ไทยปกครองเขมรเอง ดังนั้น พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาคหบดีศรีศีกเป็นแม่ทัพนำเจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์พระโอรสไปเขมรเพื่อสถาปนาเป็นกษัตริย์ แต่เกิดจลาจลในกรุงธนบุรีเสียก่อน ไทยจึงพาทัพกลับกรุงธนบุรี (วงเดือน นาราสัจจ์ และคณะ, 2544: 41)

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแต่งตั้งคนไทยขึ้นปกครอง แต่ใน พ.ศ.2314 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกทัพไปตีเขมรได้สำเร็จ และทรงตั้งเจ้านายเขมรขึ้นเป็นกษัตริย์เขมร ดังนี้

“เมื่อกองทัพไทยสามารถยึดกรุงกัมพูชาได้แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้นำกองก้นน (พระองค์รามธิบดี) เจ้านายเขมรซึ่งสนับสนุนฝ่ายไทยขึ้นปกครองเขมรสืบไป” (วิทยา สุจริตธนารักษ์ และคณะ, 2544: 7)

ในการแต่งตั้งเจ้านายเขมรขึ้นเป็นกษัตริย์ มักจะแต่งตั้งผู้ที่ได้ชื่อว่านิยมฝ่ายไทยขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเขมร ยังมีปรากฏอีกหลายครั้ง

นอกจากที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำกองก้นนขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเขมร สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังทรงสถาปนาพระนารายณ์ราชา อดีตกษัตริย์เขมรซึ่งเคยหนีไปพึ่งญวน แต่ในที่สุดก็หันมาสวามิภักดิ์ต่อไทย เป็นพระมหาอุปโยราช และยังทรงสถาปนาปกครองธรรมเป็นพระมหาอุปราช และก่อนหน้านี้อาจได้ทรงตั้งให้เจ้าฟ้าทะละหะ (มู) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เองโอรสของพระนารายณ์ราชาที่มีพระชนม์อายุ 4 พรรษา

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เขมรเกิดความวุ่นวายแย่งชิงราชสมบัติกันเอง ในที่สุดพระยาฉะลาโหม (ปก) และพระยายมราช (แบน) นำนักงศ์เองเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารใน พ.ศ.2327 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ โปรดเกล้าฯ

ชุบเลี้ยงนักร้องเองและโปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราชเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ไปเป็นผู้สำเร็จราชการดูแล
เขมร อีก 10 ปีต่อมา เมื่อนักร้องเองอายุได้ 21 ปี จึงโปรดฯ ให้ไปปกครองเขมรดังที่มีรายละเอียดการ
แต่งตั้งดังนี้

“...ต่อมาใน พ.ศ.2337 ทรงอภิเษกนักร้องเองเป็นพระ
เจ้ากรุงกัมพูชาพระนามว่าพระนารายณ์ราชา และโปรดเกล้าฯ
ให้พระยาคลาโหม (ปก) พระพี่เลี้ยงเป็นตำแหน่งสมเด็จพระเจ้าฟ้าทะ
ละหะ ออกไปช่วยราชการพระเจ้ากรุงกัมพูชา พร้อมกันนั้น
ทรงขอเมืองพระตะบองและเสียมราฐจากเขมรให้เจ้าพระยา
อภัยภูเบศร์ปกครองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ” (ปิยนาค บุนนาค,
2543: 63)

ถึง พ.ศ.2340 สมเด็จพระนารายณ์ราชา (นักร้องเอง) สิ้นพระชนม์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ (ปก) ชุนนางเขมร
เป็นผู้สำเร็จราชการ เพราะนักร้องจันพระโอรสของสมเด็จพระนารายณ์ราชา (นักร้องเอง) มีพระชนมายุ
เพียง 6 พรรษา จนกระทั่ง พ.ศ.2349 รัชกาลที่ 1 โปรดสถาปนานักร้องจันขึ้นเป็นกษัตริย์แทน ทรงพระ
นามว่า สมเด็จพระอุทัยราชาธิราช ปกครองเขมรสืบต่อมา ซึ่งมีกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“...พ.ศ.2349 นักร้องจันมีอายุได้ 16 ปี จึงอภิเษกนั
กร้องจันเป็น สมเด็จพระอุทัยราชา” (กระทรวงศึกษาธิการ,
2544ข: 60)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระอุทัยราชามี
ความคิดที่จะเป็นอิสรภาพจากไทย ใน พ.ศ.2353 สมเด็จพระอุทัยราชาแสดงการกระด้างกระเดื่อง ไม่
ยอมมาร่วมพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพรัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงทราบดีว่าสมเด็จพระอุทัยราชาแสดงความกระด้างกระเดื่องต่อไทยพระองค์จึง
โปรดเกล้าฯ ตั้งนักร้องสงวนอนุชาพระอุทัยราชาผู้นิยมไทยเป็นพระมหาอุปโยราช (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ,
2545: 54) ซึ่งเป็นอีกครั้งที่แสดงให้เห็นว่าการแต่งตั้งเจ้านายเขมรของไทยนั้นจะต้องเลือกบุคคลที่นิยม
ไทย เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจในการปกครอง

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับญวนเกี่ยวกับปัญหาเขมรเป็นสาเหตุสำคัญข้อหนึ่งที่ทำให้ไทยทำสงครามกับญวนยาวนานถึง 14 ปี ต่างฝ่ายต่างเชิญเจ้าเขมรเป็นใหญ่ ไทยยกย่องนักร้องคังเป็นกษัตริย์ทางเหนือ มีราชธานีอยู่ที่พนมเปญ ญวนยกย่องนักร้องค้อมพระเชษฐาของนักร้องคังเป็นกษัตริย์ทางใต้ มีราชธานีอยู่ที่เมืองโจ๊กก (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 41-43) เมื่อสงครามยุติลง นักร้องคังซึ่งไทยสนับสนุนได้เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชา โดยได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระศรีรักรัชมารามธิบดีศรีสุริโยพรรณ ใน พ.ศ.2391 ซึ่งมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดสถาปนา
นักร้องคังเป็นกษัตริย์เขมร เถลิงพระนามว่า สมเด็จพระศรี
รักรัชมารามธิบดี” (ฉบับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 83-84)

แม้เขมรจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศราชของไทยและญวน แต่เขมรก็โอนเอียงมาทางฝ่ายไทยมากเพราะสมเด็จพระศรีรักรัชมารามธิบดีนั้นเป็นผู้ที่ไทยสนับสนุนมาแต่เดิม เมื่อได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาได้นำนักร้องราชวดีพระราชนัดดาเข้าถวายตัวมาอยู่ในกรุงเทพฯ และภายหลังได้เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาสืบต่อจากพระราชบิดาใน พ.ศ.2403 ดังได้กล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนไว้ว่า

“ใน พ.ศ.2403 นักร้องราชวดีซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงชุบเลี้ยง
อย่างราชบุตรบุญธรรมและเติบโตที่กรุงเทพฯ ได้ขึ้น
ครองราชย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระนโรดม” (วิทยา
สุจริตชนารักษ์ และคณะ, 2544: 25-26)

(3) การให้ความช่วยเหลือ (ให้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร)

เมื่อเกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติภายในเขมร ผู้นำของเขมรมักจะเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารกับทางอยุธยา ดังเช่น ในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งไทยก็ให้ความช่วยเหลือแก่เขมรด้วยดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 92) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเกิดการแย่งชิงอำนาจเกิดขึ้นในเขมรอีก ฝ่ายหนึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากไทย อีกฝ่ายหนึ่งขอความช่วยเหลือจากญวน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงส่งกองทัพไประงับเหตุวุ่นวายในเขมร ปรากฏว่าหลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไทยต้องส่งกองทัพไประงับเหตุวุ่นวายในเขมรอีกหลายครั้ง เช่น สมัยพระเจ้าท้ายสระพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ.2275-2301) เมื่อเขมรเกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ ทรงให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนนักพระรามาชิตีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร จนในที่สุดนักพระรามาชิตีได้เป็นกษัตริย์เขมร (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545: 16) จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ความสัมพันธ์กับเขมรในสมัยหลังๆ ของอยุธยา ผู้นำของเขมรมักเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และไทยจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาภายในของเขมร ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้ยังคงปรากฏในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช นักกองคั่นเจ้านายเขมรมีเรื่องขัดแย้งกับสมเด็จพระนารายณ์ราชาชิตี (นักกองคั่น) กษัตริย์เขมร นักกองคั่นจึงหนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...พอดีขณะนั้นราชวงศ์เขมรเกิดการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างนักกองคั่น (พระรามราชา) กับนักกองคั่น (พระนารายณ์ราชา) นักกองคั่นได้ขอกำลังจากญวนมาช่วย นักกองคั่นสู้ไม่ได้จึงหนีเข้ามาพึ่งไทย” (วงเดือน นาราัจจ์ และคณะ, 2544: 40)

จากเหตุการณ์ในครั้งนี้นำให้ไทยได้โอกาสที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในเขมร

ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ขุนนางเขมรเกิดการแตกแยกแย่งชิงอำนาจกันเองเมื่อ พ.ศ.2325 พระยายมราช (แบน) ซึ่งเป็นฝ่ายนิยมไทยได้รับชัยชนะ จึงจับฝ่ายตรงข้ามไปประหารชีวิตหลายคน พระยายมราชเข้าควบคุมเหตุการณ์ได้พักหนึ่งก็ถูกพวกขุนนางต่อต้าน พระยายมราชจึงพานักกองคั่นเองพร้อมด้วยพระประยูรญาติหนีเข้ามายังกรุงเทพฯ เข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งก็ได้รับพระกรุณาชุบเลี้ยงเป็นพระราชบุตรบุญธรรม ดังนี้

“ในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อ พ.ศ.2325 เขมรเกิดความขัดแย้งเรื่องการเมืองภายใน ขุนนางเขมรจึงได้อัญเชิญนักกองคั่นเองพระโอรส นักกองคั่นและนักกองคั่นภรรยาในสมเด็จพระนารายณ์ราชาชิตี

(นักองค์ตน) อดีตกษัตริย์หนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงนักองค์เองไว้เป็นพระราชบุตร บุญธรรม ส่วนนักองค์อีและนักองค์เกาได้เป็นพระสนมเอก ในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทในเวลาต่อมา” (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2545: 83-84)

เนื่องจากนักองค์เองทรงพระเยาว์จึงโปรดให้พระยายมราชเป็นเจ้าพระอภัย ภูเบศร์ไปเป็นผู้สำเร็จราชการดูแลเขมร ส่วนนักองค์เองได้รับการชุบเลี้ยงเป็นอย่างดี เมื่อ พ.ศ.2327 นัก องค์เองมีพระชนมายุครบผนวชทรงโปรดให้ผนวชคราวเดียวกับพระโอรส ภายหลังจากลาสิกขาบทแล้ว ทรงโปรดสถาปนาให้เป็นกษัตริย์เขมร

ง. ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทยในฐานะที่ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครองจาก กัมพูชา

ในสมัยสุโขทัยมีรูปแบบการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร แต่เมื่อถึงปลายสมัย สุโขทัยจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบเทวราชาหรือการปกครองในลัทธิสมมติเทพ และ ปรากฏชัดเจนในสมัยอยุธยาอันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากเขมร ดังนี้

“การปกครองของไทยในสมัยอยุธยา เปลี่ยนแปลงต่างไป จากสุโขทัยเพราะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากเขมร (ขอม) เข้า มามาก โดยเฉพาะลัทธิสมมติเทพซึ่งเขมรรับมาจากอินเดียอีกทอด หนึ่งลัทธินี้องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพอยู่เหนือบุคคล สำคัญทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด ทรงไว้ซึ่งอำญาสิทธิ์เหนือผู้อื่น ทั้งปวงในอาณาจักร คือ นอกจากจะทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินแล้ว ยังทรงเป็นเจ้าของชีวิตราษฎรอีกด้วย” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และ คณะ, 2545ก: 75)

การปกครองเช่นนี้เป็นการปกครองที่ยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนสมมติ เทพหรือเทวราชาตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยคติเทวราชามีความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ ทรงมิใช่มนุษย์ธรรมดาหากทรงเป็นองค์อวตารของพระเป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะพระวิษณุ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 37) การรับแนวคิดนี้อาณาจักรอยุธยาได้นำมาใช้ในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์

แห่งสถาบันกษัตริย์ในสมัยต่อมา ซึ่งไม่เพียงแต่กษัตริย์เท่านั้นที่ประชาชนจะต้องปฏิบัติต่อพระองค์คุณ เทพเจ้า แม้แต่ขุนนางชั้นสูงเองก็ได้รับการเคารพอย่างสูงเช่นกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาในรูปแบบนี้ปรากฏเนื้อหาในหนังสือ แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยโดยมักจะกล่าวว่ลักษณะการปกครองแบบนี้ไทยได้รับอิทธิพลมาจาก เขมร โดยเขมรรับมาจากอินเดียอีกทีหนึ่ง ระบอบการปกครองในรูปแบบนี้ได้สืบทอดมายาวนาน ดังนี้

“อิทธิพลของระบบการเมืองการปกครองที่เรียกว่า *จตุสดมภ์* นั้น ไทยรับจากขอมมาใช้ตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมาเป็นเวลาหลายร้อยปีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ก: 22)

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและเวียดนาม

เขมรเป็นดินแดนที่ไทยกับญวนหรือเวียดนามต่างแข่งขันกันแย่งชิงอำนาจเข้าไปดูแลกันตลอดมา เพราะนอกจากภาคใต้ของเขมร โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงจะอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำแล้ว ภูมิประเทศยังเอื้ออำนวยให้ทั้งญวนและไทยสามารถส่งกองทัพเข้าไปได้โดยง่าย ยิ่งกว่านั้นความแตกแยกภายในของเขมรเปิดโอกาสให้ญวนเข้าแทรกแซง มีผลให้เจ้านายและขุนนางเขมรแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งขอความช่วยเหลือป้องกันจากไทย อีกฝ่ายหนึ่งหันไปขอพึ่งญวน อันเป็นเหตุให้ทั้งไทยและญวนแย่งชิงความเป็นใหญ่ในเขมรเรื่อยมา เมื่อใดก็ตามที่เขมรแข็งข้อต่อไทย ญวนก็จะให้ความช่วยเหลือแก่เขมร (ปิยนาค บุนนาค, 2544: 36-37) ดังเช่นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชการแย่งชิงอำนาจเกิดขึ้นในเขมร อีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากไทย อีกฝ่ายหนึ่งขอความช่วยเหลือจากญวน ทำให้ญวนเข้าไปมีอิทธิพลในเขมร โดยเหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏชัดในสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนซึ่งทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันของทั้ง 3 ประเทศดังนี้

“ในช่วงครึ่งหลังของสมัยกรุงศรีอยุธยา เขมรมีปัญหาภายในคือการแย่งชิงอำนาจกันบ่อยๆ กลุ่มนี้มักฝักใฝ่เข้าไทยฝ่ายหนึ่งอีกฝ่ายหนึ่งหันเข้าหาญวน เพื่อขอให้ญวนช่วยคานอำนาจของไทย พระมหากษัตริย์อยุธยาหลังรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองต้องส่งกองทัพไประงับความวุ่นวายในเขมรอีกหลายครั้งซึ่งทำให้ไทยมีอำนาจเหนือ

เขมรเป็นครั้งคราว แต่ไม่ตลอดและไม่ครอบคลุมทั้งหมด เพราะญวนก็เข้ามามีบทบาทแทรกแซงเหตุการณ์ในเขมรด้วยเหมือนกัน”
(พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 38)

เหตุการณ์ความขัดแย้งในเขมรที่ชักนำให้อุทธยาต้องทำสงครามกับญวน เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ (พ.ศ.2252-2257) โดยมีรายละเอียดของเหตุการณ์ดังนี้

“เมื่อราชวงศ์เขมรซึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองละแวกเกิดการแตกแยกกันเองระหว่างพระธรรมราชากับนักแก้วฟ้าจอก จนถึงทำสงครามกันทางอุทธยาให้การสนับสนุนพระธรรมราชา ขณะที่ญวนหนุนหลังนักแก้วฟ้าจอก ความขัดแย้งในเขมรชักนำไปไทยกับญวนต้องทำสงครามสู้รบกันในดินแดนเขมร ผลัดกันแพ้-ชนะหลายครั้ง ในที่สุดอุทธยามีชัยชนะเหนือญวน และได้เขมรเข้ามาอยู่ใต้อำนาจ”
(ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 28-29)

การได้เขมรมาอยู่ในอำนาจเป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ ต่อมาญวนก็เข้าไปมีอิทธิพลเหนือเขมรอีก อุทธยาจึงต้องส่งกองทัพไปตีเขมรกลับคืนมา สถานการณ์ในเขมรดำเนินไปในลักษณะเช่นนี้โดยตลอด กระทั่งสิ้นสุดสมัยอุทธยาโดยเฉพาะในตอนปลายสมัยอุทธยาเมื่อไทยทำสงครามกับพม่า ญวนถือโอกาสเข้าแทรกแซงในเขมร มาถึงสมัยธนบุรีญวนได้รุกรานดินแดนเขมรมาจนถึงเมืองบันทายมาศ เขมรเองก็เอาใจไปฝากฝังกับญวน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบเขมร พระนารายณ์ราชากษัตริย์เขมรหนีเข้าไปอยู่ในความคุ้มครองของญวน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงอภิเษกนักร้องคั่นพระอนุชาของพระนารายณ์ราชา ซึ่งแสดงความภักดีต่อไทยให้ไปครองเขมร

ต่อมาพระนารายณ์ราชา (นักร้องคั่น) อดีตกษัตริย์ซึ่งหนีไปพึ่งญวน ได้ขอกลับมาสวามิภักดิ์ต่อไทย และขอมลคพระยศเป็นเพียงพระมหาอุปโยราช เหตุการณ์นี้ในหนังสือแบบเรียนได้ยกหลักฐานจากพระราชพงศาวดารเขมรที่กล่าวว่า

“พระราชพงศาวดารเขมรอ้างว่าการที่พระนารายณ์ราชาขอมลคพระยศลง เนื่องจากสงสารราษฎรและพระสงฆ์เกรงจะได้รับความเดือดร้อน แต่ในขณะนั้นเมื่อญวนเกิดกบฏไกอเซินทำให้จักรพรรดิญวน

“ไม่มีกำลังพอที่จะสนับสนุนพระนารายณ์ราชาให้กลับมาเป็นกษัตริย์ได้
ดั้งเดิม” (พลับพลึง กงชนะ และคณะ, 2545: 71)

ในตอนปลายสมัยธนบุรีเกิดจลาจลขึ้นในเขมร เนื่องจากความขัดแย้งในหมู่เจ้านาย กล่าวคือ พระมหาอุปโยราชซึ่งเป็นฝ่ายนิยมญวนถูกลอบปลงพระชนม์ ทำให้ขุนนางฝ่ายนิยมญวนก่อ การกบฏและหันไปขอความช่วยเหลือจากญวนเพื่อช่วยให้พ้นจากการเป็นเมืองประเทศราชของไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพขึ้นไปปราบเขมรอีกครั้งหนึ่งแต่ไม่ทันสำเร็จก็ เกิดเหตุการณ์จลาจลขึ้นที่กรุงธนบุรี สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกซึ่งเป็นแม่ทัพจึงยกทัพกลับธนบุรี

จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า ญวนเป็นปัจจัยสำคัญใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมร เขมรเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ มีอาณาเขตกว้างใหญ่ครอบคลุม บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ชาวญวนได้แทรกซึมเข้ามาปะปนทำมาหากินอยู่ในบริเวณนี้เป็น เวลานาน และค่อยๆ ขยายอาณาเขตของตนเข้ามาในเขมร และต้องการมีอำนาจเหนือเขมรเป็นขั้นสุดท้าย พ้นจากอำนาจของไทยแต่ถูกกองทัพไทยปราบปรามลงได้เสมอ จึงคิดหาทางพึ่งญวน และเมื่อญวนแผ่ อิทธิพลเข้ามา ไทยจึงมีอานาจอยู่ได้ ยังคงต้องการดำรงอำนาจเหนือเขมร เพื่อรักษาเกียรติภูมิ ซึ่งได้ ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ไทยต้องการขยายอำนาจเข้าไปในเขมร เนื่องจากเขมรเป็น ดินแดนที่อยู่กลางระหว่างไทยกับญวน ถ้าหากไทยได้เขมรไว้ในอำนาจ หรือได้เขมรเป็นพวกเดียวกับไทยแล้ว ไทยจะปลอดภัยจากการรุกราน ของญวนมากขึ้น เพราะเขมรจะกลายเป็นด่านหน้าในการขัดขืนมิให้ ญวนขยายอำนาจมายังไทยได้” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544 ข: 169)

ดังนั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศทั้งสามยังคงมีความสัมพันธ์กัน จนถึงขั้นเกิดสงครามระหว่างไทยกับญวนเป็นเวลานาน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมรยังคงดำเนินไปตามปกติ เนื่องด้วยญวนกำลังเกิดสงครามภายในเพราะเกิดกบฏไกเซินทำให้ญวนหมดอำนาจในเขมร ขณะเดียวกันก็เกิดการแตกแยกในหมู่ขุนนาง

และเมื่อสมเด็จพระอุทัยราชาขึ้นเป็นกษัตริย์เขมร ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเขมรเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากมีเรื่องไม่พ้อพระทัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นการส่วนพระองค์ ทั้งยังมีเรื่องขัดเคืองเกี่ยวกับการที่ไทยเข้าปกครองดินแดนพระตะบองและเสียมราฐ ความไม่พอใจของสมเด็จพระอุทัยราชามีมากยิ่งขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พนักงานกงศลงวนเป็นพระมหาอุปราช และพนักงานอัครมเหสีเป็นพระมหาอุปราช สมเด็จพระอุทัยราชาจึงหันไปคบค้าสนิทสนมกับญวน หวังจะได้ญวนเป็นที่พึ่งปกป้องคุ้มครองเป็นการคานอำนาจของไทย ราชสำนักเขมรจึงแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสมเด็จพระอุทัยราชาเป็นฝ่ายนิยมญวน กับฝ่ายพนักงานกงศลงวนกับพนักงานอัครมเหสีซึ่งเป็นฝ่ายจงรักภักดีต่อไทย (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 42) ต่อมาญวนได้ส่งทหารมาคุ้มครองเขมร ในขั้นแรกไทยได้เจรจาทางการทูตเพื่อให้ญวนถอนทหารออกไปจากเขมรแต่ไม่สำเร็จ กองทัพไทยจึงยกทัพเข้าไปในเขมร ผลสรุปของเหตุการณ์ครั้งนี้มีกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“ไทยกับญวนเริ่มบาดหมางกันอย่างรุนแรงด้วยเรื่องเขมรเมื่อไทยกับญวนต่างส่งกองทัพเข้าไปในเขมรใน พ.ศ.2354 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 2 ของไทย สาเหตุเนื่องมาจากความขัดแย้งภายในราชวงศ์เขมร โดยไทยและญวนต่างให้การสนับสนุนราชวงศ์เขมรแต่ละฝ่าย ผลสุดท้ายไทยก็ต้องยอมรับว่าเขมรนั้นขึ้นตรงต่อไทยและญวน” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ข: 170-171)

อย่างไรก็ตาม ไทยกับญวนยังคงรักษาไมตรีอยู่จนพระเจ้าเวียดนามยาลองสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ.2362 จักรพรรดิองค์ใหม่มิได้เกรงใจไทยเหมือนเช่นพระบิดา โดยเฉพาะปัญหาความแตกแยกและการแย่งชิงอำนาจในเขมร สมเด็จพระอุทัยราชา กษัตริย์เขมรซึ่งนิยมเวียดนามก็หันไปพึ่งเวียดนาม ทำให้เวียดนามมีอิทธิพลในเขมรมากขึ้นเรื่อยๆ สร้างความไม่พอใจแก่ไทยเป็นอันมาก (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 57) ต่อมาใน พ.ศ.2372 สมเด็จพระอุทัยราชาทนถูกญวนกดขี่ต่อไปไม่ได้ จึงทำหนังสือติดต่อพระรชทานอกภัยโทษต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งก็มีได้ถือโทษ (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 43) ในสมัยนี้ ไทยเริ่มทำสงครามกับญวนกันด้วยเรื่องเขมรอีกครั้งโดยใช้

นโยบายแข็งกร้าวเพื่อกำจัดอำนาจขุนในเขมรให้หมดไป การรบทุกครั้งในสงครามไทย-ญวน เป็นการรบในดินแดนเขมรทั้งสิ้น จัดเป็นสงครามใหญ่ๆ 3 ครั้ง ประกอบด้วยการรบย่อยๆ หลายครั้ง กินเวลายืดเยื้อยาวนานถึง 14 ปี จนในที่สุดเลิกกรากันเมื่อญวนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส โดยมีรายละเอียดของสงครามแต่ละครั้งที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชา ส 306 ประเทศของเรา 4 ของประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ ดังนี้

สงครามครั้งที่ 1 พ.ศ.2476 เกิดกบฏที่ไช้่งอน พวกกบฏขอให้ไทยไปช่วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เห็นเป็นโอกาสที่จะทำลายอิทธิพลญวนให้หมดสิ้นไป จากเขมรจึงส่งกองทัพไปช่วย ขณะยกกองทัพไปก็ต้องปะทะกับกองทัพญวนในเขมร และกองทัพเขมรที่นิยมญวน การรบจึงมีขึ้นในดินแดนเขมรนั่นเอง ไม่ได้ไปจนถึงเมืองญวน เริ่มแรกไทยตีได้เมืองโพธิสัตว์และเมืองพนมเปญ แต่ภายหลังถูกตีได้ ไม่สามารถยึดครองไว้ได้ ต้องถอยทัพกลับ

สงครามครั้งที่ 2 พ.ศ.2383 ขุนนางเขมรคิดกำจัดญวนออกจากเขมร จึงขอให้ไทยช่วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์ไพร่พลจากอีสานยกไปช่วยเข้าโจมตีญวนที่เมืองโพธิสัตว์จนญวนยอมแพ้ แล้วรุกเข้าไปถึงเมืองอุดงลือชัย ญวนจึงต้องถอยทัพออกจากพนมเปญ จากนั้นก็มีการรบพุ่งประปรายทั่วไป เป็นสงครามยืดเยื้อประมาณ 2 ปี ในที่สุดต่างฝ่ายต่างก็ยึดพื้นที่คุมเชิงกันไว้

สงครามครั้งที่ 3 พ.ศ.2388 ญวนยกทัพใหญ่มาตีพนมเปญไปได้ ทำให้ไทยต้องถอยไปตั้งมั่นที่เมืองอุดงลือชัย ญวนตามไปตี เกิดการสู้รบดุเดือดเสียเลือดเนื้อกันมาก ในที่สุดญวนต้องพ่ายหนี ไทยยึดได้อาวุธและกระสุนดินดำเป็นอันมาก ญวนจึงขอเจรจายุติสงคราม แต่เจ้าพระยาบดินทรเดชาแม่ทัพไทยไม่ยอม เพราะเห็นว่ากำลังกองทัพไทยกล้าแข็งพอที่จะขับไล่ญวนให้ออกไปจากดินแดนเขมรได้ แต่การรบก็ยังคงยืดเยื้อต่อไป จนในที่สุดตกลงสงบศึกโดยให้ทั้งไทยและญวนปกครองเขมรร่วมกัน ดังกล่าวแล้ว

สงครามระหว่างไทยกับญวนครั้งนี้เรียกว่า “อันนัมสยามยุทธ” มีระยะเวลายาวนานถึง 14 ปี (พ.ศ.2376-2390) โดยไม่มีฝ่ายใดได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดจึงยุติการรบและร่วมกันปกครองเขมรโดยตกลงกันว่าเขมรจะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งไทยและญวน โดยส่งเข้ามาถวายที่กรุงเทพฯ ทุกปี และต้องส่งไปถวายเวียดนาม 3 ปีต่อครั้ง และได้สถาปนาถ้องค์ดวงให้เป็น “สมเด็จพระศรีนครินทรราชินี” ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเขมร

จากเหตุการณ์ครั้งนี้หนังสือแบบเรียนวิชา ส 306 ประเทศของเรา 4 ได้กล่าวถึงความรู้สึกของเขมรต่อไทยไว้ว่า

“เจ้านายเขมรต่างก็รู้สึกเป็นหนี้บุญคุณไทย และมีความจงรักภักดีต่อไทยมากกว่าญวน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 59)

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและฝรั่งเศส

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและฝรั่งเศส มีปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของไทย และตรงกับในรัชสมัยของสมเด็จพระนโรดม (นักองค์ราชาวดี) หลังจากที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองญวนใต้หรือโคชินไชน่าซึ่งเป็นดินแดนบางส่วนได้จากญวนแล้ว ฝรั่งเศสใช้ดินแดนบริเวณนั้นเป็นที่มั่นในการขยายอิทธิพลเข้าไปในอินโดจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเขมร การที่ฝรั่งเศสสนใจเขมรมาก เพราะสาเหตุสำคัญคือ

1. ฝรั่งเศสเชื่อว่า คนสามารถจะใช้เขมรซึ่งมีแม่น้ำโขงไหลผ่าน เป็นบันไดก้าวไปสู่ภาคใต้ของจีน คือ ยูนนาน (ซึ่งคาดว่าจะเป็นตลาดการค้าที่สำคัญในอนาคต)
2. เขมรมีความสำคัญทางเศรษฐกิจมาก เพราะอุดมด้วยปลาในทะเลสาบซึ่งสามารถส่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญเป็นจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากนี้เขมรยังเป็นศูนย์กลางการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะเป็นเสบียงอาหารที่สำคัญสำหรับกองทัพฝรั่งเศสในแหลมอินโดจีน และยังเป็นแหล่งติดต่อค้าขายระหว่างจีน ญวนและลาวด้วย
3. ในด้านยุทธศาสตร์ ที่ตั้งของเขมรส่วนนอกเป็นสาขาของแม่น้ำโขง 4 สาย ดังนั้นการได้เขมรส่วนนี้ย่อมช่วยเสริมให้ญวนใต้อาณาเขตของฝรั่งเศสซึ่งไม่มีพรมแดนที่ปลอดภัยทุกด้านอยู่ในฐานะที่มั่นคงปลอดภัยขึ้น กับทั้งยังสามารถใช้เป็นบันไดสำคัญสำหรับฝรั่งเศสที่จะขยายอาณาเขตขึ้นไปทางภาคเหนือได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น (ปิยนาค บุนนาค, 2544: 85-86)

ด้วยเหตุนี้เมื่อฝรั่งเศสยึดญวนใต้หรือโคชินไชน่าได้ใน พ.ศ.2405 แล้ว ฝรั่งเศสก็ยิ่งเพิ่มความสนใจเขมรมากยิ่งขึ้น และเรียกร้องสิทธิของฝรั่งเศสเหนือเขมรโดยอ้างว่าเขมรเคยส่งบรรณาการให้ญวนเสมอมา ฝรั่งเศสจึงอยู่ในฐานะที่จะสืบสิทธิญวนเหนือเขมรด้วย แม้ไทยจะคัดค้าน

และพยายามรักษาเขมรไว้ให้ได้ แต่ก็ไม่สำเร็จ สุดท้ายเขมรก็ต้องตกเป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศส ซึ่งมีรายละเอียดของเหตุการณ์ดังนี้

“ในที่สุดสมเด็จพระนโรดมแห่งเขมรต้องลงนามในสนธิสัญญา ยกเขมรให้เป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศสใน พ.ศ.2406 หลังจากนั้น พระองค์ก็ทรงรับส่งพระราชสาส์นมาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กราบทูลเป็นทำนองว่า ทรงถูกฝรั่งเศสบีบบังคับในขณะที่เดียวกันก็ทรงยืนยันว่ายังคงจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปิยนาด บุณนาค, 2544: 85-86)

เมื่อไทยทราบเรื่องที่ยกเขมรยอมลงนามสนธิสัญญาดังกล่าว จึงยื่นคำประท้วงไปยังกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศส แต่ไม่ได้ผล ไทยจึงจัดทำสัญญาฉบับกับเขมรเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2406 เพื่อให้เขมรยืนยันว่ายังเป็นประเทศราชของไทยอยู่ตามกฎหมาย ซึ่งสัญญาฉบับนี้ถึงที่สุด อังกฤษประจำประเทศไทยให้การสนับสนุน เพราะหวังเกรงว่า ถ้าฝรั่งเศสได้ครอบครองเขมรแล้ว ก็คงจะขยายอิทธิพลเข้าสู่ไทยต่อไป อันจะทำให้ผลประโยชน์ของอังกฤษในหัวเมืองมลายู มอญและพม่า ได้รับความเสียหาย

เมื่อฝรั่งเศสทราบเรื่องสัญญาฉบับ จึงขอให้ไทยยกเลิกสัญญาและยอมรับอำนาจของฝรั่งเศสว่ามีเหนือเขมร แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ฝรั่งเศสจึงส่งเรือรบ “มิตราเย” เข้ามาจอดชุกไทยกลางแม่น้ำเจ้าพระยา

รัชกาลที่ 4 ทรงหวังเกรงว่าเหตุการณ์อาจจะบานปลาย และกลายเป็นข้ออ้างให้ฝรั่งเศสใช้เป็นเหตุเข้ามาโจมตีดินแดนไทย รวมทั้งยังทรงคาดหวังว่า การผูกสัมพันธ์ไมตรีกับฝรั่งเศสจะช่วยถ่วงดุลอำนาจกับอังกฤษได้ ในที่สุดจึงยอมเจรจากับฝรั่งเศสและทำสัญญาระหว่างกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

“ดังนั้นฝ่ายไทยจึงยอมเจรจาทำสัญญากับฝรั่งเศสในเดือนเมษายน พ.ศ.2408 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า “ไทยยอมยกเลิกสัญญาฉบับที่ทำกับเขมรและยอมรับว่าเขมรอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ทั้งนี้ฝรั่งเศสยินยอมให้เขมรส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายกษัตริย์ไทย

รวมทั้งยอมรับว่าไทยมีอำนาจอธิปไตยเหนือเมืองพระตะบอง นครวัด และดินแดนลาว”” (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 74-76)

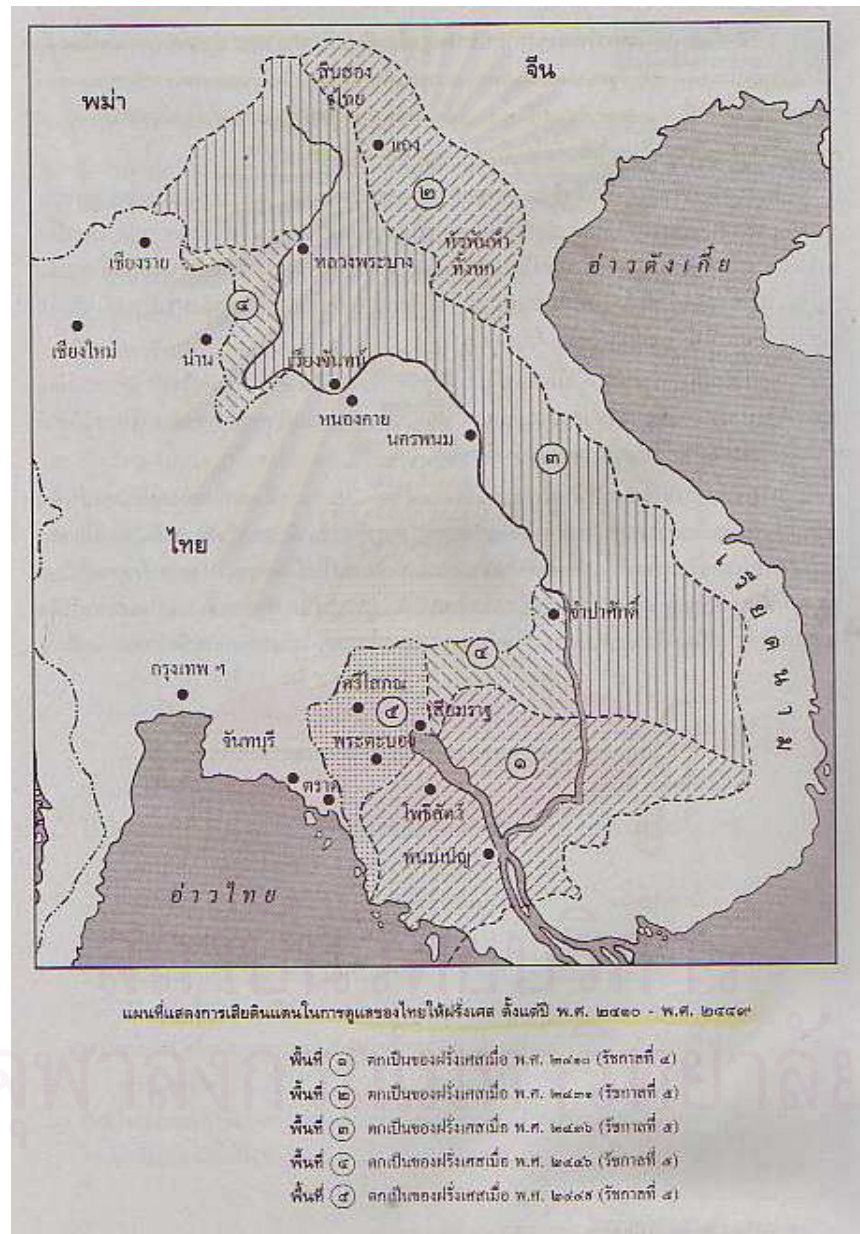
แต่ภายหลัง รัฐบาลฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมให้การรับรองสัญญาฉบับนี้อย่างเป็นทางการ เพราะไม่ต้องการให้ไทยอ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนลาว สถานการณ์ทำท่าจะยืดเยื้อและบานปลาย ออกไป ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อไทย ดังนั้นรัชกาลที่ 4 จึงส่งทูตเดินทางไปเจรจากับฝรั่งเศสอีก ณ กรุงปารีส และสามารถลงนามกันได้ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2410 ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“ในที่สุดรัชกาลที่ 4 จึงทรงส่งคณะทูตไปเจรจาสันติสัญญา กับรัฐบาลฝรั่งเศสโดยตรงที่ปารีสเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2410 และได้มีการลงนามในสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2410 ซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยต้องเสียดินแดนเขมรส่วนใหญ่และเกาะอีก 6 เกาะ รวมเป็นเนื้อที่ 124,000 ตารางกิโลเมตรให้กับฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสยอมรับว่าประเทศไทยมีสิทธิเหนือเสียมราฐและพระตะบอง ซึ่งเป็นการยอมเสียดินแดนบางส่วนของพระราชอาณาจักรให้แก่ฝรั่งเศสเพื่อรักษาพระราชอาณาจักรส่วนใหญ่ไว้” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ข: 182)

เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ มีความสำคัญต่อฝรั่งเศส เพราะฝรั่งเศสมีโครงการสร้างทางรถไฟสายไซ่ง่อน-ฮานอย วิธีลดค่าใช้จ่าย ก็จะต้องสร้างทางรถไฟผ่านพระตะบอง และฝั่งขวาแม่น้ำโขง นอกจากนี้พระตะบอง และเสียมราฐยังเป็นดินแดนสำคัญต่อความมั่นคงปลอดภัยของฝรั่งเศสอีกทั้งพื้นที่บริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์และมีแร่พลอยมาก ดังนั้นฝรั่งเศสจึงเสนอขอแลกดินแดนมณฑลบูรพากับการถอนทหารฝรั่งเศสออกจากตราด และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตคนเอเชียซึ่งอยู่ในบังคับของฝรั่งเศส ไทยต้องรับข้อเสนอของฝรั่งเศสเพื่อแลกกับสิทธิดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ มณฑลบูรพาจึงถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศสใน พ.ศ.2449 ซึ่งมีกล่าวถึงสนธิสัญญาไว้ในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ในที่สุดไทยกับฝรั่งเศสได้ตกลงทำสนธิสัญญาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2449 ข้อตกลงในสนธิสัญญาฉบับนี้สรุปได้ คือ รัฐบาลไทยตกลง

ยกเขมรส่วนใน ได้แก่ พระตะบอง เสียมราช และศรีโสภณรวมเนื้อที่ 51,000 ตารางกิโลเมตรให้แก่ฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสจะยกด่านซ้าย เมืองตราดและเกาะต่างๆ ที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดคืนให้ไทย” (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 94-96)

ภาพที่ 5-7 แผนที่การเสียดินแดนในการดูแลของไทยให้ฝรั่งเศส ตั้งแต่ปี พ.ศ.2410-พ.ศ.2449

(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 95)

สงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มขึ้นในยุโรปเมื่อ พ.ศ.2482 ในปีต่อมารัฐบาลไทยสมัยพลตรี หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ทำบันทึกถึงรัฐบาลฝรั่งเศสขอให้มีการปรับปรุงเส้นเขตแดน ระหว่างไทยกับอินโดจีนเสียใหม่ โดยถือเอาร่องน้ำลึกในลำน้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และเป็นไปตาม หลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ไม่อาจตกลงกันได้จึงเกิดการสู้รบกันตอนปลาย พ.ศ.2483 รัฐบาลไทย ได้ประกาศระดมพลเข้าร่วมสงคราม ซึ่งเรียกว่า “สงครามอินโดจีน”

ต่อมาญี่ปุ่นได้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย เป็นผลให้มีการลงนามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในอนุสัญญาสันติภาพโตเกียว พ.ศ.2484 ไทยได้ดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงและดินแดนเขมรส่วน ในคือ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณที่เสียให้แก่ฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 กลับคืนมา (วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ, 2544: 41 ส306) ยกเว้นนครวัดซึ่งยังคงเป็นของฝรั่งเศส

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง รัฐบาลไทยได้พยายามแก้ไขสถานการณ์ของประเทศ ให้รอดพ้นจากการมีฐานะเป็นประเทศแพ้สงคราม ซึ่งอาจถูกยึดครองได้จากฝ่ายสัมพันธมิตร จากการ เจรจาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสต้องประสบปัญหายุ่งยาก เพราะฝรั่งเศสบังคับให้ไทยคืนดินแดนทางฝั่งขวา ของแม่น้ำโขงในลาว และดินแดนกัมพูชา 3 จังหวัด คือ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ รัฐบาล ไทยพยายามเจรจาต่อรองอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งสหรัฐอเมริกาเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย ในที่สุดจึงได้นำ เรื่องเข้าพิจารณาในที่ประชุมสหประชาชาติ ที่ประชุมได้ชี้ขาดให้ไทยคืนดินแดนลาวและกัมพูชาให้ ฝรั่งเศส ไทยจึงต้องปฏิบัติตามฝรั่งเศสตอบแทนโดยสนับสนุนไทยให้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ ดังมี รายละเอียดของเหตุการณ์ดังนี้

“4.1 ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 ยกดินแดนที่ได้มาจากฝรั่งเศสในกรณีพิพาทอินโดจีนตาม อนุสัญญาสันติภาพที่กรุงโตเกียว พ.ศ.2484 คือ ดินแดนทางฝั่งขวา ของแม่น้ำโขงและเขมรส่วนในให้แก่ พระตะบอง เสียมราฐ ศรี โสภณ คืนให้แก่ฝรั่งเศสดั้งเดิม ฝรั่งเศสจึงตกลงที่จะเลิกคัดค้านการ เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติของไทย” (วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ, 2544: 43)

ตอนที่ 2 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน

วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านเศรษฐกิจ

1. สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชา

ภาพลักษณ์ด้านเศรษฐกิจของกัมพูชาปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์น้อยมาก จากเนื้อหาที่ปรากฏทำให้เห็นภาพของกัมพูชา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 เป็นช่วงที่การค้าของอาณาจักรเขมรมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ผลิตผลทั้งด้านการเกษตรและหัตถกรรมส่วนใหญ่ใช้วิธีเกณฑ์ส่วยหรือบรรณาการจากประเทศราช ต่อมาเมื่ออำนาจทางการเมืองอ่อนแอลงและประเทศราชเป็นอิสระ เขมรจึงขาดแคลนสินค้าเป็นผลให้การค้าซบเซาลง

นอกจากนี้การใช้แรงงานและทรัพยากรมากเกินไปในการสร้างปราสาทหรือเทวสถานเพื่อการบูชาและการสร้างสาธารณูปโภคของกษัตริย์แต่ละพระองค์ ก่อให้เกิดความอ่อนแอทางเศรษฐกิจทำให้ต้องเก็บภาษีจากประชาชนมากขึ้น

หลังจากช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น (พุทธศตวรรษที่ 16-18) แล้ว ก็ไม่ปรากฏภาพเศรษฐกิจของกัมพูชาอีกเลยจนกระทั่งถึงยุคการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสและช่วงที่ประเทศอยู่ในสภาวะของสงคราม ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชาอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรม ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“กัมพูชาเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่ผลจากการเป็นรัฐอาณานิคมของฝรั่งเศส และมีภาวะสงคราม ทั้งเพื่อเรียกร้องเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามกลางเมืองอันเนื่องมาจากความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างเขมรฝ่ายต่างๆ ที่ยืดเยื้อเกือบ 20 ปี เป็นผลให้เศรษฐกิจของกัมพูชาอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรม” (วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ, 2545: 63)

อีกเล่มกล่าวว่า

“เนื่องจากกัมพูชาอยู่ในสภาพสงครามมาโดยตลอดหลังจากได้รับเอกราช และในช่วงระหว่าง พ.ศ.2518-2522 เศรษฐกิจของกัมพูชาหยุดชะงัก

เนื่องจากนโยบายเกษตรกรรมของรัฐบาลเขมรแดงประกอบกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทำให้ประชากรจำนวนมากต้องเสียชีวิตและหนีภัยออกต่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจของกัมพูชาชะงักงัน” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 119)

และในอีกเล่มกล่าวว่า

“เศรษฐกิจของกัมพูชาก็อยู่ในภาวะล้มละลายอันเนื่องมาจากภาวะสงครามภายในระหว่างเขมรฝ่ายต่างๆ ซึ่งรบรุกกันมานาน ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปก็ยังเน้นในเรื่องเกษตรกรรม แต่ก็ยังล่าช้ามาก” (พิชัย วาสนาส่ง, 2544: 21)

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การเมืองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง การสิ้นสุดของสงครามเย็นของสองอภิมหาอำนาจของโลก การที่เวียดนามประสบปัญหาเศรษฐกิจ และลดความช่วยเหลือกัมพูชาเป็นผลให้กัมพูชาต้องมีการปรับตัวทางเศรษฐกิจ โดยการเปิดประเทศมากขึ้น นอกจากนี้กัมพูชายังได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจอย่างมากจากประเทศสหภาพโซเวียต (เพ็ญศรี กาญจนมัย และ นันทนา กปิลกาญจน์, 2536: 74)

2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของกัมพูชา

เขมรเป็นดินแดนที่อุดมด้วยของป่า เช่น ไม้กฤษณา ไม้เนื้อหอม ผลเร็ว ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นยาสมุนไพร อันเป็นที่ต้องการของตลาดนานาชาติ

นอกจากนี้บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอู้อู้น้ำ โดยเฉพาะบริเวณทะเลสาบเขมรที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปลา ซึ่งส่งเป็นสินค้าออกทำให้ได้กำไรเป็นจำนวนมากในแต่ละปีจนได้ชื่อว่ามีกำรประมงน้ำจืดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ใน ค.ศ.1966 (พ.ศ.2509) ผลผลิตจากการประมงจากทะเลสาบได้ลดจำนวนลงไปถึงหนึ่งในสาม

แม้จะมีทะเลสาบเขมรที่อุดมสมบูรณ์ แต่เขมรโบราณมีการขาดสระ (บาราย) ประจำทุกศาสนสถาน เพื่อจำลองภาพความศักดิ์สิทธิ์ของเขาพระสุเมรุและเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย

กัมพูชาเป็นประเทศที่มีพื้นฐานการผลิตทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ ของ กัมพูชาเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มทะเลสาบ ซึ่งจัดว่าเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่จากการที่กัมพูชาตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองเป็นเวลานานนั้นได้ทำลาย ความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรกรรมกัมพูชาลง

3. หัตถกรรม อุตสาหกรรมของกัมพูชา

หัตถกรรมและอุตสาหกรรมที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2512-2518 จากสภาพความไม่สงบอันเนื่องมาจากสงครามและการขาดแคลนเชื้อเพลิงจากแร่ธาตุ ส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมของกัมพูชาดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“แต่การที่กัมพูชามีเชื้อเพลิงจากแร่ธาตุน้อยมากทำให้การพัฒนา อุตสาหกรรมดำเนินไปอย่างเชื่องช้า โรงกลั่นน้ำมันของกัมพูชามีที่กำปงโสม (Kampong Som) ซึ่งถูกปิดลงใน ค.ศ.1969 เนื่องจากได้รับความเสียหายจาก สงคราม” (เพ็ญศรี กาญจนอมัย และนันทนา กปิลกาญจน์, 2536: 73-74)

นอกจากกัมพูชาจะมีโรงกลั่นน้ำมันแล้ว ยังมีอุตสาหกรรมทางด้านหัตถกรรม โรงสีข้าว และผลผลิตจากปลาอีกด้วย ภายหลังสงครามกลางเมืองก็ได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูการหัตถกรรม อุตสาหกรรมขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยมีการจัดตั้งโรงงานประกอบรถยนต์ โรงงานทำบุหรี ดังนี้

“กัมพูชามีอุตสาหกรรมทางด้านหัตถกรรม โรงสีข้าวและผลผลิตจาก ปลา แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมของกัมพูชาต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากเกิด สงครามกลางเมือง จนกระทั่ง ค.ศ.1970 กัมพูชาได้จัดตั้งโรงงานประกอบ รถยนต์และ โรงงานทำบุหรีในเดือนเมษายน ค.ศ.1975 โครงการฟื้นฟูโรงงาน อุตสาหกรรมที่ถูกทำลายได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาใหม่” (เพ็ญศรี กาญจนอมัย และ นันทนา กปิลกาญจน์, 2536: 74)

4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจของกัมพูชา

พุทธศตวรรษที่ 16-18 อาณาจักรเขมร โบราณเป็นศูนย์กลางการค้ากับจีนและอินเดีย โดยเป็นตลาดกลางรวมสินค้าจากต่างแดน เป็นผลให้การค้ารุ่งเรืองมากโดยเฉพาะกับจีน โดยมีเมืองสุโขทัยและศรีสัชนาลัยเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ตรงเส้นทางการค้าของพ่อค้าต่างแดนที่มาจากอาณาจักรโบราณในสมัยนั้น โดยสันนิษฐานว่าเมืองสุโขทัยเก่าคงเป็นเมืองศูนย์กลางรวมสินค้าของป่าให้เขมร (วงเดือน นาราสาจจ์ และคณะ, 2544: 38) เมื่ออำนาจทางการเมืองอ่อนแอลงและประเทศราชเป็นอิสระ เขมรจึงขาดแคลนสินค้า เป็นผลให้การค้าซบเซาลง

เพื่อหลบหนีจากการโจมตีของอยุธยา วิธีการหนึ่งที่กัมพูชาปฏิบัติคือการย้ายเมืองหลวงไปตั้งอยู่ริมทะเลสาบตอนล่าง เช่น เมืองตะแวก อุดงมีชัย และพนมเปญ เพื่อความสะดวกในการใช้แม่น้ำเชื่อมต่อกับเส้นทางการค้านานาชาติทางทะเล อีกทั้งในสมัยนั้นกษัตริย์กัมพูชาต้องการทำการค้ากับนานาชาติโดยติดต่อกับสเปน ซึ่งตั้งสถานีการค้าอยู่ที่เมืองมะนิลา ฟิลิปปินส์

การค้าขายของกัมพูชาปรากฏในเนื้อหาอีกครั้งใน ค.ศ.1971 (พ.ศ.2514) โดยสินค้าออกของประเทศส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตรสำคัญได้แก่ ยางพารา พริกไทย ข้าวเจ้าและไม้ และเนื่องจากการที่ประเทศประสบปัญหาสงคราม สินค้าเข้าจึงอยู่ในรูปของการให้ความช่วยเหลือทางด้านอาหารจากนานาชาติ ดังนี้

“ใน ค.ศ.1971 มีสินค้าออกที่สำคัญได้แก่ ยางพารา พริกไทย ข้าวเจ้าและไม้ ส่วนสินค้าเข้าของกัมพูชาอยู่ในรูปของการให้ความช่วยเหลือทางด้านอาหารจากนานาชาติ” (เพ็ญศรี กาญจนมัย และ นันทนา กปิตกาญจน์, 2536: 74)

5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างกัมพูชากับชาติต่างๆ

ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจมักจะปรากฏภาพความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างกัมพูชากับไทยในสมัยต่างๆ โดยที่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัมพูชากับชาติอื่นๆ มีปรากฏเป็นส่วนน้อย

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14-18 เขมรโบราณเป็นศูนย์กลางการค้ากับจีนและอินเดีย การค้าระหว่างเขมรกับเมืองสุโขทัยในสมัยก่อนที่ราชวงศ์พระร่วงจะขึ้นครองเมืองสุโขทัยนั้นใช้เส้นทางผ่านเมืองนครไทย ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ก่อนที่ราชวงศ์พระร่วงจะขึ้นครองเมืองสุโขทัยนั้น เขมรติดต่อกับเมืองสุโขทัย โดยใช้เส้นทางผ่านเมืองนครไทยซึ่งถือได้ว่าเป็นเส้นทางที่สำคัญเส้นทางหนึ่งที่ทำให้สุโขทัยกับเขมรสามารถติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าต่อกันได้” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนธรรม, 2545: 12)

ในช่วงสมัยสุโขทัยตอนปลายจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น เขมรหรือกัมพูชา เป็นประเทศหนึ่งที่ไทยส่งสำเภาไปค้าขายด้วย โดยมีสินค้าที่ขายให้คือข้าว อีกทั้งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นเกิดจากการที่ไทยขยายอำนาจการปกครองเหนือกัมพูชา ส่งผลให้กัมพูชาต้องส่งส่วยและเครื่องราชบรรณาการให้แก่อยุธยา สิ่งที่ยุชยาได้รับมักจะเป็นของป่าที่กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญซึ่งปรากฏความสัมพันธ์ดังนี้

“ผลของความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับเขมร ทำให้อยุธยาสามารถควบคุมแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของเขมร ในลักษณะการส่งส่วย ซึ่งเป็นสิ่งของต่างๆ และเครื่องราชบรรณาการในอยุธยา ซึ่งอยุธยาได้รวบรวมเป็นสินค้าออก ส่งไปขายตลาดนานาชาติ” (พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 35)

นอกจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชาในสมัยอยุธยาแล้ว ในสมัยนี้ กษัตริย์กัมพูชายังต้องการติดต่อทำการค้ากับชาติอื่นๆ ดังนี้

“สมัยนั้นกษัตริย์เขมรต้องการทำการค้ากับนานาชาติโดยติดต่อกับสเปน ซึ่งตั้งสถานการค้าอยู่ที่เมืองมะนิลา ฟิลิปปินส์” (พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 34)

ความต้องการทำการค้ากับสเปน ทำให้พระมหากษัตริย์อยุธยาตระหนักว่ากัมพูชาจะทำการค้าแข่งกับอยุธยา ประกอบกับกษัตริย์กัมพูชามักจะยกทัพมาโจมตีเมืองต่างๆ ในเขตแดนอยุธยา ส่งผลให้อยุธยายกทัพไปโจมตีกัมพูชา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระคลังสินค้าของไทยแต่งเรือสำเภาหลวงบรรทุกสินค้าของที่เป็นส่วย เช่น ดีบุก พริกไทย ครั่ง จี๊ฝิ่ง ไม้หอม เป็นต้น รวมทั้งสินค้าอื่นๆ ที่ซื้อหาเพิ่มเติมไปค้าขายกับจีนและประเทศใกล้เคียง ซึ่งหนึ่งในประเทศที่ทำการค้าขายด้วยคือ กัมพูชา

ตอนที่ 3 ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน

วิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของกัมพูชา

สภาพสังคมของกัมพูชาในสมัยเริ่มแรกมีการแบ่งชนชั้นตามศักดินา ทั้งนี้ได้รับสืบทอดมาจากกษัตริย์ของอาณาจักรฟูนันซึ่งสืบเชื้อสายมาจากอินเดียและได้มาแต่งงานกับชนพื้นเมือง ต่อมาเมื่ออาณาจักรฟูนันล่มสลายลงก็ได้เกิดเป็นอาณาจักรกัมพูชาหรือขอม และยังคงสืบทอดระบบดังกล่าว ดังนี้

“สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเพราะชนชาติขอมได้รับอิทธิพลมาจากฟูนัน ซึ่งเชื่อกันว่ากษัตริย์ฟูนันนั้น เดินทางมาจากประเทศอินเดีย และได้สมรสกับชนพื้นเมือง ทำให้เกิดการนำเอาระบบชนชั้นแบบอินเดียมาใช้ในอาณาจักรขอม” (พรภิรมย์ เชียงกุล, 2543: 81)

ระบบชนชั้นนั้นมีกษัตริย์ทรงเป็นประมุขในลักษณะของสมมติเทพ ต่อมาในระยะหลังเมื่อผสมผสานการเป็นพุทธราชา กษัตริย์จึงมีหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน เป็นจอมทัพและผู้พิพากษาสูงสุด โดยมีพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาสำคัญ และประชาชนถูกเกณฑ์แรงงานเป็นทหารหรือช่างก่อสร้าง

“กษัตริย์ทรงเป็นประมุขในลักษณะของสมมติเทพ คือ เป็นเทพเจ้าบนโลกมนุษย์ มีอำนาจสิทธิ์ขาดเต็มที่ ระยะหลังได้ผสมผสานการเป็นพุทธราชา คือ จะต้องช่วยเหลือประชาชนเช่นเดียวกับพระโพธิสัตว์ กษัตริย์ยังทำหน้าที่เป็นจอมทัพและผู้พิพากษาสูงสุด มีพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาสำคัญ ประชาชนถูกเกณฑ์แรงงานเป็นทหารหรือช่างก่อสร้าง” (ชมพูนุท นาศิริรักษ์ และคณะ, 2543: 46)

กัมพูชาใช้ระบบทาสในการควบคุมกำลังคน ในยามปกติจะมีหน้าที่ดูแลศาสนสถานและสระน้ำ แต่ในยามที่กัมพูชามีสงครามกับเมืองหรืออาณาจักรอื่นๆ ประชาชนจะถูกเกณฑ์แรงงานเป็นทหารไปรบ ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“อาณาจักรกัมพูชาใช้ระบบทาสในการควบคุมกำลังคน ในยามปกติคนเหล่านี้จะมีหน้าที่ดูแลศาสนสถานและสระน้ำ แต่ในยามสงครามระหว่างอาณาจักรกัมพูชา กับเมืองหรืออาณาจักรอื่นก็จะถูกเกณฑ์ไปสู้รบ”
(กาญจณี ละอองศรี และอดิศร หมวกพิมาย, 2543: 73)

นอกจากนี้ยังมีข้อความที่ปรากฏในจารึกเขมรจำนวนมากพบว่ามี การกัปลนาข้าทาสไว้ดูแลศาสนสถาน ที่สร้างไว้ ซึ่งหากคำนวณจากจำนวนปราสาทหินแบบเขมรที่มีอยู่นับร้อยแห่งแล้ว ก็จะทำให้ทราบว่ากำลังคนที่ต้องดูแลศาสนสถานย่อมมีจำนวนมากตามไปด้วย ผู้ที่เป็นหัวหน้าดูแลศาสนสถานอยู่ในตำแหน่งขุนนาง คือขอมสบาดโขลญลำพงซึ่งเป็นชื่อตำแหน่งขุนนางระดับล่าง นอกจากเป็นหัวหน้าในการดูแลศาสนสถานแล้วยังทำหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอีกด้วย ดังที่มีหลักฐานจากนักประวัติศาสตร์ว่า

“ขอมสบาดโขลญลำพงเป็นชื่อตำแหน่งขุนนางเขมรระดับล่างที่ทำหน้าที่หัวหน้าดูแลศาสนสถาน และเข้าใจว่าคงทำหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีบำรุงอาณาจักรกัมพูชาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับตำนานเรื่องพระร่วงเป็นบุตรนายคงครานายอกรน้ำที่ต้องส่งน้ำให้เขมรทุกปี” (กาญจณี ละอองศรี และอดิศร หมวกพิมาย, 2543: 74)

จากระบบทาสที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระบบข้าไพร่ในการควบคุมกำลังคนแบบใหม่โดยเกิดขึ้นเมื่ออาณาจักรกัมพูชาล่มสลายลง ดังนี้

“เมื่ออาณาจักรกัมพูชาของชาวเขมรล่มสลาย การเกิดอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านช้างในเวลาต่อมา จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากข้าทาสในศาสนสถานมาเป็นข้าไพร่ในระบบการควบคุมกำลังคนแบบใหม่”
(กาญจณี ละอองศรี และอดิศร หมวกพิมาย, 2543: 92)

หลังจากนี้สภาพสังคมของกัมพูชาแทบจะไม่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยอีกเลย จนกระทั่งในยุคเขมรแดง (พ.ศ.2518-2522) จากสภาพสงคราม ความอดอยากและการอพยพออกนอกประเทศทำให้เห็นถึงสภาพสังคมและประชากรที่มีจำนวนลดลง เนื่องจากการสังหาร อีกทั้งยังมีผู้ลี้ภัยออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก เมื่อดูจากจำนวนประชากรที่ปรากฏดังนี้

“ใน ค.ศ.1975 กัมพูชามีประชากรประมาณ 7 ล้าน 1 แสนคน แต่ใน ค.ศ.1981 ประชากรของประเทศลดลงเหลือเพียง 6,682,000 คน เนื่องจาก สงคราม ความอดอยากและการอพยพออกนอกประเทศ ใน ค.ศ.1984 ประชากรได้เพิ่มขึ้นเป็น 7 ล้าน 2 แสนคน เนื่องจากมีผู้ลี้ภัยสงครามกลับเข้า ประเทศ ใน ค.ศ.1975 ประชากรที่อยู่ในเมืองหลวงต่างอพยพไปอยู่ชนบท ทำให้ใน ค.ศ.1978 ประชากรในกรุงพนมเปญลดลงเหลือประมาณ 20,000 คน อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ.1986 ประชากรในกรุงพนมเปญได้เพิ่มขึ้นเป็น 700,000 คน” (เพ็ญศรี กาญจน โนมัย และนันทนา กบิลกาญจน์, 2536: 74)

ประชากรจำนวนมากกลายเป็นผู้ลี้ภัยออกนอกประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งมีพรมแดน ติดกับกัมพูชา เกิดค่ายผู้อพยพเกิดขึ้นตามแนวชายแดนและมีจำนวนผู้ลี้ภัยดังนี้

“ระหว่าง ค.ศ.1975 ถึงปลาย ค.ศ.1978 ทำให้มีผู้ลี้ภัยออกนอกประเทศ เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ มีผู้ลี้ภัยจากกัมพูชาจำนวนถึง 250,000 คน เข้ามา อยู่ตามค่ายผู้ลี้ภัย 3 แห่งในเขตชายแดนไทย” (เพ็ญศรี กาญจน โนมัย และนันทนา กบิลกาญจน์, 2536: 75)

หลังจากที่ประเทศเริ่มกลับมาสู่ความสงบ รัฐบาลกัมพูชาภายใต้ระบบเฮง สัมริน เวียดนาม จึงได้จัดระบบการศึกษาเพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดโรงเรียนเปิดใหม่จำนวนมาก ดังนี้

“นับตั้งแต่ ค.ศ.1979 รัฐบาลกัมพูชาภายใต้ระบบเฮง สัมริน เวียดนาม ได้จัดระบบการศึกษาที่มุ่งให้การศึกษาด้านต่างๆ ทั่วๆ ไป และจัดการ ศึกษาผู้ใหญ่ให้ประชาชนที่อายุระหว่าง 15 ถึง 50 ปี เพื่อจัดการไม่รู้หนังสือ ของประชาชนให้หมดไปจากประเทศ นับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1979

กัมพูชามีโรงเรียนประถมศึกษาเปิดใหม่จำนวนมากในท้องถิ่นชนบทของ ประเทศ ตามรายงานของราชการระหว่าง ค.ศ.1985-1986 โรงเรียน ต่างๆ ในประเทศมีนักเรียนถึง 1.8 ล้านคน เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นและปลาย 11,000 คน” (เพ็ญศรี กาญจนโนมัย และนันทนา กบิล กาญจน์, 2536: 74)

2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างกัมพูชากับอาณาจักรต่างๆ

กัมพูชามีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับอาณาจักรต่างๆ นับแต่โบราณมาโดยการ แต่งงาน และผลจากการแต่งงานทำให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมดังในพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้น ของอาณาจักรเขมรโบราณซึ่งมีการสมรสระหว่างเจ้านายของอาณาจักรฟูนันและอาณาจักรเขมรโบราณ

ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1656-1693) ผู้ซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงขอ ธิดาของเจ้าผู้ครองศรีสัตนาลัยสุโขทัยให้แก่เจ้าอรุณราชกุมาร ราชบุตรของพระองค์ และเจ้าอรุณราช กุมารยังได้เสด็จไปปกครองศรีสัตนาลัยสุโขทัย โดยมีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารเหนือว่า

“สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรินุญชัยมีกษัตริย์ทรงพระนามว่า พญา อภัยคามินี พระองค์ทรงขอธิดาของเจ้าผู้ครองศรีสัตนาลัยสุโขทัยให้แก่เจ้า อรุณราชกุมาร ราชบุตรของพระองค์ เจ้าอรุณราชกุมารจึงได้เสด็จไป ปกครองศรีสัตนาลัยสุโขทัยตั้งแต่นั้น ประชุมพงศาวดารภาค 66 ระบุ พระนามพญาอภัยคามินีว่า *พญาศรีธรรมโศกราช*” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 103)

เช่นเดียวกันกับในสมัยแรกเริ่มแห่งการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรแห่งนี้ก็มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับอาณาจักรเขมร โดยปรากฏหลักฐานในหนังสือคำให้การกรุงเก่ากล่าว ว่า พระเจ้าจันทราชาผู้ครองกรุงสุโขทัยเป็นพระญาติของพระเจ้ากรุงอินทปรัญญ์กษัตริย์แห่งเขมร ดังนี้

“ในหนังสือคำให้การของชาวกรุงเก่า กล่าวถึงการก่อตั้งเมืองสุโขทัยว่า สร้างโดยพระเจ้าจันทกุมาร ได้ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.1651 ทรงพระนามว่า จันทราชา พระองค์เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุริยราชา ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ (น่าจะเป็นกษัตริย์เขมร) พระเจ้าจันทราชาอภิเษกกับ

นางนาค (หมายถึงหญิงชาวพื้นเมือง) ผู้หนึ่ง มีโอรสชื่อ พระร่วง สุโขทัย ขณะนั้นเป็นเมืองประเทศราชของเขมรซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่อินทปรัยฐ์ สุโขทัยต้องส่งส่วยน้ำ (หมายถึงน้ำศักดิ์สิทธิ์) ไปให้กษัตริย์เขมรเพื่อแสดงความอ่อนน้อม เมื่อพระร่วงโตเป็นหนุ่มจึงทูลพระบิดามิให้ส่งส่วยน้ำไปให้กษัตริย์เขมรอีก กษัตริย์เขมรจึงให้โอรสยกทัพมาตีเมืองสุโขทัยเนื่องจากไม่ยอมอ่อนน้อม แต่ตีไม่สำเร็จต้องยกทัพกลับ ในตำนานบอกว่า พระเจ้ากรุงอินทปรัยฐ์ตรัสว่า พระเจ้าจันทราชาผู้ครองกรุงสุโขทัยเป็นพระญาติของพระองค์ เมื่อไม่ยอมส่งส่วยก็ไม่ขอรบกวาน และตรัสให้เลิกเมืองอื่นเป็นส่วยน้ำยอมรับอำนาจของพระองค์ต่อไป” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 104)

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างเขมรกับอาณาจักรต่างๆ บนผืนแผ่นดินไทยในปัจจุบันนี้มีเป็นระยะมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ปรากฏอยู่ในเอกสารหลักฐานต่างๆ และปรากฏเป็นข้อสันนิษฐานต่างๆ ก็มีอยู่ แต่ที่ปรากฏอย่างชัดเจนและได้ถูกกล่าวถึงในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนมากที่สุดคือเมื่อกล่าวถึงสมัยเริ่มต้นสุโขทัย มีการอภิเษกสมรสระหว่างพ่อขุนผาเมืองกับพระธิดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ผู้มีพระนามว่า “สุชมรมหาเทวี” และยังได้รับพระราชทานนามว่า “กมรเต็งอัญศรีอินทรบดินทราทิตย์” พร้อมทั้งได้รับพระขรรค์ไชยศรีเป็นเกียรติยศอีกด้วย โดยมีข้อความปรากฏดังนี้

“พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงยกราชธิดามีพระนามว่า สุชมรมหาเทวี (สุ - ชะ - ระ - มะ - หา - เท - วิ) ให้อภิเษกเป็นชายาของพ่อขุนผาเมือง (ราชบุตรองค์หนึ่งของพ่อขุนศรีนาวนำถม)” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544:103)

อีกเล่มกล่าวว่า

“ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 18 แคว้นสุโขทัยได้มีเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับอาณาจักรขอมอีกทางหนึ่งด้วย ศิลาจารึกหลักที่ 2 (วัดศรีชุม) ระบุว่า แคว้นสุโขทัยมีพ่อขุนศรีนาวนำถมปกครอง พ่อขุนศรีนาวนำถมมีโอรสองค์หนึ่ง คือ พ่อขุนผาเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องเป็นราชบุตรเขยของกษัตริย์แห่งอาณาจักรขอม ได้รับพระราชทานนามว่า “ศรี

อินทรบดินทราทิตย” พร้อมทั้งได้รับพระขรรค์ไชยศรีเป็นเกียรติยศ”
(ไพฑูริย์ พงศบุตร และคณะ, 2544: 36)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“พ่อขุนศรีนาวนำถมมีโอรสอยู่ 2 องค์ องค์ใหญ่คือพระยาผาเมืองผู้
ครองเมืองราด องค์เล็กชื่อพระยาคำแหงพระราม พระยาผาเมืองนั้นได้
อภิเษกสมรสกับนางสุขรมหาเทวี พระธิดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระยาผา
เมืองจึงได้รับอำนาจราชสิทธิ์ คือได้รับพระราชทานพระขรรค์ชัยศรี และ
ได้รับพระราชทานนามจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ว่า *กมรเต็งอัญศรี*
อินทรบดินทราทิตย” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 105)

หลังจากนั้นมาความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติไม่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จาก
หนังสือแบบเรียนอีกเลย จนกระทั่งตอนต้นรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
ฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระอุทัยราชาธิราช (นักองจัน) ของกัมพูชา ผู้เป็นป้า
ของสมเด็จพระอุทัยราชาธิราชคือนักองอีกับองเภาได้อภิเษกสมรสและมีพระเจ้าลูกเธอกับสมเด็จพระ
อนุชากรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท โดยมีเนื้อความที่กล่าวถึงตอนหนึ่งที่ทำให้ทราบดังนี้

“สมเด็จพระอุทัยราชาธิราช (นักองจัน) เริ่มไม่พอใจไทยในตอนปลาย
รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เมื่อทรงทราบมูลของนักองอีกับ
นักองเภา ผู้เป็นป้าที่อยู่ในกรุงเทพฯ กลับไปยังเขมรแต่พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าฯ ไม่ทรงอนุญาตเพราะทั้งสองพระองค์มีพระเจ้าลูกเธอกับ
สมเด็จพระอนุชากรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท” (ประเสริฐ วิทยารัฐ
และคณะ, 2546: 42)

3. ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา

3.1 ศาสนา

อาณาจักรเขมรโบราณนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทั้ง *ลัทธิไศวนิกาย* ซึ่งนับถือพระ
ศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด และ *ลัทธิไวษณพนิกาย* ซึ่งนับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพเจ้าสูงสุด

ต่อมาได้เริ่มยอมรับพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญด้วย โดยมีปรากฏชัดเจนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังนี้

“ภายหลังกษัตริย์ได้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน แบบตันตระ ยกองค์กษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์ไปแล้วขึ้นเสมอเทพเจ้า”
(ชมพูนุท นาครีรักษ์, 2543: 47)

แม้จะยอมรับพระพุทธศาสนานิกายมหายานแต่พวกพราหมณ์ก็ยังคงมีอิทธิพลในราชสำนัก ในการนับถือศาสนานั้นได้มีกล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนว่ามีทั้งความเชื่อพื้นเมือง การนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งปรากฏกล่าวไว้ว่า

“มีการผสมผสานความเชื่อพื้นเมือง เช่น การบูชาพญานาค และอิทธิพลทางศาสนาที่ได้รับมาจากสมัยฟูนันและเจนละ... โดยมีศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งบูชาเทพเจ้าเป็นศาสนาหลัก นอกจากนี้ยังมีการนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานผสมผสานอยู่ด้วย” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 82)

3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่ได้รับการกล่าวถึงคือ การกระทำพิธีสาบานเพื่อถวายความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา โดยพิธีนี้มีปรากฏมาตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โดยปรากฏหลักฐานดังนี้

“ศิลาจารึกหลักหนึ่งได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 กับขุนนางที่ปกครองเมืองต่างๆ โดยระบุว่า พวกขุนนางต้องกระทำพิธีสาบานเพื่อถวายความจงรักภักดีต่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พิธีสาบานเพื่อความจงรักภักดีนี้เองได้นำมาใช้ในสมัยอยุธยาที่เรียกว่า พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็นพิธีที่ขุนนางแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 102)

3.3 ภาษาและวรรณกรรม

กัมพูชามีภาษาเขมรเป็นภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง เป็นภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชีย โดยภาษาเขมรมีการผสมกับอักษรต่างๆ ดังนี้

“พวกขอมเป็นชาวพื้นเมืองที่พัฒนาภาษาของตนเอง จนมีอักษรใช้ ผสมกับอักษรภาษาจากภายนอก เช่น อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต และภาษาบาลี” (พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2543: 64)

ต่อมาเมื่อเขมรตกเป็นประเทศราชของฝรั่งเศส ก็ได้รับเอาภาษาฝรั่งเศสมาใช้ เนื่องจากชาวตะวันตกที่เป็นเจ้าอาณานิคมมักใช้ภาษาของตนเป็นภาษาราชการและเป็นภาษาที่ใช้ในสถาบันการศึกษาแบบตะวันตกที่ตนจัดตั้งขึ้น ดังนั้นผู้มีความรู้ภาษาฝรั่งเศสก็คือผู้ที่มีการศึกษา ซึ่งมีการกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...และกัมพูชาก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับลาวที่เคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส กล่าวคือ ชาวกัมพูชาที่มีการศึกษาจะใช้ภาษาฝรั่งเศสควบคู่ไปกับภาษาประจำชาติของตน” (ประเสริฐ วิทยารัฐ, 2545: 33)

3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม

ศิลปกรรมของกัมพูชาปรากฏในรูปของประติมากรรมแกะสลักจากหินทราย เป็นรูปของเทวรูปในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระศิวะ พระนารายณ์ พระกณेश พระอุมา พระหริหระ เป็นต้น ทั้งยังปรากฏลวดลายที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมหากาพย์รามายณะ และมหากาพย์ที่ ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย รวมถึงพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ในศาสนาพุทธนิกายมหายาน เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา พระโพธิสัตว์ศรีอาริยะเมตตรัย เป็นต้น ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“งานประติมากรรมส่วนใหญ่เป็นศิลาจำหลัก มีทั้งเทวรูป พระหริหระ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ ศิวลึงค์ และพญานาค” (ชมพูนุท นาครักษ์ และคณะ, 2543: 47)

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะท้องถิ่นคือรูปพญานาค อันเนื่องมาจากความเชื่อดังนี้

“นอกจากนี้ยังมีลวดลายที่ปรากฏลักษณะท้องถิ่นเฉพาะของเขมร คือ รูปพญานาค เนื่องจากอาณาจักรขอมโบราณมีความเชื่อว่า พญานาค เป็นบรรพบุรุษของชาวขอมโบราณ และเป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงน้ำ จึงมีคติในการสร้างราวบันไดเป็นรูปนาค เป็นทางขึ้นสู่เทวสถานซึ่งอยู่สูงขึ้นไป” (พรภิรมย์ เชียงกูล และคณะ, 2543: 84)

ในการแกะสลักประดับนั้นได้มีการแกะสลักประดับในส่วนต่างๆ ดังนี้

“...แกะสลักเรื่องราวในศาสนานี้ๆ ประดับบนทับหลัง หน้าบัน เสาผนัง และระเบียงคด” (ชมพูนุท นาครักษ์ และคณะ, 2543: 47)

ภาพสลักหินที่สำคัญคือภาพสลักหินที่บริเวณระเบียงรอบปราสาทนครวัด ซึ่งเป็นภาพหนึ่งซึ่งกล่าวถึงว่าเป็นภาพของกองทัพไทย ดังนี้

“มีภาพสลักหินที่นครวัดเป็นภาพทหารไทยกำลังเดินสวนสนามผ่านหน้าพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 2 ภาพหนึ่งเป็นภาพกองทัพไทยลักษณะท่าทางเป็นพลธนู ได้ภาพนี้มีคำจารึกเป็นภาษาเขมร แปลเป็นไทยว่า *ข้าราชทหารแห่งเมือง...นำชาวเสียมกุก*

อีกภาพหนึ่งเป็นกองทัพไทยเช่นเดียวกัน มีตัวนายขึ้นถือธนูบนหลังช้าง มีจารึกได้ภาพแปลความได้ว่า *นี่คือเสียมกุก* และยังมีหน่วยทหารชาวไทยละโว้ อยู่ใกล้ๆ กับกองทัพเสียม มีอักษรจารึกว่า *พลละโว้ ภายใต้การนำของนายทัพผู้สูงศักดิ์*” (ถนอม อานามวัฒน์, 2544: 74)

ภาพที่ 5-8 (ภาพบน) ปราสาทนครวัด เมืองเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรงสร้างอุทิศถวายแด่พระนารายณ์ ก่อด้วยศิลาทราย เป็นปราสาทที่สง่างามที่สุดในศิลปะเขมร (ภาพล่างซ้าย) ภาพกองทัพเสียมกุก เป็นภาพสลักนูนต่ำ อยู่ที่ระเบียงปราสาทนครวัด (ภาพล่างขวา) ภาพทหารไทยเดินสวนสนาม เป็นภาพสลักนูนต่ำ อยู่ที่ระเบียงปราสาทนครวัด (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2543: 75)

3.5 สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมเขมรมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย ฟูนัน จามปา และชวา

“ศิลปะเขมรได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย ฟูนัน จามปา และชวา การก่อสร้างใช้ศิลาแลง หิน และอิฐ นิยมสร้างสถาปัตยกรรมเป็นทรงปรางค์” (ชมพูนุท นาภิรักษ์ และคณะ, 2543: 47)

รูปแบบของศาสนสถานที่ปรากฏมีกล่าวถึงในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“ลักษณะศิลปะขอมจะปรากฏในรูปศาสนสถานทีก่อสร้างด้วยหิน มีแผนผังเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมอย่างชัดเจน มีการคำนวณทิศทางการสร้างอย่างมีแบบแผน ลักษณะแผนผังจะมีลักษณะที่ตายตัว คือ มีปราสาทหลังใหญ่ ภายในบรรจุเทวรูปหรือพระพุทธรูปเป็นองค์ประธานอยู่ตรงกลางแผนผัง มีระเบียงล้อมรอบตัวปราสาท 1 ชั้นหรือหลายชั้น และมีประตูทางออกสร้างเป็นซุ้มประตู เรียกว่า “โคปุระ” อยู่ประจำทิศทั้ง 4

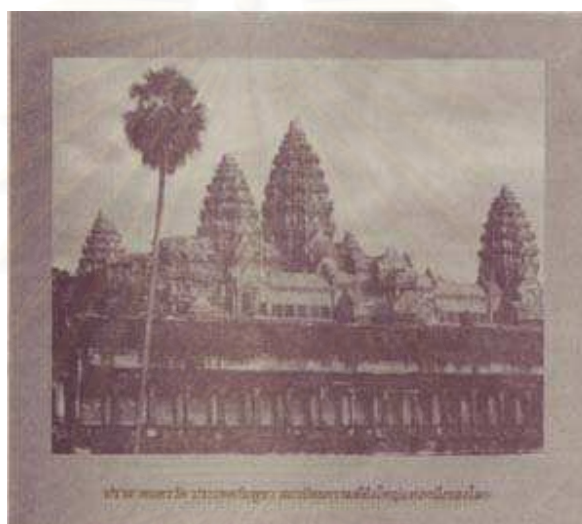
ตัวปราสาทสร้างด้วยหินทรายเป็นส่วนมาก ตกแต่งด้วยการแกะสลักหินทรายอย่างสวยงามบริเวณสิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น ทับหลัง หน้าบัน เสาระดับกรอบประตู นอกจากนี้ยังมีการแกะสลักบนระเบียงและผนังของตัวปราสาท รวมทั้งเครื่องบนซึ่งเป็นส่วนยอดหรือส่วนหลังคาของปราสาทองค์กลางทรงสูงหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 82)

การสร้างศาสนสถานเกิดขึ้นตามพระราชประสงค์ของกษัตริย์แต่ละพระองค์ว่าจะสนับสนุนศาสนาหรือลัทธิใดเป็นหลัก จำนวนของศาสนสถานในแต่ละยุคสมัยนั้นขึ้นอยู่กับพระปรีชาสามารถและพระราชอำนาจของกษัตริย์ โดยปรากฏเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนกล่าวว่า

“กษัตริย์ขอมจะตั้งราชธานีอยู่บริเวณภูเขา ซึ่งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางของอาณาจักรขอมและได้ส่งเสริมให้มีการสร้างศาสนสถานจำนวนมากตามพระราชประสงค์ของกษัตริย์แต่ละพระองค์ว่าจะสนับสนุนศาสนาหรือลัทธิใดเป็นหลัก ทำให้เกิดการเกณฑ์แรงงานเพื่อการก่อสร้างเป็นจำนวนมากในกษัตริย์แต่ละพระองค์ กษัตริย์พระองค์ใดมีพระปรีชาสามารถ มีพระราชอำนาจมาก ก็จะปรากฏศาสนสถานในยุคสมัยนั้นเป็นจำนวนมาก” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 81 ส028)

โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ค.ศ.1113-1150 (พ.ศ.1656-1693) ศาสนสถานหรือวิหารภูเขาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์เขมรที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ก็คือ นครวัด จุดมุ่งหมายในการก่อสร้างกล่าวไว้ว่า

“พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 มีชื่อเสียงมากทั้งในฐานะนักรบและนักก่อสร้าง เทวสถานที่เรารู้จักกันในนาม นครวัด ได้สร้างขึ้นในสมัยพระองค์เพื่อเป็นราชสุสาน และเป็นเทวสถานที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่สื่อให้เห็นถึงลัทธิศิวะ-วิษณุที่มีความสำคัญมาก” (พิชัย วาสนาส่ง, 2544: 46)

ภาพที่ 5-9 ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของโลก
(พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 79)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

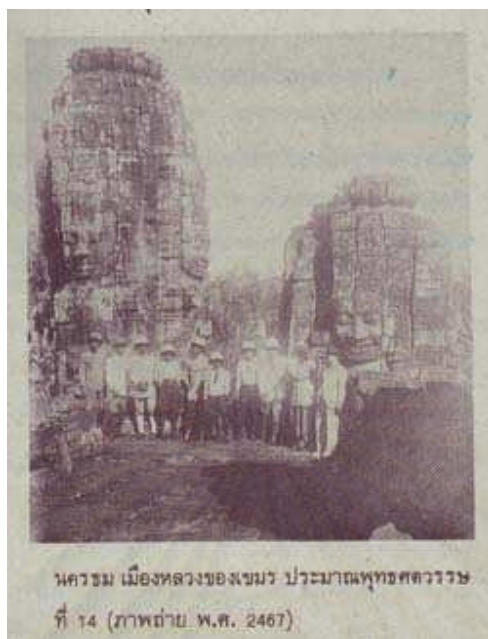

ภาพที่ 5-10 นครวัดในกัมพูชา สถาปัตยกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ข: 37)

ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ครองราชย์ พ.ศ.1724-1762) กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่อีกพระองค์หนึ่ง ก็ทรงสร้างปราสาทจำนวนมาก โดยได้ผสมแนวความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้าไปด้วย สถาปัตยกรรมหรือศิลปะแบบนี้ที่เรียกว่าศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบชายน โดยมีปราสาทที่มีลักษณะเด่นเป็นที่รู้จักคือ *ปราสาทชายน* ซึ่งมีลักษณะที่ปรากฏ ดังนี้

“งานก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่ในสมัยพระองค์ก็คือ *ปราสาทชายน* หรือ *นครธม (พระนครหลวง)* ซึ่งมีลักษณะที่เด่นที่สุดก็คือ ยอดปราสาทกว่า 50 องค์ เป็นรูปหน้าคนนับพันๆ หน้าซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าเป็นพระพักตร์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในฐานะที่ทรงเป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร”
(พิชัย วาสนาสง, 2544: 46)

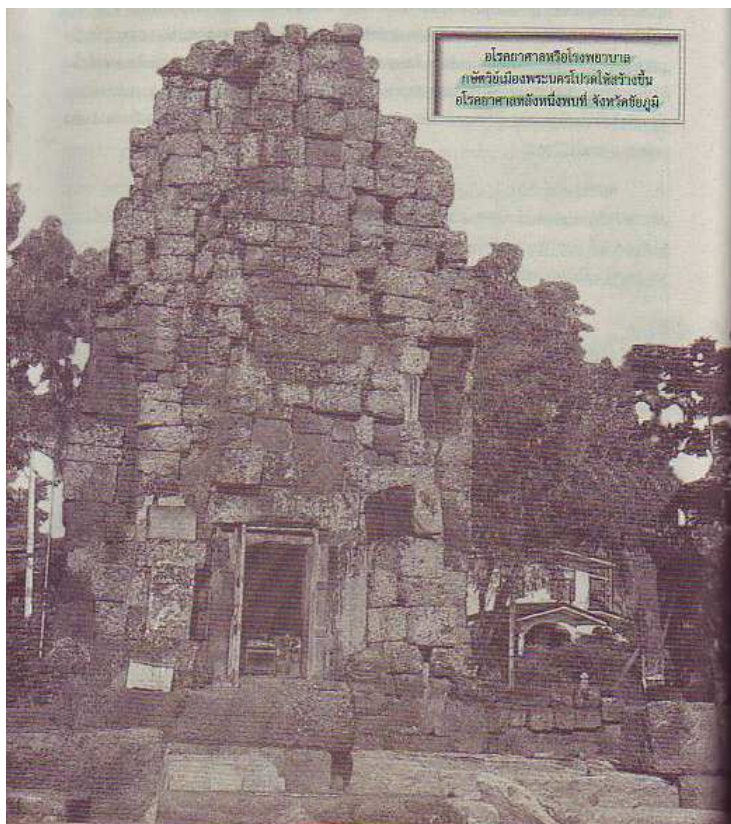
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5-11 ปราสาทบายน
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก: 18)

แต่เนื่องจากนครธมซึ่งเป็นเมืองหลวงในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ไม่ได้มีลักษณะของ
ลัทธิศิเว-วิษณุแบบบริสุทธิเหมือนนครวัดในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 นครธมได้ผสมแนวความเชื่อใน
พระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้าไปด้วย โดยที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ก็ทรงนับถือศาสนาพุทธด้วยเช่นกัน
นอกจากการสร้างปราสาทอันมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาแล้ว พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงให้สร้าง *อโรคย*
ศาลา หรือ *โรงพยาบาล* จำนวน 102 แห่ง ดังกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“เป็นปราสาทแบบหนึ่งที่มีจุดประสงค์ในการสร้างและแผนผังเป็น
ลักษณะเฉพาะตน สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักร
เขมร (ครองราชย์ พ.ศ.1724-1762) ทรงให้สร้างขึ้นจำนวน 102 แห่งทั่ว
ราชอาณาจักร ดังปรากฏข้อความในจารึกปราสาทตาพรหมที่ประเทศ
กัมพูชา” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 52)

ภาพที่ 5-12 อโรคยาศาลหรือโรงพยาบาล กษัตริย์เมืองพระนครโปรดให้สร้างขึ้น
อโรคยาศาลหลังหนึ่งพบที่จังหวัดชัยภูมิ
(พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 66)

นอกจากการสร้าง อโรคยาศาล หรือ โรงพยาบาล แล้วยังมีการสร้าง *ธรรมศาลา* หรือที่
พักคนเดินทาง หรือ *บ้านมีไฟ* สันนิษฐานว่าใช้เป็นศาสนสถานหรือหอสวดมนต์บุชารูปเคารพที่ตั้งอยู่
ภายในห้องสี่เหลี่ยมประจำที่พักแต่ละแห่ง ลักษณะทางศิลปกรรมตรงกับศิลปะเขมรแบบบายน ดังนี้

“เป็นปราสาทรูปแบบหนึ่งที่มีจุดประสงค์และแผนผังเฉพาะ สร้างขึ้น
ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เช่นกัน ทรงให้สร้างขึ้น 121 แห่งทั่ว
ราชอาณาจักร ที่สร้างจากเมืองพระนครหลวงมายังปราสาทหินพิมายมี 17
แห่ง ตามข้อความที่ปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์ เป็นอาคารขนาดเล็ก
ก่อด้วยศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมค้อนหน้ามีมุขยื่นออกมาเป็นห้องยาวมีประตูอยู่

ด้านหน้ามุขประตูเดียวหลังคาของห้องสี่เหลี่ยมภายในก่อสูงเป็นชั้นๆ แบบหลังคาปราสาท ส่วนหลังคามุขสอบโค้งคล้ายหลังคากระเบื้องกด ผนังมุขด้านหนึ่งทับต้นอีกด้านหนึ่งมีช่องหน้าต่างเรียงเป็นระยะ สันนิษฐานว่าใช้เป็นศาสนสถานหรือหอสวดมนต์บุชารูปเคารพที่ตั้งอยู่ภายในห้องสี่เหลี่ยมประจำที่พักแต่ละแห่ง ลักษณะทางศิลปกรรมตรงกับศิลปะเขมรแบบบายนพุทธศตวรรษที่ 18” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 53)

ภาพที่ 5-13 ซากธรรมศาลาที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
(ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2543: 53)

4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัมพูชา-ไทย

ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทยในสมัยต่างๆ ตั้งแต่แรกเริ่มในสมัยที่อาณาจักรเขมรมีอำนาจครอบคลุมกว้างขวางบนแผ่นดินไทยในปัจจุบันเห็นได้จากร่องรอยหลักฐานทางศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ ซึ่งปรากฏว่าไทยเป็นฝ่ายได้รับอิทธิพลมาจากกัมพูชา ดังที่มีปรากฏดังนี้

“...ชนชาติไทยได้รับอิทธิพลของขอมและมอญทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ศิลปะ สถาปัตยกรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมอญและขอมได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง...” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก: 18)

วัฒนธรรมจากเขมรเข้ามาในประเทศไทยในช่วงที่อาณาจักรทวารวดีเริ่มเสื่อมอำนาจลง ดังนี้

“การแพร่ขยายวัฒนธรรมขอมในประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ตรงกับช่วงของวัฒนธรรมทวารวดีเริ่มเสื่อมอำนาจลง” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 39)

วัฒนธรรมเขมรเผยแพร่มายังดินแดนบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเวลานั้น (โดยเฉพาะในเขตอีสานล่าง หรือลุ่มแม่น้ำมูล รวมทั้งภาคตะวันออกของไทย ที่มีชายแดนติดกับเขมร) ก็ยอมรับแบบแผนทางวัฒนธรรมจากอาณาจักรเขมรที่ยกย่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากเขมรได้แพร่หลายเข้าสู่ดินแดนอีสานมากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงต่อมา รวมไปถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เมืองละโว้ก็ได้รับวัฒนธรรมของเขมรเช่นกัน ดังที่มีปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“จนในที่สุดวัฒนธรรมจากเขมรก็ได้แผ่อิทธิพลเข้าครอบงำบ้านเมืองทั่วดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและค่อยๆ ขยายอิทธิพลลงมายังบ้านเมืองในภาคกลาง โดยเฉพาะในดินแดนฟากตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เข้าแทนที่วัฒนธรรมทวารวดีที่มีอยู่เช่นเดิม เช่น ที่เมืองละโว้ (หรือลพบุรี) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของวัฒนธรรมแบบเขมร ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ในนาม*แคว้นละโว้*” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 44)

ทั้งนี้การแพร่ของอิทธิพลวัฒนธรรมเขมรมายังดินแดนประเทศไทย สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือขึ้นอยู่กับอำนาจของกษัตริย์เขมร นั่นคือ เมื่อกษัตริย์เขมรพระองค์ใดมีอำนาจมาก พระองค์ก็มักจะแผ่อิทธิพลเข้ามายังดินแดนประเทศไทยเสมอ

วัฒนธรรมของเขมรนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง ซึ่งในประเด็นนี้มักปรากฏกล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนของไทยบ่อยครั้ง การรับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากเขมรนั้นเป็นการรับมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมเดิมของตนดังเช่นในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“...วัฒนธรรมของสุโขทัยเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับอิทธิพลจากภายนอก จากอาณาจักรที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนในบริเวณนี้ เช่น ขอม นครศรีธรรมราช และอินเดีย...” (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2544ก: 43)

ในสมัยอยุธยา จากสภาพที่ตั้งของอยุธยาทำให้สามารถติดต่อกับอาณาจักรใกล้เคียงอื่นๆ เช่น มอญในพม่าตอนล่าง และเขมรในกัมพูชา ประกอบกับสถานที่ตั้งของอยุธยาอยู่ระหว่างแคว้นแคว้น สุพรรณบุรีและลพบุรี ซึ่งได้มีวิวัฒนาการผ่านสมัยอารยธรรมของทวารวดีและของพระนครหลวง (นครวัด-นครธม) มาก่อนแล้ว ก็ทำให้อยุธยาได้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนอารยธรรมของกลุ่มชนดังกล่าว(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2544: 67-68) อีกทั้งได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมสุโขทัยที่รุ่งเรืองมาก่อน ดังที่ปรากฏกล่าวถึงดังนี้

“สมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมของสุโขทัยที่รุ่งเรืองมาก่อน และนอกจากนี้ยังมีความใกล้ชิดกับอาณาจักรเขมรหรือขอม จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของเขมรหรือขอมเข้ามามาก” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543ข: 83)

ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมที่มีระหว่างอยุธยากับเขมรทำให้อยุธยาได้รับวัฒนธรรมจากเขมร ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนหลายเล่มว่า

“ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม อยุธยาได้รับวัฒนธรรมหลายอย่างจากเขมร เช่น รูปแบบศิลปกรรม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ภาษาขนบธรรมเนียม ประเพณี การปกครองแบบ “จตุสดมภ์” และแนวคิด “สมมติเทพ” ที่ยกย่องฐานะของกษัตริย์ว่ามีความสูงส่งประดุจดังเทพเจ้า เป็นต้น” (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2545: 26)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“ด้านศิลปวัฒนธรรม รับศิลปวัฒนธรรมหลายอย่าง เช่น ศิลปะการก่อสร้าง มีการถ่ายแบบปราสาทในนครธมมาสร้างในกรุงศรีอยุธยา ศิลปะทางพระพุทธศาสนา มีพระพุทธรูปสมัยอุทองได้รับอิทธิพลศิลปะแบบขอม มีการหล่อรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ วัฒนธรรมประเพณี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีโสกันต์ พิธีผนวช พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ เป็นต้น” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2543: 42)

การรับวัฒนธรรมหลายด้านจากเขมรดังที่ปรากฏข้างต้นนั้น จุดสำคัญคือการรับอิทธิพลทางด้านศาสนาพราหมณ์และฮินดู เนื่องจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูวัฒนธรรมเป็นต้นเค้าแห่งวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และภาษาดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งอยุธยาได้รับอิทธิพลจากมอญในพม่าตอนล่างและจากศรีลังกา พร้อมทั้งได้รับอารยธรรมด้านศาสนาพราหมณ์และฮินดูที่ผ่านเข้าไปในกัมพูชาก่อนหน้านี้ ดังปรากฏอย่างชัดเจนในประเพณีของราชสำนักอยุธยา อันเป็นประเพณีเกี่ยวพันกับระบอบการเมืองการปกครอง เช่น แนวความคิดว่าด้วย “เทวราชา” ซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนเทพเจ้าเป็นทำนอง “อวตาร” ของพระนารายณ์ ดังที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ ทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่องค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการมีราชาศัพท์เพื่อให้เป็นพิเศษ เป็นต้น” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2544: 67-68)

และจากการรับอิทธิพลจากขอมทำให้วัฒนธรรมประเพณีของอาณาจักรอยุธยามีระเบียบแบบแผนที่แตกต่างกันจากสมัยสุโขทัยหลายประการ เช่น การมีระเบียบแบบแผนในราชสำนัก การใช้ราชาศัพท์ เป็นต้น (ธิดา สาระยา และคณะ, 2545: 2) ความสัมพันธ์ด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัมพูชากับไทยที่กล่าวถึงนั้นทำให้เราได้ทราบว่า กัมพูชามีศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง โดยมีปรากฏในแต่ละด้านดังนี้

4.1 ศาสนา

จากหลักฐานต่างๆ เช่น บรรดาจารึกและรูปเคารพ ดูเหมือนว่าเมื่อเขมรนับถือศาสนา ลัทธิใดเป็นใหญ่ ลพบุรีก็มักยอมรับลัทธิศาสนานั้นด้วย ในสมัยต้นๆ อาณาจักรเขมร กษัตริย์เขมรหลายพระองค์นับถือลัทธิไสวณิกาย ดินแดนประเทศไทยก็พบจารึกและโบราณสถาน โบราณวัตถุเนื่องในลัทธิ นี้ด้วยเช่นกัน หรือสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน หลักฐานใน ดินแดนประเทศไทยก็เป็นมหายานด้วย แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดและก็เสมอไป บางช่วงเวลาแต่ละเมืองก็แสดง การนับถือลัทธิศาสนาที่ต่างกัน หรือต่างจากเขมรได้ ซึ่งในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวถึงการรับลัทธิ ศาสนาตามแบบเขมรดังนี้

“วัฒนธรรมลพบุรี ยอมรับคติความเชื่อทางศาสนาตามแบบเขมร นั้นคือยอมรับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทั้ง ลัทธิไสวณิกาย นับถือพระศิวะ เป็นเทพเจ้าสูงสุด และ ลัทธิไวษณพนิกาย นับถือพระวิษณุเป็นเทพเจ้า สูงสุด รวมทั้งยังยอมรับพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่นับถือพระ โพธิสัตว์เป็นสำคัญด้วย” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 47)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“ขณะที่ลพบุรี (ละโว้) แต่เดิมรับเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท แบบทวารวดี ภายหลังก็นำเอาพระพุทธศาสนานิกายมหายานมาจากขอม (เขมรโบราณ) ด้วย แล้วนำมาผสมผสานกันเข้ากลายเป็นแบบอย่างการ นับถือศาสนาแบบลพบุรี” (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2544: 104)

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่เรียกว่า “ได้รับ” หรือ “ได้แบบอย่าง” มาจาก เขมร ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน และ พิธีเผาศพ ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนหลายเล่ม ดังนี้

“2. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและราชสำนัก ถือว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพจึงมีพระราชพิธีต่างๆ ที่ได้แบบอย่าง จากเขมร เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น” (ทวิศิลป์ สืบวัณณะ, 2545: 26)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“พิธีกรรมที่ไทยได้รับจากขอม ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน และพิธีเผาศพ” (ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2535: 29)

พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของการปกครอง การรับพิธีกรรมนี้ยังมาพร้อมกับการนำลิลิตโองการแช่งน้ำมาใช้ในพิธีกรรมนี้ ดังนี้

“การนำลิลิตโองการแช่งน้ำมาใช้ในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานั้น แสดงให้เห็นถึงพิธีที่ไทยได้รับอิทธิพลจากสถาบันกษัตริย์ของเขมร” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 108)

เมื่อมีการรับการปกครองแบบสมมติเทพเข้ามา สิ่งที่ได้รับมาพร้อมกับลัทธินี้คือพิธีกรรม บุคคลสำคัญที่มีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้คือพราหมณ์ประจำราชสำนัก ซึ่งพราหมณ์ บางส่วนเหล่านั้นก็มาจากเขมร อันเนื่องมาจากการความสัมพันธ์ด้านการสงครามที่มีระหว่างกัน ผู้ชนะ มักจะกวาดต้อนผู้คน ทรัพย์สมบัติต่างๆ กลับมายังอาณาจักรของตน ดังนั้นพราหมณ์ในราชสำนักของ ไทยส่วนหนึ่งก็ได้มาจากการกวาดต้อนเมื่อมีชัยชนะในการสงคราม ดังเช่นในสมัยอยุธยาที่ได้รับอิทธิพล จากเขมรเข้ามาใช้ในราชสำนักดังนี้

“สมัยอยุธยา การปกครองแบบสมมติเทพทำให้อิทธิพลเขมรเข้ามา ปะปนในราชสำนักอย่างมาก มีการประกอบพิธีกรรมแบบพราหมณ์ในงานพระราชพิธีต่างๆ ทั้งยังมีการแต่งตั้งพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญเข้ารับ ราชการประจำราชสำนัก เพื่อถวายคำปรึกษาและประกอบกิจพิชิตถวายแต่

พระมหากษัตริย์ เช่น พระมหाराชครูบุโรหิต เป็นต้น” (ชมพูนุท นาคี รักษ์ และคณะ, 2543: 94)

ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และระบอบการปกครองที่ให้ความสำคัญแก่แนวความเชื่อเรื่อง “เทวราชา”

4.3 ภาษาและวรรณกรรม

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทย หรือที่พระองค์ทรงเรียกว่า **ลายสือไทย** โดยประดิษฐ์ขึ้นใน พ.ศ.1826 ตัวอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นมา เป็นการดัดแปลงตัวอักษรขอม และเพิ่มพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์

“...ตัวหนังสือที่ใช้มาแต่เดิมคือตัวหนังสือขอม กล่าวได้ว่า ตัวอักษรไทย ที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นมา เป็นการดัดแปลงตัวอักษรขอม และเพิ่มพยัญชนะ เช่น ข ค ช บ ฝ สระ เช่น สระอือ แอ เอือ วรรณยุกต์ ไม้เอกไม้โท เพื่อให้เขียนคำใหม่ได้ทุกคำ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544ก: 46-47)

สิ่งที่ยังปรากฏอย่างชัดเจนในด้านภาษาอีกอย่างหนึ่งคือการรับอิทธิพลทางด้านภาษาของเขมรเข้ามาใช้อย่างแพร่หลาย ที่เห็นได้ชัดคือจาก **คำราชาศัพท์** ซึ่งเป็นคำที่นำมาใช้กับสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการเทิดทูนและยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในฐานะสูงส่งกว่าประชาชน และมีกล่าวถึงอยู่ในหนังสือแบบเรียนหลายเล่ม ดังนี้

“ด้านภาษา ไทยได้รับอิทธิพลทางด้านภาษาขอมของเขมรเข้ามาใช้อย่างแพร่หลาย จะเห็นได้ชัดจากคำราชาศัพท์ เป็นต้น” (ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2535: 29)

อีกเล่มกล่าวว่า

“5. ด้านวรรณคดี ไทยนิยมใช้ภาษาขอม และภาษาบาลีสันสกฤต ในวรรณคดีต่างๆ เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นต้น แม้แต่คำภาษาเขมร

เมื่อนำมาใช้ในราชสำนักก็ได้กลายเป็นคำราชาศัพท์ไป เช่น เชนย (แปลว่า หมอน) เป็นพระเชนย เคน (เคิร=ค่านิน) เป็นเสด็จพระราชค่านิน เป็นต้น” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนธรรม, 2545: 27)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“มีการใช้คำราชาศัพท์ซึ่งเป็นภาษาเขมรกับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งนิยมใช้ค่านำหน้าพระนามพระมหากษัตริย์และเจ้านายเป็นนามในเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น สมเด็จพระรามาริบัติ สมเด็จพระรามศวร เป็นต้น” (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2544: 103)

นอกจากนี้จากการที่ประเทศไทยกับกัมพูชามีพรมแดนติดต่อกันและมีความสัมพันธ์กันมาช้านานส่งผลให้ในด้านภาษาพูดคือภาษาเขมรยังคงมีใช้ในหลายจังหวัดของประเทศไทย ดังที่กล่าวถึงในหนังสือแบบเรียนว่า

“ภาษาเขมร เดิมเป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ในอาณาจักรกัมพูชา และยังคงใช้เป็นภาษาพูดในกลุ่มคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี” (กาญจณี ละอองศรี และอดิศร หมวกพิมาย, 2543: 101)

4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม

ในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรในการสร้างพระพุทธรูป โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอู่ทอง และพระโพธิสัตว์ โดยปรากฏหลักฐานต่างๆ ดังนี้

“สมัยอยุธยาตอนต้น ได้รับอิทธิพลจากเขมร เป็นการสร้างพระพุทธรูปเป็นส่วนใหญ่เรียกว่าพระพุทธรูปสมัยอู่ทอง พระพุทธรูปในสมัยนี้มีลักษณะน่าเกรงขาม ไม่งดงามเท่าสมัยสุโขทัย เช่น พระเจ้าพนัญเชิง วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น” (ชานานู ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2535: 21)

โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ที่ได้มีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเขมรหรือที่เรียกอีกชื่อว่า แบบอู่ทอง

“บริเวณภาคกลางของประเทศไทย เขมรเคยมีอำนาจอยู่ก่อนไทย จะตั้งอาณาจักรอยุธยา ฉะนั้นศิลปะแบบเขมรหรือที่เรียกว่า แบบอู่ทอง จึงมีอิทธิพลในการสร้างพระพุทธรูปของไทยในระยะแรก ด้วยเหตุนี้ พระพุทธรูปที่สร้างในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) พระราชบิดาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงเป็นพระพุทธรูปแบบอู่ทอง” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ข: 77)

พระพุทธรูปสมัยอู่ทองซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร

ภาพที่ 5-14 พระพุทธรูปสมัยอู่ทองซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร
(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ข: 43)

มาถึงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้โปรดเกล้าฯ ให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์แบบเขมรไว้ในอยุธยา

“4. ด้านประติมากรรม การหล่อพระพุทธรูปสมัยอยุธยายุคแรก เรียกว่า พระพุทธรูปยุคอู่ทองก็ได้แบบอย่างมาจากเขมร ในรัชสมัย

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้โปรดเกล้าฯ ให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์
แบบเขมรไว้ใต้อุทยาน” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 25-27)

ในแต่ละสมัยที่กล่าวมามีการสร้างพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลทางประติมากรรมเขมร
ทั้งนี้ เหตุผลหนึ่งก็เนื่องมาจากการที่มีความสัมพันธ์ทางการสงครามและได้ประเทศเขมรเป็นประเทศ
ราช ประเทศผู้ชนะสงครามมักรับอิทธิพลมาจากประเทศผู้แพ้สงคราม ดังที่ได้กล่าวถึงลักษณะพระพุทธร
ไว้อย่างชัดเจนว่า

“ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง กรุงศรีอยุธยาได้เขมรกลับมา
เป็นประเทศราช จึงได้รับอิทธิพลของเขมรทางด้านประติมากรรมอีก
โดยนิยมสร้างพระพุทธรูปที่สลักด้วยศิลาทรายสีแดงตามแบบเขมร มักมี
พระเนตรและพระโอษฐ์เป็นขอบสองชั้น หรือมีพระมัสสุอยู่เหนือพระ
โอษฐ์” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ค: 77)

4.5 สถาปัตยกรรม

การก่อสร้างศาสนสถานแบบขอมได้เผยแพร่เข้ามาในดินแดนประเทศไทย ซึ่งมีปรากฏ
หลักฐานเป็นปราสาทต่างๆ กระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่
พบโบราณสถานซึ่งเป็นปราสาทขอมกระจายอยู่ทั่วไป นักวิชาการบางท่านได้กำหนดให้เป็นลักษณะ
ศิลปะลพบุรี มาจากชื่อของเมืองละโว้ หรือลพบุรี ซึ่งปรากฏชื่ออยู่ในจารึกเขมร และเป็นศิลปะขอมที่
พบในประเทศไทยที่มีลักษณะบางประการแตกต่างไปจากลักษณะศิลปะขอมเมืองพระนคร

ในสมัยก่อนสุโขทัยนั้นปรากฏหลักฐานของสถาปัตยกรรมเขมรในรูปแบบการสร้าง
ปราสาทในดินแดนประเทศไทยจำนวนมาก ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน
ของกลุ่มคนต่างๆ ในสมัยอาณาจักรกัมพูชาเรืองอำนาจ บรรดาปราสาทหินที่สร้างขึ้นตามแบบ
วัฒนธรรมเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น นครราชสีมา มีปราสาทหินพิมาย
ปราสาทหินพนมวัน บุรีรัมย์มีปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ สุรินทร์มีปราสาทหินศรีขรภูมิ
ปราสาทหินตาเหมือน ปราสาทหินเหมือนนรม ปราสาทตาเหมือนโด้ด เป็นต้น ในภาคกลางก็จะมี
ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี และพระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

ภาพที่ 5-15 ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมขอมที่มีอยู่มากทางแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2544: 65)

ภาพที่ 5-16 ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศาสนสถานซึ่งได้รับอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมของขอม (ไพฑูรย์ พงสะบุตร และคณะ, 2544: 30)

ภาพที่ 5-17 พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นศิลปะแบบขอม
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 14)

ภาพที่ 5-18 ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปราสาทที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอม
(พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2545: 65)

นอกจากบรรดาปราสาทเหล่านี้จะเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมเขมรในดินแดนประเทศไทย ยังแสดงให้เห็นพัฒนาการของการสร้างเมืองแบบวัฒนธรรมของเขมรที่นิยมสร้างเป็นผังสี่เหลี่ยมและสร้างศาสนสถานไว้ในเมือง ตัวอย่างเช่น เมืองพิมาย หรือวิมายะปุระ เป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมเขมร กล่าวคือ เป็นเมืองที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างยาว 580X1,020 เมตร มีศาสนสถานตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีบาราย (หรือสระน้ำ) ล้อมรอบ ปราสาทหินพิมาย เป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาของเขมรในดินแดนประเทศไทย โดยสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16-18

นอกจากจากหินแล้วยังนิยมสร้างสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดใหญ่ด้วยอิฐ และไม้ ศาสนาสถาน มักสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีปราสาทตรงกลางล้อมรอบด้วยระเบียง ตัวปราสาทประดับด้วยเทพเจ้าซึ่งแกะสลักอย่างสวยงาม ส่วนทางขึ้นสู่เทวสถานจะสร้างราวบันไดเป็นรูปนาค เช่น ปราสาทนครวัด ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น (ชานาญ ประทุมสินธุ์, 2535: 17) จะเห็นได้จากหลักฐานปราสาทต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยปัจจุบัน

ในสมัยสุโขทัย สถาปัตยกรรมแบบเขมรมีอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยนี้ อย่างชัดเจนโดยเฉพาะการสร้างพระปรางค์ ดังที่ปรากฏหลักฐานดังนี้

“แม้กรุงสุโขทัยจะมีได้เป็นประเทศราชของอาณาจักรเขมร แต่เขมรก็มีอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมต่อสุโขทัยอย่างชัดเจน โดยยังปรากฏหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมแบบที่เรียกว่า “พระปรางค์” เช่น ที่วัดพระพายหลวง วัดศรีสวายในเมืองสุโขทัย และที่วัดเจ้าจันทร์ในเมืองศรีสัชชนาลัย เป็นต้น” (พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ, 2543: 23)

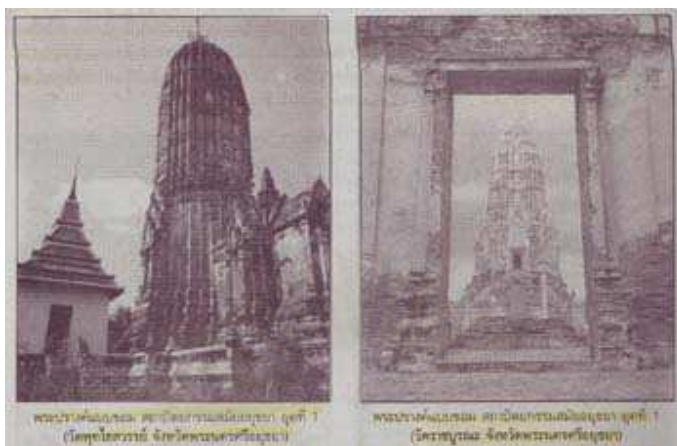
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5-19 รูปทรงของพระปรางค์ในวัดพระพายหลวง
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ได้รับอิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมของเขมร
(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545: 12)

ในสมัยอยุธยา ไทยได้รับอิทธิพลจากเขมรหลายอย่าง เช่น นำแบบอย่างปราสาทในเมืองนครของเขมรมาสร้างในกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งการสร้างปรางค์ที่มีปรากฏเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย โดยที่ปรากฏเป็นยุค ดังนี้

“ยุคที่ 1 ตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จนถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) พ.ศ.1893-1991 เมื่อแรกตั้งกรุงศรีอยุธยาไทยได้รับอิทธิพลขอมไว้มาก ศิลปะในสมัยนี้จึงนิยมสร้างตามแบบลพบุรีเป็นส่วนใหญ่ มักสร้างพระสถูปอันเป็นหลักของพระอารามเป็นปรางค์ตามแบบขอม เช่น ที่วัดพุทไธสวรรย์ วัดราชบูรณะ วัดพระราม เป็นต้น” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ค: 76)

ภาพที่ 5-20 (ซ้าย) พระปรางค์แบบขอม สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา
 ยุคที่ 1 (วัดพุทไธสวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
 (ขวา) พระปรางค์แบบขอม สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ยุคที่ 1
 (วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
 (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2545ข: 75)

โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองมีการกล่าวถึงลักษณะสถาปัตยกรรมในสมัยนี้ว่าเป็นแบบอย่างตามเขมร ไม่ว่าจะเป็นปราสาทราชวังหรือการสร้างวัดวาอาราม ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างกันด้านการสงครามที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงปราบปรามเขมรให้กลับมาอยู่ในอำนาจของไทยได้ ทำให้ไทยรับเอาวัฒนธรรมเขมรเข้ามา โดยก่อให้เกิดความนิยมในการสร้างพระปรางค์อีกครั้งหนึ่ง ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ยุคที่ 3 ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองจนถึงสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 (พระเจ้าท้ายสระ) พ.ศ.2172-2275 สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงปราบปรามเขมรให้กลับมาอยู่ในอำนาจของไทยได้อีก ทำให้ไทยรับเอาวัฒนธรรมเขมรเข้ามาใหม่ ลักษณะสถาปัตยกรรมในสมัยนี้จึงเป็นแบบอย่างตามเขมร ไม่ว่าจะเป็นปราสาทราชวังหรือการสร้างวัดวาอาราม เช่น พระปรางค์ใหญ่ที่วัดไชยวัฒนาราม นอกจากนี้ยังริเริ่มสร้างพระเจดีย์เหลี่ยมหรือเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองขึ้นด้วย เช่น เจดีย์ที่

วัดชุมพลนิกายาราม บางปะอิน เป็นต้น” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ , 2545ค: 76)

ภาพที่ 5-21 วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยมีคติในการสร้างตามแบบปราสาทนครวัดของเขมร (วงเดือน นาราสัจจ์ และคณะ, 2544: 29)

“ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้จำลองแบบอย่างสถาปัตยกรรมเขมรมาสร้างในเมืองไทยหลายแห่ง เช่น พระปรางค์องค์ใหญ่ที่วัดไชยวัฒนาราม และพระนครหลวงหรือปราสาทนครหลวงที่ประทับพักเรือนริมแม่น้ำป่าสัก โดยสร้างตามแบบปราสาทที่เมืองนครธม” (ปิยนถ บุนนาค, 2543: 38-39)

4.6 คนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะการแสดง

ในด้านศิลปะการแสดง “การเล่นดึกดำบรรพ์” เป็นการเล่นที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากกัมพูชาซึ่งภายหลังได้พัฒนาเป็นนาฏศิลป์ไทยคือ “โขน” โดยมีเรื่องนี้ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากแบบเรียนดังนี้

“...ศิลปะการแสดงเริ่มมีแบบแผนขึ้นเมื่อไทยยกทัพไปตีเขมร จนได้พระนครหลวงราชธานีของเขมรใน พ.ศ.1974 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เมื่อไทยได้รับชัยชนะจึงได้กวาดต้อนชาวเขมรเข้ามาไว้ในกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก พร้อมกันนั้นก็ได้อกวาดต้อนพวกคณะละครหลวง และนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาไว้ในราชสำนักไทยด้วย ซึ่งต่อมาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดให้มี “การเล่นดีกคำบรรพ์” ขึ้นใน พ.ศ.2039 การเล่นนี้ได้รับอิทธิพลมาจากเขมร ซึ่งภายหลังได้พัฒนาเป็นนาฏศิลป์ไทยชนิดหนึ่งที่เรียกว่า โขน” (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2544ก: 79)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา

ในการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชานั้นใช้หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (เกรด 7-9) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) จำนวน 3 เล่ม และหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (เกรด 10-12) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) จำนวน 3 เล่ม และหนังสือประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2 รวมหนังสือที่ใช้ศึกษาจำนวน 7 เล่ม ซึ่งทำให้เห็นภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

ตอนที่ 1 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชาจะกล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ โดยใช้ปี ค.ศ. เป็นหลัก และมีอยู่หลายตอนที่ไมเอ่ยพระนามกษัตริย์ของไทย แต่จะใช้คำว่า “พระเจ้ากรุงสยาม” บ้าง “สมเด็จพระจักรพรรดิราชา” บ้าง “กษัตริย์สยาม” บ้าง ทำให้ต้องศึกษาจากเหตุการณ์และคำนวณจากปีที่บอกจึงจะทำให้ทราบพระนามของกษัตริย์ไทย

1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย

ในเรื่องของการกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชากล่าวถึงไทยโดยเรียกว่า “เสียม” (ภาษาเขมรออกเสียงว่า เซียม) หรือ “สยาม” ระยะเวลาแรกยังไม่มี การพบชื่อชนชาตินี้ในศิลาจารึกของเขมร ต่อมาจึงได้มีการพบรูปแกะสลักและปรากฏชื่อ “สยาม” บนฝาผนังปราสาทนครวัด กล่าวว่าเป็น “พวกคนป่า” ดังนี้

“จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 12 จึงได้พบเห็นรูปแกะสลักชนชาติสยามบน ฝาผนังปราสาทนครวัด และมีข้อความสั้นๆ ให้นามว่า “สยาม” และแสดงให้เห็นว่าเป็นพวกคนป่า” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 163)

ในการกล่าวถึงถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยได้ใช้แนวคิดที่ว่า ชนชาติไทยเป็นชนชาติหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศจีน ต่อมาได้ตั้งรกรากขึ้นเป็นอาณาจักร ในตอนหลังเมื่อรบแพ้จีนจึงได้อพยพถอยร่นลงมายังดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ดังที่ปรากฏเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนว่า

“สยามเป็นชนชาติหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ที่มณฑลยูนนานประเทศจีนในศตวรรษที่ 8 ได้ก่อตั้งรัฐน่านเจ้าขึ้น ช่วงเวลานั้นจีนไม่พอใจรัฐน่านเจ้า และพยายามรุกรานจนทำให้สยามหนีลงไปในดินแดนอินโดจีนที่ละน้อยๆ” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 119)

แนวความคิดดังกล่าวยังมีปรากฏถึงการอพยพถอยร่นลงมาตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ดังนี้

“...ชนชาตินี้ได้รวมกันเป็นกลุ่มๆ ภายใต้อำนาจผู้ปกครองแต่ละกลุ่ม แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศเหนือ ห่างจากประเทศเขมรในบริเวณยูนนานและพม่า” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

การอพยพของชนชาติสยามมาสู่ดินแดนประเทศไทยปัจจุบันนั้น ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชากล่าวถึงว่าเป็น “การแทรก” และ “การลักลอบ” เข้ามาอยู่ในแผ่นดินซึ่งเป็นของกัมพูชาในสมัยพระนครและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในต้นศตวรรษที่ 13 ในที่สุดถึงกับกล่าวว่าการกระทำดังกล่าวเป็น “จุดเริ่มต้นของการรุกราน” เอาดินแดนประเทศกัมพูชา ดังปรากฏเนื้อหาจากหนังสือแบบเรียนดังนี้

“พวกชนกลุ่มน้อยสยามได้แทรกเข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินเขมรตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9 มาแล้ว” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 120)

และอีกเล่มได้กล่าวว่า

“ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ชาวสยามได้อพยพจากพื้นที่ยูนนานมาทางใต้ทีละน้อยๆ เป็นเวลานาน โดยอพยพมาตามลำน้ำ การลักลอบเข้ามาในลักษณะ

เช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการรุกรานเอาดินแดนประเทศเขมรสภาพแบบนี้
เกิดขึ้นและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ในต้นศตวรรษที่ 13” (กระทรวง
การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

เมื่อชนชาติสยามอพยพลงมาแล้วได้มีการรวมกลุ่มกันจนสามารถกำเนิดรัฐเอกราชขึ้น 2 รัฐ
ดังนี้

“ในปลายศตวรรษที่ 13 ชนกลุ่มน้อยสยาม 2 กลุ่ม ได้กำเนิดรัฐเอกราช
ขึ้น 2 รัฐ รัฐหนึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชื่อว่าสุโขทัย และราชธานีเชียงแสน ริม
ฝั่งแม่น้ำโขง การก่อเกิดรัฐสยามทั้งสองนี้ ได้ทำให้อำนาจปกครองของเขมร
เหนือดินแดนแม่น้ำเมฆาม⁴ และที่ราบโคราช (นครราช) หดสั้นลง”
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ก: 120)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการกำเนิดขึ้นของไทย ส่งผลให้อำนาจการปกครองของกัมพูชาเหนือ
ดินแดนแม่น้ำเจ้าพระยาและที่ราบสูงโคราชหดสั้นลง

หากจะสรุปภาพการกำเนิดชนชาติไทยที่นำมาสู่การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทยในสมัย
ต่อมานั้น เนื้อหาดังต่อไปนี้คงจะช่วยให้เห็นภาพที่กัมพูชามองประเทศไทยผ่านหนังสือแบบเรียนวิชา
สังคมศึกษา

“ราชอาณาจักรไทยกำเนิดขึ้นมาจากชนชาติหลายชนชาติ พูดภาษา
ต่างๆ กัน เป็นเวลานานมาแล้ว รัฐนี้เกิดขึ้นบนแผ่นดินของจักรภพเขมรใน
สมัยพระนคร ชนชาติสยามมีแหล่งดั้งเดิมในประเทศจีนตอนใต้ กลุ่มนี้ได้
ย้ายออกจากที่นั่นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านเหนือของที่ราบลุ่มแม่น้ำเมฆาม⁵
โดยรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ก: 171)

⁴ แม่น้ำเมฆาม หมายถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ในเอกสารชาวตะวันตกนิยมเรียกแม่น้ำเจ้าพระยาว่าแม่น้ำ (ในฐานะ
เป็นชื่อเฉพาะของแม่น้ำเจ้าพระยา) (ผู้แปล)

⁵ เรื่องเดียวกัน

สำหรับการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยนั้นเริ่มต้นมาจากความร่วมมือของหัวหน้าคนไทย 2 กลุ่ม นำโดย พ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมือง ที่ได้กำจัดอำนาจของกัมพูชาที่ปกครองสุโขทัยในเวลานั้น ออกไป จากนั้นจึงได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมา โดยการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยเกิดขึ้นหลังจากที่หัวหน้าคนไทยดังกล่าวตีเมืองสวรรคโลกแตก ซึ่งปรากฏเนื้อหาเรื่องนี้ในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ของกัมพูชาว่า

“พวกสยามที่ออกจากประเทศเดิมและมาตั้งอยู่ที่สุโขทัย ก็ได้ต่อต้านกับเจ้าผู้ครองเขมร มีกษัตริย์สยามสององค์ที่ตีเอาจังหวัดสวรรคโลกและขับไล่เจ้าเขมรออกไป และตั้งขึ้นเป็นอาณาจักรขึ้นมาแทน” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“...การเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นอิสระของชาวไทยที่อาศัยอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จนมีการทะเลาะวิวาทกันระหว่างเจ้าเมืองเขมรกับผู้นำไทย 2 คนที่สุโขทัย หลังจากที่ถูกสุวรรณโลกถูกตีได้แล้ว เจ้าเมืองเขมรก็หลบหนีออกจากสุโขทัย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 99-100)

ในหนังสือแบบเรียนยังได้แสดงภาพพร้อมทั้งข้อความที่บอกว่า สุโขทัยเป็นดินแดนของเขมรในสมัยโบราณ ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6-1 สุโขทัยเป็นดินแดนของเขมรในสมัยโบราณ
(กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2000ก: 171)

ต่อมาในปี ค.ศ.1285 ภายใต้การนำของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ยกทัพจากสุโขทัยตีเมืองริมน้ำเจ้าพระยาซึ่งขณะนั้นเป็นดินแดนของกัมพูชา และตั้งแต่ปี ค.ศ.1350 เป็นต้นมา แผ่นดินเหล่านั้นก็กลายเป็นของไทย ซึ่งมีอาณาเขตตั้งแต่หลวงพระบางมาถึงลพบุรี (ละโว้) และในปีเดียวกันนั่นเองที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ได้ผนวกเอาเขตเขมรสุโขทัยและลพบุรี พร้อมทั้งตั้งราชธานีอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“รัฐอยุธยาตั้งอยู่ทางใต้แม่น้ำเมฆาม⁶ ในปี ค.ศ.1350 ผู้ปกครองของกลุ่มไทยได้ย้ายราชธานีจากละโว้ไปยังอยุธยา ห่างออกไปเป็นระยะทาง 500 กิโลเมตรทางทิศใต้ แล้วยังเกิดเป็นราชอาณาจักรอยุธยาหรือสุโขทัย ละโว้หรือสยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

ต่อมาเมื่ออยุธยาถูกพม่าตี สมเด็จพระเจ้าตากสินได้กู้เอกราชและสร้างราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี ดังมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ตากสินจึงได้รวบรวมอาณาจักรขึ้นใหม่ให้มีเสถียรภาพอย่างรวดเร็ว และขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ และก่อสร้างราชธานีใหม่ที่ธนบุรี” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 174)

2. ระบอบการเมืองการปกครองของไทย

จากหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษากล่าวถึงระบอบการเมืองการปกครองของไทยหลังจากที่ได้เคลื่อนย้ายออกจากแหล่งดั้งเดิมในประเทศจีนตอนใต้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ภายหลังกลุ่มนี้ได้รวมกันเป็นสังคมและมีแบบแผนการปกครองขึ้นดังนี้

“...มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ชุมชนและตัวเมือง โดยมีผู้นำสังคมแต่ผู้เดียวคือ เจ้า หรือผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มเรียกว่าเมือง พวกเมืองรวบรวมติดต่อกัน โดยความสัมพันธ์แบบญาติและเกิดเป็นแบบแผนการปกครอง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 171)

เมื่อสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ผู้ที่ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์คือ พ่อขุนบางกลางหาว ดังที่ปรากฏพระนามเมื่อครองราชย์ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาว่า

“ประมาณ ค.ศ.1220 ผู้นำไทยคนหนึ่งได้ขึ้นครองราชย์โดยมีนามว่า อินทรปตินทราทิตย์” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 99)

⁶ เรื่องเดียวกัน

พระนาม “อินทรปตฺนินทราทิตย” ดังกล่าวคือพระนามที่เรารู้จักกันว่า “ศรีอินทรปตฺนินทราทิตย”

3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทย

ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชา เกิดขึ้นในสมัยธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเกิดสติวิปลาส ประชาชนจึงถอดพระองค์ออกจากราชบัลลังก์และยกเจ้าพระยาจักรี แม่ทัพผู้ซึ่งกลับจากการรบที่กัมพูชาขึ้นเป็นกษัตริย์ ดังที่มีกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“...แต่หลังจากนั้นมาพระเจ้าตากสินเกิดสติวิปลาส อิจฉาริษาโดยให้คณะสงฆ์ยอมรับว่าพระองค์เป็นเทพเจ้า เหตุการณ์นี้ทำให้เกิดจลาจลไปทั่วทั้งราชอาณาจักร ประชาชนได้ถอดพระองค์จากราชบัลลังก์ และยกให้แม่ทัพผู้หนึ่งทรงชื่อว่าเจ้าพระยาจักรีขึ้นเป็นกษัตริย์” (กระทรวงการศึกษา ยุวชน และกีฬา, 2000ก: 173-174)

4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นความสัมพันธ์ที่มีมานานตั้งแต่แรกเริ่มการก่อตั้งรัฐเอกราชของไทย ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ด้านการสงคราม โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310)

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านการสงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านการสงคราม เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาตั้งแต่เมื่อแรกเริ่มการกำเนิดรัฐเอกราชของไทยขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงหลังการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์แห่งกัมพูชา หนังสือแบบเรียนกล่าวว่า

“ในปลายศตวรรษที่ 13 สยามได้กำเนิดรัฐเอกราชขึ้น และเริ่มข่มขู่บูรณภาพทางดินแดนของเขมรตั้งแต่นั้น

มาอย่าง“ไม่หยุดหย่อน” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและการ
กีฬา, 2001ก: 119)

ความสัมพันธ์ด้านการสงครามที่มีระหว่างกันได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งแห่งการเสื่อมลงที่ละน้อยๆ ของ
อาณาจักรกัมพูชา ถึงกับมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า *กษัตริย์สยามทุกพระองค์ล้วนมีความคิดที่จะเอา
แผ่นดินและทำให้ประเทศกัมพูชาเป็นเมืองขึ้น* ดังนี้

“ก. สงครามกับสยาม หลังจากที่ถูกกลายเป็นประเทศแล้ว
กษัตริย์สยามทุกพระองค์ล้วนมีความคิดที่จะเอาแผ่นดินและ
ทำให้ประเทศกัมพูชาเป็นเมืองขึ้น สงครามกับสยามในแต่ละ
ครั้ง ไม่เพียงแต่ทำลายบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ ผลิตผล
การเกษตรและชีวิตประชาชนเท่านั้น แต่ยังทำลายเศรษฐกิจ
เขมรถึงรากเหง้าอีกด้วย” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา,
2001ก: 126)

จากข้อความข้างต้นยังทำให้เห็นผลที่เกิดขึ้นกับกัมพูชาจากความสัมพันธ์ด้าน
การสงครามที่มีระหว่างกัน ซึ่งเป็นผลจากสงครามและยังมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนอยู่หลายตอนซึ่งจะ
ได้กล่าวต่อไป

ความต้องการอิสระของกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
อันเป็นดินแดนซึ่งอาณาจักรเขมรมีอำนาจปกครองอยู่ ได้ก่อให้เกิด “การทะเลาะวิวาท” ระหว่างเจ้าเมือง
เขมรกับผู้นำของไทย 2 คน โดยปรากฏเหตุการณ์ดังนี้

“ในช่วงปี ค.ศ.1220 เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็น
อิสระของชาวไทยที่อาศัยอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จนมี
การทะเลาะวิวาทกันระหว่างเจ้าเมืองเขมรกับผู้นำไทย 2 คนที่
สุโขทัย หลังจากที่กรุงสุพรรณโลกถูกตีได้แล้ว เจ้าเมืองเขมร
ก็หลบหนีออกจากเมืองสุโขทัย ประมาณ ค.ศ.1220 ผู้นำไทย
คนหนึ่งได้ขึ้นครองราชย์โดยมีนามว่า *อินทรมุขินทรพัตติย*”
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 99-100)

“เจ้าเมืองเขมร” ที่หลบหนีออกจากสุโขทัยนั้นน่าจะเป็นขอมสบาดโขลญลำพง ผู้ซึ่งเขมรได้แต่งตั้งให้มาดูแลดินแดนแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนผู้นำไทย 2 คนที่กล่าวถึงนั้นคือ พ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาว ซึ่งต่อมาผู้ที่ขึ้นครองราชย์ที่สุโขทัยคือพ่อขุนบางกลางหาว โดยมีพระนามว่า “อินทรมุขินทราทิตย์” หรือ “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์”

หลังจากตั้งราชธานีอยุธยาแล้ว สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ได้ยกทัพไปตีกำพูชาในปี ค.ศ.1351 ซึ่งในขณะนั้นมีกษัตริย์ทรงพระนามว่า ลำพองราชา ในครั้งนี้กองทัพไทยถูกกองทัพเขมรตีจนต้องถอยทัพกลับ ดังปรากฏว่า

“ในปี ค.ศ.1351 กษัตริย์สยามพระนาม รามาธิบดี หลังจากได้ตั้งราชธานีอยู่ในอยุธยาแล้ว ได้ยกทัพมาตีเขมร แต่ก่อนที่จะมาถึงเมืองพระนคร ทัพสยามถูกอุปราชเขมร (สุโขทัยอนุชาลำพองราชา) ยกทัพไปสกัดโจมตีจนถอยทัพกลับไปหมด” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 105)

เมื่ออยุธยาถอยทัพกลับไป พระลำพองราชาคิดว่าอยุธยาคงไม่สามารถทำอะไรได้อีก ก็ทรงบัญชาให้เลิกทัพแยกย้ายกันกลับบ้านไป แต่แล้วอยุธยา ก็ยกทัพกลับมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง เขมรเกณฑ์ทัพไม่ทันก็กวาดต้อนราษฎรเข้ามาในกำแพงพระนครและเกณฑ์พลให้ป้องกัน ทัพอยุธยาล้อมอยู่เป็นเวลา 1 ปี 5 เดือน แม้ว่าเขมรจะมีทัพจากที่ต่างๆ ยกมาช่วยจำนวนมาก แต่ทัพเหล่านั้นยกมาไม่พร้อมกัน เหตุการณ์ในครั้งนี้ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“ทางฝ่ายสยามได้เพิ่มพลรบมากขึ้นๆ พระลำพองราชา ทรงพระประชวรและเสด็จทิวงคต ฝ่ายไทยได้บุกโจมตีหนักขึ้นๆ ในที่สุดแม่ทัพสยามชื่อ บาสาด ตีเข้าไปทางประตูด้านตะวันออก การต่อสู้ได้มีขึ้นในตัวเมืองเป็นเหตุให้อุปราชศรีสุริโยทัยสวรรคต เวลานั้นกษัตริย์และราชครูบูรहितนำเครื่องราชสำหรับกษัตริย์ตีแหกทัพสยามหนีออกไป” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 106)

ในที่สุดเขมรก็ตกเป็นของอยุธยาในปี ค.ศ.1352 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) อภิเษกบุตรนามว่า เจ้าบาสาด ให้ขึ้นครองราชย์ที่เมืองพระนคร (เมืองหลวงของเขมร) และแต่งตั้งผู้ปกครองจากอยุธยาให้ปกครองเมืองต่างๆ ของเขมรทางตะวันตก ที่ได้มาจากการยกทัพมาตีเมืองพระนคร นับเป็นครั้งแรกที่เขมรตกเป็นของอยุธยา

ต่อมาในปี ค.ศ.1357 พระสุริโยวงศ์ อนุชาพระลัมพาราชาซึ่งได้หลบหนีไปอยู่ที่ประเทศลาวล้านช้างยกทัพมาตีเมืองพระนครได้สำเร็จ เจ้ากำบงพิลี บุตรของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ซึ่งเป็นกษัตริย์ครองเมืองพระนครต่อจากเจ้าบาสาดและเจ้าบาอาด สวรรคตในการสงคราม พระสุริโยวงศ์ตีทัพอยุธยาออกไป ดังนี้

“...ต่อมาเขมรก็ได้ตีกองทัพอยุธยาออกไปพ้นจากนครราชสีมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และปีศิมทางทิศตะวันตกเฉียงใต้” (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ง: 106)

พระสุริโยวงศ์ครองราชย์ได้ไม่นานก็สวรรคตในปี ค.ศ.1363 พระบรมมหาราชวังของพระองค์ก็ได้ครองราชย์ต่อมา จากหนังสือแบบเรียนได้กล่าวไว้ว่าในช่วงนี้ไทยก็ไม่ได้มารุกรานเขมรอีก เนื่องจากติดพันการรบกับเมืองอื่นๆ ทางเหนือของอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีขึ้นครองราชย์ครั้งที่ 2 (ค.ศ.1388-1395 หรือ พ.ศ.1931-1938) ซึ่งเป็นช่วงที่ตรงกับรัชสมัยของพระบาทธรรมโสภของเขมร ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชากล่าวว่า สมเด็จพระรามาธิบดีทรงสืบต่อนโยบายของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ในการขยายดินแดนมายังเขมร โดยได้ยกทัพไปล้อมเมืองพระนครกินเวลาถึง 7 เดือน เมื่อเห็นว่าไม่สามารถต่อสู้อาณาจักรเขมรด้วยกำลังอาวุธได้ก็ใช้กลยุทธ์ดังนี้

“สยามก็ใช้อุบายกลอีกครั้ง โดยทหารสยามจำนวน 15 คนทำอุบายกลขอเข้าเป็นฝ่ายเขมร โดยหลอกว่ากษัตริย์สยามทำร้ายตนอย่างหนัก ด้วยเหตุที่ตนรบไม่ชนะเขมร ในที่สุดพวกนี้ได้หาวิธีเปิดประตูทางตะวันตกออกได้ เมืองพระนครก็

ต้องตกอยู่ในมือสยามอีกเป็นครั้งที่ 2 (ค.ศ.1393)” (กระทรวง
การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 106-107)

เมื่อสามารถเอาชนะเขมรได้แล้ว ขณะนั้นพระบาทธรรมโศกได้ทิวงคตในเวลา
เวลาที่กองทัพของอยุธยาล้อมเมืองพระนครสมเด็จพระรามศวรจึงได้อภิเษกบุตรชื่อ *พญาแพรก* ขึ้น
ครองราชย์ในปี ค.ศ.1394 พร้อมทั้งได้ขนทรัพย์สมบัติและเกณฑ์เชลยเขมร 70,000 คนกลับไปยังอยุธยา

ฝ่ายพญาตซึ่งหลบหนีออกไปได้ ก็เกณฑ์ทัพและจัดตั้งขบวนการกู้ชาติ ใน
การนี้พญาตได้บัญชาให้ทหารอาสาสมัคร 12 คนทำอุบายขอเข้าอยู่ฝ่ายกษัตริย์ไทย และใช้อาวุธ
ประหารกษัตริย์ไทยตายในที่นั้น เมื่อพญาตตีราชธานีได้แล้วก็ได้ขึ้นครองราชย์ที่เมืองพระนคร โดยมี
พระนามว่า *ราชโองการบรมราชาธิราช*

การสงครามระหว่างกันในรัชสมัยสมเด็จพระราชโองการบรมราชาธิราช
(พระบาทพญาต)ไม่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชา แต่สิ่งที่ปรากฏเป็นเหตุการณ์ที่สืบ
เนื่องมาจากสงครามคือ *การย้ายเมืองหลวง* ในปี ค.ศ.1431 พระบาทพญาตตัดสินใจย้ายราชธานี
ออกไปให้ไกลจากเมืองพระนคร โดยมีสาเหตุหลักมาจากไทยดังนี้

“สาเหตุในการทิ้งเมืองพระนครนี้เนื่องจากประชาราษฎร
ที่อยู่ทางตะวันตกได้ถูกสยามเกณฑ์เอาไปเป็นจำนวนมาก และ
อีกส่วนหนึ่งก็ตายจากสงครามที่มีกับสยามหลายครั้งหลายครา
และเห็นว่ามีคนน้อยเกินไปไม่สามารถป้องกันเมืองพระนคร
ต่อไปได้อีกแล้ว เพราะอยู่ห่างจากอยุธยาประมาณ 400
กิโลเมตรเท่านั้น” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง:
107)

ดังนั้นเมื่อได้ปรึกษากับเหล่าขุนมนตรีแล้ว พระบาทพญาตก็ทรงบัญชาให้
ย้ายราชธานีไปตั้งที่ตวลบาसान ในจังหวัดศรีสอโธร์ แต่ด้วยเหตุที่มีน้ำท่วมมากผิดปกติ พระองค์ทรง
บัญชาให้ยกราชธานีจากตวลบาसानไปตั้งอยู่ที่พนมโคนเพ็ญ จตุมุข แทน

เมื่อพระบาทศรียราชขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1469 หนังสือแบบเรียนได้พูดถึงความรู้สึกของพระองค์ซึ่งนำไปสู่สงครามดังนี้

“เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระทัยใฝ่ที่จะนำประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองและสุขสบาย พระองค์ทรงมีความรักชาติสูง เสียขายแผ่นดินทางทิศตะวันตกที่สยามได้รับกลืนเอาไป” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 173)

จากความรู้สึกดังกล่าว ดังนั้นพระองค์ทรงจัดตั้งผู้รับผิดชอบระดับเมืองอำเภอ ตำบลให้มีความเข้มแข็ง และได้สร้างกองทัพทั้งทางบกและทางน้ำ อุปกรณ์ศึก เสนียงอาหาร และกองหนุนให้เข้มแข็ง ชำนิชำนาญ ในที่สุดทรงนำทัพด้วยพระองค์เองการรบครั้งนี้เพื่อปลดปล่อยแผ่นดินเขมรที่ไทยเอาไปกลับคืน ดังปรากฏเหตุการณ์ในหนังสือเรียนดังนี้

“ในปี ค.ศ. 1475 พระบาทศรียราชได้ประกาศทำสงครามปลดปล่อยแผ่นดินเขมรที่สยามริบเอาไปในรัชกาลก่อนๆ กลับคืนมา ทรงนำทัพด้วยพระองค์เองและตั้งพระศรีสุริโยทัยที่เป็นหลาน ให้จัดทัพและเสบียงอาหารเป็นกองหน้า ส่วนพระธรรมราชาที่เป็นอุปราชและเป็นพระอนุชาจัดให้อยู่รักษาราชธานีจตุमुख กองทัพชาติเขมรนำโดยพระราชเองได้ยกออกไปทางทิศตะวันตก และได้กำจัดพวกสยามผู้รุกรานให้ไปพ้นจากแผ่นดินเขมร และได้ปกครองดินแดนทั้งหมดนั้นที่สยามริบเอาไป เช่น นครราชสีมา ปัสจิมบุรี ระยองและจันทบุรี” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 174)

นอกจากนี้ จากเนื้อหาข้างต้นทำให้เห็นภาพของไทยในสายตาเขมรคือ “พวกสยามผู้รุกราน” ซึ่งเขมรจะต้องทำสงครามเพื่อ “ปลดปล่อย” ดินแดนที่ไทย “ริบ” เอาไป ซึ่งมีเรื่องนี้ปรากฏในหนังสือแบบเรียนอีกหลายตอน เมื่อพระบาทศรียราชมีชัยชนะและได้ปกครองดินแดนดังกล่าวก็ทรงมีความสบายพระทัย เนื่องจากได้เห็นราษฎรที่อาศัยอยู่ในที่นั้นลุกขึ้นรวมกำลังกันกับกองทัพของชาติ ความสำเร็จจากการทำสงครามทำให้พระบาทศรียราชทรงตัดสินใจที่จะตีกองทัพไทยให้หมด

ไปเมื่อทรงตัดสินพระทัยเช่นนั้น พระองค์ก็จัดกองทัพตีไทยเข้าไปถึงกรุงศรีอยุธยาและล้อมไว้ พระองค์ทรงปรารถนาจะทำลายราชธานีนี้ แต่ในขณะนั้น เนื่องจากออกญาจักรีมอน ซึ่งเป็นแม่ทัพถึงแก่ความตาย และกองทัพเขมรได้ถอยถอยกำลังลง พร้อมกันนั้นความวุ่นวายเกี่ยวกับราชวงศ์เขมรก็เริ่มปะทุขึ้น การทำลายราชธานีอยุธยาจึงต้องหยุดลง

ในปี ค.ศ.1485 เป็นช่วงเวลาที่เกิดการจลาจลสงครามภายในประเทศเขมรระหว่างพระศรีราชากับพระศรีสุริโยทัย พระบาทธรรมราชาจึงขอให้กษัตริย์ไทยในขณะนั้นช่วยเหลือในการเจรจาสันติภาพ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ ผู้เขียนหนังสือแบบเรียนได้อ้างเอกสารหลักฐานที่กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ต่างๆ กัน โดยมีหลักฐานเอกสารแต่ละฉบับกล่าวถึงการยกทัพของอยุธยาตีเอาเมืองต่างๆ ของเขมรไปได้ ดังนี้

“บางฉบับกล่าวว่า ถือเป็นโอกาสที่ประเทศเขมรเกิดการจลาจลสงครามระหว่างศรีราชากับศรีสุริโยทัย สยามได้ยกทัพเข้ามาตีเอาจันทบุรี มหานครวัด นครเสมา และจับได้ทั้งศรีราชาและศรีสุริโยทัยและครอบครัวนำไปกรุงศรีอยุธยา และให้นำอยู่ดูแลกรุงพนเปญ” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 136)

“บางฉบับกล่าวว่า คือศรีสุริโยทัยพระองค์เดียวที่ได้ไปขอพึ่งให้สยามช่วย พวกนี้ยกทัพมาตีได้นครราช อองโกร์ จันทบูร ส่วนธรรมราชาที่มีภารกิจป้องกันกรุงจตุมุขก็กลับเป็นกบฏเข้าข้างฝ่ายศัตรูต่อต้านพระศรีราชาซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ถูกต้อง เมื่อเห็นเช่นนั้นศรีสุริโยทัยก็เสด็จไปเฝ้ากษัตริย์สยาม แต่ถูกจับนำไปประเทศสยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 137)

ในรัชสมัยของพระบาทจันทราชาหรือองค์จันทที่ 1 (ค.ศ.1516-1566) เกิดสงครามระหว่างเขมรกับไทย เนื่องมาจากไทยถือว่าเขมรเป็นเมืองขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระบาทธรรมราชาที่ 1 แล้ว เมื่อพระบาทจันทราชาขึ้นครองราชย์ กษัตริย์ไทยได้จัดทูตมาบัญชาให้พระบาทจันทราชานำสาวเสนากรเป็นช่างเผือกมาถวายตามที่ปฏิบัติมา พระบาทจันทราชาทรงคัดค้านไม่ยอมเป็นเมืองขึ้น ดังนั้น

ฝ่ายไทยจึงยกทัพมาเพื่อตีเมืองพระนคร พระบาทจันทราชาทรงเกณฑ์ทัพยกไปด้านที่แม่น้ำอองโกร ดังปรากฏเหตุการณ์นี้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“ในการต่อสู้ขั้นสุดท้ายครั้งหนึ่งระหว่างเขมรกับสยาม ณ สมรภูมิกลี้เมืองพระนคร กองทัพเขมรได้ทำให้กองทัพสยามพ่ายแพ้อย่างหนัก ด้วยเหตุนี้เมืองพระนครจึงได้เปลี่ยนชื่อไปเป็นเสียมเรียบตั้งแต่นั้นมา” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 130)

ดังนั้นชื่อ “เสียมเรียบ” จึงเป็นชื่อเรียกเพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของเขมรเหนือไทย นอกจากนี้หนังสือแบบเรียนยังอ้างถึงราชพงศาวดารบางฉบับกล่าวว่า ในการต่อสู้ครั้งนี้ เขมรจับเชลยสงครามได้จำนวนมาก

ในปี ค.ศ.1530 กษัตริย์ไทยทรงบัญชาให้พญาองยกทัพ 9 หมื่นคนมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่ง พระจันทราชาทรงยกทัพไปรบศึกที่โพธิสัตว์ ต่อสู้จนได้รับชัยชนะ โดยทัพไทยที่ยกขึ้นบกที่ตรงอ่าวไทยนั้น ถูกกระลาโหมเขมรตีแตกถอยกลับไป มีแหล่งข้อมูลบางแห่งซึ่งหนังสือแบบเรียนยกมากล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

“การรบทางบกที่โพธิสัตว์ แม่ทัพสยามตายลงจำนวนมาก ในกลุ่มนั้นมีพญาองด้วย ที่ถูกศรบนหลังช้าง พลทหารตายกว่าครึ่ง ช้างตายไปมาก อาวุธยุทโธปกรณ์ก็ถูกริบเอาจำนวนมาก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 145-146)

ในปี ค.ศ.1531 ขณะที่เขมรมีอิทธิพลเหนือกองทัพไทย พระจันทราชาทรงยกทัพไปปลดปล่อยอาณาเขตทางตะวันตกที่สูญเสียไปในรัชสมัยก่อนๆ โดยทรงตีเมืองปีศิมบุรีกลับคืนมา ต่อมาขณะที่ไทยกำลังพ่ายแพ้พม่า ไทยอ่อนแอลง พระจันทราชาจึงทรงยกทัพเข้าตีในปี ค.ศ.1556 ตีได้เมืองจันทบุรีและเมืองอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิด นอกจากนี้ เขมรยังได้ยกทัพไปตีไทยอีก 2 ครั้ง คือ ในปี ค.ศ.1559 และปี ค.ศ.1562 จับได้เชลยเป็นจำนวนมากกลับประเทศ

ในระหว่าง พ.ศ.2118-2124 (ค.ศ.1574-1580) นักพระสัตตตากษัตริย์เขมรได้ยกทัพมาตีเมืองเพชรบุรี 3 ครั้ง ในที่สุดเข้าตีเมืองเพชรบุรีได้และกวาดต้อนผู้คนไปด้วย ตามราชพงสาวดารเขมรบางฉบับกล่าวว่า ในปี ค.ศ.1579 หรือ ค.ศ.1580 นักพระสัตตตากได้ทรงยกทัพไปตีกรุงอยุธยาและจับเชลยได้จำนวนมาก ต่อมาในปี ค.ศ.1581 เขมรยกทัพมาตีเมืองต่างๆ ซึ่งในหนังสือแบบเรียนได้อ้างเอกสารทั้งของไทยและเขมร ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1581 เขมรยกทัพตีได้นครราชสีมา จันทบุรี และนครนายก เอกสารสยามกล่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรได้ยกทัพไปต่อสู้ เอกสารเขมรว่าพระนเรศวรตีได้นครราชสีมาเกินมาในปี ค.ศ.1582 สอดคล้องกับเอกสารของสยามเช่นกัน แต่เอกสารสยามไม่ได้อธิบายว่าตีได้เมืองใดบ้าง” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 152-153)

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรประกาศเอกราชจากพม่า เหตุการณ์ต่อไปจากนี้ในหนังสือแบบเรียนได้อ้างเอกสารหลักฐานของไทยว่า

“เอกสารสยามกล่าวว่า นักพระสัตตตาเกรงว่าสยามจะกลับมาทำศึกกับกัมพูชา จึงแต่งพระราชไมตรีสารภาพรับผิดชอบและเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 152-153)

ซึ่งจากเหตุการณ์นี้ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาได้กล่าวที่ไม่ปรากฏในเอกสารของเขมรเลย และได้เกิดเป็นคำถามขึ้นว่า

“เราก็สงสัยว่าความจริงคืออะไร ถ้าเวลานั้นเขมรสามารถช่วยสยามรบชนะพม่า เหตุใดจึงกลายเป็นว่ากลัวสยามไปเสีย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง:153)

ในปี ค.ศ.1585 กษัตริย์พม่ายกเข้าตีอยุธยา นักพระสัตตตากษัตริย์เขมรก็ทรงตัดสัมพันธ์ไมตรีและยกทัพเข้าตีปีศจิมบุรี จากเหตุการณ์นี้หนังสือแบบเรียนได้ยกเอกสารสยามที่ได้

กล่าวว่า “สมเด็จพระนเรศวรทรงกริ้วนักพระสัตถา ดังนั้นในปี พ.ศ.2130 (ค.ศ.1586) เมื่อพม่ายกทัพกลับ จึงยกทัพไปตีกัมพูชา ตีได้เมืองพระตะบอง และโพธิสัตว์ และยกทัพกลับพระนคร เนื่องจากขาดเสบียงอาหาร” ตรงนี้เอกสารเขมรบางฉบับกล่าวว่า “สยามก็เริ่มทำสงครามบุกกรุงแผ่นดินเขมรโดยไม่มีสาเหตุเลย” จากคำกล่าวนี้ ภาพของ “สยามผู้รุกราน” จึงปรากฏขึ้นอีกครั้ง

พงศาวดารเขมรบางฉบับที่หนังสือแบบเรียนยกมากล่าวว่า

“ในปี ค.ศ.1584 (ค.ศ.1586 น่าจะถูกต้องเพราะพม่าถอยออกไปแล้ว) พระนเรศวรยกทัพมาตีเขมร เขมรได้ยกทัพออกไปต่อสู้อย่างเข้มแข็งที่พระตะบองและที่แม่น้ำกำปงประ แต่อ่อนแอกว่าจึงถอยทัพกลับ สยามตีได้บันทายมิชัยและได้บันทายบริบูรณ์อีก”

พระศรีสุริโยพรรณนำทัพถอยเข้าค่ายละแวก ราชพงศาวดารเขมรบางฉบับ
กล่าวว่า

“ในการรบครั้งนี้สยามมีกำลังทัพ 100,000 คน ช้าง 800 เชือก ม้า 1,850 ตัว แม้วามีกองทัพใหญ่ยิ่งมหาศาลและเก่งกล้าเพียงใดก็ตาม แต่สยามก็ไม่อาจตีเอาค่ายละแวกได้เลย”

ดังนั้นหลังจากล้อมค่ายเป็นเวลา 3 เดือน ขาดเสบียงอาหารและมีโรคติดต่อตายจำนวนมากด้วย ฝ่ายไทยก็ถอยทัพกลับ เนื่องจากเขมรเห็นจุดอ่อนของไทยแล้วพากันออกจากค่ายไปโจมตีอย่างรุนแรง มีนักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่า มีกองทัพจากที่อื่นมาช่วยตีไทยออกไปด้วย

เอกสารเขมรบางฉบับกล่าวว่า ทัพสยามป่วยมากเป็นผลมาจากปีศาจเข้าทำ พระนเรศวรให้สอบถามก็ทราบว่ามีเทพารักษ์ 13 องค์ช่วยดูแลรักษาประเทศเขมร อีกประการหนึ่งก่อนถอยทัพกลับ ได้ใช้กลอุบายยิงเงินพดด้วงจำนวนมากเข้าไปในกอไผ่ที่เป็นรั้วแข็งแรงสำหรับป้องกันค่ายละแวก ซึ่งปรากฏเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

“ในปี ค.ศ.1584 ก่อนที่กองทัพสยามจะปราบชัยดอนทัพกลับ สยามได้ใช้กลอุบายยิงเงินพดด้วงเข้าไปในกอไผ่ เวลานั้นพระบาทชัยเชษฐาธิราชได้ห้ามมิให้เก็บเงินพดด้วงเหล่านั้น ส่วนประชาราษฎรเขมรเมื่อทราบว่ กระสุนที่ทัพสยามยิงเข้าไปในกอไผ่เป็นเงินบริสุทธิ์ ก็มีความยินดียิ่งนักพากันถางกอไผ่เพื่อหาเงินพดด้วงต่อไปอีก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 132-133)

ในขณะที่หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (เกรด 11) กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เหมือนกันคือการใช้เงินอุบายหว่านเงินพดด้วงเข้าไปในกอไผ่ แต่ปี ค.ศ.ต่างกัน ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1588⁷ สยามได้ยกทัพมาย่ำยีเขมรอย่างหน้ามืด และตีค่ายบันทายมีชัย พระตะบอง โปธิสัตว์ มาถึงเมืองบริบูรณห์ พร้อมทั้งล้อมค่ายละแวกด้วย พวกเขาล้อมค่ายละแวกเป็นเวลา 3 เดือน แต่กองทัพต้องแตกพ่ายหนีกระจัดกระจายกลับไป เนื่องจากขาดเสบียงอาหารและเกิดโรคติดต่อ ก่อนถอยทัพกลับพวกสยามได้ใช้กลอุบายหว่านเงินพดด้วงเข้าไปในกอไผ่ที่เป็นรั้วป้องกันค่ายละแวก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 185)

ดังนั้นในปี ค.ศ.1593 ไทยได้ยกทัพเข้าตีค่ายละแวกอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรได้บัญชาให้ยกทัพเข้ามาสามทาง เขมรยกทัพออกไปต่อต้านแต่ไทยก็ตีได้มาตามลำดับคือ ค่ายโปธิสัตว์และค่ายบริบูรณห์ พระอุปราชศรีสุริโยพรรณทำหนังสือให้เกณฑ์ทัพและสะสมเสบียงเพื่อป้องกันค่ายลงแวก ทัพที่ไปปรับศึกทางนครวัดก็ดันไม่อยู่ ทางทัพเรือก็แพ้ อีก กองทัพไทยโจมตีหนักขึ้น พระอุปราชถอยมาตั้งที่ค่ายโรเลียเบียร์ และขอความช่วยเหลือจากละแวก ไทยยกทัพมาล้อมค่ายอีก เมื่อทัพสยามมาใกล้จะถึง *นักพระสัตถาที่ 1* นำบุตรนามชัยเชษฐาและเจ้าพระยาต้อนหลบหนีไปอยู่ที่ศรีสันทร ต่อมาหลบหนีไปที่สตึงแตรง และในที่สุดหลบหนีไปอยู่ที่เวียงจันทน์ราชธานีประเทศลาวล้านช้าง

⁷ เอกสารวิเคราะห์ของกระทรวงอบรมชั้นที่ 7, 10 หน้า 31 พิมพ์เมื่อ ค.ศ.1995

ส่วนพระศรีสุริโยพรรณได้อยู่ที่ค่ายละแวกเพื่อต่อสู้ แม้จะป้องกันค่ายอย่างเหนียวแน่นอย่างไรก็ตาม แต่ค่ายก็ต้องตกเป็นของไทยหลังจากถูกล้อมอยู่สามเดือน

ในการยกทัพมาครั้งนี้ของไทย จากหนังสือแบบเรียนได้อ้างเอกสารของไทย ที่กล่าวว่า การรบครั้งนี้มาจาก

“เขมรไม่รักษาสัจจะ ทำให้พระนเรศวรยกทัพมาทำศึก สมเด็จพระนเรศวรเห็นกำลังของกัมพูชาอ่อนแอจึงมีดำรัสให้ พระสัถยามาเฝ้า แต่พระสัถยากลับบัณฑิตไทยที่อัญเชิญพระบรมราชโองการคุมขังไว้และส่งกองทัพออกต่อสู้แข็งขัน” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

นอกจากนี้หนังสือแบบเรียนได้ยกหลักฐานจากฝ่ายไทยที่กล่าวถึง พระราชพิธีปฐมกรรมจากราชพงศาวดารสยามที่กล่าวว่า

“ทัพสยามจับพระมหากษัตริย์เขมรได้และพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงบัญชาให้ประหารชีวิตพระองค์ เพื่อเอาพระโลหิตไปล้างพระบาทอีกด้วย และทุกวันนี้ที่วัดใหญ่ชัยมงคล ที่จังหวัดอยุธยา มีภาพเขียนสองภาพ ที่ควรแก่การให้ความสนใจ คือ รูปที่ 1 เป็นรูปกษัตริย์เขมรประทับบนเก้าอี้ต่ำ พระบาทและพระหัตถ์ถูกมัดด้วยสายธูรัม รูปที่ 2 แสดงถึงบุรุษคนหนึ่งนั่งขวากำลังนั่งคุกเข่าเอาโลหิตกษัตริย์เขมรไปล้างพระบาทกษัตริย์สยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

เหตุการณ์นี้ได้เกิดมีคำถามต่อมาในหนังสือแบบเรียนว่า “เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงหรือเป็นเรื่องแต่งขึ้นเพื่อยกย่องสรรเสริญมหิทธานุภาพพระเจ้ายาไมสมัยนั้น? ซึ่งจากหลักฐานราชพงศาวดารเขมรทุกฉบับไม่มีกล่าวถึงเหตุการณ์นี้เลย”

ผลจากการแตกของค่ายลงแวกได้ปรากฏในหนังสือแบบเรียนหลายตอนว่า กัมพูชาได้สูญเสียมรดกของชาติ นักปราชญ์ราชบัณฑิต และวัฒนธรรมแก่ไทย ดังนี้

“การแตกหักของค่ายลงแวกเป็นเหตุให้ประเทศเขมรอ่อนแอทางยุทธานุภาพ ตกต่ำกลายเป็นรัฐเล็กๆ ของเอเชียอาคเนย์ นี่เป็นครั้งที่ 3 แล้ว ที่เขมรต้องสูญเสียตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี ที่ถูกศัตรูกวาดต้อนไปยังประเทศของมัน” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 159)

และอีกเล่มก็กล่าวไม่ต่างกันนักว่า

“หลังจากที่ค่ายลงแวกแตกแล้ว ประเทศกัมพูชาสิ้นยุทธานุภาพ และตกไปเป็นรัฐอ่อนแอรัฐหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ เขมรได้สูญเสียมรดกของชาติ ตำรับตำรา นักปราชญ์ ราชบัณฑิตและวัฒนธรรมเขมรถูกสยามลักปล้นเอาไปประเทศของมันจนแทบไม่เหลือ ประเทศชาติต้องตกไปสู่อนาธิปไตย และซ้ำเติมด้วยเคราะห์กรรมจากทุกภิกขภัยไปทั่วแผ่นดินกัมพูชา

ประเทศกัมพูชาได้สูญเสียดินแดนทางทิศตะวันตกและทางพายัพ ได้แก่ เมืองจันทบุรี ปัตติมาปุรี นครราชสีมา พระตะบอง เสียมเรียบ โปธิสัตว์” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 189)

ในสมัยพระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ของกัมพูชาพระองค์ไม่ยอมรับอำนาจของไทยเหนือเขมร กษัตริย์ไทยในขณะนั้นคือ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้ยกทัพมาด้วยพระองค์เองในช่วงปี ค.ศ. 1621-1622 โดยยกมาเป็นสองสาย ซึ่งมีรายละเอียดของเหตุการณ์ ดังนี้

“สายหนึ่งยกมาทางพระตะบองและโพธิสัตว์ แต่ถูกทัพ
เขมรตีแตกกระจายหนีออกจากเมืองจันทบุรี อีกสายหนึ่งเป็น
ทัพเรือเข้ามาทางเมืองกำปอดและบันทายมาศเพื่อตีเอาเมือง
เตรียง แต่ทัพไทยก็ต้องพ่ายอีกครั้งโดยถูกเขมรวางยาเบื่อ
หนึ่งปีถัดมาคือปี ค.ศ.1622 สยามได้ลองยกทัพมาอีกครั้งแต่ก็
ต้องพ่ายแพ้” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค:
188-189)

และเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมยกทัพมาตีเขมรอีกครั้งในปี ค.ศ.1622
มีกล่าวไว้ในหนังสือแบบเรียนอีกเล่มว่า

“ทัพสยามได้ยกมาถึงเขาจกเกียง (บริบูรณ์) พระองค์นำ
ทัพไปต่อสู้กับข้าศึก ทัพสยามแตกพ่ายถูกเขมรจับเป็นเชลย
จำนวนมาก พระองค์ให้เรียกเชลยเหล่านั้นว่า “สยามจกเกียง”
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 200)

ในปี ค.ศ.1623 ไทยได้ยกทัพมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่งภายใต้บัญชาการของพระ
เจ้าศรีธรรมราชา คราวนี้ทัพเรือของไทยยกมาถึงเมืองเปียม และได้ต่อสู้กับทัพของพระอุทัยที่ออกจากกรุง
อูดงค์มีชัย กองทัพไทยแพ้แตกทัพพ่ายกลับไปหมดอีกครั้ง ซึ่งจากหนังสือแบบเรียนได้กล่าวโดยยก
หลักฐานราชพงศาวดารเขมรบางฉบับที่อธิบายว่า

“ภายหลังพระเจ้าสยามให้บุตรนามว่าพระเชษฐา ยก
ทัพเรือมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่ง พระอุทัยได้ถูกจัดให้ออกไปต่อสู้
อีก สยามไม่กล้ารบและถอยทัพกลับ พระอุทัยทรงขอเข้าตี
ประเทศสยามแต่พระชัยเชษฐาที่ 2 ไม่อนุญาต” (กระทรวง
การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 200)

สมัยพระธรรมราชา ในปี ค.ศ.1633 ได้ยกทัพจากเขมรเพื่อตีนครราชสีมา ซึ่ง
เหตุการณ์นี้เป็นการสงครามครั้งสุดท้ายในสมัยอยุธยาที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1633 พระองค์ได้ยกกองทัพไปตีสยาม โดยมี
จุดมุ่งหมายตีเอานครราชสีมากลับคืนมาแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจาก
สยามยกทัพเรือเข้ามาทางกำปอดตีเอาเมืองทางใต้ของประเทศ
กัมพูชา” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 190)

มาถึงสมัยธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินขึ้นครองราชย์ ก็ได้เกิดเหตุการณ์
การสู้รบอีกครั้ง ในปี ค.ศ.1768 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงบัญชาให้ราชทูตนำสุภอักษรมาทูล
กษัตริย์เขมรให้ทรงส่งส่วยดอกไม้ทอง ดอกไม้เงินถวายพระองค์เป็นทางพระราชไมตรี แต่กษัตริย์เขมร
ไม่ปฏิบัติตาม เพราะเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมิใช่กษัตริย์ เมื่อทรงทราบเช่นนี้แล้วพระเจ้า
ตากสินทรงกริ้วมาก ดังนั้น

“...จึงตรัสให้พระเจ้าอยู่หัววังหน้ายกทัพมาถึงนครวัด
เพื่อจุดประสงค์เอาพระองค์นั้นให้ครองราชย์ในประเทศเขมร
พระราชอาเขมรตรัสบัญชาให้กระลาโหมปางยกทัพออกไป
ต่อสู้แต่กระลาโหมปางตายในที่รบ” (กระทรวงการศึกษา
ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 232)

ตรงนี้หนังสือแบบเรียนได้อ้างราชพงศาวดารเขมรที่กล่าวว่า

“แม้ว่าแม่ทัพเขมรจะเสียชีวิตก็ตาม แต่ทัพเขมรก็ได้ชัย
ชนะ ขับไล่สยามออกไปจนหมด” (กระทรวงการศึกษา
ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 232)

ในครั้งเมื่อ มัง โดง หรือที่เอกสารของไทยเรียกว่าสมเด็จพระโสทัต เป็น
เทศาภิบาลจีนประจำอยู่ที่กรุงเปียม ได้เกณฑ์ทัพไปตีไทยโดยไปถึงจันทบุรี แต่ถูกตีถอยกลับมาที่เปียม
เพื่อเป็นการยกทัพกลับมาตีคืนและหมายปองเอาประเทศเขมรเป็นเมืองขึ้นด้วย สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชทรงบัญชาให้ยกทัพมาสองทาง ทัพบกเข้ามาทางเหนือภายใต้บัญชาการของออกญาอมราช
ทัพเรือภายใต้บัญชาการของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยมีพระองค์นั้นอยู่ด้วย ยกทัพตรงมายัง
กรุงเปียม มัง โดงได้พยายามป้องกันเมืองไว้ แต่ด้วยอ่อนแอกว่าจึงถูกกองทัพไทยไล่มาจนถึงตีกเขมา
ฝ่ายกษัตริย์เขมรทรงนำพระราชวงศานุวงศ์หลบหนีไปประเทศญวน เขมรกับไทยรบกันต่อไปอีก ใน

ที่สุดฝ่ายไทยถอยทัพไปตั้งที่เปียม ให้พระองค์นันทประทัพบที่กำปอดพร้อมทหาร 500 คน การรบครั้งนี้ พระองค์ต๋อน (ตน) คงจะได้รับความช่วยเหลือจากทัพญวน เพราะเอกสารญวนกล่าวว่า

“ในปี ค.ศ. 1772 เดือน 6 กษัตริย์เวียงใต้บัญชาแม่ทัพ ชื่อเวียง กิว ดาม (Nguyen Cuu Dam) ให้ยกทัพเรือไปตีสยาม ที่พนมเปญ ทัพสยามถอยออกไปที่เปียม ส่วนองค์นันท หลบหนีไปที่กำปอด” (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ง: 233)

เมื่อฝ่ายไทยถอยออกไปหมดแล้ว พระองค์ต๋อนเสด็จกลับมาครองราชย์ แต่ทรงประทับที่แปรกมีวัดก้อนคือล ฝ่ายญวนก็ส่งขุนนางชั้นสูงคนหนึ่งมาดูแลรักษา ในที่สุดประเทศ เขมรก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของญวน ต่อมาในปี ค.ศ.1772 พระองค์ต๋อนเสด็จไปประทับที่ แปรกเปยะปรีวด และประสงค์ที่ผูกสัมพันธ์ไมตรีกับไทยเนื่องจาก

“พระองค์ทรงคิดเมตตาบรรดาราชญวนที่ได้รับ ทุกเวทนาจากการสงครามไม่หยุดหย่อน ทรงบัญชาให้พระ แก้วฟ้าองค์ด้วงไปเจรจาผูกสัมพันธ์ไมตรีกับสมเด็จพระเจ้า ดากสิน แต่สมเด็จพระเจ้าดากสินไม่เชื่อและให้จับคุมขัง” (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ง: 233)

ต่อมาพระองค์ด้วงขออนุญาตให้มารดา ภรรยาและบุตรเข้าไปอยู่ที่กรุง อยุธยา สมเด็จพระเจ้าดากสินเชื่อว่าซื่อตรงจริงๆ จึงปล่อยพันโท

ในสมัยธนบุรียังคงมีความขัดแย้งกับเขมร แม้ในครั้งนี้จะไม่ถึงขั้นการ สงคราม แต่ผลครั้งนี้ก็ส่งผลให้สมเด็จพระเจ้าดากสินกริ้วและได้ใช้คำข่มขู่ในพระราชสาส์น และผล ที่สุดก็ได้เมืองเขมรมาครอบครอง

ปี ค.ศ.1783 กษัตริย์ไทยได้แต่งตั้งขุนนาง 3 คนชื่อว่า แบน แกบ และกอน ให้เป็นเจ้าเมืองพระตะบองและโพธิสัตว์ เพื่อสนองความประสงค์กษัตริย์ ข้าราชการทั้งสามจึงส่งจดหมายมอบให้ข้าราชการไทยนำไปถวายพระองค์เองที่อุดงค์มีความว่า “เราทุกคนปรารถนาอยากให้

พระเจ้าสยามฝากสารมาให้กษัตริย์ประเทศเขมร เพื่อมอบเมืองพระตะบอง มหานคร และจังกัดให้เป็นของสยาม เพื่อเป็นการตอบสนองต่อกษัตริย์ไทยที่ได้เลี้ยงดูพระองค์ (องค์เอง) ในช่วงเวลาที่พระองค์อยู่ในประเทศไทย” เมื่อได้อ่านจดหมายจบแล้ว ในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวถึงความรู้สึกของพระองค์เองว่า *พระองค์เองทรงมีความคับข้องพระทัยมาก อันเนื่องมาจากเสียดายแผ่นดินที่จะต้องเสียไป* พระองค์ได้ฝากพระราชสารกลับไปไทยความว่า “เมืองทั้งสามรวมกันเป็นแผ่นดินส่วนใหญ่ของประเทศกัมพูชา ถ้าเขมรยกแผ่นดินส่วนนั้นให้พระเจ้าสยามแล้ว ประเทศกัมพูชาก็จะเหลือเพียงเสี้ยวหนึ่งน้อยนิดไม่เหมาะสมจะเป็นประเทศเลย” จากคำตอบของพระองค์เอง ในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวถึงความรู้สึกของพระเจ้าตากสินว่าทำให้พระเจ้าตากสินกริ้วโกรธเป็นอย่างยิ่งและได้ใช้คำข่มขู่ในพระราชสารฉบับสุดท้ายว่า “ถ้ากษัตริย์เขมรไม่ยอมแบ่งเมืองเหล่านั้นให้สยาม ประเทศเราทั้งสองก็จะศัตรูกัน” และจากหนังสือแบบเรียนยังได้บรรยายสภาพบ้านเมืองของกัมพูชาในขณะนั้นและยังกล่าวถึงความโลภของไทย ดังนี้

“ประเทศกัมพูชาขณะนั้น ได้สูญเสียขุนนางที่มีความสามารถและมีความซื่อสัตย์ ไม่มีกองทัพสำหรับป้องกันตนเองเพื่อต้านทานการโจมตีจากภายนอก ทางด้านเศรษฐกิจก็ตกต่ำจากการสงครามภายใน ปัจจัยทั้งหมดนี้ทำให้พระองค์ไม่อาจตอบโต้กับความโลภของสยาม เพียงขออ่อนน้อมให้พระเจ้าสยามเอาเมืองเหล่านั้นเฉพาะในช่วงที่พระเจ้าสยาม (พระเจ้าตากสิน) มีพระชนม์ชีพอยู่ เมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว เขมรขอนำเมืองเหล่านั้นคืนมาอยู่เป็นประเทศกัมพูชาเหมือนเดิม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 193)

ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ.1796 พระองค์เองได้มอบกิจการเมืองให้แก่อุปราชปก แล้วเสด็จไปที่กรุงเทพฯ เพื่อขอต่อกษัตริย์ไทยให้มอบเมืองคืน แต่กษัตริย์ไทยก็เฉยอยู่ไม่สนใจต่อคำขอ หลังจากอยู่ในประเทศไทยโดยไม่มีผลอะไร พระองค์ก็กลับประเทศในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1796 เจ็ดเดือนต่อมา พระองค์สวรรคตที่ราชธานีอุคงค์ด้วยไข้ป่า

ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ด้านการสงครามปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นอีกครั้งใน ค.ศ.1814 เมื่อไทยยกทัพเข้ามาอีกครั้ง ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1814 สยามยกทัพเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ใช่ มาจำกัดวงเหมือนคราวก่อน คือมาแย่งยึดเอาแผ่นดินเขมร โดยตรงเลย ด้วยเหตุนี้ดินแดนเขมรอีกสามจังหวัดต้องตกเป็น ของไทยคือ มลูปไพร ตนเลเปรือว และสตั้งแตง” (กระทรวง การศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 240)

การยกทัพเข้ามาครั้งนี้ จากหนังสือแบบเรียนกล่าวว่า “มาแย่งยึดเอาแผ่นดิน เขมรโดยตรง” พร้อมทั้งได้ยกคำกล่าวของ Moura ที่กล่าวถึงการเสียดินแดนครั้งนี้ว่า การสูญเสียดินแดน ดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากเจ้าเมืองเขตกำปงสวายชื่อเมิง ได้ไปกราบทูลอ้างต่อพระเจ้าสยามว่าประชา ราษฎรในเขตเหล่านั้นได้ขอให้ตนเองอยู่ภายใต้อำนาจของไทย

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย เป็นความสัมพันธ์ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ

(1) การแต่งตั้งกษัตริย์หรือผู้ปกครอง เมื่อไทยปกครองเขมรในฐานะประเทศ ราชได้มีการแต่งตั้งเจ้านายของเขมรขึ้นปกครอง แต่ในบางครั้งก็มีการแต่งตั้งพระโอรสไทยไปปกครอง นอกจากนี้ก็ยังมีแต่งตั้งขุนนางข้าราชการขึ้นเพื่อบริหารประเทศ

(2) ไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ (ให้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร) ในยามที่เขมร เกิดปัญหาภายใน ไทยจะส่งกองทัพเข้าไปช่วยให้เกิดความเรียบร้อยและในบางครั้งก็มีเจ้านายของเขมร เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

(1) การแต่งตั้งกษัตริย์หรือผู้ปกครอง

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ได้มีการยกทัพมาโจมตีเขมร โดยครั้งแรกยกมาไม่ถึงเมืองพระนครก็ถูกทัพเขมรตีสกัดจนต้องถอยทัพกลับไป ไม่นานก็ยกมาอีก ครั้งหนึ่งโดยแม่ทัพเชื้อบาสาดล้อมเมืองพระนครเป็นเวลานาน 1 ปี 5 เดือน และสามารถบุกโจมตีจน เอาชนะเขมรได้ในปี ค.ศ.1352 ในระหว่างนั้นพระลำพองราชาทรงประหารและสวรรคต ราชครูปุโรหิต นำเครื่องราชสำหรับกษัตริย์หนีไป สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ได้อภิเษกบุตรนามว่า เจ้าบาสาด ให้ขึ้นครองราชย์ที่เมืองพระนครและแต่งตั้งเจ้าเมืองคนไทยให้ปกครองเมืองต่างๆ ทางตะวันตกของเขมร

ที่ได้มาจากการยกทัพมาตีเมืองพระนคร และยังมีพระราชโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ครองราชย์ต่อๆ มา ซึ่งปรากฏพระนามดังนี้

“บุตรของพระเจ้ารามาธิบดีทั้ง 3 คือ บาสาด
บาอาด และกำบังพิสี ได้ขึ้นครองราชย์ต่อๆ กันมาที่เมือง
พระนครตั้งแต่ปี ค.ศ.1352-1357” (กระทรวงการศึกษา
ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 106)

ในสมัยสมเด็จพระรามาสมวาร (ครองราชย์ครั้งที่ 2 พ.ศ.1931-1938) ยกทัพ
ไปตีเขมรได้เป็นครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ.1393 พระบาทธรรมมาโสภณกษัตริย์เขมรสวรรคตในเวลาที่ยกทัพสยาม
ล้อมเมืองพระนคร สมเด็จพระรามาสมวารจึงอภิเษกโอรสขึ้นครองราชย์ทรงพระนามอินทราชา (พญา
แพรง) ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“พระเจ้ากรุงสยามได้อภิเษกบุตรชื่อพญาแพรงให้
ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1394 (อินทราชา) (กระทรวง
ศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 106)

ในช่วงปี ค.ศ.1475-1485 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดปัญหาภายในประเทศของ
เขมร มีการรบและการแบ่งเป็น 3 ฝ่าย พระบาทธรรมราชาซึ่งปกครองอาณาจักรทางใต้ มีราชธานีอยู่ที่
จตุมุข ได้ขอให้กษัตริย์สยามทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาตัดสินความขัดแย้งในพระราชวงศ์กัมพูชา เมื่อ
สามารถตัดสินความเข้าใจในราชวงศ์เขมรได้แล้ว ก็ปรากฏในหนังสือแบบเรียนว่า

“พระบาทธรรมราชาได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์
สยามเป็นพระมหากษัตริย์กรุงกัมพูชาในปี ค.ศ.1486
ณ ราชธานีจตุมุข” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา,
2000ค: 175)

ในปี ค.ศ.1782 เกิดการทะเลาะกันในประเทศเขมรระหว่างเจ้าฟ้าม
ออกญาจักรีเบียงและสมเด็จพระเจ้าพญาสุ สมเด็จพระเจ้าพญาสุได้จัดคนให้ไปเรียกออกญาเบนซึ่งขณะนั้นอยู่ที่
ไทยกลับประเทศ สมเด็จพระเจ้าพญาสุต้องการที่จะยกตนขึ้นเป็นใหญ่ จึงคิดกำจัดคนสำคัญ รวมทั้งออกญา

แบนด้วย แต่ออกญาแบนรู้ตัวจึงได้หลบหนีไปยังสยามพร้อมทั้งนำพระองค์เองและพระมเหสีทั้งสามไปด้วย และต่อมาพระองค์เองก็ได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์ไทย ดังที่กล่าวไว้

“ในปี ค.ศ.1794 พระองค์เองได้รับการอภิเษกจากพระเจ้าสยามที่บางกอก มีพระนามว่า สมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชรามธิบดี” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 237)

กลุ่มบุคคลที่หลบหนีเข้าไปพร้อมกับพระองค์เองก็ได้รับการอภิเษก อาทิ ออกญากระลาโหมปกไ้ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าฟ้าทะละหะ ออกญาแบนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพญาอภัยธิเบศแบน เป็นต้น หลังจากนั้นกษัตริย์ไทยทรงบัญชาให้เจ้าพญาอภัยธิเบศแบนยกทัพนำพระองค์เองเสด็จมาครองราชย์ที่เขมร

นอกจากพระองค์เองที่ได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์สยามแล้ว พระองค์จันทซึ่งเป็นบุตรของพระองค์เองก็ได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์ไทยเช่นกัน ดังที่มีปรากฏกล่าวว่า

“ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1806 พระองค์จันทที่มีพระชนม์เพียง 15 พรรษาได้อภิเษกที่กรุงบางกอก มีพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสวรรคต พระโอรสคือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดา พระองค์จันทกษัตริย์เขมรทรงจัดให้อูษาและขุนนางไปเข้าร่วมพิธีศพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้แต่งตั้งพระอนุชาของพระองค์จันทซึ่งขึ้นดังนี้

เมื่อรับการอภิเษกแล้วพระองค์จันทเสด็จกลับมาครองราชย์ที่กรุงอุดงค์ ส่วนเจ้าพญาอภัยธิเบศแบนปกครองจังหวัดพระตะบองตามเดิม แต่ต้องขึ้นตรงต่อไทย ต่อมาในปี ค.ศ.1809 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสวรรคต พระโอรสคือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดา พระองค์จันทกษัตริย์เขมรทรงจัดให้อูษาและขุนนางไปเข้าร่วมพิธีศพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้แต่งตั้งพระอนุชาของพระองค์จันทซึ่งขึ้นดังนี้

“ในปี ค.ศ.1810 กษัตริย์สยามได้แต่งตั้งพระองค์สวางและพระองค์อิมซึ่งเป็นพระอนุชาพระบาทองค์จันท

ที่ 2 เป็นอุปโยราชและอุปโยราช” (กระทรวงการศึกษา
 ยูวชนและกีฬา, 2001ก: 134)

การแต่งตั้งครั้งนี้ส่งผลให้พระองค์จันทน์ไม่พอใจเนื่องจากการแต่งตั้ง
 โดยไม่ถามความเห็นของพระบาทองค์จันทน์ที่ 2 และเกิดปัญหาหะหว่างกันในเวลาต่อมา ส่งผลให้
 พระองค์สงวน พระองค์อิมและพระองค์ด้วงหนีไปอยู่ในไทย

นอกเหนือจากการแต่งตั้งให้พระองค์สงวนเป็นอุปโยราช และแต่งตั้ง
 พระองค์อิมเป็นอุปราชในเวลาไล่เลี่ยกันนั้น เจ้าพญาอภัยธิเบศร์ถึงแก่กรรม บุตรของท่านคือออกญาวิบูล
 ราชเบนจึงได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยให้รับหน้าที่แทนบิดา ดังที่กล่าว
 ไว้ในหนังสือแบบเรียนว่า

“ส่วนทางด้านเมืองพระตะบอง อภัยธิเบศร์เบนก็ตาย
 ลงในปี ค.ศ.1809 ด้วย พระเจ้ารามที่ 2 ได้แต่งตั้งบุตรชาย
 ของขุนนางเบนชื่อว่า วิบูลราชเบน เป็นเจ้าเมืองพระ
 ตะบองแทนบิดา” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา,
 2000ค: 194)

ในช่วงของรัชกาลพระบาทองค์จันทน์ที่ 2 ไทย เขมรและญวนมีปัญหาขัดแย้ง
 โดยได้ทำสงครามเพื่อครอบครองแผ่นดินเขมร ในที่สุดก็สามารถตกลงกันได้โดยดำเนินการเจรจายุติ
 สงคราม และอภิเษกองค์ด้วงให้ขึ้นครองราชย์ ดังนี้

“มาถึงปี ค.ศ.1847 พระองค์ด้วงได้รับการอภิเษกให้
 ขึ้นครองราชย์ที่อุดงค์ โดยมีพระนามว่า พระหริรักษราม
 อิศราธิบดี” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง:
 249)

เมื่อพระองค์ด้วงเริ่มชราที่ทรงห่วงอนาคตของประเทศ พระองค์ทรงขอให้
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แต่งตั้งพระราชบุตรผู้ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่กรุงเทพฯ
 ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์และพระแก้วฟ้า เหตุการณ์ครั้งนี้มีปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนว่า

“ในปี ค.ศ.1856 ด้วยวัยของพระองค์เริ่มชราและด้วยห่วงอนาคตของประเทศชาติ พระองค์ด้วงขอให้พระเจ้าสยามแต่งตั้งพระราชบุตรองค์โตของพระองค์นามว่า องค์วดี เป็นพระมหาอุปราช และพระราชบุตรองค์ต่อมาชื่อว่า ศรีสุวดี เป็นพระแก้วฟ้า” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 250)

ทั้งนี้พระองค์ด้วงได้ทรงขอให้พระราชบุตรกลับกัมพูชาเพื่อช่วยราชการต่อไป

(2) ในฐานะที่ไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ (ให้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร)

ในสมัยอยุธยาของไทยนั้นเป็นช่วงเวลาที่เขมรมีความแตกแยกภายใน มีการแย่งชิงราชสมบัติ มีหลายครั้งที่ต้องอาศัยไทยเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาภายในประเทศ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1475-1485 เกิดการแตกแยกเป็นฝักฝ่ายและรบราฆ่าฟันไม่หยุดหย่อน ประเทศแบ่งออกเป็น 3 อาณาจักร คือ

- อาณาจักรทางทิศเหนือ มีราชธานีอยู่ที่กำปงเลียม ปกครองโดยพระบาทศรีราชา
- อาณาจักรทางทิศตะวันออก มีราชธานีอยู่ที่ศรีสอโหมร์ ปกครองโดยพระบาทศรีสุริโยทัย
- อาณาจักรทางทิศใต้ มีราชธานีอยู่ที่จตุมุข ปกครองโดยพระบาทธรรมราชา

การแตกแยกและรบราสร้าง ความทุกข์ยากต่อสังคมเขมร เช่น โจรกรรม การฆ่าฟัน ความอดอยาก เป็นต้น เขมรต้องอยู่ในช่วงแห่งความขมขื่นเป็นเวลากว่า 10 ปี จนกระทั่งพระบาทธรรมราชาได้พยายามยุติสงครามระหว่างกันนี้ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 164) ในต้นปี ค.ศ.1485 พระบาทธรรมราชามีความประสงค์จะครองราชย์แต่เพียงองค์เดียว ได้มีการติดต่อกับกษัตริย์ไทยเพื่อขอกำลังกองทัพมาช่วย กษัตริย์ไทยพร้อมช่วยตามคำขอของพระบาทธรรมราชา โดยได้ส่งกำลังทัพเข้ามาในพระราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างสมานฉันท์ระหว่างกษัตริย์เขมรทั้งสามองค์ เมื่อกองทัพไทยเข้ามาถึงกรุงจตุมุข ก็ได้ประชุมปรึกษารือกัน ในขณะที่เดียวกันเมื่อพระบาทศรีราชาทราบจึงได้ประชุมที่ปรึกษาและดำริว่าจะต้องผูกสัมพันธ์กันไว้ ดังนั้นเมื่อกองทัพเขมรไทย ยกจากจตุมุขมาถึงกำปงเลียมและล้อมทัพของพระบาทศรีราชา พระบาทศรีราชาทรงให้ขุนนางทูล

ความประสงค์ของพระองค์ที่ต้องการผูกสัมพันธ์ไมตรี กษัตริย์ไทยและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้เชิญพระบาทศรีราชาและพระบาทศรีสุริโยทัยมาประทับที่อุตงค์ เพื่อร่วมกันในการพิจารณาหยุดสงครามภายใน โดยมีกษัตริย์ไทยทำหน้าที่ประสานความเข้าใจกันในราชวงศ์เขมร ดังที่มีปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ในการเปิดการเจรจาเริ่มต้น พระธรรมราชาขอให้ กษัตริย์สยามทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาประสานความขัดแย้งใน พระราชวงศ์กัมพูชา พระเจ้าจักรพรรดิราชกษัตริย์สยามก็ทรงเห็นด้วย โดยนำพระบาทศรีราชาและพระศรีสุริโยทัยไปประทับ อยู่ที่กรุงศรีอยุธยา (ประเทศสยาม)” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 20008: 175)

ต่อจากนั้นมาประเทศกัมพูชาก็ได้พบกับสันติสุขอีกครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์ไทยเป็นพระมหากษัตริย์กรุงกัมพูชาในปี ค.ศ.1486 ราชธานีจตุมุก

นอกจากนี้ เมื่อเขมรเกิดปัญหาความขัดแย้งภายใน เจ้านายเขมรและบริวาร มักจะหลบหนีเข้าไปพึ่งไทย ดังเหตุการณ์ในช่วงปี ค.ศ.1512 พระบาทศรีสุคนธบทซึ่งประทับอยู่ที่ค่าย สตีงแสน และถูกพรรคพวกของขุนหลวงเสด็จกอนประหารชีวิต พระราชบุตรของพระองค์นาม พญาศรราชา และบริวารหนีไปพึ่งไทยกับพระจันทราชา เหตุการณ์ที่พระจันทราชาหลบหนีไปอยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์ไทย ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“พระองค์จันทที่ได้อพยพหนีไปอยู่ประเทศสยาม ระยะเวลา 8 ปีมาแล้ว ก็มีลักษณะไม่ผิดไปจากกษัตริย์เขมร องค์อื่นภายใต้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์สยาม ทำให้ได้รับความสะดวกสบายในชีวิต ทรงมีภารกิจเป็นผู้ต้องชังถวาย พระเจ้าจักรพรรดิ” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 20008: 177-179)

ส่วนพญาองเป็นบุตรบุญธรรมของกษัตริย์ไทย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้า

เมืองสุวรรณขัตโลก

แม้เมื่อสมัยธนบุรีของไทยเมื่อพม่าตีกรุงอยุธยาแตกนั้น พระองค์นันทรงถอยไปอยู่ที่ศรีจิมบุรี แล้วกลับไปพึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสิน

ค. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ในฐานะที่ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง จากกัมพูชา

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ในฐานะที่ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครองจากกัมพูชาเป็นความสัมพันธ์ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาว่า ในสมัยอยุธยา กษัตริย์อยุธยาได้รับอิทธิพลด้านการปกครองจากเขมรในเรื่องที่เกี่ยวกับลัทธิเทวราชาและพุทธราชา ดังมีเนื้อหากล่าวว่า

“ความรู้เรื่องสว่างไสวแห่งอาณาจักรพระนคร ทำให้กษัตริย์อยุธยาถือเป็นแบบอย่างอันวิเศษวิศาลที่พระองค์ผู้เป็นพระมหากษัตริย์จะต้องมี ด้วยเหตุนี้ทรงถือเอาลักษณะบางอย่างแห่งอาณาจักรพระนครตั้งแต่โบราณมาใช้ในการปกครองนครของพระองค์ พร้อมกับทำให้อำนาจของกษัตริย์ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเลือกเอาปรัชญาฮินดูที่เกี่ยวกับลัทธิเทวราชาและพุทธราชาเหมือนกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยพระนครปฏิบัติอยู่มาใช้” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172-173)

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและเวียดนาม

ความสัมพันธ์ไทย กัมพูชาและเวียดนาม เป็นความสัมพันธ์ที่ไทยและเวียดนามต้องการที่จะมีอำนาจเหนือกัมพูชา ฝ่ายกัมพูชานั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายใน ฝ่ายหนึ่งจะขอพึ่งไทย อีกฝ่ายหนึ่งก็จะขอพึ่งญวน

เหตุการณ์ส่วนใหญ่ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อไทยเห็นว่าญวนได้แผ่นดินของเขมรไปจำนวนมาก รูปแบบของความสัมพันธ์ของทั้งสามประเทศจึงเกิดขึ้นดังนี้

“ในช่วงแรกอิทธิพลของญวนแข็งแกร่งกว่าอิทธิพลของสยาม เนื่องจากกษัตริย์ราชวงศ์ต๋องได้รับการยอมรับจากกษัตริย์ญวนให้ขึ้นครองราชย์ที่กรุงอุดงค์มีชัย และได้ยกดินแดนให้ญวนสองจังหวัด เป็นเหตุให้กัมพูชากรอมทั้งหมดตกอยู่ในการปกครองของราชอาณาจักรญวน” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 231)

ฝ่ายไทยซึ่งได้ปกครองเขมรในฐานะประเทศราชมานานจึงได้ดำเนินการดังนี้

“สยามซึ่งจัดว่าประเทศเขมรเป็นประเทศราชของตนมานานแล้ว ก็หาวิธีการต่อต้านจากการรุกรานของญวน ดังนั้นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างญวนกับสยามก็เกิดขึ้นเพื่อปกครองประเทศเขมร” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 231)

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระองค์ทรงยกทัพมาตีเขมร ฝ่ายเขมรเมื่อเห็นวังกองทัพของตนอ่อนแอกว่ากองทัพไทย กษัตริย์เขมรทรงนำราชวงศ์หลวงศัลลหะหนีไปประเทศญวน โดยที่กองทัพทั้งสองยังคงสู้รบกัน โดยฝ่ายเขมรได้รับความช่วยเหลือจากกองทัพญวน ซึ่งในหนังสือแบบเรียนได้กล่าวอ้างถึงเอกสารญวนที่กล่าวไว้ว่า

“ในปี 1772 เดือน 6 กษัตริย์เงวียงได้บัญชาแม่ทัพชื่อเงวียง กิว คาม (Nguyen Cuu Dam) ให้ยกทัพเรือไปตีสยามที่พนมเปญ ทัพสยามถอยออกไปที่เปียม ส่วนองคินหลบหนีไปที่กำปอด” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 233)

เมื่อกองทัพของไทยถอยออกไปหมดแล้ว นักองคินเสด็จกลับมาครองราชย์ ฝ่ายญวนก็ส่งขุนนางชั้นสูงคนหนึ่งมาดูแล

ในปี ค.ศ.1784 เมื่อเกิดกบฏเตี้ย เสิน ขึ้นในประเทศญวน ญวนได้ขอกำลังเขมรให้ไปช่วยตีพวกเตี้ย เสิน แต่ปรากฏว่าแพ้กุ่มนี้ กษัตริย์ญวน เงวียน ฤก อัน ก็หนีไปพึ่งไทย กษัตริย์ไทยให้ยกทัพ 20,000 คน และสำเภา 300 มารบแต่ก็ยังแพ้พวกเตี้ย เสิน จนในที่สุดต้องขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส

ในเหตุการณ์การกำจัดกบฏเตี้ย เลิน ได้มีปรากฏในหนังสือแบบเรียนถึงสมัยเจ้าฟ้าปก กษัตริย์เขมร ถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ว่า

“ในปี ค.ศ.1800 โดยรับบัญชาจากกษัตริย์สยาม เจ้าฟ้าปกได้ส่งทัพไปช่วยเวียน ฤก อัญ เพื่อกำจัดพวกเตี้ย เลิน ทหารคนใดไม่ยอมรบจะถูกประหารชีวิตหมด เป็นเหตุให้ประชากรราษฎรเขมรได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 239)

การเขมรไปช่วยญวนรบครั้งนี้ เป็นเพราะได้รับคำสั่งจากทางไทย ในที่สุดเมื่อได้รับชัยชนะเหนือพวกเตี้ย เลิน เวียน ฤก อัญ ขึ้นครองราชย์ ก็ได้มอบปืนใหญ่ 2 กระบอกที่ขีตมาได้ เมื่อคราวทำสงครามกับพระองค์น (พระรามราชา) ให้แก่เขมรที่ช่วยรบ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ไม่พอพระทัยในการกระทำของพระองค์จันทที่หันไปเป็นมิตรกับญวน จึงส่งกองทัพเข้ามาในประเทศเขมร 3 ทาง กองทัพผสมเขมร-ญวนจึงรบกับทัพไทย ในที่สุดไทยและญวนทำความเข้าใจกัน พระองค์จันทซึ่งถอยไปประทับที่เต็ง โจว (Tân Châu) ได้กลับมารองราชย์ที่เขมรดังเดิมโดยกษัตริย์ยาพองทรงบัญชาให้เล วันเยียด (Lê Van Duyét) เป็นผู้นำพระองค์จันทกลับมา ผลจากเหตุการณ์ครั้งนี้ หนังสือแบบเรียนของกัมพูชาได้กล่าวโดยอ้างเอกสารหลักฐานทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายเขมรที่กล่าวสอดคล้องกันว่า

“เอกสารของสยามก็ตามเอกสารฝ่ายเขมรก็ตามได้กล่าวสอดคล้องกันว่า ถึงแม้ว่าพระองค์จะสนิทสนมกับญวนมากกว่าก็ตาม แต่พระองค์จันทก็ได้้นำเครื่องบรรณาการมาถวายกษัตริย์สยาม ในฐานะที่เป็นประเทศราช” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 240)

ดังนั้น จากเหตุการณ์ครั้งนี้จะเห็นได้ว่า เขมรจำต้องสวามิภักดิ์ต่อทั้งฝ่ายไทยและเวียดนาม

ในปี ค.ศ.1832 ไทยยกทัพมาตีเขมร ในที่สุดเขมรก็แตกทัพ พระอุทัยราชาหลบหนีไปที่ญวน ทัพไทยที่มีพญาบดินเดชาเป็นแม่ทัพได้ยกไปต่อสู้กับญวนที่มีวุดจรุก เมื่อได้ชัยชนะแล้วก็ได้เคลื่อนต่อไปถึงลวงโห แต่ต้องพ่ายแพ้ในการต่อสู้ทางเรือต่อกองทัพญวน ไทยจึงต้องถอยทัพกลับไป ญวนจึงนำพระอุทัยราชากลับมาครองราชย์ที่พนมเปญ

ในรัชสมัยของพระหริรักษ์รามอิศราธิบติ (นักร้องคี่ดวง) ได้มีการสู้รบกันระหว่างญวนกับชาวบ้านเขมรซึ่งร่วมกับไทย การต่อสู้ครั้งนี้ญวนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ต่อมาฝ่ายไทยได้ยกทัพเรือลงมาที่กำปอด ในที่สุดฝ่ายไทยก็ถอนทัพกลับ แต่ทัพไทยที่เหลืออยู่ที่ประเทศเขมรและทัพญวนที่อยู่ทางตอนใต้ยังต่อสู้กันอยู่ถึงปี ค.ศ.1845 กษัตริย์เวียดนามได้บัญชาให้ยกทัพใหญ่ไปตีทัพไทย ตีได้พนมเปญ และยกเลยไปล้อมเมืองอุดงค์ ทางฝ่ายเขมร-ไทยขอเจรจาสันติภาพ แต่ญวนไม่ยอม แต่ไม่นานญวนก็กลับขอเจรจาด้วยและร่วมกันปกครองเขมร ดังนี้

“การเจรจาดำเนินกันที่สมรภูมิโพธิ์สามต้น ญวนและสยามว่าจะทำนุบำรุงประเทศเขมรเหมือนกับกษัตริย์เขมร และต้องอภิเษกองค์คี่ดวงขึ้นครองราชย์เป็นตัวแทนของทั้งสองประเทศ สยามรื้อค่ายญวน ญวนรื้อค่ายสยาม สยามได้ปล่อยแม่ทัพและทหารญวนที่เป็นเชลย ส่วนญวนต้องปล่อยเจ้านายชายหญิงของเขมรกลับคืน”
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 249)

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศส

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศสมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศสเริ่มต้นในรัชกาลพระองค์คี่ดวง (ค.ศ.1840-1859) โดยมีสาเหตุสำคัญเนื่องจาก

“พระองค์มีพระทัยเสียดายอย่างมากที่ทรงทราบว่าแผ่นดินเขมรจำนวนมากได้เสียไปให้แก่สยามและญวน แต่ด้วยเหตุที่ประเทศเขมรอยู่ในสภาพเศรษฐกิจอ่อนแอและแตกเป็นเสี่ยงด้วยสงครามภายใน พระองค์จึงไม่อาจรวบรวมกำลังเพื่อแย่งเอาดินแดนกลับคืนมาได้ อีกประการหนึ่งเพื่อเป็นการปลดปล่อยประเทศให้พ้น

จากการแบ่งแยกของญวนและสยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชน และกีฬา, 2000ค: 197)

ดังนั้นจึงมีเพียงวิธีการเดียวคือพึ่งมหาอำนาจยุโรปประเทศใดประเทศหนึ่ง เพื่อปราบปรามประเทศทั้งสองให้พ้นจากแผ่นดิน พระองค์ด้วงได้รับคำแนะนำจากนักบวชฝรั่งเศสให้ทำสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าโนเลียงที่ 3 จักรพรรดิฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้พระองค์ด้วงได้ลอบส่งข้าราชการเขมรคนหนึ่งที่น่าเชื่อถือศาสนาคาทอลิกให้ไปที่ลียงโปร เพื่อนำสารลิขิตของพระองค์เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสโดยบาทหลวงมิส (Miche) นำไปถวายพระเจ้าโนเลียงที่ 3 โดยผ่านกงสุลฝรั่งเศสที่ประจำอยู่ ณ ที่นั่น พร้อมกันนั้นพระองค์ด้วงทรงฝากเครื่องบรรณาการถวายกษัตริย์ฝรั่งเศส ได้แก่ งาม้าง นอแรด รงค์ น้ำตาล และพริกไทย เป็นต้น ท่านกงสุลฝรั่งเศสได้สัญญาว่าจะนำสารลิขิตและบรรณาการไปกรุงปารีส (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 249) ดังนั้นในปี ค.ศ.1855 ท่านราชทูต de Montigny ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้มาปฏิบัติงานในอินโดจีนและประเทศจีนหลายครั้ง ได้รับบัญชาจากพระเจ้าโนเลียงที่ 3 ให้ทำสนธิสัญญามิตรภาพและการค้ากับเขมร แต่สนธิสัญญานี้ไม่ได้รับความสำเร็จเนื่องจาก

“เพียงแต่นายเดอมองตีญีมาถึงกำปอดเท่านั้น สยามก็ทราบเรื่องทันทีและต่อต้านอย่างรุนแรง สยามได้ข่มขู่พระบาทองค์ด้วงว่า ถ้าพระองค์ทำสนธิสัญญาสัมพันธภาพกับฝรั่งเศสโดยมีนายเดอมองตีญี (M.de Montigny) เป็นตัวแทนนั้น สยามจะยกทัพมาดขยี้เขมรอย่างแน่นอน และยังไม่ยอมพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์ถวายพระองค์ด้วง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 199-200)

จากเนื้อหาดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของไทยที่มีต่อกัมพูชา เมื่อกัมพูชามีความประสงค์ที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธภาพกับฝรั่งเศส ถึงกับกล่าวว่า ไทย “ต่อต้านอย่างรุนแรง” และ “ข่มขู่” ที่จะยกทัพมาทำลายเขมร แต่ในที่สุดแล้วก็ไม่ได้ทำสนธิสัญญาเนื่องจาก

“ท่านเดอมองตีญีไม่ได้ไปพบพระองค์ด้วง เพียงแต่บัญชาให้บรรพชิต Hertrest ที่ประจำอยู่ที่กำปอดไปเฝ้าพระองค์ ด้วยไม่ทรงพอพระทัยในอากัปกิริยาของท่านมองตีญี และเกรงจะมีการก่อความทุกข์จากฝ่ายสยามด้วย พระองค์ด้วงก็ละทิ้งความมุ่งหมายในการขอ

การป้องกันจากประเทศฝรั่งเศส” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 249-250)

หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ ในหนังสือแบบเรียนกัมพูชากล่าวถึงความรู้สึกรักของไทยต่อความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันเมื่อกัมพูชาเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนี้

“สนธิสัญญาลงวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ.1863 ซึ่งกล่าวถึงการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสเหนือประเทศกัมพูชา ทำให้สยามในฐานะที่เป็นคู่แข่งกับฝรั่งเศสได้ต่อต้านอย่างรุนแรง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 166)

ในที่สุดฝรั่งเศสก็ได้ดำเนินการในการราชาภิเษกพระบาทนโรดมขึ้นครองราชย์
ดังนี้

“ในต้นปี ค.ศ.1864 ฝรั่งเศสได้ใช้การทูตและการทหารบังคับให้บางกอกส่งตรา พระขรรค์ และมกุฎราช สำหรับพิธีราชาภิเษกพระบาทนโรดมเป็นพระมหากษัตริย์ตามแบบแผน ณ ราชธานีอุดงค์ เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ.1864” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 200)

จนมาถึงปี ค.ศ.1867 ฝรั่งเศสได้ตกลงร่วมกันกับไทยในปัญหาเขมร ที่เคยมีความขัดแย้งกันมาแต่ก่อน โดยฝรั่งเศสต้องการให้ไทยมอบการปกครองดูแลเขมรให้แก่ฝรั่งเศส ในที่สุดจึงได้ทำสนธิสัญญาระหว่างกัน ดังนี้

“สนธิสัญญาวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ.1867 มีความหมายว่าฝรั่งเศสตกลงมอบจังหวัดพระตะบองและเสียมเรียบให้แก่สยาม ส่วนสยามก็ยอมรับรองสิทธิของฝรั่งเศสในการใช้ระบบอาณานิคมปกครองเหนือกัมพูชา” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 20008: 200-201)

หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้แล้ว ก็ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ฝรั่งเศส ในเรื่อง ดินแดนเขมร ในปี ค.ศ.1904 ดังนี้

“ในส่วนแผ่นดินที่เสียไปให้แก่สยามนั้น เป็นที่ทราบกันว่าในปี ค.ศ.1904 ไม่กี่เดือนหลังจากที่พระบาทศรีสุวัถ์ขึ้นครองราชย์ ประเทศสยามได้มอบดินแดนให้ฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้มอบเมือง ตราด เกาะกง มลูปูร และต็อนเลปิวให้แก่พระองค์” (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 209)

และยังมีสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องดินแดนของเขมรอีกครั้งใน ปี ค.ศ.1907 ดังนี้

“ตามสนธิสัญญาวันที่ 23 เดือนมิถุนายน ค.ศ.1907 รัฐบาล สยามได้มอบดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส คือเมืองพระตะบอง เสียมเรียบ และศรีโสภณ แต่ฝรั่งเศสต้องมอบด่านซ่าย (Dan-Sai) และตราดคืน ให้แก่สยาม เมืองทั้งสามข้างต้นฝรั่งเศสมอบคืนให้เขมร” (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 210)

ภาพที่ 6-2 แผ่นดินเขมรที่สยามมอบให้ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1907

(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 209)

เหตุการณ์ครั้งนี้ นับเป็นความสำเร็จประการหนึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของฝรั่งเศสในประเทศกัมพูชา ซึ่งได้มีข้อความจารึกไว้เป็นที่ระลึกอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดพนมโศกเพ็ญ

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชาเป็นความสัมพันธ์ด้านการสงคราม โดยเฉพาะสงครามที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1569 ราชธานีอยุธยาถูกกองทัพพม่าเข้ามาบุกทำลายและจับเชลยศึกสยามนับเป็นจำนวนพันกลับไปยังประเทศพม่า” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

แต่ภายหลังจากอยุธยาได้รับการก่อสร้างขึ้นใหม่ มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร และสามารถทำสงครามกับเขมรและพม่าได้พร้อมกันในคราวเดียว

จากหนังสือแบบเรียนยังกล่าวอีกว่า

“อยุธยาและพม่าเคยทำสงครามต่อกันหลายครั้งนับศตวรรษมาแล้ว แต่อาณาจักรทั้งสองก็ไม่เคยมีฝ่ายใดได้รับชัยชนะเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 173)

ในปี ค.ศ.1767 อาโลงพยา (Alaungpaya) ได้ยกทัพมาตีอยุธยา fy'ouh

“ใน ปีค.ศ.1767 กษัตริย์พม่านามว่า อาโลงพยา (Alaungpaya) ได้ยกทัพตีราชธานีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ทรงจับเอาพระเจ้าดอคมะเดื่อไปได้ ส่วนพระราชบุตรนามจุลเสียดีสั่ง ยกทัพออกรบพ่ายทัพพม่า ทรงหลบหนีไปที่ประเทศเขมร ต่อมาก็ที่วงคตที่นั่น” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 233)

การโจมตีในครั้งนี้ ส่งผลให้ราชธานีอยุธยาถูกทำลายลง ประชาชนนับพันถูกเกณฑ์ไปยังประเทศพม่า เกิดข้าวยากหมากแพงและมีโจรกรรมชุกชุมไปทั่วแผ่นดิน เหตุการณ์ครั้งนี้ได้รับการแก้ไข โดยบุคคลที่หนังสือแบบเรียนของกัมพูชาเรียกว่า “วีรชนชื่อ ดากลิน” ซึ่งสามารถรวบรวมอาณาจักรขึ้นใหม่และขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาว่า

“ถือโอกาสที่บ้านเมืองกำลังเกิดจลาจล จีนคนหนึ่งมีแม่เป็นสยาม และพ่อคือจีนไหซอง ชื่อพญาตาก ได้เกณฑ์ทัพตีพม่าให้หนีกลับไปแล้วตั้งตัวเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา มีพระนามว่าพระเจ้าตากสิน” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 233)

จากเนื้อหาข้างต้นกล่าวว่าพระเจ้าตากสินตั้งตัวเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา แต่ในขณะที่เดียวกันจากแบบเรียนสังคมศึกษาเกรด 9 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) กล่าวว่า

“...ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์และก่อสร้างราชธานีใหม่ที่ธนบุรี” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 173-174)

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและพม่า

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาปรากฏเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและพม่าในสมัยอยุธยา ความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีลักษณะ 2 แบบคือ

ความสัมพันธ์แบบที่ 1 เมื่อใดที่ไทยมีสงครามกับพม่าหรือในช่วงเวลาที่อ่อนแอจากการโจมตีของพม่า กัมพูชาจะยกทัพเข้าตีเมืองชายแดนที่อยู่ติดกัมพูชาหรือยกเข้ามาถึงอยุธยา ดังเหตุการณ์ในปี ค.ศ.1564 กษัตริย์พม่านาม บายิโฌง ยกทัพมาตีราชธานีอยุธยา พระจันทราชา กษัตริย์เขมรก็ได้ยกทัพเข้าตีเอาเมืองทางตะวันตกของกัมพูชา ดังมีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

“ตั้งแต่ปี ค.ศ.1556 ที่พมามีกษัตริย์องค์หนึ่งนามบายิโฌง (Bayim Naung) ได้ยกทัพมาตีสยาม แล้วแย่งราชธานีอยุธยาได้ในปี ค.ศ.1564 พวกสยามได้ลุกขึ้นต่อสู้กับพม่าเช่นกัน แต่ถูกปราบปรามราบคาบและถูกจับเป็นเชลยจำนวนมาก ถือโอกาสที่สยามอ่อนแอลงนี้ พระจันทราชาทรงยกทัพเข้าตีสยามในปี ค.ศ.1557 ตีเมือง

จันทบุรีและเมืองอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิด” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 146)

หลังจากพระจันทราชาสวรรคต พระบาทบรมราชาที่ 4 พระราชบุตรขึ้นครองราชย์ และทรงดำเนินภารกิจต่อจากพระบิดาคือ การตีเอาอาณาเขตทางตะวันตกกลับคืนมา โดยในรัชกาลพระมหาธรรมราชาแห่งอยุธยา ในเวลาที่มีศึกกับพม่า พระบาทบรมราชาที่ 4 ได้ยกทัพมาตีถึงอยุธยา เหตุการณ์ในครั้งนี้ในหนังสือแบบเรียนอ้างหลักฐานทั้งจากฝ่ายไทยและฝ่ายเขมรว่า

“เอกสารสยามได้ให้ข้อมูลว่า ในรัชกาลพระมหาธรรมราชา พ.ศ.2112 (ค.ศ.1568) เป็นเวลาที่กรุงศรีอยุธยาสูญเสียเพราะพม่าตีเขมรได้ตีซ้ำ เนื่องจากเวลานั้นพม่าเกณฑ์เอาคนไปเป็นจำนวนมาก ประเทศก็อ่อนแอไม่มีกำลังเหมือนก่อน พระบรมราชาษัตริย์กรุงกัมพูชายกกองทัพพลประมาณ 20,000 คนเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ยกมาถึงชานกรุง แต่พลในกองทัพเขมรเมื่อเห็นไทยยิงแม่ทัพหน้าเขมรตายแล้ว กองทัพเขมรก็ยกทัพกลับเกณฑ์คนตามรายทางจำนวนมากไปเป็นเชลย ส่วนราชพงศาวดารเขมรอ้างว่า ทัพเขมรได้เข้าตีกรุงอยุธยาแต่เข้าไม่ได้ก็ถอยกลับ เกณฑ์เอาคนสยามที่มีวิชาความรู้จากสยามมาจำนวนมาก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 149)

เมื่อได้ยกเอาเอกสารหลักฐานทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายเขมรมากล่าว ในตอนท้ายหนังสือแบบเรียนได้ให้ข้อสรุปว่า แม้ว่ามีความไม่ตรงกันบ้างก็ตาม แต่เห็นว่าทั้งข้อความทางสยามและทางเขมรก็กล่าวสอดคล้องกันในเหตุการณ์สำคัญนี้

ในเวลาที่ไม่ห่างจากครั้งก่อนคือใน พ.ศ.1569 พม่าได้ยกทัพเข้าตีสยามอีกครั้งและในครั้งนี้ก็เช่นกันที่เขมรถือโอกาสยกเข้ามาตีได้นครราชสีมาและให้เขมรปกครองดูแลเมืองนี้ ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1569 กษัตริย์พม่านาม **บายิโณง** ยกทัพเข้าตีสยามได้ราชธานีอยุธยาอีกครั้งและให้สยามเป็นเมืองขึ้นนานถึง 15 ปี ผนวโอกาสที่เกิดความวุ่นวาย ในปี ค.ศ.1570 ในช่วงที่พระบาทบรมราชา

ไปประทับที่บริเวณองโกร์ที่กำแพงกระสัง เขมรได้ยกทัพตีได้เมือง นครราชสีมา และให้ขุนนางเขมรปกครองดูแลที่นั่น” (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 149)

เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชและสมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปช่วยพม่าตี เวียงจันทน์ ในพ.ศ.2118 (ค.ศ.1574) กัมพูชายกทัพมาตีอยุธยา ในเหตุการณ์ครั้งนี้ หนังสือแบบเรียนได้ กล่าวโดยอ้างหลักฐานเอกสารไทยว่า

“ในปี พ.ศ.2118 (ค.ศ.1574) ขณะที่สมเด็จพระมหา ธรรมราชา และสมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปช่วยพระเจ้าหง สาวดีตีเวียงจันทน์ พระเจ้ากรุงกัมพูชายกทัพทางน้ำมาตี อยุธยาอีกครั้ง แต่บังเอิญกองทัพไทยกลับมาพอดี เนื่องจาก สมเด็จพระนเรศวรประชวรไข้จับสั่น เสด็จกลับมาทันกองทัพ เขมรพอดี ไทยตีกองทัพเขมรให้ถอยไปอีกครั้งหนึ่ง” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 149-150)

ในเอกสารไทยที่อ้างนั้น ไม่ปรากฏว่าเขมรตีได้เมืองใดไปบ้างหรือไม่ ในขณะที่เอกสารทางเขมรได้กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

“ในส่วนสงครามเขมร-สยามในคราวนี้ (ค.ศ.1574) ราช พงสาวดารเขมรกล่าวว่า เขมรสืบทราบกษัตริย์สยามมัวยุ่ง ทำสงครามกับลาว (ช่วยพม่าโดยถูกบังคับ) จึงลู่กัไว้ให้รักษา นคร ก็ยกทัพไปตีสยามอีก ทัพเขมรจินนำโดยเจ้าพญาจินจัน ดุก ใช้กลอุบายคือตีเมืองเล็กๆ จากจันทบุรีถึงธนบุรีเพื่อให้ กษัตริย์สยามออกไปช่วย แล้วเข้าตีกรุงอยุธยา ด้วยเหตุนี้ อาณาเขตทางตะวันตกทั้งหมด จากนครราชสีมาลงมาถึง จันทบุรี ได้ถูกกองทัพเขมรปลดปล่อยได้ทั้งหมด” (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 149-150)

จากเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นการยกทัพของเขมรเพื่อเข้าไปตีปลดปล่อยอาณาเขตทางตะวันตกของเขมร ในที่สุดเนื่องจากถูกพม่าและเขมรกดดันอย่างหนัก กษัตริย์สยามยอมทำสนธิสัญญาผูกสัมพันธ์ไมตรีกับเขมรในปี ค.ศ.1574 และได้ถวายเมืองนครราชสีมา ปัตติมาปุรี จันทบุรี ให้แก่พระมหากษัตริย์เขมร

ในปี ค.ศ.1585 กษัตริย์พม่ายกทัพเข้าตีอยุธยา เอกสารไทยกล่าวว่า “นักพระสัตถาเชื่อว่ากรุงอยุธยาคงจะสูญเสียให้แก่พม่าเหมือนคราวก่อน จึงทรงตัดสัมพันธ์ไมตรีแล้วยกทัพเข้าตีปัตติมาปุรี” ตรงนี้เอกสารเขมรว่า “ทัพเขมรตีได้ปัตติมาปุรี นครราชและนครนายก เมื่อสยามยกทัพออกมา เขมรก็ถอยออกไปก่อน และเมื่อทราบข่าวสมเด็จพระเอกทัศประหาร พระสัตถาก็ยกทัพกลับค่ายลงแวง”

ความสัมพันธ์แบบที่ 2 เมื่อเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า กัมพูชานำทัพไปช่วยไทยรบกับพม่า เหตุการณ์ในรูปแบบนี้ปรากฏในช่วงปลายอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ ในปี ค.ศ.1580 ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ 1 แห่งกัมพูชา ทรงบัญชาให้พระบาทศรีสุริโยพรรณนำทัพไปช่วยไทยรบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ ดังที่ปรากฏเนื้อหาจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับ 11 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5) ว่า

“ในปี ค.ศ.1580 พม่าได้เข้าโจมตีประเทศสยามอย่างรุนแรง เวลานั้นกษัตริย์สยามได้มีพระราชสาส์นขอกำลังจากกษัตริย์เขมรพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ 1 พระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ 1 ก็บัญชาให้พระบาทศรีสุริโยพรรณนำทัพไปช่วยสยามจนได้รับชัยชนะเหนือทัพพม่าและขับไล่กองทัพพม่าออกจากดินแดนสยามด้วย” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 185)

การช่วยรบในครั้งนี้ในเนื้อหาจากหนังสือแบบเรียนได้กล่าวสรุปไว้ในตอนท้ายในทำนองที่ว่าไทยไม่เห็นคุณค่าความดีของเขมรที่ได้ยกทัพมาช่วยเหลือหลายครั้ง ดังนี้

“หลังจากได้รับชัยชนะเหนือพม่าแล้ว สยามไม่รู้จักรับบุญคุณเขมร ได้ยกทัพมาตีเขมรเป็นหลายครั้งหลายครา” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 185)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยเจ้าฟ้าปก กษัตริย์เขมรได้ยกทัพช่วยไทยรบพม่าในปี ค.ศ.1798 จนได้รับชัยชนะ ดังปรากฏความดังนี้

“ในปี ค.ศ.1798 สยามรบกับพม่า เจ้าฟ้าปกได้เกณฑ์ทัพไปช่วยรบชนะพม่า จับได้เชลยจำนวนมากนำกลับประเทศเขมร ให้ไปตั้งอยู่ที่โพลินในเมืองพระตะบอง” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 238)

ตอนที่ 2 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านเศรษฐกิจ

จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชามีเนื้อหาด้านเศรษฐกิจของไทยปรากฏจำนวนน้อย ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงปี พ.ศ.2530-2535 ทั้งนี้มีเนื้อหาทางเศรษฐกิจอยู่ในบทเรียนเรื่องสังคมเศรษฐกิจประเทศไทย ศตวรรษที่ 20 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (เกรด 12)

1. สภาพเศรษฐกิจของไทย

ในสมัยโบราณประเทศไทยเป็นประเทศเล็กๆ ที่สภาพเศรษฐกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกสิกรรม ประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่ในระดับต่ำ ดังที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“ชนชาติสยามส่วนมากเป็นกสิกร มีชีวิตอยู่โดยพึ่งพาอาชีพกสิกรรม”
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

“ประชาชนส่วนมากเป็นกสิกร มีวิถีความเป็นอยู่ในระดับต่ำ”
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 166)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6-3 กสิกรรมในประเทศไทย
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 168)

สภาพเศรษฐกิจในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่อ่อนแอ และมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ซึ่งปรากฏข้อมูลในหนังสือแบบเรียนว่า

“ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และที่ 2 ประเทศไทยเป็นประเทศอ่อนแอ โดยมีความหนาแน่นประชากรน้อยไม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้สูง ในปี ค.ศ.1947 ประชาชนไทยมีจำนวน 17.4 ล้านคน แต่ในปี ค.ศ.1991 อัตราประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 57 ล้านคน การเพิ่มของประชากรทำให้เศรษฐกิจประเทศไทยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001 ค: 167)

จากข้อมูลข้างต้นนั้นทำให้เห็นว่าการเพิ่มจำนวนประชากรของประเทศมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ รายได้ต่อหัวต่อคนต่อปีของประชากรในประเทศมีข้อมูลที่ได้อ้างอิงและกล่าวว่าต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย แต่อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น และมีข้อมูลอ้างอิงไว้ในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“รายได้ของประชาชนแต่ละคนที่หาได้ในหนึ่งปี จำนวน 872.7 ดอลลาร์สหรัฐ ยังต่ำถ้าเปรียบเทียบกับรายได้ประชาชนของมาเลเซีย จำนวน 1,744.4 ดอลลาร์ต่อคนต่อปี แต่รายได้นี้จะเพิ่มขึ้นอีกเมื่อเปรียบเทียบกับการเพิ่มทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน คือ เพิ่ม 6% ในปี ค.ศ.1987 และ 10% ในปี ค.ศ.1988” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 167-168)

2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติ การค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยและทางภาคอีสานของประเทศไทยทำให้ช่วยผ่อนคลายนโยบายพลังงานได้ 5% ในการใช้พลังงานในการอุตสาหกรรม ซึ่งมีการเพิ่มของพลังงานถ่านหิน ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1980 พลังงานถ่านหินเพิ่มจาก 1,000,000 ตัน เป็น 5,000,000 ตัน ในปี ค.ศ.1987 ประเทศไทยได้ค้นพบแหล่งพลังงานสำรองจำนวนมาก” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 168)

3. หัตถกรรม อุตสาหกรรมของไทย

ในด้านอุตสาหกรรม ไม่นานมานี้ประเทศไทยพยายามที่จะพัฒนาเพื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่อิงแรงงานราคาถูกและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ซึ่งจากข้อมูลในหนังสือแบบเรียนทำให้ทราบว่า

“ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เศรษฐกิจเจริญมากในบรรดาประเทศอื่นๆ ในเอเชียอาคเนย์ ผลิตผลอุตสาหกรรมในปี ค.ศ.1987 มี 24.1% ในบรรดาผลิตผลเศรษฐกิจทั้งหมดของประเทศ เนื่องจากประเทศนี้ถูกจัดเป็นประเทศอุตสาหกรรมประเทศหนึ่งในทวีปเอเชีย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 167-168)

ในการก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นจะต้องมีแหล่งอุตสาหกรรมขึ้นมาพร้อมกับมีท่าเรือน้ำลึกเพื่อการติดต่อค้าขายกับประเทศต่างๆ ซึ่งหนังสือแบบเรียนกล่าวถึงแหล่งอุตสาหกรรมไว้ดังนี้

“การดำเนินการในต้นเดือนมีนาคม ปี ค.ศ.1989 ได้ทำให้เกิดท่าเรือน้ำลึกแห่งหนึ่งทางด้านทะเลอันดามัน เพื่อเปลี่ยนพื้นที่แห่งนั้นเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่ 2 และเพื่อเปิดประเทศไปสู่เศรษฐกิจทางมหาสมุทรอินเดีย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 169)

4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจของไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงประกอบอาชีพทางด้านกรกสิกรรมและส่งผลผลิตทางการเกษตร อาทิเช่น ข้าว อ้อย ข้าวโพด ยางพารา เป็นต้น ออกไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลสถิติการส่งออกสินค้าทางการเกษตรของไทยในปีต่างๆ ดังนี้

“ในทศวรรษปี 50 ไทยส่งข้าวออกปีหนึ่งๆ 1.5 ล้านตัน มาถึงปี ค.ศ. 1984 ส่งออกข้าว 4.5 ล้านตัน ไม่แต่เท่านั้นไทยส่งออกยางพาราในปี ค.ศ. 1959 จำนวน 145,000 ตัน และในปี ค.ศ.1988 ส่งออกได้ 9,000,000 ตัน นอกจากนั้นไทยส่งออกผลิตผลด้านอื่นๆ เช่น ข้าวโพด 3,000,000 ตัน และส่งออกแป้งมันสำปะหลัง อ้อย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001 ค: 168)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวจำนวนมากถึงขั้นที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวมากที่สุดของทวีปเอเชีย

นอกจากนี้เพื่อความสะดวกในการติดต่อการค้ากับประเทศทางยุโรป โดยไม่ต้องผ่านทางท่าเรือของสิงคโปร์และเพื่อเปิดประเทศไปสู่เศรษฐกิจทางมหาสมุทรอินเดีย ดังนั้นในปี ค.ศ.1989 จึงมีการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกด้านทะเลอันดามันขึ้น

ภาพประกอบที่ปรากฏภาพนี้เป็นภาพที่แสดงให้เห็นสภาพตลาดในประเทศไทย

ภาพที่ 6-4 ตลาดในประเทศไทย

(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับชาติต่างๆ

ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ ได้แก่ ประเทศพม่า ลาว สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น แต่ไม่ปรากฏความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาเลย

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ มีข้อมูลการเดินทางไปเยือนและมีความตกลงร่วมกันทางเศรษฐกิจ ดังนี้

“พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เดินทางไปเยือนประเทศเมียนมาร์ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1988 ในสมัยนายกรัฐมนตรีเปรม⁸ เพื่อให้ประเทศเมียนมาร์สร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำร่วมกัน อีกประการหนึ่งไทยได้ขอซื้อไม้และร่วมลงทุนกับรัฐบาลเมียนมาร์” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 166)

⁸ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ผู้แปล)

สำหรับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศลาว พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศลาวเช่นเดียวกับประเทศเมียนมาร์ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยไม่พูดถึงความขัดแย้งทางด้านพรมแดนระหว่างไทย-ลาว แต่อย่างใด ซึ่งมีข้อมูลการเดินทางไปเยือนประเทศลาวในหนังสือแบบเรียน ดังนี้

“ในวันที่ 24-25 เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1988 พลเอกเปรมได้เดินทางไปเยือนประเทศลาว ต่อมาในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1988 พลเอกชวลิตได้นำคณะตัวแทนจากทุกกระทรวงไปสร้างความสัมพันธ์กับประเทศลาวอีกครั้งหนึ่ง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 167)

ในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1985 (พ.ศ.2528) มีปัญหาในการทำการค้าระหว่างกันเนื่องจาก

“ในปี ค.ศ.1985 สหรัฐอเมริกามีโครงการป้องกันสินค้าภายในประเทศ โดยการงดซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้าของไทยที่หลังไหลเข้าไปในสหรัฐอเมริกา แต่ประธานาธิบดีเรแกนได้ใช้กฎหมายวีโต้ (Veto) เพื่อดำเนินการไม่มีดุลยภาพทางการค้าระหว่างไทยกับอเมริกา” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 167)

ในการส่งออกข้าวของไทย จากหนังสือแบบเรียนทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา และระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งจะเห็นว่าแม้ไทยจะขาดดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกา แต่ไทยก็ยังคงประสบความสำเร็จเนื่องมาจากการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย ดังนี้

“การส่งออกข้าวไทยเป็นการต่อต้านข้าวของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากไทยเป็นประเทศลำดับที่ 2 ของโลก ในการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ ไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับญี่ปุ่นคิดเป็นเงิน 750 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ.1987 การทำการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ทำให้ไทยขาดดุลการค้า แต่มิใช่ปัญหาใหญ่เลย เพราะญี่ปุ่นได้ลงทุนในไทย 34% ในการ

ลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมดในประเทศไทย” (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม และกีฬา, 2001ค: 167)

ตอนที่ 3 ภาพลักษณ์ของประเทศไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของ ราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชา ปรากฏเรื่องความสัมพันธ์ทาง
ศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทยกับกัมพูชาจำนวนมาก

1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของไทย

ประเทศไทยเมื่อแรกเริ่มยังมีความอ่อนแอทางด้านอารยธรรมอยู่ ไม่มีแบบแผนการปกครอง
ไม่มีองค์การทางรัฐบาล ทางสังคมและทางการเมือง อยู่รวมกันเป็นเผ่า ไม่มีภาษาและศิลปะที่จะเป็น
มรดกตกทอด สภาพหมู่บ้านคล้ายกับหมู่บ้านของกัมพูชาและพม่า ดังที่มีเนื้อหากล่าวถึงว่า

“ชนชาติสยามหรือไทย ที่ลงมาจากทิศเหนือ นั้น ในศตวรรษที่ 13 นั้น
ยังมีความอ่อนแอทางด้านอารยธรรมอยู่ ยังไม่มีแบบแผนการปกครอง ไม่มี
องค์การทางรัฐบาล ทางสังคมและทางการเมือง พวกเขาเพียงรวมกันเป็นเผ่า
อยู่ภายใต้อำนาจหัวหน้าเผ่า ส่วนอักษรและศิลปะอื่นๆ ก็ไม่มีเก็บไว้เป็น
มรดกตกทอด” (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ข: 164-165)

และอีกเล่มกล่าวว่า

“ชนชาติสยามส่วนมากเป็นกสิกร มีชีวิตอยู่โดยพึ่งพาอาชีพกสิกรรม
และหมู่บ้านต่างๆ มีลักษณะคล้ายกันกับหมู่บ้านของกัมพูชาและพม่า”
(กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2000ก: 172)

2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่ปรากฏคือความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างไทยกับ
กัมพูชา โดยพยายามได้หญิงสยามชื่อสีเสงี่ยม ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับกษัตริย์สยามเป็นสนมเอก ดังปรากฏ
กล่าวถึงดังนี้

“เมื่อตีราชธานีได้คืนแล้วพญาชาติได้หญิงสยามชื่อว่าสิเสงี่ยม ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับกษัตริย์สยามเป็นสนมเอก และขึ้นครองราชย์ในเมืองพระนคร เป็นสุขสานต์เรื่อยมา โดยมีพระนามว่า ราชโองการพระบรมราชาธิราช” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 106-107)

3. ศิลปวัฒนธรรมของไทย

3.1 ศาสนา

ในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์และราชชนนื้ถือพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีความเชื่อถือแบบโบราณ เช่น เคารพบูชาเทพารักษ์ เจ้าที่ และดวงวิญญาณ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

3.2 สถาปัตยกรรม

ในด้านสถาปัตยกรรมของไทยไม่มีเนื้อหาปรากฏ มีเพียงภาพประกอบจากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (เกรด 9) ดังนี้

ภาพที่ 6-5 พระราชวังของไทยและโบสถ์พระแก้วมรกต
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 173)

ภาพที่ 6-6 ปราสาทเขมรตั้งอยู่ที่กรุงอยุธยา
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 164)

3.3 คนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง

ในด้านคนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดงของไทยไม่มีเนื้อหาปรากฏ มีเพียงภาพประกอบ 1 ภาพ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8) ดังนี้

ภาพที่ 6-7 การฟ้อนรำของชนชาติสยามที่อยุธยา
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 164)

4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา

ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏเป็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในสมัยอยุธยา โดยเป็นไปในลักษณะที่ไทยเป็นผู้รับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรมจากกัมพูชา หลังจากที่ไทยทำสงครามชนะกัมพูชา ก็ได้รวบรวมเอาสมบัติวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ ตัวอักษร ศาสนา ศิลปะ แบบแผนการปกครอง และตำรับตำราต่างๆ กลับประเทศ รวมถึงดัดแปลงวรรณคดีเขมรเป็นวรรณคดีไทยจากเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนถึงกับกล่าวว่าไทยดัดแปลงวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองของเขมรไปเป็นของตัวเอง โดยปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“แต่หลังจากที่ตีเอาเขตเขมรได้จำนวนหนึ่ง และตีเข้าไปยังเมืองพระนครแล้ว พวกสยามได้รวบรวมเอาสมบัติวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ ตัวอักษร ศาสนา ศิลปะ แบบแผนการปกครอง และตำรับตำราต่างๆ เอาไปยังประเทศสยาม และบังเกิดเป็นอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมแบบสยาม คำในภาษาเขมรจำนวนมากได้เข้ามาในภาษาไทย โดยพระเจ้ารามคำแหงได้ดัดแปลงวรรณคดีเขมรเป็นวรรณคดีไทย สยามได้ดัดแปลงวัฒนธรรม อารยธรรมเขมรอันรุ่งเรืองไปเป็นของตัวเอง” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 164-165)

สงครามระหว่างอยุธยากับกัมพูชาซึ่งมีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่กรุงลงแวก ส่งผลให้เขมรต้องสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ ตำรับตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต และศิลปวัฒนธรรมเขมรแก่อยุธยา ดังมีปรากฏเนื้อหาว่า

“การแตกของกรุงลงแวก เป็น โอกาสให้สยามเพิ่มอิทธิพลเหนือประเทศกัมพูชาแข็งกล้ายิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังทำให้เขมรสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ ตำรับตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต และศิลปวัฒนธรรมเขมรก็ไหลเข้าไปในประเทศสยามหมดสิ้น ความปราชัยในสมัยลงแวกทำให้กัมพูชาตกไปเป็นเมืองขึ้นของสยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 165)

4.1 ศาสนา

ในด้านศาสนานั้นนับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ 1 เป็นต้นมา เกิดเหตุที่ทำให้ไม่พอใจระหว่างไทยกับกัมพูชาอันเนื่องมาจากเรื่องของการนับถือพุทธศาสนา ดังนี้

“นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ 1 เป็นต้นมา พระราชาเขมรมักไปขอพึ่งพวกยุโรป เช่น โปรตุเกส สเปน ประเทศเหล่านี้ได้ส่งกองทัพและนักเผยแผ่ศาสนาไปยังประเทศเขมร เป็นเหตุที่ทำให้สยามเกิดความไม่พอใจ เพราะเขมรและสยามถือพระพุทธศาสนาเช่นกัน ส่วนพวกยุโรปถือศาสนาคริสต์ และอยากมาเผยแผ่ในประเทศเขมร” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 183)

แต่เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวของกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งพระสงฆ์มาสืบพระพุทธศาสนาจากไทย ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาธรรมยุติกนิกาย (หินยาน) จึงได้เผยแผ่เข้าไปในกัมพูชาตั้งแต่นั้นมา ดังปรากฏในหนังสือแบบเรียนดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชาที่มีพระทัยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในปี ค.ศ.1853 พระองค์ทรงจัดผู้แทนชุดหนึ่ง นำโดยออกญาอมราชมก และออกญาจักรีมาส เพื่อนิมนต์พระสงฆ์เขมรองค์หนึ่งชื่อพระมหาปาน มาสืบพระพุทธศาสนาซึ่งเสื่อมลงเพราะสงคราม คณะตัวแทนชุดนี้ได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าสยามจอมเกล้า (รามา ที่ 4) อย่างอบอุ่น ด้วยเห็นว่าจะเป็นโอกาสหนึ่งสำหรับเผยแผ่วัฒนธรรมสยาม ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาธรรมยุติกนิกาย (หินยาน) ตามแบบสยามได้ถูกนำเข้ามาในกัมพูชาตั้งแต่นั้นมา ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน นิกาย (มหายาน) หนึ่งในที่มีมาแต่เดิมในประเทศเขมร” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 198)

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

เมื่อประเทศไทยมีอำนาจเหนือกัมพูชาได้มีการนำขนบธรรมเนียมของไทยมาบังคับใช้ แต่ผลก็คือกัมพูชาไม่ยอมรับ เกิดการต่อต้านจนเป็นเหตุให้พระบรมราชาศรีสุริโยพรรณทรงสละราชสมบัติ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวว่า

“แต่ประเทศเขมรก็ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพวกสยาม การต่อต้านได้เกิดขึ้นจากการที่ได้นำขนบธรรมเนียมสยามมาบังคับใช้กับเขมร เป็นเหตุให้พระราชาทรงสละราชสมบัติใน ค.ศ.1618” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 196)

จนกระทั่งมาถึงสมัยพระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ก็ทรงละทิ้งขนบธรรมเนียมแบบไทย และนำขนบธรรมเนียมแบบเขมรกลับมาใช้ (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 199) และเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระองค์ไม่ยอมรับในอำนาจของไทยเหนือเขมร พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากละเวียแอม ไปตั้งที่กรุงอุดงค์เมื่อปี ค.ศ.1620

4.3 สถาปัตยกรรม

จากหนังสือแบบเรียนของกัมพูชา ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านสถาปัตยกรรมมีอยู่เพียงเรื่องเดียวคือ ปราสาทเขาพระวิหาร โดยกล่าวในทำนองที่ว่า ประเทศไทยกล่าวอ้างว่าปราสาทเขาพระวิหารซึ่งเป็นมรดกของไทยนั้นสร้างโดยกษัตริย์ไทย จากเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“...มาถึงสมัยวิทยาศาสตร์นี้ไทยเองก็ไม่มีห้วนเกรงและยังกล่าวอ้างว่าปราสาทเขมรจำนวนหนึ่งเช่นปราสาทเขาพระวิหาร เป็นต้นนั้น เป็นมรดกของชาติสยามและยังอธิบายถึงกับว่า เป็นผีพระหัตถ์ของกษัตริย์ไทยที่ในสมัยนั้นยังประทับอยู่ตามแนวเขา ไกลออกไปหลายพันกิโลเมตรทางทิศเหนือของราชอาณาจักรเขมร

แต่ตรงกันข้าม ตุลาการระหว่างชาติกรุงฟาเอ (กรุงเฮก ผู้แปล) ยอมรับว่าเป็นมรดกของชาติเขมรแน่ชัด เมื่อวันที่ 15 เดือนมิถุนายน ปี 1962” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ข: 164-165)

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยวิธีการศึกษา 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การแปลเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (เกรด 7-12) ของราชอาณาจักรกัมพูชาจากภาษาเขมรเป็นภาษาไทย และตรวจสอบความถูกต้องของการแปล ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สร้างเครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทยและวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่องการเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย
2. ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา

3. การนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

1. ภาพลักษณ์ของราชอาณาจักรกัมพูชาที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับกัมพูชาในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยพบว่า เนื้อหาของกัมพูชาในด้านการเมืองการปกครองมีปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจพบน้อยที่สุด จากเนื้อหาที่ปรากฏในแต่ละด้าน ทำให้เห็นภาพลักษณ์ของกัมพูชาว่ากัมพูชาคืออาณาจักรที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ได้รับคติความเชื่อด้านการปกครองจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งได้ส่งผลต่อรูปแบบการปกครองของกัมพูชาและนำมาสู่รูปแบบการปกครองของไทยในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสงคราม โดยไทยเป็นฝ่ายยกทัพไปโจมตีกัมพูชาเพื่อขยายอำนาจการปกครองจนทำให้กัมพูชาตกเป็นประเทศราชของไทย ไทยจึงดูแลกัมพูชาในฐานะประเทศราชโดยการแต่งตั้งผู้ปกครองและดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย การที่กัมพูชามีปัญหาการแตกแยกภายในและความต้องการเป็นอิสระทำให้กัมพูชาสร้างความสัมพันธ์กับเวียดนาม ในหนังสือแบบเรียนบันทึกว่าเมื่อใดที่ไทยอ่อนแอหรือพ่ายแพ้ทางมาติ กัมพูชามักจะฉวยโอกาสส่งกองทัพเข้าตีเมืองทางตะวันออกของไทยเสมอ ในด้านเศรษฐกิจนั้นกัมพูชาเป็นดินแดนที่อุดมด้วยของป่าและมีทะเลสาบเขมรที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปลา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 เป็นช่วงที่การค้าของกัมพูชาเจริญรุ่งเรืองมากและเป็นศูนย์กลางการค้ากับจีนและอินเดีย นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาภายในของกัมพูชาเองส่งผลให้เศรษฐกิจเสื่อมโทรม ส่วนศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชาทั้งในอดีตและปัจจุบันได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมไทย

ด้านการเมืองการปกครอง

1) การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา

กัมพูชาถือกำเนิดสืบต่อมาจากอาณาจักรฟูนัน ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-11 ผู้ก่อตั้งคือพราหมณ์จากอินเดียชื่อ “โกณฑัญญะ” ต่อมาก็สลายตัวลงเนื่องจากถูกอาณาจักรเจนละหรืออีสานปุระโจมตี อาณาจักรเจนละได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นแทนที่อาณาจักรฟูนัน จนกระทั่งประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรเจนละได้แตกแยกเป็น 2 ภาค คือ เจนละบกกับเจนละน้ำ และเคยตกเป็นประเทศราชของชวา จนกระทั่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ซึ่งเป็นเชื้อสายกษัตริย์ฟูนันและประทับอยู่ที่ชวาได้ยกทัพมากู้เอกราชได้สำเร็จและรวมเจนละบกกับเจนละน้ำ ประกาศตั้งอาณาจักรกัมพูชาขึ้น ซึ่งรู้จักกันในชื่อ อาณาจักรขอม อาณาจักรเขมร เป็นต้น

2) ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชา

2.1) ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชา

ระบอบการเมืองการปกครองของกัมพูชาเริ่มต้นเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ประกาศตั้งอาณาจักรกัมพูชาขึ้นใน ปี พ.ศ.1345 พระองค์ทรงรับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาใช้ในการปกครอง โดยทรงประกาศลัทธิสมมติเทพซึ่งเป็นลัทธิที่เปลี่ยนสถานะของกษัตริย์ให้มีสถานะเป็นเทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ที่สุดบนพื้นโลก ด้วยเชื่อว่ากษัตริย์คือพระเจ้าซึ่งอวตารมายังโลกมนุษย์ กษัตริย์จึงมีอำนาจสูงสุด มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นเจ้าชีวิตเจ้าแผ่นดินของอาณาประชาราษฎร์ ทรงอำนาจสิทธิ์ขาดที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ดังนั้นกษัตริย์จึงมีความแตกต่างและห่างเหินจากราษฎรอย่างมาก ต่อมาในระยะหลังได้ผสมผสานการเป็นพุทธราชาคือ กษัตริย์คือพระโพธิสัตว์ที่จุติมายังโลกมนุษย์ เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ตามคติในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

การปกครองของกัมพูชาปรากฏอีกครั้งเมื่อตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสใน พ.ศ.2407 โดยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองกัมพูชา ญี่ปุ่นสนับสนุนให้กัมพูชามีระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย และภายหลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.2497 กัมพูชาได้จัดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ต่อมาใน พ.ศ.2513 กลุ่มทหารและข้าราชการได้ร่วมมือกันทำการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลของเจ้านโรดม สีหนุ ผู้นำการรัฐประหารในครั้งนี้คือ นายพลลอนนอล ได้ประกาศล้มราชวงศ์และสถาบันกษัตริย์ และได้ก่อตั้งสาธารณรัฐกัมพูชาขึ้นแทน โดยมีตัวเขาเองเป็นประธานาธิบดี

ในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2518 กองกำลังเขมรแดงซึ่งนำโดยนายพอลพต และนายเจิว สัมพันธ์ ได้เข้ายึดกรุงพนมเปญ ได้สถาปนาการปกครองประเทศใหม่บริหารประเทศด้วยความเข้มงวด มีเจ้านโรดม สีหนุ ดำรงตำแหน่งประมุขรัฐบาลสหภาพแห่งชาติเขมร นายพอลพตเป็นประธานาธิบดี นายเจิว สัมพันธ์ เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในปี พ.ศ.2519 กัมพูชาได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “กัมพูชาประชาธิปไตย” ดำเนินนโยบายเป็นกลางไม่ผูกพันกับมหาอำนาจฝ่ายใด

เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2522 ฝ่ายเขมรที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามนำโดยนายเฮง สัมริน ได้ยึดกรุงพนมเปญจากพวกเขมรแดงได้ จากความยุ่งยากทางการเมืองดังกล่าวเป็นผลให้รัฐบาลของกัมพูชาแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 2 กลุ่มทำการสู้รบกัน คือ กลุ่มรัฐบาลของกัมพูชาแบ่งเป็น 3 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ ฝ่ายเขมรเสรีของนายซอนซาน และ

ฝ่ายเขมรแดงของนายพอลพตและนายเจิวสัมพันธ์ โดยมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเป็นประมุข ซึ่งได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ และประเทศอื่นๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งกลุ่มอาเซียน เรียกชื่อประเทศว่า “กัมพูชาประชาธิปไตย” ส่วนรัฐบาลอีกกลุ่มหนึ่งเป็นรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามมีนายเฮง สัมรินเป็นประมุขและเรียกชื่อประเทศว่า “สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา” หรือรู้จักกันในนามรัฐบาลเฮง สัมริน การสู้รบเพื่อชิงอำนาจเป็นไปอย่างดุเดือด จัดว่าเป็น “สงครามกลางเมือง” ที่เข่นฆ่าชีวิตของชาวกัมพูชาอย่างน่ากลัวยิ่ง

อีก 10 ปีต่อมาทั้งสหรัฐอเมริกาและประเทศรัสเซียก็ได้พยายามกดดันเวียดนามอย่างหนักเพื่อให้เวียดนามถอนกำลังออกไปจากกัมพูชา ซึ่งเวียดนามก็ยินยอมถอนกำลังออกจากประเทศกัมพูชาในเวลาต่อมา แต่ภายหลังจากที่เวียดนามถอนกำลังออกไปจากประเทศกัมพูชาแล้ว กัมพูชาต้องตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองอีกครั้งหนึ่ง จนเป็นเหตุให้นานาประเทศเข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ยให้เขมรฝ่ายต่างๆ ยุติการสู้รบกัน และหันมาตกลงกันด้วยสันติวิธี ซึ่งความพยายามของกลุ่มประเทศอาเซียนก็ประสบผลสำเร็จในเวลาต่อมา เมื่อเขมรฝ่ายต่างๆ ประกาศหยุดยิง และได้มาหาข้อยุติโดยการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกผู้ปกครองของตน ซึ่งได้จัดให้มีการเลือกตั้งมีขึ้นในปี พ.ศ.2536

2.2) การปกครองประเทศราชของกัมพูชา

การปกครองประเทศราชของกัมพูชาปรากฏในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็น การปกครองที่มีความเป็นไมตรี อันเนื่องมาจากการรับพระพุทธศาสนานิกายมหายานเข้ามา โดยที่ กษัตริย์เขมรจะส่งโอรสและข้าราชการชาวเขมรมาปกครอง ในการปกครองนั้นกษัตริย์เขมรยังได้ พระราชทานยศ ตำแหน่ง แก่หัวหน้าชาวพื้นเมืองด้วย

3) ปัญหาการเมืองภายในของกัมพูชา

ปัญหาการเมืองภายในประเทศของกัมพูชาเกิดจากการแย่งชิงอำนาจกันในหมู่เจ้านายและขุนนางตั้งแต่ในสมัยอยุธยาของไทย โดยเฉพาะในช่วงครึ่งหลังของสมัยอยุธยา เป็นช่วงที่ถูกกล่าวถึงว่า เขมรมีปัญหาภายในคือการแย่งชิงอำนาจกันบ่อยๆ ดังเช่น ในสมัยที่ตรงกับรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ.2172-2199) และรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) ในแต่ละครั้งที่เกิดปัญหาภายในของกัมพูชา ฝ่ายหนึ่งจะหันมาพึ่งไทยและฝ่ายหนึ่งจะไปพึ่งญวนวน เพื่อขอให้ญวนช่วยคานอำนาจของไทย เหตุการณ์ปัญหาการเมืองภายในประเทศเช่นนี้ยังคงเกิดขึ้นต่อมาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ได้เกิดปัญหาการเมืองภายในอันเนื่องมาจากความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายที่ต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับฝ่ายที่ต้องการให้มีการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งระหว่างผู้นำทางการเมืองยังไม่หมดไปใน พ.ศ.2522 มีการแตกแยกเป็น 4 ฝ่าย คือ เขมรภูมินากะ เขมรเสรี เขมรแดง และเขมรเฮงสัมริน และมีการสู้รบกัน

4) ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

4.1) ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทย

ก. ความสัมพันธ์เป็นไมตรี

ความสัมพันธ์เป็นไมตรีระหว่างกัมพูชากับไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยมีเฉพาะในสมัยพระมหากษัตริย์วรมหาจักรีบรมราชที่ 1 (ลิไทย) แห่งกรุงสุโขทัย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเขมรเกิดความหวาดระแวงว่าอยุธยาจะไปรุกราน จึงหันไปมีไมตรีกับสุโขทัย ทั้งที่ในระยะแรกนั้นเขมรและอยุธยาก็เป็นมิตรไมตรีกัน

ข. ความสัมพันธ์ด้านการสงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย ด้านการสงคราม เป็นความสัมพันธ์ที่พบปรากฏมากที่สุดในเรื่องประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของไทย เริ่มตั้งแต่สมัยที่คนไทยเริ่มตั้งอาณาจักรต่างๆ และมีความพยายามที่จะตั้งตนเป็นอิสระจากอำนาจของเขมร พ่อขุนบางกลางหาวร่วมมือกับพ่อขุนผาเมืองกำจัดอิทธิพลเขมรและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

ความสัมพันธ์ด้านการสงครามระหว่างกัมพูชากับไทยมีเรื่อยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ไทยเป็นฝ่ายยกทัพไปโจมตีเขมรเพื่อการขยายอำนาจออกไปให้กว้างขวาง พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ยกทัพไปตีเขมรในสมัยสุโขทัย และโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาที่มีปรากฏการยกทัพไปโจมตีกัมพูชา เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) โปรดฯ ให้พระโอรสยกทัพไปตีเขมรแต่ก็ไม่สำเร็จ จึงต้องให้ขุนหลวงพะงั่วยกทัพไปจึงตีเขมรได้เป็นครั้งแรก หลังจากนั้นอยุธยาก็ยกทัพไปตีกัมพูชาอีกหลายครั้ง โดยเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนส่วนใหญ่คือการยกทัพไปตีเมืองสะแวกของสมเด็จพระนเรศวร สำหรับฝ่ายเขมรนั้น คราวใดที่ไทยอ่อนแอหรือมีศึกสงคราม เขมรก็มักจะยกกองทัพมาตีเมืองชายแดน บางครั้งก็ก่อการกบฏและพยายามตั้งตัวเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ด้านการสงครามระหว่างไทยกับกัมพูชายุติลงเมื่อเขมรตกเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส

ค. ความสัมพันธ์ในฐานะที่กัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชของไทย

จากการที่ไทยยกทัพไปตีกัมพูชาจนได้รับชัยชนะ ส่งผลให้กัมพูชากลายเป็นเมืองประเทศราชของไทย รูปแบบการปกครองเมืองประเทศราชด้วยการให้เมืองประเทศราชมีการปกครองเป็นอิสระแก่ตนเอง โดยจะไม่เข้าไปควบคุมโดยตรง แต่จะต้องแสดงตนว่าจะจงรักภักดี และยอมอ่อนน้อมในฐานะเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราช โดยการส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระมหากษัตริย์ เมื่อใดที่ไทยมีศึกสงคราม ก็จะต้องส่งกองทัพมาช่วยเหลือ

และเมื่อใดที่กัมพูชามีปัญหา ไทยจะส่งกองทัพเข้าไปดูแลเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และยังให้ความอุปการะแก่เจ้านายเขมร ดังเช่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ทรงหาทางผูกน้ำใจชาวเขมรให้จงรักภักดีต่อไทยด้วยการพระราชทานอุปการะแก่นักองค์เอง เจ้านายเขมรอย่างราชบุตรบุญธรรม เช่นเดียวกับในสมัยต่อมาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชุบเลี้ยงนักองค์ราชชาวด้อยราชบุตรบุญธรรม และได้สถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์กลับไปปกครองกัมพูชา

ง. ในฐานะที่ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครองจากกัมพูชา

การปกครองของไทยในสมัยอยุธยา เปลี่ยนแปลงต่างไปจากสุโขทัยเพราะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากเขมรเข้ามามาก โดยเฉพาะลัทธิสมมติเทพซึ่งเขมรรับมาจากอินเดีย อีกทอดหนึ่ง ลัทธินี้องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ มีพระราชอำนาจสูงสุด ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยเหนือผู้อื่นทั้งปวงในอาณาจักร คือ นอกจากจะทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินแล้ว ยังทรงเป็นเจ้าของชีวิตราษฎรอีกด้วย การปกครองแบบนี้ได้รับเข้ามาใช้ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนที่ประเทศไทยจะเปลี่ยนระบอบการปกครองใน พ.ศ.2475

4.2) ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและเวียดนาม

กัมพูชาเป็นดินแดนที่ไทยกับญวนหรือเวียดนามต่างแข่งขันกันแย่งชิงอำนาจเข้าไปดูแลกันตลอดมา เพราะนอกจากภาคใต้ของกัมพูชาโดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงจะอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำแล้ว ภูมิภาคนี้ยังเป็นอู่ข้าวอู่น้ำให้ทั้งญวนและไทยสามารถส่งกองทัพเข้าไปได้โดยง่าย ยิ่งกว่านั้นความแตกแยกภายในของกัมพูชาเปิดโอกาสให้ญวนเข้าแทรกแซง เจ้านายและขุนนางกัมพูชาแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งขอความคุ้มครองป้องกันจากไทย อีกฝ่ายหนึ่งหันไปขอพึ่งญวน อันเป็นเหตุให้ทั้งไทยและญวนแย่งชิงความเป็นใหญ่ในกัมพูชาเรื่อยมา เมื่อใดก็ตามที่กัมพูชาแข็งข้อต่อไทย ญวนก็จะให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชา

ความสัมพันธ์เช่นนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ตอนปลายสมัยอยุธยาจนกระทั่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และในที่สุดเลิกrakันเมื่อญวนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส

4.3) ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและฝรั่งเศส

ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา ไทยและฝรั่งเศส มีปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของไทยและตรงกับในรัชสมัยของสมเด็จพระนโรดม หลังจากที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองญวนใต้หรือโคชินไชน่าซึ่งเป็นดินแดนบางส่วนได้จากญวนแล้ว ฝรั่งเศสใช้ดินแดนบริเวณนั้นเป็นที่มั่นในการขยายอิทธิพลเข้าไปในอินโดจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเขมร ในระยะแรกไทยต้องสูญเสียดินแดนเขมรบางส่วนให้แก่ฝรั่งเศส แต่ในที่สุดเขมรก็ตกเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส

ด้านเศรษฐกิจ

1) สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชา

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 เป็นช่วงที่การค้าของอาณาจักรเขมรมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ผลิตผลทั้งด้านการเกษตรและหัตถกรรมส่วนใหญ่ใช้วิธีเกณฑ์ส่วยหรือบรรณาการจากรประเทศราช ต่อมาเมื่ออำนาจทางการเมืองอ่อนแอลงและประเทศราชเป็นอิสระ เขมรจึงขาดแคลนสินค้าเป็นผลให้การค้าซบเซาลง

จากการที่เขมรตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสและประเทศอยู่ในสภาวะของสงครามผลจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชาอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรม

2) การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของกัมพูชา

กัมพูชาเป็นดินแดนที่อุดมด้วยของป่า เช่น ไม้กฤษณา ไม้เนื้อหอม ผลเร็ว ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นยาสมุนไพร อันเป็นที่ต้องการของตลาดนานาชาติ บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำ โดยเฉพาะบริเวณทะเลสาบเขมรที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปลา

กัมพูชาเป็นประเทศที่มีพื้นฐานการผลิตทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของกัมพูชาเป็นที่ราบลุ่ม แม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มทะเลสาบ ซึ่งจัดว่าเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่จากการที่กัมพูชาตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองเป็นเวลานานนั้นได้ทำลายความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรกรรมของกัมพูชาลง

3) หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของกำพูชา

หัตถกรรมและอุตสาหกรรมที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยอยู่ในช่วงปีพ.ศ.2512-2518 จากสภาพความไม่สงบอันเนื่องมาจากสงครามและการขาดแคลนเชื้อเพลิงแร่ธาตุส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมของกำพูชาดำเนินไปอย่างเชื่องช้า

4) การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจของกำพูชา

สินค้าออกของประเทศส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ยางพารา พริกไทย ข้าวเจ้าและไม้

5) ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างกำพูชากับชาติต่างๆ

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14-18 เขมรโบราณเป็นศูนย์กลางการค้ากับจีนและอินเดีย การค้าระหว่างเขมรกับเมืองสุโขทัยมีปรากฏในสมัยก่อนที่ราชวงศ์พระร่วงจะขึ้นครองเมือง นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับสเปนในสมัยอยุธยาอีกด้วย

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1) โครงสร้างทางสังคมและสภาพทางสังคมของกำพูชา

สภาพสังคมของกำพูชาในสมัยเริ่มแรกมีการแบ่งชนชั้นตามศักดินา ระบบชนชั้นนั้นมีกษัตริย์ทรงเป็นประมุขในลักษณะของสมมติเทพ ต่อมาในระยะหลังเมื่อผสมผสานการเป็นพุทธราชา กษัตริย์จึงมีหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน เป็นจอมทัพและผู้พิพากษาสูงสุด โดยมีพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาสำคัญ

กำพูชาใช้ระบบทาสในการควบคุมกำลังคน ในยามปกติจะมีหน้าที่ดูแลศาสนสถานและสระน้ำ แต่ในยามที่กำพูชามีสงครามกับเมืองหรืออาณาจักรอื่นๆ ประชาชนจะถูกเกณฑ์แรงงานเป็นทหารไปรบ

ในยุคเขมรแดง (พ.ศ.2518-2522) จากสภาพสงคราม ความอดอยากและการอพยพออกนอกประเทศทำให้เห็นถึงสภาพสังคมและประชากรที่มีจำนวนลดลงเนื่องจากการสังหาร อีกทั้งยังมีผู้ลี้ภัยออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก

2) ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างกำพูชากับอาณาจักรต่างๆ

กำพูชามีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับอาณาจักรต่างๆ นับแต่โบราณมาโดยการแต่งงาน และผลจากการแต่งงานทำให้มีการสืบทอดวัฒนธรรม

3) ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา

3.1) ศาสนา

ในอดีตอาณาจักรเขมรนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีทั้ง *ลัทธิไศวนิกาย* ซึ่งนับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด และ *ลัทธิไวษณพนิกาย* ซึ่งนับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพเจ้าสูงสุด ต่อมาได้เริ่มยอมรับพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญด้วย โดยมีปรากฏชัดเจนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

3.2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่ได้รับการกล่าวถึงคือ การกระทำพิธีสาบานเพื่อถวายความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า *พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา* โดยพิธีนี้มีปรากฏมาตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1

3.3) ภาษาและวรรณกรรม

กัมพูชามีภาษาเขมรเป็นภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง เป็นภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชีย ต่อมาเมื่อเขมรตกเป็นประเทศราชของฝรั่งเศส ก็ได้รับเอาภาษาฝรั่งเศสมาใช้ เนื่องจากชาวตะวันตกที่เป็นเจ้าอาณานิคมมักใช้ภาษาของตนเป็นภาษาราชการและเป็นภาษาที่ใช้ในสถาบันการศึกษาแบบตะวันตกที่ตนจัดตั้งขึ้น

3.4) จิตรกรรมและประติมากรรม

ศิลปกรรมของกัมพูชาปรากฏในรูปของประติมากรรมแกะสลักจากหินทราย เป็นรูปของเทวรูปในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระศิวะ พระนารายณ์ พระคเณศ พระอุมา พระหริหระ เป็นต้น ทั้งยังปรากฏลวดลายที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมหากาพย์รามายณะ และมหาภารตะ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย รวมถึงพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ในศาสนาพุทธนิกายมหายาน เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา พระโพธิสัตว์ศรีอาริยะเมตตรัย เป็นต้น

3.5) สถาปัตยกรรม

การสร้างศาสนสถานเกิดขึ้นตามพระราชประสงค์ของกษัตริย์แต่ละพระองค์ว่าจะสนับสนุนศาสนาหรือลัทธิใดเป็นหลัก จำนวนของศาสนสถานในแต่ละยุคสมัยนั้นขึ้นอยู่กับพระปรีชาสามารถและพระราชอำนาจของกษัตริย์ ศาสนสถานทีก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นปราสาทหิน

4) ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัมพูชา-ไทย

ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัมพูชากับไทย ส่วนใหญ่ไทยเป็นฝ่ายที่ได้รับหรือได้แบบอย่างศิลปวัฒนธรรมมาจากเขมร

4.1) ศาสนา

จากหลักฐานต่างๆ เช่น บรรดาจารึกและรูปเคารพ ดูเหมือนว่าเมื่อเขมรนับถือศาสนาลัทธิไคเป็นใหญ่ ลพบุรีก็มักยอมรับลัทธิศาสนานั้นด้วย ในสมัยต้นๆ อาณาจักรเขมร กษัตริย์เขมรหลายพระองค์นับถือลัทธิไสวณิกาย ดินแดนประเทศไทยก็พบจารึกและโบราณสถานโบราณวัตถุเนื่องในลัทธินี้ด้วยเช่นกัน หรือสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน หลักฐานในดินแดนประเทศไทยก็เป็นมหายานด้วย แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดและก็เสมอไป

4.2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมของไทยที่เรียกว่า “ได้รับ” หรือ “ได้แบบอย่าง” มาจากเขมร ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน และพิธีเผาศพ

4.3) ภาษาและวรรณกรรม

ตัวอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นมา เป็นการดัดแปลงตัวอักษรขอม และเพิ่มพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ นอกจากนี้ยังรับคำ คำราชาศัพท์ ซึ่งเป็นคำที่นำมาใช้กับสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการเทิดทูนและยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในสถานะสูงส่งกว่าประชาชน

4.4) จิตรกรรมและประติมากรรม

ในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรในด้านการสร้างพระพุทธรูป โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอู่ทอง และพระโพธิสัตว์

4.5) สถาปัตยกรรม

ในสมัยสุโขทัย สถาปัตยกรรมแบบเขมรมีอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยนี้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะการสร้างพระปรางค์

ในสมัยอยุธยา ได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากเขมรหลายอย่าง เช่น น้าแบบอย่างปราสาทในเมืองนครของเขมรมาสร้างในกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งการสร้างปราสาทที่มีปรากฏเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย

4.6) คนตรี นาฏศิลป์และศิลปะการแสดง

ในด้านศิลปะการแสดง “การเล่นดีก้าบรพ์” เป็นการเล่นที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากกัมพูชาซึ่งภายหลังได้พัฒนาเป็นนาฏศิลป์ไทยคือ “โขน”

2. ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียน

วิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา

ภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ปรากฏในเนื้อหาประวัติศาสตร์จากหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาพบว่า ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่อพยพมาจากตอนใต้ของจีนเข้ามาอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นของกัมพูชา จนกระทั่งสร้างอาณาจักรของตนขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการสงครามที่ฝ่ายไทยมักจะเป็นฝ่ายยกทัพเข้ามารุกรานกัมพูชา การโจมตีของไทยแต่ละครั้งส่งผลให้กัมพูชาตกเป็นประเทศที่อ่อนแอ เพราะไทยได้กวาดต้อนนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มีความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งริบทรัพย์สมบัติและมรดกอันมีค่าของกัมพูชาไปหมด ดังนั้นกษัตริย์ของกัมพูชาแต่ละพระองค์จึงมีความพยายามที่จะกู้เอาแผ่นดินของตนที่ไทยยึดครองกลับคืนมาทางด้านเศรษฐกิจประชาชนส่วนมากประกอบอาชีพทางด้านกสิกรรม ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 20 ประเทศไทยพยายามที่จะพัฒนาเพื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่อิงแรงงานราคาถูกและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงประกอบอาชีพทางด้านกสิกรรมและส่งผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าว อ้อย ข้าวโพด ยางพารา ฯลฯ ออกไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ

ด้านการเมืองการปกครอง

1) การก้าเนครฐและอาณาจักรของไทย

ชนชาติไทยเป็นชนชาติหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศจีน ต่อมาได้ตั้งอาณาจักรน่านเจ้าเป็นอาณาจักรขึ้น แต่ในตอนหลังรบแพ้จีนจึงได้อพยพลงมายังดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน และได้ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

2) ระบอบการเมืองการปกครองของไทย

ระบอบการเมืองการปกครองของไทยหลังจากที่ได้เคลื่อนย้ายออกจากแหล่งดั้งเดิมในตอนใต้ของจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ภายหลังกลุ่มนี้ได้รวมกันเป็นสังคมและมีแบบแผนการปกครองขึ้น

3) ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทย

ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชา เกิดขึ้นในสมัยชนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเกิดสติวิปลาส ประชาชนจึงถอดพระองค์ ออกจากราชบัลลังก์และยกเจ้าพระยาจักรี แม่ทัพผู้ซึ่งกลับจากการรบที่กัมพูชาขึ้นเป็นกษัตริย์

4) ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

4.1) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา

ก. ด้านการสงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ด้านการสงคราม เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาเมื่อแรกเริ่มการกำเนิดรัฐเอกราชขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงหลังจากการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์แห่งกัมพูชา สงครามระหว่างไทยกับกัมพูชาปรากฏว่าฝ่ายไทยเป็นฝ่ายที่ยกทัพโจมตีเขมร เพื่อต้องการขยายอำนาจเหนือดินแดนเขมร ในขณะที่เขมรเองต้องการความเป็นอิสระ เมื่อใดที่มีโอกาสนั้นก็จะยกทัพเข้ามาตีเอาเมืองต่างๆ ที่ไทยตีได้ไปกลับคืน สงครามครั้งสำคัญระหว่างไทยกับกัมพูชาคือการยกทัพมาตีเมืองละแวกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ข. ในฐานะที่กัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย

ในฐานะที่กัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชของไทย ในสมัยอยุธยา ปรากฏว่ามีหลายครั้งที่กษัตริย์ไทยแต่งตั้ง โอรสมาปกครองกัมพูชา แต่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มักจะแต่งตั้งเจ้านายเขมรขึ้นปกครอง และเมื่อใดที่เขมรมีปัญหาภายในเกิดขึ้น เขมรจะเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์ไทยอยู่เสมอ

ค. ในฐานะที่ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครองจากกัมพูชา

ในสมัยอยุธยา กษัตริย์อยุธยาได้รับอิทธิพลด้านการปกครองจากเขมรในเรื่องที่เกี่ยวกับลัทธิเทวราชาและพุทธราชา

4.2) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและเวียดนาม

ความสัมพันธ์ไทย กัมพูชาและเวียดนาม เป็นความสัมพันธ์ที่ไทยและเวียดนามต้องการที่จะมีอำนาจเหนือกัมพูชา ฝ่ายกัมพูชานั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายใน ฝ่ายหนึ่งจะขอพึ่งไทย อีกฝ่ายหนึ่งก็จะขอพึ่งเวียดนาม

เหตุการณ์ส่วนใหญ่ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยชนบุรีและในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

4.3) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศส

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศสมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและฝรั่งเศสเริ่มต้นในรัชกาลพระองค์ด้วง (ค.ศ.1840-1859)

4.4) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชาเป็นความสัมพันธ์ด้านการสงคราม โดยเฉพาะสงครามที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ในปี ค.ศ.1569 ราชธานีอยุธยาถูกกองทัพพม่าเข้ามารุกรานและจับเชลยศึกกลับไปยังประเทศพม่า แต่ภายหลังจากอยุธยาได้รับการก่อสร้างขึ้นใหม่ มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การเมืองและการทหาร และสามารถทำสงครามกับเขมรและพม่าได้พร้อมกันในคราวเดียว

4.5) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและพม่า

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กัมพูชาและพม่าในสมัยอยุธยา เป็นความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีลักษณะ 2 แบบคือ

ความสัมพันธ์แบบที่ 1 เมื่อใดที่ไทยมีสงครามกับพม่าหรือในช่วงเวลาที่อ่อนแอจากการโจมตีของพม่า กัมพูชาจะยกทัพเข้าตีเมืองชายแดนที่อยู่ติดกัมพูชาหรือยกเข้ามาถึงอยุธยา

ความสัมพันธ์แบบที่ 2 เมื่อเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า กัมพูชานำทัพไปช่วยไทย เหตุการณ์ในรูปแบบนี้ปรากฏในช่วงปลายอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์

ด้านเศรษฐกิจ

1) สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชา

ในสมัยโบราณประเทศไทยเป็นประเทศเล็กๆ ที่สภาพเศรษฐกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกสิกรรม ประชาชนชีวิตความเป็นอยู่ในระดับต่ำ สภาพเศรษฐกิจในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และที่ 2 เป็นช่วงที่อ่อนแอ

2) การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของกัมพูชา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติ

3) หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของกัมพูชา

ในด้านอุตสาหกรรม ไม่นานมานี้ประเทศไทยพยายามที่จะพัฒนาเพื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่อิงแรงงานราคาถูกและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ในการก้าวขึ้นสู่การเป็น

ประเทศอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นที่จะต้องมีแหล่งอุตสาหกรรมขึ้นมาพร้อมกับมีท่าเรือน้ำลึกเพื่อการติดต่อค้าขายกับประเทศต่างๆ ซึ่งก็ได้ทำให้เกิดท่าเรือน้ำลึกด้านทะเลอันดามัน

4) การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจของกัมพูชา

แม้ว่าประเทศไทยจะก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงประกอบอาชีพทางการกสิกรรมและส่งผลผลิตทางการเกษตร อาทิเช่น ข้าว อ้อย ข้าวโพด ยางพารา เป็นต้น ออกไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ

5) ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างกัมพูชากับชาติต่างๆ

ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ ได้แก่ ประเทศพม่า ลาว สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น แต่ไม่ปรากฏความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาเลย

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1) โครงสร้างทางสังคมและสภาพทางสังคมของกัมพูชา

ประเทศไทยเมื่อแรกเริ่มยังมีความอ่อนแอทางด้านอารยธรรมอยู่ ไม่มีแบบแผนการปกครอง ไม่มีองค์การทางรัฐบาลทางสังคมและทางการเมือง อยู่รวมกันเป็นเผ่า ไม่มีภาษาและศิลปะที่จะเป็นมรดกตกทอด สภาพหมู่บ้านคล้ายกับหมู่บ้านของกัมพูชาและพม่า

2) ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างกัมพูชากับอาณาจักรต่างๆ

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่ปรากฏคือความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างไทยกับกัมพูชา โดยพญาชาติได้หญิงสยามชื่อสีเสงี่ยม ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับกษัตริย์สยามเป็นสนมเอก

3) ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา

3.1) ศาสนา

ในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์และราชขุนันบถถือพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีความเชื่อถือแบบโบราณ เช่น เคารพบูชาเทพารักษ์ เจ้าที่ และดวงวิญญาณ

3.2) สถาปัตยกรรม

ในด้านสถาปัตยกรรมของไทยไม่มีปรากฏเนื้อหา มีเพียงภาพประกอบเกี่ยวกับพระราชวังและโบสถ์พระแก้วมรกตของไทย

3.3) คนตรี นาฏศิลป์และศิลปะการแสดง

ในด้านคนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดงของไทยไม่มีปรากฏเนื้อหา มีเพียงภาพประกอบเกี่ยวกับการฟ้อนรำที่อยุธยา

4) ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัมพูชา-ไทย

4.1) ศาสนา

ในด้านศาสนานับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ 1 มา เกิดเหตุที่ทำให้ไม่พอใจระหว่างไทยกับกัมพูชาอันเนื่องมาจากรื่องของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเขมร แต่ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งพระสงฆ์มาสืบพระพุทธศาสนาจากไทย ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาธรรมยุติกนิกาย (หินยาน) ตามแบบไทยได้ถูกนำเข้ามาในกัมพูชาตั้งแต่นั้นมา

4.2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม

เมื่อไทยมีอำนาจเหนือกัมพูชาก็มีการนำขนบธรรมเนียมของไทยมาบังคับใช้แต่ผลก็คือกัมพูชาไม่ยอมรับ เกิดการต่อต้าน

4.3) สถาปัตยกรรม

ด้านสถาปัตยกรรม จากหนังสือแบบเรียนของกัมพูชามีปรากฏอยู่เพียงเรื่องเดียวคือ ปราสาทเขาพระวิหาร

3. การนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

จากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ได้แนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาดังนี้

1) ลดเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สงครามและความขัดแย้ง ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนบาดหมาง และบางครั้งยังเป็นเท็จลง ผลของประวัติศาสตร์สงครามคือความขัดแย้งรุนแรงระหว่างไทยกับกัมพูชา ซึ่งได้ก่อให้เกิดความสูญเสียดังเช่นกรณีการเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2546 ซึ่งการเยียวยาความรู้สึกบาดหมางเหล่านั้นต้องใช้เวลายาวนาน และอาจไม่มีวันเยียวยาได้ครบใดที่ยังยกประวัติศาสตร์สงครามเป็นสำคัญ ดังนั้นเพื่อความดีงามและความดีของมนุษยชาติ ควรยกเลิกประวัติศาสตร์สงครามที่เป็นเท็จหรือบิดเบือนให้หมด ถ้า

จะมีความขัดแย้งอยู่ในประวัติศาสตร์ก็ล้วนเป็นความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์ที่ครองราชย์แค่นั้นในช่วงเวลานั้นเท่านั้นไม่ใช่ความขัดแย้งของชาติที่หมายถึงประชาชนพลเมืองหลากหลายชาติพันธุ์

ดังนั้น เมื่อยกเลิกประวัติศาสตร์สงครามที่เป็นเท็จหรือบิดเบือนแล้ว ต้องเรียนรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ญาติพี่น้อง และประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ญาติพี่น้อง คือความเป็นมาทางสังคมและวัฒนธรรมของไพร่บ้าน ของพลเมือง จนถึงแคว้นแคว้นคือรัฐและอาณาจักรต่างๆ ทั้งที่เป็นญาติพี่น้องอยู่ใกล้ชิดติดกัน กับที่อยู่ห่างไกลออกไปทุกทิศทาง ดังนั้นการเพิ่มเนื้อหาประวัติศาสตร์ญาติพี่น้องก็เพื่อ

“เน้นประวัติศาสตร์สังคมแบบญาติพี่น้อง ร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกัน สังคมแห่งความเท่าเทียมยอมรับนับถือกัน ลดละเผ่าพันธุ์หลงตัวเอง แต่ดูถูกคนอื่น สังคมแห่งความเอื้ออาทรต่อกัน ในฐานะของมนุษยชาติของโลกใบเดียวกัน” (สงบ บุญคล้าย, รองศาสตราจารย์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2548)

ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ซึ่งโดยพื้นฐานคือความไร้พรมแดนแบบหนึ่ง ไม่ได้มีตัวตนแห่งความเป็นไทย ความเป็นกัมพูชา ดังนั้นเนื้อหาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ควรมีลักษณะดังนี้

“โดยเฉพาะเนื้อหาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นแบบเดียวกัน ที่ยืมกันไปยืมกันมา ไม่จำกัดขอบเขตว่าเป็นของฝ่ายเดียว แต่เป็นพัฒนาการมาร่วมกัน เพื่อมิให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกกันว่าใครเหนือกว่าใคร” (สงบ บุญคล้าย, รองศาสตราจารย์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2548)

นอกจากนี้ ควรมีเนื้อหาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมระดับชาวบ้านที่มองว่า

“ถ้าเป็นวัฒนธรรมในระดับชาวบ้านแล้วเรามองว่าวัฒนธรรมในระดับชาวบ้านเนียเป็นอย่างไร วัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของเขาเป็นอย่างไร ทุกศาสนาที่เหมือนกันมีจุดอะไรที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกัน” (सानติ ภักดีคำ, อาจารย์, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ทางด้านเศรษฐกิจ ควรจะกล่าวถึงการค้าขายแดนในอดีต การติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับกัมพูชา โดยมองในระดับประชาชนกับประชาชนเช่นเดียวกับการมองเรื่องความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ก็จะลบลบปัญหาเรื่องราชสำนัก ทั้งนี้จะต้องมีข้อมูลและมองในแง่ที่ว่าประชาชนทั้งสองประเทศมีการติดต่อที่ระหว่างกันอย่างไร การที่ประวัติศาสตร์ในอดีตไม่มีพรมแดนของประเทศทำให้ประชาชนมีการอพยพเคลื่อนย้าย มีการติดต่อค้าขายระหว่างกัน การค้าลุ่มทะเลสาบ การค้าทางทะเล การค้ากับจีนที่สัมพันธ์ทั้งไทย กัมพูชาและเวียดนาม ซึ่งจากเนื้อหาประวัติศาสตร์เช่นนี้จะทำให้มองเห็นว่า

“เราจะเห็นว่าการค้าในระดับชาวบ้านอย่างไร แล้วทุกคนในสังคมอยู่กันอย่างเป็นมิตรอย่างไร” (सानติ ภัคดีคำ, อาจารย์, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ทางด้านประวัติศาสตร์สังคม ควรมีการกล่าวถึงกันในแง่ของการผสมผสานทางสังคมนระบบเครือญาติ ดังที่อาจารย์सानติ ภัคดีคำ ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“มองถึงการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่น อย่างเช่นในกลุ่มอีสานใต้ ที่เป็นญาติกับคนกัมพูชา ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีปรากฏที่เป็นเครือญาติกัน แล้วก็มีบางส่วนที่อยู่ในประเทศไทย หรือแม้แต่คนไทยเองก็ติดต่อกันมาแต่อดีต มีการผสมผสานกันทางเชื้อชาติ มีกลุ่มคนเขมรต่างๆ” (सानติ ภัคดีคำ, อาจารย์, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ดังนั้น จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น ควรเรียนรู้โดยมีวิธีคิดที่ว่า

“ถ้าจะเข้าใจความเป็นอยุธยาก็ต้องเข้าใจความเป็นขอมก่อน และในทางกลับกัน ถ้าเราจะเข้าใจความเป็นเขมรปัจจุบัน ก็ต้องเข้าใจความเป็นอยุธยา และความเป็นรัตนโกสินทร์ และความเป็นไทยในปัจจุบัน” (ยุค ศรีอาริยะ, 2545: 35)

2) มีแนวการมองประวัติศาสตร์ใหม่ โดยใช้ความเป็นชนชาติเป็นฐานคิด ไม่มองโดยใช้การวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการเมือง แต่ใช้มิติทางวัฒนธรรมและการแพร่กระจายตัวของวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ โดยมีผู้เรียกวิธีการมองประวัติศาสตร์แบบนี้ว่า ประวัติศาสตร์อรรถา (ยุค ศรีอาริยะ, 2545: 36) คือประวัติศาสตร์ที่ก้าวผ่านความเป็น “ตัวตน”

เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่กำลังเรียนอยู่เป็นเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่มาจากฐานคิดประวัติศาสตร์ที่เน้น “อัตตา” คือเป็นการศึกษาชนชาติใดชนชาติหนึ่งว่ามีความเป็นมาอย่างไร ต้องเผชิญหน้า และทำสงครามกับประเทศอื่นๆ อย่างไร โลกทางสงครามทำให้เรามองโลกที่แยกเป็นส่วนๆ เป็นเราเป็นเขา เป็นศัตรูที่ต้องทำลายล้างกัน ผู้ชนะคือผู้ที่อยู่รอด มองแบบนี้ก็ได้ภาพการพัฒนาในเชิงปัจเจกเป็นสำคัญ แต่ถ้าเรามองจากฐานปรัชญาตะวันออก (แบบพุทธและเต๋า) เราจะมองโลกเป็นข่ายใยแห่งวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อ ผิดซ้ำ แพร่กระจาย แทนที่และสามารถปรับคุณภาพและจัดระบบตัวเองอย่างซ้อนทับกัน แนวคิดนี้ไม่ได้ปฏิเสธว่า ไม่มีการต่อสู้ช่วงชิงระหว่าง “ตัวตน” ประวัติศาสตร์ดำรงอยู่ แต่ถ้ามองจากภาพรวม การต่อสู้เหล่านี้ก็คือกระบวนการในการปรับเปลี่ยนคุณภาพภายในของข่ายใยวัฒนธรรมซึ่งมีการพลิกผันไปตลอดเวลา แนวความคิดนี้จะทำให้เราเข้าใจการเกิดขึ้นของศูนย์วัฒนธรรมหลายๆ ศูนย์ และการต่อสู้กันในเชิงอำนาจหรือสงคราม เช่น ระหว่างไทยกับกัมพูชา ว่าคือเงื่อนไขหนึ่งของการปรับคุณภาพทางสังคม

กล่าวอย่างสรุป สงครามก็คือ การปรับคุณภาพของระบบอำนาจในดินแดนแถบนี้ทั้งหมด ซึ่งจะนำสู่การปรับเปลี่ยนระบบวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นการใช้มุมมองแบบอนัตตาเป็นฐานจึงไม่ได้มองประวัติศาสตร์ที่แยกกันระหว่างมิตรกับศัตรูอย่างตายตัว วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบนี้ต้องเริ่มจากการวางกรอบเนื้อหาการเรียนรู้ใหม่ที่มีความเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นฐาน เพื่อเสนอภาพที่เกินกว่ากรอบของชนชาติ ของประเทศ

3) ภาษาในการเขียนประวัติศาสตร์จะต้องเป็นภาษาที่เป็นกลาง ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเคียดแค้นชิงชังต่อชาติอื่น ดูถูกอีกชาติอื่นและยกย่องชาติของตนว่ายิ่งใหญ่กว่าชาติอื่นๆ ดังเช่นที่มีในหนังสือแบบเรียนของไทยที่ยังมีพูดถึงกัมพูชาว่า “ขอมแปรพักตร์” ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณภาพเป็นคนไม่ซื่อ เป็นต้น ซึ่งในเรื่องของภาษานั้น อาจารย์सानติ ภัคคิตำ กล่าวไว้ว่า

“ควรจะเป็นภาษาที่เป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่เป็นภาษาที่เขียนขึ้นมาแล้วทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่จะกระทบกระเทือนกัน” (सानติ ภัคคิตำ, อาจารย์. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

4) การเขียนโดยอ้างอิงเอกสารหลักฐานอย่างรอบด้าน ควรมีเอกสารหลักฐานอย่างหลากหลายและเป็นเอกสารซึ่งเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน ทั้งเอกสารของประเทศตนและประเทศอื่นๆ มีการตีความประวัติศาสตร์ในมิติที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ได้มองผ่านแว่นเฉพาะความเป็นรัฐชาติหรือชาตินิยมเท่านั้น ควรมีความถูกต้องของเนื้อหา ทั้งนี้อาจเกิดความผิดพลาดจากขั้นตอนการพิมพ์หรืออื่นๆ ที่อาจก่อให้เกิดเนื้อหาที่ไม่ถูกต้องปรากฏ

5) ทั้งสองประเทศควรหาทางทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อปรับภาษาและเนื้อหาในหนังสือแบบเรียน โดยรองศาสตราจารย์ สงบ บุญคล้อย ให้ความคิดเห็นว่า

“จำเป็นต้องหาทางทำความเข้าใจกับกัมพูชาเพื่อปรับมุมมองต่อกันใหม่ และปรับบทเรียนให้เด็กเรียนใหม่ เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีมองโลกในแง่ดี” (สงบ บุญคล้อย. รองศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2548)

เช่นเดียวกับที่อาจารย์सानติ ภัคดีคำ มองว่าจะต้องแก้ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งก็มีหลายจุด ทั้งเรื่องของภาษาและเนื้อหา และแสดงความคิดเห็นถึงความเป็นไปได้ว่า

“เรื่องภาษาละเอียดอ่อน ต้องดูดีๆ ผมมองว่ามีหลายจุดหลายประเด็นซึ่งต้องแก้ทั้งสองฝ่าย แต่ว่ายากเหมือนกัน คือในกลุ่มนักวิชาการอาจยอมรับข้อมูลได้คือหมายถึงว่าเรามีข้อมูลไปแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือที่ดีกว่า ซึ่งอาจจะแก้ได้ในกลุ่มนักวิชาการ แต่ในกลุ่มคนเขียนประวัติศาสตร์คนเขียนแบบเรียนจะยอมรับหรือเปล่า” (सानติ ภัคดีคำ. อาจารย์. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

อภิปรายผลการวิจัย

สถานการณ์โลกปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันอย่างสูงระหว่างภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก มีผลให้ผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตระหนักถึงการสร้างความร่วมมือกันในภูมิภาคมากขึ้น ความร่วมมือกันในภูมิภาคอย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้คนในภูมิภาคมีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวของแต่ละประเทศอย่างถ่องแท้ กระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในภูมิภาคมีจุดเริ่มต้นที่ระบบการศึกษา จะเห็นได้ว่าเมื่อมีความขัดแย้งถึงขั้นเกิดเหตุการณ์รุนแรงกับเพื่อนบ้าน ดังเช่นเหตุการณ์ที่ชาวกัมพูชาบุกทำลายบูกเผาสถานทูตไทย ประจำกรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2546 โดยยกเอากระแสน้ำลือที่กัมพูชากล่าวหาว่า “กบ-สุวรรณันท์” พูดจาคูหมิ่น และทวงนครวัดคืน หรือกรณีที่เกิดขึ้นกับนิโคล เทริโอ ในราวต้นเดือนเมษายน พ.ศ.2543 ซึ่งถูกกล่าวหาว่าถูกลักพาตัวผู้หญิงลาวว่าสกปรกและค่อนข้างโง่ ถึงขนาดสถานีวิทยุของประเทศลาวทำหนังสือประท้วงมายังสถานทูตลาวในไทยเพื่อประณามคำพูดของนิโคล จะเห็นว่าเมื่อมีผู้วิเคราะห์เหตุการณ์เหล่านี้ก็มักจะแสดงความคิดเห็น โยงไปถึงมิติทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับที่ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีความซับซ้อนอยู่มาก เพราะความสัมพันธ์เช่นนี้ มิได้ดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาในปัจจุบัน เท่านั้น หากยังมีมิติทางประวัติศาสตร์แทรกซึมอยู่จนกลายเป็นสิ่งที่แยกไม่ออก ระหว่างความรู้สึกในอดีตกับปัจจุบัน” (สุรชาติ บำรุงสุข, 2546: 29)

นอกจากนี้ เมื่อเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ก็ยิ่งผูกโยงไปถึงการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียน โดยมักจะมีผู้ออกมาเตือนว่าประวัติศาสตร์ที่นักเรียนถูกสอนอยู่ทั้งในเมืองไทยและในประเทศเพื่อนบ้านล้วนเป็นต้นเหตุหนึ่งของความขัดแย้งที่แฝงอยู่ลึกกว่าเหตุความขัดแย้งเฉพาะหน้า ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์อาจมีส่วนที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจอันดีระหว่างกัน ทั้งที่จุดมุ่งหมายของการสอนประวัติศาสตร์ข้อหนึ่งคือ

“2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจประเทศอื่นๆ ได้ดีขึ้น เข้าใจปัญหาและเข้าใจ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่าง ประเทศ” (สิริวรรณ ศรีพหล, 2529: 1192)

จากผลการวิจัยพบว่า ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา ภาพที่ต่างฝ่าย ต่างมองกันและกันโดยผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา นั้น เน้นหนักไปในเรื่องของการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างกัน ด้านการสงคราม ซึ่งชัดเจนว่าเป็นเรื่องของความขัดแย้ง อำนาจและการแย่งชิงเพื่อการมีชัยชนะเหนือ ฝ่ายหนึ่ง ซึ่งก็คือ “ศัตรู” ของชาตินั่นเอง

ประวัติศาสตร์เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ได้รับการ พูดยกย่องใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์ของชาติมากที่สุด ถูกใช้กล่อมเกลตา เพาะบ่มให้ เยาวชนรักชาติ เชื่อฟังปฏิบัติตามแนวทางมาตรฐานที่ชาติกำหนด เพื่อเป็นพลเมืองดีตามที่ชาติ ต้องการอันนำไปสู่การเกิดความสามัคคีปรองดองในหมู่คนในชาติ เพื่อเอกภาพ เอกราชและความ มั่นคงของชาติ หรือเรียกรวมๆ ว่า อุดมการณ์ชาตินิยม (กาญจณี ละอองศรี, 2544: 8) และจากเนื้อหา ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนของทั้งสองประเทศก็ยังมุ่งสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ชาติ ตน และความยิ่งใหญ่ของชาติตนที่มีต่อชาติอื่น โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน จะถูกดูแลคนว่ามี ฐานะด้อยกว่า เป็นศัตรูคู่แค้นถาวรแต่ครั้งอดีต และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้นสิ่งที่ ทั้งสองฝ่ายปลุกกระดมเข้าหากันคือการสร้างประวัติศาสตร์ชาตินิยม ที่ถ่ายทอดด้วยสำนวนภาษาผ่าน เรื่องราวและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ดังนั้น การที่จะสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศระหว่างไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชานั้น จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ “ประวัติศาสตร์” และเรียนรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง โดยหวังว่าข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาโดยผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

1. การเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์และภาพประกอบประวัติศาสตร์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ
2. การใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

1. การเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์และภาพประกอบประวัติศาสตร์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

จากผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของไทยและกัมพูชาต่างกล่าวถึงซึ่งกันและกันในด้านการเมืองการปกครองมากกว่าด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุหนึ่งก็เนื่องจากขอบในการเขียนประวัติศาสตร์ ซึ่งทั้งไทยและกัมพูชามีขอบในการเขียนประวัติศาสตร์เหมือนกันคือ เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์ตามแบบพงศาวดาร งานเขียนประวัติศาสตร์เช่นนี้เริ่มต้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสืบทอดมาจนกระทั่งตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เนื้อหาของพระราชพงศาวดารเน้นที่องค์พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และพระราชสำนักเท่านั้น มิได้มีเรื่องราวของประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ของสังคมเกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรับสนองพระบรมราชโองการและการเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และแม้กระทั่งเมื่อได้รับอิทธิพลแนวเขียนจากตะวันตกแล้วก็ตาม การเขียนประวัติศาสตร์โดยเน้นที่องค์พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองซึ่งมักเป็นเรื่องราวของวีรบุรุษหรือเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่ผู้นำมีบทบาทโดยตรง

เมื่อพงศาวดารเน้นที่องค์พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และพระราชสำนัก ดังนั้นสิ่งที่ปรากฏในเนื้อหาของพงศาวดารคือ อาณาจักรและบทบาทของพระมหากษัตริย์ทั้งหลายที่ทรงปกครองอาณาจักรนั้นๆ รวมไปถึงการสงครามซึ่งเป็นภารกิจประการหนึ่งของกษัตริย์ในสมัยโบราณ และเป็นปรากฏการณ์ปกติซึ่งมิใช่เฉพาะกษัตริย์ไทยและกัมพูชาเท่านั้น แต่รวมไปถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่ ดร.รงชัย วินิจจะกุล กล่าวไว้ว่า

“ส่วนใหญ่ของการสงครามในอุษาคเนย์เป็นเรื่องขององค์ราชาธิราชหรือจักรพรรดิต้องการแผ่อำนาจด้วยการกำราบปราบปรามกษัตริย์และอาณาจักรที่

อ่อนแอกว่าตน เพื่อสถาปนาความเป็นใหญ่เหนือวงศ์ษัตริย์อื่น นี่เป็นปรากฏการณ์ปกติของการเมืองสมัยโบราณ” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2546: บทบรรณาธิการ)

ดังนั้นจึงมีใช้เรื่องผิดปกตินี้ใดที่จะมีเนื้อหาประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ด้านการสงครามปรากฏจำนวนมากในหนังสือแบบเรียนทั้งของไทยและกัมพูชา แต่สิ่งที่ควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญคือ เนื้อหาประวัติศาสตร์เหล่านั้นได้ถูกนำมาใช้เพื่อสอดแทรกหรือแฝงแนวคิด โดยเฉพาะแนวความคิดเรื่อง “การสร้างชาติ” และ “ลัทธิชาตินิยม” บ้างหรือไม่ เนื่องจาก

“ลัทธิชาตินิยมและแนวความคิดเรื่อง “การสร้างชาติ” (หรือการสร้างสำนึกเกี่ยวกับความรวมชาติ) จำเป็นต้องมาจากประวัติศาสตร์” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 60-61)

และประวัติศาสตร์ที่แฝงแนวความคิดนี้เรียกว่า “ประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม” ซึ่งให้ความสำคัญกับการสงคราม ที่ส่งผลก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นศัตรูกัน ดังที่ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล ให้ความเห็นไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมทุกชนิดสนใจสงครามการรบพุ่งเพื่อเน้นวีรกรรมของบรรพบุรุษ ขณะก็เน้นปรีชาสามารถ แพ้ก็เน้นความเสียสละ รักชาติ ยิ่งชีพ เน้นจนกระทั่งมองข้ามมิติอื่นๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรต่างๆ ในภูมิภาค ลงท้ายพานึกว่าตนเองวิเศษเหนือชาติอื่นๆ มองเพื่อนบ้านเป็นอริราชศัตรูอยู่ร่ำไป” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2546: บทบรรณาธิการ)

การเขียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาเป็นการเขียนที่ได้รับอิทธิพลมาจากนักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ซึ่งการเขียนประวัติศาสตร์ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชานั้นมีจุดมุ่งหมายที่แฝงไว้ คือ ความต้องการที่จะให้ไทยและกัมพูชาทะเลาะกัน ดังที่รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“ประวัติศาสตร์ชาตินิยม เป็นกับดักของนักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยล่าอาณานิคมที่พยายามทำให้ไทยทะเลาะกับเขมรตลอดมา ถ้าอ่านประวัติศาสตร์ที่เรียนมาจะพบว่าไทยอพยพเข้ามาตีและไล่เขมร แล้วเป็นใหญ่มาในแหลมทอง อันนี้เป็นกับดักของฝรั่งเศสที่สร้างไว้ ถ้ามองในฝ่ายเขมร เขมรก็เขียน

ประวัติศาสตร์ว่าตนเป็นใหญ่ ไทยเคยเป็นจี๋เข้ามาก่อน” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546: 33)

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทยที่ได้วิเคราะห์ยังคงปรากฏว่า “ไทยอพยพเข้ามาตีและไล่เขมร แล้วเป็นใหญ่มาในแหลมทอง” ดังนี้

“...ขณะที่กลุ่มคนไทยตั้งอาณาจักรต่างๆ หลายอาณาจักร เช่น อาณาจักรละโว้ และอาณาจักรล้านนาอยู่นั้น เขมรเป็นชาติที่มีอิทธิพลในบริเวณนี้ คนไทยกลุ่มต่างๆ ล้วนพยายามตั้งตนเป็นอิสระจากอำนาจของเขมร ในบรรดากลุ่มคนไทยเหล่านี้มีพ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด (ฮาด) รวมอยู่ด้วย วีรชนสองท่านนี้รวมกำลังกันกำจัดอิทธิพลเขมรและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีได้สำเร็จ ใน พ.ศ.1792” (ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2546: 4)

และก็เช่นเดียวกันกับที่เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา ยังคงเขียนว่า “ตนเป็นใหญ่ ไทยเคยเป็นจี๋เข้ามาก่อน” โดยในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8) ในหัวข้อกำเนิดของชนชาติสยามหรือไทย มีหัวข้อย่อยหนึ่งคือ การเข้ามาของพวกจี๋เข้าชนชาติไทย มีเนื้อหาตอนหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับที่รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

“จนถึงศตวรรษที่ 11 ยังไม่มีใครเคยพบเห็นชื่อชนชาติสยามในศิลาจารึกของเขมร... จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 12 จึงได้พบเห็นรูปแกะสลักชนชาติสยามบนฝาผนังปราสาทนครวัด และมีข้อความสั้นๆ ให้นามว่า “สยาม” และแสดงให้เห็นว่าเป็นพวกคนป่า

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ชาวสยามได้อพยพจากพื้นที่ยูเนียนมาทางใต้ทีละน้อยๆ เป็นเวลานาน โดยอพยพมาตามลำน้ำ...” (กระทรวงการศึกษา ยูเวนและกีฬา, 2001ข: 163)

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน มักจะมีการเน้นเหตุการณ์ครั้งสำคัญๆ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมแก่คนในชาติ ดังเช่นกรณีสงครามครั้งสำคัญระหว่างไทยกับกัมพูชา เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงตีเมืองตะแวกในปี พ.ศ.2136 (ค.ศ.1593) สงครามครั้งนี้มีผลกระทบต่อความรู้สึกของชาวกัมพูชามาก เรื่องผลของสงครามครั้งนี้ได้ถูกเขียนในทำนองเดียวกันในหนังสือ

แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาอยู่หลายตอน เนื้อหาเหล่านั้นบอกถึงผลที่เกิดขึ้นเมื่อสูญเสียกรุงลงแวกแก่ไทยในทำนองเดียวกัน ดังเนื้อความที่ยกมาต่อไปนี้

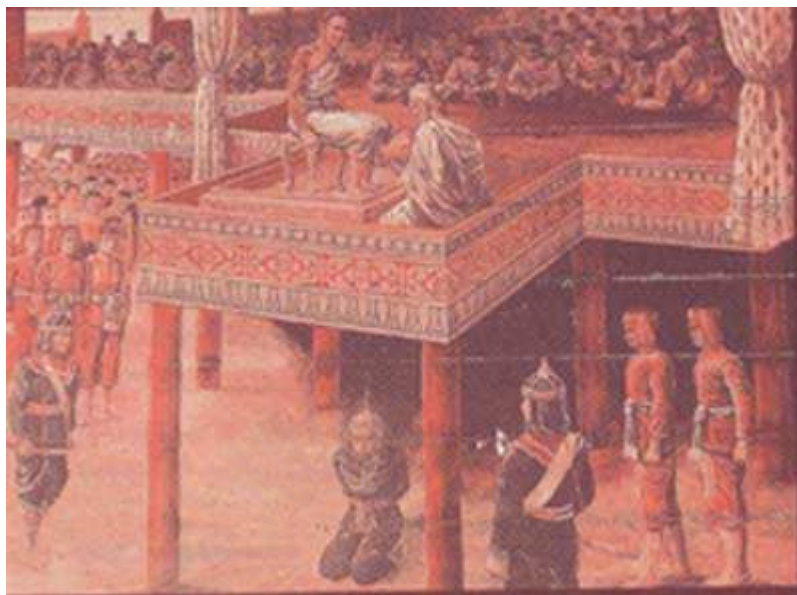
“หลังจากที่ค่ายลงแวกแตกแล้ว ประเทศกัมพูชาสิ้นฤทธาภาพ และตกไปเป็นรัฐอ่อนแอรัฐหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ เขมรได้สูญเสียมรดกของชาติ คำรับตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต และวัฒนธรรมเขมรก็ถูกสยามลักปล้นเอาไป ประเทศของมันจนแทบไม่เหลือ ประเทศชาติต้องตกไปสู่อนาธิปไตย...” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 186)

นอกจากความเสียหายที่ได้รับจากการสงครามครั้งนี้ ในหนังสือประวัติศาสตร์ ภาค 1-2 ยังกล่าวถึงโดยอ้างว่าราชพงสาวดารสยามบันทึกว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำพิธีปลงกรรมนักรบพระสัตธา ดังนี้

“อีกประการหนึ่งราชพงสาวดารสยามอ้างว่า ทักษิณจับพระมหากษัตริย์เขมรได้และพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงบัญชาให้ประหารชีวิตพระองค์ เพื่อเอาพระโลหิตไปล้างพระบาทอีกด้วย และทุกวันนี้ที่วัดใหญ่ชัยมงคลที่จังหวัดอยุธยา มีภาพเขียนสองภาพ ที่ควรแก่การให้ความสนใจ คือ รูปที่ 1 เป็นรูปกษัตริย์เขมรประทับบนเก้าอี้ดำ พระบาทและพระหัตถ์ถูกมัดด้วยสายธูรัม รูปที่ 2 แสดงถึงบุรุษคนหนึ่งนุ่งขาวกำลึงนั่งคุกเข่าเอาโลหิตกษัตริย์เขมรไปล้างพระบาทกษัตริย์สยาม...” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

พระมหากษัตริย์เขมรที่กล่าวถึงข้างต้นคือพระยาละแวกหรือนักรบพระสัตธา ส่วนพระเจ้าแผ่นดินสยามคือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากเนื้อหาข้างต้นที่กล่าวว่ามีภาพอยู่ที่วัดใหญ่ชัยมงคลนั้น ที่ถูกต้องอยู่ที่วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือภาพนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7-1 ภาพพิธีปลงมกรม เขียนโดย พระยานุศาสน์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร)
 ในพระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544: (12))

นอกจากนี้ ในเนื้อหาของหนังสือแบบเรียนของกัมพูชายังได้กล่าวถึงเหตุการณ์พิธีปลงมกรม
 ดังที่ปรากฏข้างต้นว่าไม่ปรากฏในราชพงสาวดารเขมรทุกฉบับ เพราะจากหลักฐานของกัมพูชาระบุว่า
 พระยาละแวกหรือนักพระสัตตาทนีไปได้และสวรรคตในประเทศลาว ซึ่งปรากฏในหนังสือแบบเรียน
 วิชาสังคมศึกษา เกรด 11 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5) ของกัมพูชาดังนี้

“พระบาทสัตธาที่ 1 และบุตรพระนามชัยเชษฐาที่ 1 หลบหนีไปอยู่ที่
 ประเทศลาว และสวรรคตในที่นั่นในปี ค.ศ.1596 ส่วนพระบาทศรีสุริโยพรรณ
 ถูกสยามจับนำเอาไปอยู่ที่ประเทศสยาม” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา,
 2000ค: 185)

ซึ่งก็ตรงกับที่หนังสือแบบเรียนของไทยทุกเล่มกล่าวถึงพระยาละแวกซึ่งเป็นกษัตริย์เขมรว่า
 พระยาละแวกหรือนักพระสัตตาทนีไปเมืองลาวและภายหลังย้อนกลับมาปกครองเขมรอีก โดย
 ไม่มีการพูดถึงพระราชพิธีปลงมกรม ทั้งนี้หนังสือแบบเรียนของไทยอ้างอิงหลักฐานเอกสารจากพระ
 ราชพงสาวดารกัมพูชาว่า

“พระราชพงสาวดารกัมพูชาระบุว่าพระยาละแวกและครอบครัวได้หนีไป
 อยู่ที่เวียงจันทน์ เขมรจึงตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา แต่ภายหลังรัชสมัยสมเด็จพระ

พระนเรศวรมหาราชไปแล้วเขมรก็ตั้งตัวเป็นอิสระ แม่ไทยจะส่งกองทัพไปปราบ แต่ก็ไม่สำเร็จ” (ทวิศิลป์ สืบวัฒนธรรม, 2545: 26)

และจากการศึกษาของศาสตราจารย์ จันทรฉาย ภัคธิดคม ที่ได้ศึกษาจากหลักฐานเอกสารทั้งทางฝ่ายไทย กัมพูชาและสเปน ทำให้ได้ข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นว่าจากเอกสารสเปนซึ่งส่วนใหญ่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ชั้นหนึ่งพบว่าพระยาละแวกเสด็จหนีไปอาณาจักรลาวสอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ยังมีนักประวัติศาสตร์ไทยให้ความเห็นในเรื่องพระราชพิธีปฐมกรรมว่า

“อาจเป็นไปได้ว่า ผู้บันทึกพระราชพงศาวดารในชั้นหลังๆ มีความสับสนเรื่องพระราชพิธีปฐมกรรมกับพระราชพิธีทูลน้ำล้างพระบาทซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงจัดขึ้นที่เมืองละแวก จึงทำให้พระราชพิธีปฐมกรรมครั้งนั้นกลายเป็นการล้างพระบาทด้วยโลหิตนักพระสัตถา” (บุญเดือน ศรีวรรณ, 2544: 74)

จะเห็นว่าในการเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนนั้น ผู้เขียนจะต้องศึกษาจากเอกสารต่างๆ และใช้ข้อมูลที่เป็นข้อค้นพบใหม่ในการเขียน แต่จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชายังมีปรากฏให้เห็นว่า ผู้เขียนมิได้ใช้ข้อมูลจากข้อค้นพบใหม่ ดังเช่นการเขียนเรื่องการอพยพของชนชาติไทยที่กล่าวว่าชนชาติไทยอพยพลงมาจากทางตอนใต้ของจีน ดังนี้

“สยามเป็นชนชาติหนึ่งอาศัยอยู่ที่มณฑลยูนนานประเทศจีน... หลังจากที่รัฐน่านเจ้าแตกและการขยายอำนาจของมองโกลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ชนชาติสยามก็ถอยร่นลงมายังอินโดจีนมากขึ้น และกำเนิดชนกลุ่มน้อยกลุ่มเล็กๆ” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ก: 119)

ปัจจุบันแนวคิดทฤษฎีนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากนักประวัติศาสตร์แล้ว แต่ยังคงมีปรากฏในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ในการเรียนประวัติศาสตร์เรื่องความขัดแย้งระหว่างอยุธยากับละแวกถึงขั้นทำสงครามนั้น เป็นสิ่งที่ควรเรียนและไม่ควรปฏิเสธหรือกลบเกลื่อน เพราะเป็นความจริงว่าได้เกิดสงครามระหว่างกัน แต่ข้อสำคัญที่มักจะถูกกลบไปเสมอก็คือสงครามเหล่านั้นกระทำโดยราชอาณาจักรอยุธยา กับเมืองละแวก มิใช่ระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา ดังนั้นในการอ่านหรือศึกษาประวัติศาสตร์ควรจะเป็นดังนี้

“...เราจึงอ่านประวัติศาสตร์ในสมัยนั้นด้วยความรู้สึกไม่ผูกพันได้ ภายใต้อารมณ์ของยุคสมัยนั้น ราชอาณาจักรอยุธยาทำสงครามกับเขาแล้ว แพ้บ้าง ชนะบ้าง โกงบ้าง ซื่อบ้าง กดขี่เขาบ้าง ถูกเขากดขี่บ้าง ล้วนเป็นเรื่องที่เข้าใจได้จากเงื่อนไขในยุคสมัยนั้นๆ ทั้งสิ้น แต่เราไม่สามารถเป็นทายาทของทัศนคติความรัก ความแค้นของรัฐราชาธิราชโบราณเหล่านั้นได้” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2546: 31)

เช่นเดียวกับที่จิตร ภูมิศักดิ์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในหนังสือตำนานแห่งนครวัดซึ่งเขียนไว้เมื่อเกือบ 50 ปีที่แล้ว ถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าสิ่งสำคัญที่ควรตระหนักคือเรื่องของเวลา หากเมื่อไหร่ที่เราศึกษาโดยลืมเรื่องของยุคสมัยและสภาพความเป็นจริงของแต่ละยุคสมัยเป็นพื้นฐานแล้ว เราจะไม่มีวันเข้าใจกันได้เลย การศึกษาแทนที่จะเป็นไปเพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีระหว่างชาติ กลับอาจจะนำไปสู่ความแตกแยกแค้นเคืองได้ง่าย ดังนั้น

“...เรากล่าวถึงอดีตเพื่อศึกษาความเป็นจริงของสังคมในฐานะที่มันเป็นอดีต มิใช่กล่าวถึงอดีตเพื่อนำมายัดเยียดให้เป็นของประชาชนเขมรในปัจจุบัน และมิใช่เพื่อความแตกแยก หากเพื่อความเข้าใจพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชาติ เพื่อความเข้าใจและสามัคคี มิใช่เพื่อก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่ประเทศเพื่อนบ้าน” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2545: 138)

ซึ่งไม่ต่างกับที่ ดร.ธงชัย วินิจจะกูล ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์โดยคำนึงถึงบริบทและช่วงเวลาขณะที่เกิดเหตุการณ์นั้นๆ ดังนี้

“อันที่จริงเราต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์สงครามความขัดแย้งให้หนัก แต่ต้องมีใช้ประวัติศาสตร์ “เท็จ” ต้องไม่ใช่เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ กล่อมเกล่าประชาชนของเราเอง หลอกตัวเองเพื่อยกตนข่มผู้อื่น คำตอบคือเราต้องเข้าใจว่าการสงครามในอดีตอยู่ภายใต้การเมืองแบบไหน บริบทอะไร เพื่ออะไร” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2546: บทบรรณาธิการ)

ข้อมูลจากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ไทยในช่วงหลังที่ได้ค้นคว้าจากเอกสารหลักฐานต่างๆ เกิดข้อค้นพบใหม่ส่งผลให้การเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับกัมพูชาแล้ว นอกจากปรากฏผลจากสงครามครั้งนี้ในหนังสือแบบเรียนแล้วยังปรากฏ

ออกมาในรูปของตำนานเรื่องพระโค พระแก้วที่กล่าวถึงความรู้สึกต่อสงครามคราวเสียกรุงลงแวงของประชาชนชาวกัมพูชา

ตำนานเรื่องพระโค พระแก้ว แม้จะเป็นตำนานที่รู้จักกันดีในหมู่ประชาชนชาวกัมพูชา แต่ก็มีได้ปรากฏว่ามีการนำมาแต่งเป็นวรรณกรรมร้อยกรอง หากอยู่ในรูปของมุขปาฐะ จนถึงปี ค.ศ.1952 จึงนำมาพิมพ์เผยแพร่ และยังมีการสร้างเป็นภาพยนตร์เรื่องพระโคพระแก้ว พระโคพระแก้วเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับการเสียเมืองละแวง ซึ่งมีเรื่องย่อดังนี้

ในสมัยเมืองละแวงมีชวานาคูหนึ่งอาศัยอยู่ ต่อมาภรรยาได้ตั้งครรภ์และป็นต้นมะม่วงตกลงมาเสียชีวิต ลูกที่คลอดออกมาคือพระโคผู้พี่ซึ่งเป็นวัว และพระแก้วผู้น้องเป็นคน พระโคเลี้ยงดูพระแก้วด้วยการเคี้ยวหญ้าแล้วเสกออกมาเป็นอาหารและสิ่งของต่างๆ ให้พระแก้ว เมื่อชาวบ้านทราบก็โลกต้องการจับพระโคมาเสียเพื่อจะได้เอาทรัพย์สินที่อยู่ในท้องพระโค พระโคและพระแก้วจึงหนีไป ต่อมาพระแก้วได้เป็นพระราชบุตรเขยของพระบาทราชาเมืองไชยไพบรุษครีย์ผู้ครองเมืองละแวง

กิตติศัพท์เรื่องพระโค พระแก้ว ล่วงรู้ไปถึงกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงปรารถนาได้พระโค พระแก้วมาไว้ในพระนคร พระองค์จึงส่งทูตมาเพื่อทำประลองชิงบ้านเมือง เพื่อให้ได้พระโคพระแก้ว การประลองมีสามครั้ง โดยพระโคเป็นตัวแทนของเมืองละแวงไปร่วมประลอง การประลองครั้งแรกเป็นการแข่งขันไก่ ครั้งที่สอง เป็นการชนช้าง ซึ่งพระโคสามารถเอาชนะได้ทั้งสิ้น การประลองครั้งที่สามเป็นการชนวัว พระโครู้ว่าตนไม่สามารถเอาชนะโคยนต์ของกรุงศรีอยุธยาได้ จึงวางอุบายว่าหากตนยอมอบสามครั้งให้พระแก้วกับนางเกา (ภรรยาพระแก้ว) จับหางของตนไว้เพื่อจะได้เหาะหนีให้ทันทวงที ในที่สุดพระโคก็เหาะหนี แต่ทหารไทยยกทัพติดตามและนางเกาได้ตกลงมาเสียชีวิต ส่วนพระโคและพระแก้วถูกจับได้ ทำให้เสียเมืองละแวงแก่ไทย พระโคและพระแก้วถูกจับตัวไปยังกรุงศรีอยุธยาอันเป็นเหตุให้สรรพวิทยาทั้งปวงที่อยู่ในท้องพระโคถูกนำมาไว้ยังเมืองไทย และเขมรก็เสื่อมลงจนถึงปัจจุบัน

นี่เป็นตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา เนื้อหาจากตำนานดังกล่าวสอดคล้องกับที่กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2 ว่ารูปปั้นพระโค พระแก้วถูกนำกลับไปประเทศไทยพร้อมกับพระอุปราชและบุตรทั้งสอง รวมทั้งนักปราชญ์ราชบัณฑิตและทรัพย์สมบัติทั้งหลาย ดังความต่อไปนี้

“ในปี ค.ศ.1593 สยามจับได้พระอุปโอรราชศรีสุริโยพรรณและบุตรทั้งสอง คือพระชัยเจษฎา (พระชนม์ 15 พรรษา) และพระอุทัย (พระชนม์ 5 พรรษา) นำไปประเทศสยาม พร้อมทั้งสรรพตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี รูปปั้นพระ

โคพระแก้ว และเชลยเขมรจำนวนมาก” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

ซึ่งมีภาพพระโค พระแก้วในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (เกรด 11) ของกัมพูชา ดังนี้

ภาพที่ 7-2 พระโค

ภาพที่ 7-3 พระแก้ว

(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 185)

นอกจากนี้ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชา ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระโค พระแก้ว ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของประชาชน และความสำคัญของค่ายละแวกที่เป็น “คลังวัฒนธรรมของชาติ” ดังนี้

“ในค่ายลงแวกมีการตั้งรูปพระปฏิมาพระโคหนึ่งองค์ พระแก้วหนึ่งองค์ ที่เป็นพี่น้องกัน และชาวบ้านเคารพบูชาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำตำราความรู้ต่างๆ ไปใส่ไว้ในห้องของพระโค แม้ว่าความเชื่อดังกล่าวจะเป็นตำนานเก่าเล่าต่อกันมาก็ตามแต่ก็แสดงให้เห็นว่าค่ายละแวกเป็นค่ายที่แข็งแกร่งสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรู และเป็นคลังวัฒนธรรมของชาติต่อจากราชธานีเมืองพระนครด้วย” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 144)

และในตอนหนึ่งของหนังสือแบบเรียนยังกล่าวด้วยความสงสัยว่า

“ควรทราบด้วยว่าที่หน้าพระวิหารพระแก้วในกรุงบางกอกประเทศไทยทุกวันนี้ มีรูปพระโคที่มีขนาดใหญ่เท่าโคใหญ่ ในห้องกลวง ถ้าเช่นนั้นนี่คือพระโคพระแก้วที่สยามนำเอาไปเมื่อครั้งที่ตีค่ายลงแวกแตกหรือเปล่า?” (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

ทั้งจากหนังสือแบบเรียนและตำนานดังกล่าวจึงส่งผลให้ชาวแกมพูชาบางส่วนคิดว่า เมื่อพระโค พระแก้วมาอยู่ที่เมืองไทย ความรู้และความเจริญรุ่งเรืองทั้งหลายจึงถูกย้ายมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้แกมพูชาเสื่อมลง และเชื่อว่าพระโคที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือวัดพระแก้ว ก็คือพระโคของประเทศแกมพูชานั่นเอง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว พระโคของไทยนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงโปรดฯ ให้สร้างในพิธิแรกนาขวัญ ซึ่งไม่เกี่ยวกับตัวที่แกมพูชาคิดว่าทางไทยนำมา พระโคที่วัดพระแก้วเป็นวัวคู่ ซึ่งได้รับศิลาปะการปั้นจากตะวันตก ดูคล้ายเป็นเหมือนวัวนม มีกล้ามเนื้อ อยู่ในท่ายืน แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับพระโคของเขมร ซึ่งเป็นวัวหมอบและมีเพียงตัวเดียวเท่านั้น นี่คือภาพพระโคที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือวัดพระแก้ว

ภาพที่ 7-4 พระโค ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือวัดพระแก้ว

ดังนั้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ถูกใช้ด้วยจุดประสงค์อื่นที่เกินไปกว่าการศึกษาเรื่องจริงที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต แต่จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดคือ

“การนำเสนอภาพอดีตที่บิดเบือนตราบเท่าที่ภาพอดีตนั้นตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยม การสร้างอารมณ์ร่วมจากประสบการณ์ที่ขมขื่นหรือชัยชนะในอดีตที่ถูกขยายความเกินจริง และการกลบฝังความผิดพลาดของชนชั้นปกครอง” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 60-61)

และจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนได้สะท้อนให้เห็นว่านอกเหนือจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้แล้ว ยังแฝงอคติทางมายาภาพอีกด้วย หนังสือแบบเรียนจึงเป็นเครื่องมือชี้นำความคิดนักเรียนด้วยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ถูกกำหนดด้วยทัศนคติ ความคิด ทักษะ เจตนา (เจตนา+ทัศนคติ) ของผู้แต่งหนังสือแบบเรียน เนื้อหาความรู้ในหนังสือแบบเรียนจึงมี 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงกับส่วนที่เป็นแนวความคิดในการวิเคราะห์หรือทัศนคติการตีความ เนื้อหาในหนังสือแบบเรียนส่วนหลังนี้เอง เป็นส่วนที่ถูกสร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้น

ด้วยเจตนาของผู้แต่งหนังสือแบบเรียนนั่นเอง ซึ่งเป็นส่วนที่มีพลังครอบงำหรือมีอิทธิพลสร้างภาพอธิบายข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง พบว่า กระทรวงศึกษาธิการในฐานะผู้ควบคุมระบบการศึกษา ไม่ได้ปฏิเสธการสอดแทรกหรือการใช้เจตนาของผู้แต่งหนังสือแบบเรียน เพียงแต่ว่าเจตนาที่นั้นต้องอยู่ในกรอบความคิดหรือโลกทัศน์ที่กระทรวงศึกษาธิการยอมรับและเห็นพ้องด้วย

และเมื่อมองย้อนไปที่การเสนอความจริงหรือเรื่องจริงที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตของนักประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่มาของเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนก็พบว่า นักประวัติศาสตร์เองเมื่ออยากเป็นอิสระก็อาจเป็นอิสระได้เพราะมีเอกของระบอบและสถาบันการปกครองค้ำคองอยู่ เช่น ถ้าประเทศไทยเป็นสาธารณรัฐหรือปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยก็ย่อมจะมีประวัติศาสตร์ที่แตกต่างไปจากประเทศไทยซึ่งถูกปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญอย่างแน่นอน นอกจากนี้ความจริงและข้อเท็จจริงในอดีตถูกสร้างขึ้นด้วยสิ่งที่เรียกว่า **วิธีการทางประวัติศาสตร์** ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นหรือตรงกับ **ความจริง** และ **สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในอดีต** สิ่งทีเรียกว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์และระบบการอ้างอิงหลักฐานของนักประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า เรื่องที่เขียนขึ้นมาเป็นเรื่องจริงแต่ประการใดไม่ ทั้งนี้เพราะการเลือกสรรข้อมูลที่ดี การยกหลักฐานมาอ้างอิงก็ได้ผ่านกระบวนการ **ฟอก** ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายอย่างที่รวมอยู่ในตัวของนักประวัติศาสตร์มาก่อน ดังนั้นเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนที่ได้เลือกมาให้แก่นักเรียนนั้นจึงเป็นความทรงจำของชาติ ซึ่งแต่ละชาติต้องทรงจำอดีตที่ “สร้าง” ขึ้นไว้ให้คนในชาติได้จดจำร่วมกัน และความทรงจำอันนี้ยังถูก “สร้าง” ขึ้นเพื่อใช้เป็นฐานรองรับโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรม สังคมและการเมืองของชาติ

การเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่คลาดเคลื่อน จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชาพบว่า มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงประเทศคลาดเคลื่อนไปจากข้อมูลที่ทราบกัน ดังเช่นเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้เอกราชและได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชากล่าวว่า

“ลวญโอกาสที่บ้านเมืองกำลังเกิดจลาจล จีนคนหนึ่งมีแม่เป็นสยาม และพ่อคือจีนไหสง ชื่อพญาตาก ได้เกณฑ์ทัพตีพม่าให้หนีกลับไป แล้วตั้งตัวเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา มีพระนามว่าพระเจ้าตากสิน” (กระทรวงการศึกษา ยูวชน และกีฬา, 2001ง: 232)

ซึ่งที่ถูกต้องถูกต้องนั้นเป็นที่ทราบกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหลังจากที่ได้ทรงกู้เอกราชและประกาศอิสรภาพได้แล้วนั้น ได้ทรงตั้งราชธานีที่กรุงธนบุรี เนื่องจากเหตุผลที่ว่ากรุงศรีอยุธยาถูกพม่าโจมตีเสียหายหนัก

นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาอีกส่วนที่คลาดเคลื่อนไปคือ เหตุการณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

“...กษัตริย์สยามนามว่า ตากสิน ได้ทิวศตในปี ค.ศ.1809 ราชสมบัติได้มอบแก่พระราชบุตรชื่อรามาที่ 2” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 194)

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาและปีที่สวรรคตแล้ว กษัตริย์ที่สวรรคตในปี ค.ศ.1809 (พ.ศ.2352) คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และพระราชโอรสคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือ รามาที่ 2 (ที่ปรากฏในเนื้อหาข้างต้น) เสวยราชสมบัติสืบต่อมา

ภาพประกอบที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ภาพพระเจ้ารามาชิตที่ 1 หรือรามคำแหง มีความคลาดเคลื่อนซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เนื่องจากเนื้อหา ภาพประกอบและคำอธิบายได้ภาพคือ

“...เจ้าพระยาจักรีหรือทองด้วง กลับมาจากการรบที่ประเทศเขมร ก็ได้รับการอภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์สยามมีพระนามว่า พระเจ้ารามาที่ 1 ที่เป็นต้นกำเนิดราชวงศ์จักรี...” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 174)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7-5 พระเจ้ารามามาที่ 1 หรือรามคำแหง
(กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 173)

หากอ่านเฉพาะเนื้อหาจะพบว่าถูกต้อง แต่เมื่อดูภาพประกอบและคำอธิบายจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่า “พระเจ้ารามามาที่ 1” มีอีกพระนามหนึ่งว่า “รามคำแหง” หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกษัตริย์พระองค์เดียวกัน เป็นต้นกำเนิดราชวงศ์จักรีและมีพระราชานุสาวรีย์ตั้งในภาพ ซึ่งที่จริงแล้วภาพดังกล่าวเป็นภาพของพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์สมัยสุโขทัยและมีอีกพระนามหนึ่งว่า พระเจ้ารามามาที่ 1 พระเจ้ารามามาที่ 1 ที่กล่าวถึงในเนื้อหานี้คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี

นอกจากนี้หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8) หัวข้อ 3.3 ราชอาณาจักรอยุธยา ในหัวข้อย่อย ก. ชนชาติสยามหรือไทยและอารยธรรมเขมร มีภาพปรากฏดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7-6 ปราสาทเขมรตั้งอยู่ที่กรุงอูธยา
(กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ข: 164)

ภาพที่ปรากฏดังกล่าวเป็นภาพที่อูธยา แต่คำอธิบายได้ภาพทำให้เกิดความสงสัยว่าเหตุใดจึงกล่าวว่าเป็นปราสาทเขมร อาจทำให้ตีความไปได้หลายอย่าง เช่น เป็นปราสาทที่เขมรสร้างไว้ที่อูธยาในสมัยที่เขมรมีอำนาจเหนือดินแดนบริเวณนี้ หรือจะเป็นปราสาทที่สร้างตามแบบศิลปะเขมร หรือเป็นปราสาทที่นำมาจากเขมร เมื่อพิจารณาพร้อมกับเนื้อหาที่ตามมาที่กล่าวว่า “พวกสยามรวบรวมเอาสมบัติวัฒนธรรมเขมรไปยังประเทศสยาม”

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือแบบเรียนเกี่ยวพันอยู่กับส่วนต่างๆ คือ หลักสูตรและหนังสือแบบเรียนซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐต้องการถ่ายทอดให้นักเรียน การศึกษาค้นคว้าโดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์และการเขียนของนักประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอุปสรรคต่อการนำเสนอความจริงที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตอย่างหนึ่งคือ

“เป็นไปไม่ได้ที่ใครจะล่วงรู้ทุกสิ่งทุกประการที่เกิดขึ้นในอดีต เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปไม่ได้เช่นกันที่ใครจะรู้ความจริงที่เกิดขึ้นในอดีต” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 62)

ในการเขียนประวัติศาสตร์และการเรียนประวัติศาสตร์นั้นจะต้องทำความเข้าใจว่า ช่วงระแวงเวลานับร้อยๆ ปีที่ไทยและกัมพูชาทะเลาะเบาะแว้งและขัดแย้งกันในอดีตนั้น มันมิได้มีแต่เพียงด้านที่เป็นปรปักษ์ต่อกันเพียงด้านเดียว หากยังมีด้านที่เป็นมิตรและสัมพันธ์กันอย่างแน่นเหนียวด้วย ด้านที่สัมพันธ์และเป็นมิตรระหว่างกันเป็นด้านที่สร้างสรรค์ ซึ่งจะต้องมองเห็นการพัฒนาที่จะดำเนินต่อไปของด้านนี้ แต่ด้านความขัดแย้งนั้น มันเกิดขึ้นเพราะระบบของสังคมในอดีต ซึ่งบัดนี้ผ่านไปแล้ว ไม่กลับมาอีกแล้ว เราศึกษามันในฐานะที่มันเป็นความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ ไม่มีอะไรที่

จะต้องปกปิด ไม่มีอะไรที่จะต้องแก้ตัว และเราศึกษามันเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับเราในปัจจุบันที่จะ กระชับสัมพันธ์กันต่อไป ไม่กระทำให้เราทั้งสองฝ่ายเคยกระทำผิดพลาดมาแล้ว เรามีได้ศึกษา ประวัติศาสตร์เพื่อผ่อนคลายหาคะเจ็บ ถ้าเช่นนั้น โลกจะต้องรบกันใหญ่ทั่วโลก ดังที่จิตร ภูมิศักดิ์ กล่าวไว้ว่า

“...มีแต่คนไร้สติสมบูรณ์เท่านั้น ที่จะนำเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มา ใช้อ้างเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน...” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2545: 7)

2. การใช้ภาษาเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของประเทศไทยจะพบว่ามีการเรียกชื่อประเทศ กัมพูชาต่างๆ กันคือ ในยุคโบราณมักจะเรียกว่า “ขอม” นั่นอาจจะเป็นเพราะเราใช้ชื่อชนชาติที่คุ้นเคย มาเรียกแทนทั้งชื่อของอาณาจักรและศิลปวัฒนธรรม เมื่อเริ่มเข้าสู่สมัยสุโขทัย ยุทธยา ก็จะเรียกว่า “เขมร” เนื่องจากเป็นคำที่เขมรใช้เรียกตนเองสมัยพระนรและมิหลักฐานที่เรียกเช่นนี้ในสมัยอยุธยา จนกระทั่งปัจจุบันคนไทยก็ยังนิยมใช้คำนี้อยู่ ในภาษาเขมรปัจจุบันยังคงใช้คำนี้และออกเสียงว่า “เขมร” (อะ-แม) และสำหรับคำว่า “กัมพูชา” มักพบว่าใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลายซึ่งเป็นช่วง ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ลักษณะเช่นนี้พบในหนังสือเรียนหลายเล่ม สิ่งที่น่าสนใจคือการเรียกชื่อ ต่างๆ เหล่านี้แฝงนัยยะใดหรือไม่ โดยเฉพาะการเรียกว่า “เขมร” เนื่องจากคำนี้มักจะถูกนำมาใช้โดย แฝงไว้ด้วยความรู้สึกดูถูก ดังที่อาจารย์ศานติ ภัคดีคำ กล่าวไว้ว่า

“พอมายุคหลังคำว่า “เขมร” ได้ถูกนำมาใช้ คนไทยเองก็มีความรู้สึกว่าเขา ถูกดูถูกหรือแม้แต่จริงๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าไทยใช้คำว่าเขมรโดยนัยยะดูถูก เพราะว่าเป็นเอกสารอย่างจดหมายเหตุก็จะเรียกว่าอ้ายเขมร” (ศานติ ภัคดีคำ, อาจารย์. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ดังนั้น ไม่ว่าจะการใช้คำเรียกเช่นนี้ ผู้เขียนแบบเรียนประวัติศาสตร์จะใช้โดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่เมื่อคำนี้มีความหมายที่มีนัยยะแสดงถึงความรู้สึกดูถูกแล้ว วิธีการหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงความรู้สึกดังกล่าวคือ ควรใช้คำว่า “เขมร” ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม เช่น ภาษาเขมร วรรณคดีเขมร ดนตรี เขมร นาฏศิลป์เขมร เป็นต้น และใช้คำว่า “กัมพูชา” ในการเรียกชื่อประเทศหรือกลุ่มคน แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล็กๆ แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามหากต้องการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ไม่ รู้สึกดูถูกและมองชาติอื่นในลักษณะที่ต่ำต้อยกว่าชาติตน

และก็เช่นเดียวกัน ในหนังสือแบบเรียนของกัมพูชาก็มักจะเรียกไทยว่า “เสียม” หรือ “เซียม” (เสียม เป็นคำที่ถอดตามรูปของตัวเขียน แต่ภาษาเขมรออกเสียงว่า “เซียม”) หรือ “สยาม” และก็มีหลายตอนที่เรียกว่า “ไทย” คำว่า “เสียม” หรือ “เซียม” นี้เป็นคำที่แฝงนัยยะถึงความรู้สึกดูถูก เช่นเดียวกับคำว่า “เขมร” แต่ในปัจจุบันการใช้คำนี้ในภาษาเขมรกำลังจะเปลี่ยนแปลง โดยอาจารย์ศานติ ภัคดีคำ ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า

“ในยุคหลังเท่าที่ทราบคือเขาพยายามจะเปลี่ยนเลิกใช้คำว่า “เซียม” คือคำว่า “เซียม” เขายอมรับแน่นอนว่าคำว่า “เซียม” ในภาษาเขมรมีนัยยะว่าดูถูก ดูถูกไทย” (ศานติ ภัคดีคำ. อาจารย์. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ซึ่งก็นับเป็นสิ่งที่ได้มีการพยายามปรับจากจุดเล็กๆ นี้ ก่อนที่จะขยายการปรับให้กว้างยิ่งขึ้น เพราะนอกจากคำเหล่านี้แล้ว จากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชายังมีถ้อยคำและสำนวนภาษาที่ใช้ซึ่งแฝงไว้ด้วยความรู้สึกเกลียดชังไทย ดังที่รองศาสตราจารย์ สงบ บุญค้อย ผู้ซึ่งสนใจอ่านหนังสือแบบเรียนและวรรณคดีเขมรให้ความคิดเห็นว่า

“ถ้อยคำและสำนวนภาษาที่ใช้ในแบบเรียนสังคมศึกษาของกัมพูชามักใช้ถ้อยคำที่รุนแรงและแข็งกร้าว แฝงไว้ด้วยความรู้สึกที่แสดงความไม่พอใจค่อนข้างมากต่อไทย เป็นข้อความที่หากนักเรียนหรือเยาวชนรุ่นใหม่ได้อ่านแล้วจะเกิดอคติต่อประเทศไทยอย่างมาก” (สงบ บุญค้อย. รองศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2548)

ซึ่งไม่ต่างจากความคิดเห็นของอาจารย์ศานติ ภัคดีคำ ที่กล่าวว่าถ้อยคำที่ใช้ต้องการที่จะสร้างความรู้สึก อารมณ์แก่ผู้อ่าน ดังเช่นการเรียกสยามด้วยถ้อยคำที่ว่า กองทัพสยามผู้รุกราน พวกสยามผู้รุกราน ข้าศึกศัตรูคือสยาม ศัตรูผู้รุกราน พวกสยามก็เริ่มต้นรุกรานเขมร สยามเฝ้าแต่ยกทัพมารุกรานข่มขู่เขมรมาก

นอกจากนี้ ยังมีการใช้สรรพนามเรียกไทยว่า “มัน” ดังนี้

“ในปี ค.ศ.1594 สยามตีเอากรุงลงแวก มันได้รวบรวมรัตนกันท์ทั้งหมดไปจากค่ายลงแวก พร้อมทั้งจับพระบาทศรีสุริโยพรรณและผู้มีความรู้จำนวนมาก

“ไปประเทศสยามด้วย ใครที่คือไม่ยอมก็จะถูกพวกมันฆ่าทิ้งทันที” (กระทรวง
การศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 183)

การตั้งชื่อหัวข้อย่อในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาก็มีความน่าสนใจ เช่น ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8) ตั้งชื่อหัวข้อย่อว่า การเข้ามาของพวกเจ้าชนชาติไทย ซึ่งเป็นหัวข้อย่อ
ในเรื่อง ราชอาณาจักรอยุธยา และหัวข้อย่อในระดับชั้นอื่นๆ เช่น การแทรกแซงของกษัตริย์สยามใน
ความวุ่นวายในราชวงศ์เขมร การแทรกแซงจากสยาม

การใช้ภาษาเช่นนี้ไม่ได้ช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตรหรือความรู้สึกที่ดีต่อกัน แต่กลับทำให้
เกิดความรู้สึกเกลียดชัง เกลียดแค้นทั้งที่เหตุการณ์เหล่านั้นเป็นเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว ตัวอย่างเหล่านี้
สะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาในการเขียนประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
ต่อไปนี้

“ความจริงทางประวัติศาสตร์ยังถูกนักประวัติศาสตร์ทำให้เบี่ยงเบนจาก
ความจริงในอดีตด้วยอิทธิพลของภาษาซึ่งประกอบด้วยคำแต่ละคำที่มีความหมาย
เลื่อนไหลและการเข้าใจความหมายของคำส่วนใหญ่มักต้องอาศัยการอ้างอิงโดย
โยงไปถึงคำอื่นๆ ไม่สิ้นสุด นอกจากนี้ การใช้ภาษาในนิพนธ์ของนัก
ประวัติศาสตร์มักมีอารมณ์ ความเชื่อและอคติทั้งหลายซ่อนเร้นอยู่ซึ่งเราสังเกตได้
จากความอุปมาอุปมัย ความเปรียบเทียบ และรวมไปถึงคำที่บ่งความรู้สึกได้
จิตสำนึก” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2541: 62)

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันควรจะใช้ภาษาที่เป็นกลาง ไม่เอนเอียง คือไม่
เป็นภาษาที่เขียนขึ้นมาแล้วทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่จะกระทบกระเทือนกันในประเด็นนั้นๆ
ดังที่อาจารย์สานติ ภัคดีคำ แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“สิ่งที่แก้ได้ในเบื้องต้นอันแรกที่สุดคือเรื่องของภาษาคือแก้ให้มันเบาบาง
ที่สุด ให้ภาษาเบา อย่างเน้นความรุนแรงในภาษาที่จะสร้างอารมณ์” (สานติ ภัคดี
คำ, อาจารย์. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรจัดให้มีการชำระประวัติศาสตร์ร่วมกันร่วมกันระหว่างฝ่ายไทยและกัมพูชา โดยพิจารณาาร่วมกันในเรื่องที่มีความอ่อนไหว และนำไปสู่ความไม่เข้าใจกัน ภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์การเผาสุสานทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ ฯพณฯ ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าวถึงการชำระประวัติศาสตร์ร่วมกันว่า

“...ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือทั้งสองฝ่ายตกลงกันที่จะตั้งนักวิชาการขึ้นมาชำระประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ดีต่อกัน เพราะถึงอย่างไรก็ต้องอยู่ร่วมกันชั่วฟ้าดินสลาย เพราะชายแดนติดกัน ยกประเทศหนีจากกันไม่ได้ ประชาชนทั้งสองประเทศไม่ควรจะมีความเข้าใจในทางลบต่อกัน ฝังใจกัน เพราะฉะนั้นจะร่วมกันชำระประวัติศาสตร์ให้เกิดความเข้าใจในทางที่ดีต่อกัน” (ทักษิณ ชินวัตร, 2546: 12)

พร้อมกันนี้ได้มีแนวทางในการดำเนินงานการชำระประวัติศาสตร์ร่วมกันด้วยการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันระหว่างไทย-กัมพูชา เพื่อจัดทำหนังสือประวัติศาสตร์ไทย-กัมพูชา โดยอาจจะทำในนามรัฐมนตรีศึกษาแห่งอาเซียน การตั้งคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย-กัมพูชา นี้จะดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับการชำระประวัติศาสตร์ไทย-พม่า โดยมีอาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่สอนเรื่องกัมพูชาศึกษามาเป็นคณะทำงานด้วย

นอกจากนี้ ควรจัดให้รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมประชุมเพื่อปรับปรุงแก้ไขหนังสือแบบเรียนร่วมกัน ดังที่ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เสนอไว้ว่า

“ผมว่าต้องแก้โดยกระทรวงศึกษาธิการ อาเซียน รัฐมนตรีทุกคนต้องนั่งลง เอาตำรามาดูแล้วแก้ไขกัน” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546)

หากสามารถดำเนินการได้ตามที่ได้กล่าวข้างต้น คงจะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับกัมพูชาได้โดยผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ ซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างกันนี้จะส่งผลดีต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์การเผาสุสานทูต สินค้าไทยครองตลาดในกัมพูชามากถึง 70% แต่หลังจากนั้นสินค้าไทยลดลงไปเกือบครึ่งกลายเป็นสินค้าของมาเลเซีย จีน และเวียดนามเข้ามาแทนที่ ดังนั้นประเทศไทย

ควรพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ในกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ญี่ปุ่นได้เคยพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การชดใช้เงินยืมพิเศษที่บีบบังคับญี่ปุ่นจากไทยในระหว่างสงคราม ตั้งมูลนิธิ และสถาบันส่งเสริมวิชาการ ให้ทุนคนไทยไปศึกษาและดูงานในญี่ปุ่นทั้งระยะสั้น ระยะยาวจำนวนมาก ปรับปรุงสวัสดิการแรงงานของบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทย ให้เงินช่วยเหลือโครงการต่างๆ ทั้งด้านวิชาการ เศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรม เช่น สร้างศูนย์วัฒนธรรมไทย ญี่ปุ่น ศูนย์กีฬาไทยญี่ปุ่น และศูนย์ประวัติศาสตร์ที่อยู่ชุนยา เป็นต้น ฝ่ายไทยเองก็มีท่าทีสนองตอบในทิศทางเดียวกัน ความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นจึงราบรื่นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่ดีในระยะยาว

1.2 กระทรวงศึกษาธิการควรควบคุมไม่ให้ผู้เขียนแบบเรียนเขียนเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัวที่จะนำไปสู่ความไม่เข้าใจอันดีระหว่างกัน หรือโดยการใช้ภาษาที่ปลุกเร้าหรือกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกไม่ดีต่อกัน โดยคณะกรรมการตรวจหนังสือแบบเรียนซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งขึ้นนั้นจะต้องพิจารณาและให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าวข้างต้นด้วย

1.3 วิธีการสอนประวัติศาสตร์ของครูผู้สอนควรต้องได้รับการปรับปรุงโดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมวิธีการสอนประวัติศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและใช้วิจารณญาณตีความประวัติศาสตร์โดยมีหลักฐานอ้างอิงและบริบทของยุคสมัยมาเป็นองค์ประกอบและจะไม่สอนวิชาประวัติศาสตร์โดยใช้ความรู้สึกส่วนตัวหรือใช้เหตุผลและบริบทของปัจจุบันไปตีความประวัติศาสตร์ในอดีต

1.4 ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเขียนหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในระดับมัธยมศึกษาควรเป็นครูซึ่งรู้จักภาวะของนักเรียนของตนดีกว่าผู้อื่น ปัญหาเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียนที่ครูในมหาวิทยาลัยเขียนให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก็คือ แต่ละท่านพยายามขีดเขียนสิ่งที่ตนควรสอนแก่นักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยลงในหนังสือแบบเรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเรื่องนี้ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร กล่าวไว้ว่า

“ถ้าเมื่อใดครูผู้สอนซึ่งรู้ปัญหาของนักเรียนตนเองดีที่สุดสามารถเขียนตำราขึ้นมาด้วยความมั่นใจและมีคุณภาพแล้ว และไม่จำเป็นต้องไปคอยฟังพาดผลงานอาจารย์มหาวิทยาลัยเพียงอย่างเดียว เมื่อนั้นก็หมายความว่า การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนก็คงจะมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากล” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543: 6)

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยในอนาคต

2.1 ควรมีการศึกษาภาพลักษณ์ของไทยจากเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนของประเทศต่างๆ แถบอาเซียน โดยเฉพาะ ประเทศพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน และความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมีทั้งความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรไมตรีและความสัมพันธ์ด้านการสงคราม ไม่ต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา โดยการศึกษาเพื่อให้เห็นมุมมองของประเทศเพื่อนบ้านที่มีต่อประเทศไทย และมุมมองของประเทศไทยต่อประเทศเหล่านั้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันต่อไป

2.2 ควรมีการสำรวจความคิดเห็นและความรู้สึกของนักเรียนต่อกัมพูชาจากการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศกัมพูชาหรือประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ผ่านเนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียน เพื่อทราบว่านักเรียนมีทัศนคติและความรู้สึกต่อประเทศเหล่านั้นเช่นไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงหนังสือแบบเรียนต่อไป

2.3 น่าจะมีการศึกษาวิธีการสอนประวัติศาสตร์ของครู เมื่อสอนในเนื้อหาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกัน โดยเฉพาะเมื่อความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ด้านการสงครามที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและอาจก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นศัตรูระหว่างกัน วิธีการสอนของครูในเรื่องนี้จะใช้วิธีการใด ที่จะทำให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของตนและประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เมื่อได้ศึกษาวิจัยแล้วจะได้นำผลการวิจัยมาพิจารณาปรับกระบวนการสอนตามข้อ 1.3 ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ความร่วมมือกัน และสันติภาพ และการศึกษาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐาน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2521.

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2544.

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2543.

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2544.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2545.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

กาญจณี ละอองศรี และอดิสร หมวกพิมาย. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2543.

กฤษณ์ชัย สามะพุทธิ และเจลิยา ฤกษ์รุจิพิมล. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2537.

เจียน ซีระวิทย์. ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในสายตาของคนลาว. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

จิตร ภูมิศักดิ์. ตำนานแห่งนครวัด. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2545.

จันทนา พวงเดช. การวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งแวดล้อมสำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

- เฉลิม มลิตา. **หลักการและวิธีสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
- เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา (มลิตา). **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2545.
- ชมพูนุท นาภิรักษ์, และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **วิถีไทย: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์, 2540.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **อารยธรรมไทยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นอ่อน, 2540.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอานันท์ กาญจนพันธ์, บรรณาธิการ. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. **ปรัชญาประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.
- ชาติชาย พานานนท์ และถนอม อานามวัฒน์. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2544.
- ชำนาญ ประทุมสินธุ์. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2544.
- ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2544.
- ชำนาญ ประทุมสินธุ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2544.
- นิชกานต์ บุญเกิด. **การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ส่วนประกอบमुखสำคัญในการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.

- ณรงค์ พวงพิศ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2545.
- ดนัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์ไทย: ยุคอาณาจักรอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2546.
- ดนัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์ไทย: ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2546.
- ดนัย ไชยโยธา. พัฒนาการวิธีการเขียนประวัติศาสตร์กับปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- ดนัย ไชยโยธา. หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. นิราศนครวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- เดวิด แซนเลอร์. ประวัติศาสตร์กัมพูชา. พรรณงาม เก้าธรรมสาร สดใส ขันติวพงศ์ และวงเดือน นาราวัจน์, แปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- แดเนียล โรเมอร์ต, วี. ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไรและทำไม. แปลโดย ธิดา สาระยา. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2520.
- ถนอม อานามวัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เขมรและญวน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516.
- ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2543.
- แถมสุข นุ่มนนท์. ประวัติศาสตร์. ใน ปรัชญาประวัติศาสตร์. หน้า 25-43. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.
- แถมสุข นุ่มนนท์ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.
- ชเนศ อารมณ์สุวรรณ. คำนำบรรณาธิการ. ใน กาญจนี ละอองศรี (บรรณาธิการ), กระฉอกหลายด้านฉายประวัติศาสตร์, หน้า 16-25. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544.
- ธิดา สาระยา และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.
- ธิปไตย บัวคำศรี. ประวัติศาสตร์กัมพูชา. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, 2547.

- ธีระ นุชเปี่ยม. ไทยและกัมพูชาหลังสมัยอาณาจักร. ใน *ความยกย่องของประวัติศาสตร์*. หน้า 129-158. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, 2539.
- ธีระ นุชเปี่ยม. ความยกย่องของอดีต. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. *ความยกย่องของอดีต: พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติพลตรีหม่อมราชวงศ์สุภวัณน์ เกษมศรี*, หน้า 3-21. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2537
- ธงชัย วินิจจะกูล. การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern. ใน *ลี้มโคตรเหง้าก็เผาแผ่นดิน*. หน้า 350-390. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2544.
- ธงชัย วินิจจะกูล. คำนำ. ใน *วิถีไทย: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. หน้า (6)-(12). กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์, 2540.
- นันทนา กปีลาภญจน์ และเพ็ญศรี กาญจนอมัย. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2536.
- นิคม มุสิกคามะ. *ประวัติศาสตร์โบราณคดี-กัมพูชา*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2536.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตติยะ. *หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2525.
- นิรัตน์ อินทร์ทอง. ประเด็นเกี่ยวกับสตรีในหนังสือวิชาพื้นฐานทั่วไปของสถาบันราชภัฏ: การวิเคราะห์เนื้อหา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก*. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.
- ประพันธ์ โกยสวัสดิ์. การวิเคราะห์เนื้อหาทางวัฒนธรรมในหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ประภาวดี สืบสนธิ์. การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2545.

- ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2546.
- ปราณี รักไทยแสนทวี. การศึกษาเปรียบเทียบหนังสือเรียนคณิตศาสตร์ไทยและญี่ปุ่นในระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ปิยนาด บุนนาค. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครูสภา, 2544.
- พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ฯ (ฉบับ บุนนาค). กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี, 2547.
- พลับพลึง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2543.
- พลับพลึง คงชนะ และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2545.
- พรภิรมย์ เชียงกุล, และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2543.
- พรภิรมย์ เชียงกุล และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2544.
- พิชัย วาสนาส่ง. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2544.
- พรหมพร สนิทขวัญ. การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ไพฑูรย์ พงสะบุตร และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 102 ประเทศของเรา 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.
- ยุค ศรีอาริยะ. ถกเขมร...ถกไท ถลกประวัติศาสตร์ (1). ใน มติชนสุดสัปดาห์, หน้า 35-36. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- ยุค ศรีอาริยะ. ถกเขมร...ถกไท ถลกประวัติศาสตร์ (2). ใน มติชนสุดสัปดาห์, หน้า 38-39. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- ยูเนสโก. ความเข้าใจอันดีระหว่างชาติในโรงเรียน. แปลโดย พรนิภา ลิ้มปยออม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2519.

- วัชรินทร์ ยงศิริ. **ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในรอบ 50 ปี**. เอกสารประกอบการสัมมนา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ.
- วงเดือน นาราตัจจ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 029 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2544.
- วารุณี โอสถารมย์. **แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “เพื่อนบ้านของเรา”**. ใน กาญจนิละอองศรี (บรรณาธิการ) **ลาวผู้หยิ่ง-ไทยรู้อะไร? : วิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษา**, หน้า 21-127. กรุงเทพมหานคร: โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค, 2544.
- วิจิตรวาทการ, พลตรีหลวง. **ปาฐกถาประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, 2516.
- วิชัย ราษฎร์ศิริ. **หลักสูตรและแบบเรียนมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- วิชชุดา วัฒนันท์. **การวิเคราะห์เนื้อหาด้านวัฒนธรรมในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2545.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 306 ประเทศของเรา 4**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. **ความยั่งยืนของประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, 2539.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. **ครูกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย**. ใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์จะเรียนจะสอนกันอย่างไร**. หน้า 1-25. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. **ประวัติศาสตร์กับการศึกษา**. **รวมบทความประวัติศาสตร์**. ฉบับที่ 20 (2541): 57-89.
- วีณา เอี่ยมประไพ. **หลักฐานทางประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2535.
- วุฒิชัย มูลศิลป์ และกนกวลี ชูชัยยะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 028 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ต้นอ้อ 1999 จำกัด, 2543.
- सानติ ภัคดีคำ. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา แบบเรียนของเขมรที่เกี่ยวข้องกับไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- सानติ ภัคดีคำ. **อาจารย์**. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2548.

- สงบ บุญคล้าย. รองศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2548.
- สิริวรรณ ศรีพล. เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 1 หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535.
- สืบแสง พรหมบุญ. ประวัติศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. **ความย้อนของอดีต: พิพิธนิพนธ์เชิงดุริยศิลป์กรมหม่อมราชวงศ์สุขวัฒนา เกษมศรี**, หน้า 22-42. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2537
- สืบแสง พรหมบุญ. สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. ใน รายงานการสัมมนา **ประวัติศาสตร์ สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน**, หน้า 17-44. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- สืบแสง พรหมบุญ และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 605 สังคมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2544.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. **พระนเรศวรตีเมืองละแวก แต่ไม่ได้ “ฆ่า” พระยาละแวก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2544.
- สุเทพ จิตรชื่น, บรรณาธิการ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 204 ประเทศของเรา 2**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.
- สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 203 ทวีปของเรา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2545.
- สุนททิพย์ บุญสมบัติ. เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- สุรชาติ บำรุงสุข. จลาจลเขมร: ภาพสะท้อนปัญหาไทยกับเพื่อนบ้าน. ใน **มติชนสุดสัปดาห์**, หน้า 29. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- สมพร พรหมดี. **การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- อภิญา รัตนมงคลมาส. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- อัชชา โกมลกาญจน และศิวพร ชัยประสิทธิ์กุล. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 026 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.

อัมพร ปัญญา. การวิเคราะห์เนื้อหาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีในหนังสือเรียนวิชาฟิสิกส์
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

อี เอช คาร์. ประวัติศาสตร์คืออะไร. แปลโดย ชาติชาย พณานานนท์. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญ
ทัศน์, 2525.

โฮเวิร์ด เมห์ลิงเจอร์. คู่มือการสอนสังคมศึกษา ภาค 1. แปลโดย อัสพร มีสิงห์. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.

ภาษาเขมร

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 7 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ:
โรงพิมพ์อوبرม, 2001ก.

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 8 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ: โรง
พิมพ์อوبرม, 2001ข.

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 9 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ: โรง
พิมพ์อوبرม, 2000ก.

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 10 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ: โรง
พิมพ์อوبرม, 2000ข

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 11 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ: โรง
พิมพ์อوبرม, 2000ค.

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ศึกษาสังคม 12 แผนกที่ 1 ภูมิวิทยา ปุรวตติวิทยา. ภาณุเพญ: โรง
พิมพ์อوبرม, 2001ค.

กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา. ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1-2. ภาณุเพญ: โรงพิมพ์อوبرม, 2001ง.

พระโศก พระแก้ว. ภาณุเพญ: ไร่ย์, 2001.

ภาษาอังกฤษ

Kingdom of Cambodia. **Curriculum for lower secondary level.** (n.p.): Publication of
education system development committee, 1996.

Kingdom of Cambodia. **Education in Cambodia.** Phnom Penh : UNICEF/Sida, 1999.

Kingdom of Cambodia. **Core curriculum for upper secondary education.** (n.p.): Research
Institute, 1996.

UNESCO. **Education for International Understanding, Co-operation, Peace and Human Right.** Bangkok: Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1989.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของราชอาณาจักรกัมพูชา

แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (เกรด 7)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

บทเรียนที่ 5 สมัยอาณาจักรพระนคร (อองโกร)

3. คนเข้าเมือง

ก. **ชนชาติสยาม** สยามเป็นชนชาติหนึ่งอาศัยอยู่ที่มณฑลยูนนานประเทศจีน ในศตวรรษที่ 8 สยามได้ก่อตั้งรัฐน่านเจ้า ช่วงเวลานั้นจีนไม่พอใจกับรัฐน่านเจ้า และพยายามรุกรานจนทำให้สยามหนีลงไปในดินแดนอินโดจีนทีละน้อยๆ หลังจากที่รัฐน่านเจ้าแตกและการขยายอำนาจของมองโกลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ชนชาติสยามก็ถอยร่นลงมายังอินโดจีนมากขึ้น และกำเนิดชนกลุ่มน้อยกลุ่มเล็กๆ อาศัยอยู่ในดินแดนเขมรทางด้านตะวันตกและด้านทิศพายัพ ในปลายศตวรรษที่ 13 สยามได้กำเนิดรัฐเอกราชขึ้น และเริ่มข่มขู่บูรณาภาพทางดินแดนของเขมรตั้งแต่นั้นมาอย่างไม่เคยหยุดหย่อน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 119)

4. ความสัมพันธ์กับประเทศข้างเคียง

ก. **ความสัมพันธ์กับสยาม** พวกชนกลุ่มน้อยสยามได้แทรกเข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินเขมรตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9 มาแล้ว ในปลายศตวรรษที่ 13 ชนกลุ่มน้อยสยาม 2 กลุ่ม ได้กำเนิดรัฐเอกราชขึ้น 2 รัฐ รัฐหนึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชื่อว่าสุโขทัย และราชธานีเชียงแสน ริมฝั่งแม่น้ำโขง การก่อ

เกิดรัฐสยามทั้งสองนี้ ได้ทำให้อำนาจปกครองของเขมรเหนือดินแดนแม่น้ำเมณฑาม¹ และที่ราบโคราช (นครราชสีมา) หดสั้นลง ในปี ค.ศ.1283 พวกสยามก็เริ่มต้นรุกรานเขมร ในกลางศตวรรษที่ 14 รัฐสยามทั้งสองได้รวมกันเป็นรัฐเดียว โดยมีราชธานีชื่อว่าอยุธยา ตั้งแต่ปี ค.ศ.1351 กษัตริย์กรุงอยุธยาได้ยกทัพมาตีเมืองพระนครอยู่เสมอ และมีอำนาจปกครองเมืองพระนครนี้ด้วย ด้วยเหตุที่สยามเฝ้าแต่ยกทัพมารุกรานข่มขู่เขมรมาก หลังจากที่ได้ชัยชนะเหนือกองทัพสยามแล้ว พระบาทพญาชาติพระมหากษัตริย์เขมรทรงย้ายราชธานีไปตั้งอยู่ที่ทวบลาศานในจังหวัดศรีสอโหมร์ ในปี ค.ศ.1431 (กระทรวงการศึกษายุวชนและกีฬา, 2001ก: 120)

บทเรียนที่ 7 กัมพูชาปลายสมัยพระนคร

1. สถานภาพของประเทศ

หลังจากพระบาทจักรวรรดิที่ 7 สวรรคต สถานภาพของพระราชอาณาจักรกัมพูชาเริ่มเสื่อมลงทีละน้อยๆ สาเหตุมาจาก

ก. สงครามกับสยาม หลังจากที่ถูกกลายเป็นประเทศแล้ว กษัตริย์สยามทุกองค์ล้วนมีความคิดที่จะเอาแผ่นดินและทำให้ประเทศกัมพูชาเป็นเมืองขึ้น สงครามกับสยามในแต่ละครั้ง ไม่เพียงแต่ทำลายบ้านเรือน ทรัพย์สินสมบัติ ผลิตผลการเกษตรและชีวิตประชาชนเท่านั้น แต่ยังทำลายเศรษฐกิจเขมรถึงรากเหง้าอีกด้วย (กระทรวงการศึกษายุวชนและกีฬา, 2001ก: 126)

2. การละทิ้งเมืองพระนคร

การละทิ้งเมืองพระนคร เกิดขึ้นภายหลังจากมีชัยชนะเหนือกองทัพสยามผู้รุกราน เมื่อพวกสยามถอยทัพกลับ เมืองพระนครก็ไม่มีอะไรเหลือเลย ทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าทั้งหลาย ถูกพวกสยามรวบรวมเอาไปสิ้น ประชากรเมืองพระนครถูกสยามเกณฑ์ไปจำนวนมาก บางพวกก็หนีมาทางใต้ การละทิ้งเมืองหลวงเก่า และไปอยู่ในบริเวณทางทิศใต้ของประเทศ คือการก่อสร้างสร้างชีวิตใหม่ของชาวเขมร ภายใต้การนำของพระบาทพญาชาติ

ภูมิภาคทางทิศใต้ของราชอาณาจักรกัมพูชา ไม่ได้รับเคราะห์กรรมจากสงครามรุกรานจากสยาม อาณาบริเวณใหม่นี้ได้มอบพลังกาย จิต และเสบียงต่อกองทัพของพระบาทพญาชาติ ในสมัยการปลดแอกจากพวกสยามผู้รุกราน

ข้อควรจำ เมืองพระนคร สมบูรณ์ด้วยระบบชลประทาน มีบารายเป็นแหล่งน้ำสำหรับการกสิกรรม นอกจากนี้ ประชากรยังมีอาชีพเสริมคือการประมง การเก็บของป่า ชัน เถาวัลย์ ฯลฯ หลังจากที่ยุทธศาสตร์ได้กลายมาเป็นประเทศแล้ว สยามได้เข้ารุกรานกัมพูชาหลายครั้ง ประชากร

¹ แม่น้ำเมณฑาม หมายถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ในเอกสารของชาวตะวันตกนิยมเรียกแม่น้ำเจ้าพระยาว่าแม่น้ำ (ในฐานะเป็นชื่อเฉพาะของแม่น้ำเจ้าพระยา) (ผู้แปล)

ถูกสยามกวาดต้อน รวมทั้งเสียชีวิต บาดเจ็บจากสงครามและจากทุพภิกขภัย บริเวณของเมืองพระนครแทบไม่มีคนเหลืออยู่เลย ในที่สุดพระบาทพญาชาติได้ตัดสินใจย้ายราชธานี มาตั้งอยู่ที่จตุมุขในปี ค.ศ.1431 (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 127)

บทเรียนที่ 9 พระบาทจันราชา (ค.ศ.1516-1566)

พระบาทจันทรราชขึ้นครองราชย์ (ค.ศ.1516-1566) หลังจากที่ได้กำจัดเสด็จกอนและกองทัพสยามแล้ว ในการต่อสู้ขั้นสุดท้ายครั้งหนึ่งระหว่างเขมรกับสยาม ณ สมรภูมิกลัวเมืองพระนคร กองทัพเขมรได้ทำให้กองทัพสยามพ่ายแพ้อย่างหนัก ด้วยเหตุนี้บริเวณเมืองพระนครจึงได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น เสียมเรียบ ตั้งแต่นั้นมา

พระบาทจันทรราชา ได้จัดแจงให้สร้างราชธานีใหม่ที่ลงแวก บนฝั่งทิศตะวันตกของทะเลสาบค่ายลงแวกเป็นราชธานีที่แข็งแรง มีกำแพงดินไผ่ล้อมรอบ และมีคูน้ำกั้นป้องกันการโจมตีจากศัตรู ปี ค.ศ.1530 สยามได้ยกทัพใหญ่มาโจมตีค่ายลงแวก แต่ก็ต้องพ่ายถอยทัพกลับไป

ในรัชกาลของพระองค์ ประเทศกัมพูชามีสุขสันติเป็นเวลานาน และกลายเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก คือเป็นประเทศที่มีการนำเข้าออกขายต่างประเทศมากที่สุดในแถบนี้ ประชากรสามารถทำนาบนดินที่อุดมด้วยปุ๋ย และได้ผลผลิตมากกว่า 3 ตันต่อหนึ่งเฮกตาร์ ทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา และทางด้านการป้องกันประเทศก็เจริญก้าวหน้ามากขึ้น

ข้อควรจำ พระบาทจันทรราชา หรือพระองค์จันท์ (ค.ศ.1516-1566) ได้ตั้งราชธานีที่ลงแวก พระองค์ให้สร้างกรุงลงแวกอย่างแข็งแรง มีคูน้ำและปลุกดินไผ่เป็นรั้ว เรียกราชธานีนี้ว่า “บันทายลงแวก” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 130-131)

บทเรียนที่ 10 ความขมขื่นแห่งประวัติศาสตร์กัมพูชา

ค่ายลงแวกแข็งแรงมาก เพราะมีกำแพงกอไผ่ป้องกันล้อมรอบ สยามพยายามเข้าโจมตีแต่ก็ไม่ได้รับชัยชนะ

ในปี ค.ศ.1584 ก่อนที่กองทัพสยามจะพ่ายถอยทัพกลับ สยามได้ใช้กลยุทธ์ยิงเงินพดด้วงเข้าไปในกอไผ่ เวลานั้นพระบาทชัยเชษฐาธิราช ได้ห้ามมิให้เก็บเงินพดด้วงเหล่านั้น ส่วนพระราชกรณียกิจเมื่อทราบว่ากระสุนที่ทัพสยามยิงเข้าไปในกำแพงกอไผ่เป็นเงินบริสุทธิ์ ก็มีความยินดียิ่งนักพากันถางกอไผ่เพื่อเก็บเอาเงินพดด้วง แม้จะมีการห้ามจากพระราชารายไรก็ไม่ฟัง ต่างพากันถางกอไผ่เพื่อหาเงินพดด้วงต่อไปอีก จนกำแพงกอไผ่ถูกทำลายไปหมด ในปี ค.ศ.1593 สยามได้ยกทัพเข้าค่ายลงแวกอีกครั้งหนึ่ง และได้รับชัยชนะ ทัพสยามจับได้พระอุปโยราชศรีสุริโยพรรณและบุตรทั้งสองคือ พระชัยเจษฎาและพระอุทัย นำเอาไปประเทศสยาม พร้อมทั้งด่ารับด่ารา นักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี รูปปฏิมาพระโคพระแก้วและเชลยเขมรอีกจำนวนมาก หลังจากนั้นเป็นต้นมา

ประชาชนเขมรก็พบแต่ความขมขื่น ภาษาไทยกลายเป็นภาษาทางการ เครื่องนุ่งห่ม แบบแผนการปกครองและฐานันดรศักดิ์ในพระนครต้องใช้ตามแบบสยามทั้งหมด

ระยะเวลาสองศตวรรษ เขมรมีสงครามไม่สร้างชาระหว่าง เขมรกับเขมร เขมรกับสยาม สยามกับญวน เขมรกับญวน ผู้มีอำนาจมีแต่แย่งชิงอำนาจและรักษาอำนาจของตัวเองไว้ มีการทะเลาะเบาะแว้งภายในราชวงศ์และการชิงราชสมบัติไม่มีสิ้นสุด ในศตวรรษที่ 17-18 มีการแย่งราชสมบัติและปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์หลายครั้ง ในที่สุดกัมพูชากลายเป็นประเทศที่มีผู้ปกครองสองฝ่ายคือ สยามกับญวน ประชากรเขมรตกต่ำยากจน ชายวัยหนุ่มถูกบังคับให้เป็นทหาร การศึกษาเล่าเรียนมีอยู่แต่ในวัด ด้วยเหตุนี้เด็กผู้หญิงจึงไม่ได้เล่าเรียนเหมือนเด็กผู้ชาย

ศตวรรษที่ 17-18 คือช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยความระทมขมขื่นของประชากรเขมร และเป็นสมัยแห่งความอับอายขายหน้าในประวัติศาสตร์กัมพูชา

ข้อควรจำ หลังจากที่ค่ายลงแวกแตก ประชากรเขมรทนทุกข์เวทนาจากสงคราม ความยากจน ทุพภิกขภัยและโรคภัยไข้เจ็บ ทุกขเวทนาทั้งหมดนี้ เกิดมาจากการทะเลาะเบาะแว้งกันในราชวงศ์และการแย่งราชสมบัติกันหลายครั้ง ผู้มีอำนาจไม่มีความเชื่อในกำลังของชาติตน เมื่อมีการวิวาทกันแต่ละครั้ง คู่วิวาทก็วิ่งไปพึ่งพิงกำลังทัพจากต่างประเทศ ถ้าฝ่ายหนึ่งวิ่งไปพึ่งสยาม อีกฝ่ายจะวิ่งไปพึ่งญวน ในที่สุดกัมพูชาก็ตกไปเป็นเมืองขึ้นของสยามและญวน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 132-133)

บทเรียนที่ 11 พระบาทองค์ด้วง (ค.ศ.1840-1859)

1. สถานภาพประเทศกัมพูชาก่อนรัชกาลพระบาทองค์ด้วง

ก. ระบอบการครอบครองทวิภาคี (ค.ศ.1807-1810) ระหว่างศตวรรษที่ 17-18 ประเทศกัมพูชาต้องตกอยู่ในการสงครามอย่างไม่จบสิ้น ในที่สุดพระบาทองค์จันทน์ที่ 2 (ค.ศ.1806-1834) ได้ยอมรับข้อเสนอของอิทธิราชยาลอง (กษัตริย์ไคเวียด) โดยยินยอมให้มีผู้ปกครองสองฝ่ายคือประเทศสยามและประเทศญวนในปี ค.ศ.1807 กองทัพญวนและสยามได้ถอนออกจากกัมพูชา เขมรได้นำเอาถ้วยสาอากร มีช้าง งาช้าง กระวาน และสิ่งมีค่าจำนวนมากถวายกษัตริย์ของประเทศผู้ครอบครองทั้งสอง สถานภาพภายในประเทศมีความมั่นคง ในปี ค.ศ.1810 กษัตริย์สยามได้แต่งตั้งพระองค์สงวนและพระองค์อิมซึ่งเป็นพระอนุชาพระบาทองค์จันทน์ที่ 2 เป็นอุปโยราชและอุปราช โดยไม่ถามความเห็นพระราชาเขมร พระองค์จันทน์ที่ 2 ได้ตัดสินโทษประหารชีวิตผู้ใกล้ชิดพระอนุชาทั้งสองพระองค์ พระองค์สงวน พระองค์อิม และพระองค์ด้วงได้หนีไปอยู่ที่ประเทศสยาม

สงครามระหว่างสยามกับญวนก็ปะทุขึ้นอีกจนถึงปี ค.ศ.1812 ทัพญวนและทัพพระองค์จันทน์ที่ 2 ปราชาชัย สยามตั้งพระองค์ด้วงขึ้นครองราชย์ แต่พระองค์อิมไม่ยินยอม สยามก็นำพระองค์ด้วงไปไว้ยังกรุงเทพฯ ประมาณ 2-3 เดือนต่อมา กองทัพญวนขับไล่กองทัพสยามออกจากราชนานิอุดงค์ พระบาทองค์จันทน์ที่ 2 เสด็จกลับมายังอูดงค์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 134)

ข. ระบอบการครอบครองของญวน (ค.ศ.1812-1845)

...ตั้งแต่ปี ค.ศ.1831 พระองค์ด้วงและพระองค์อิม เป็นผู้นำการเคลื่อนไหวต่อต้านต่างชาติผู้รุกรานคือ สยามและญวน แต่พวกเขา (สยามและญวน) ไม่ได้เอาใจใส่ต่อกองกำลังต่อสู้ของเขมร มาถึงปี ค.ศ.1841 การเคลื่อนไหวต่อสู้เขมร ได้เข้าโจมตีทัพญวน...

การต่อต้านญวนเกิดขึ้นไปทั่วทั้งประเทศ และได้ขับไล่กองทัพญวนจากประเทศเขมร พระบาทองค์ด้วงได้ขึ้นครองราชย์ที่ประเทศกัมพูชา (ค.ศ.1840-1859)

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1855 เป็นต้นไป พระบาทองค์ด้วงได้เริ่มต้นแสวงหาความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจยุโรป โดยเฉพาะฝรั่งเศส แต่ในเวลานั้นฝรั่งเศสยังไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากกัมพูชา

หลังจากที่ต้องทนกับความขมขื่นสิ้นระยะเวลา 2 ศตวรรษ ในที่สุดกัมพูชาก็ได้พบความสว่างขึ้นอีก แต่สถานการณ์ทั่วไปของโลกในช่วงนั้น ไม่ปล่อยให้เขมรมีความสุขนานนัก ความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมในยุโรป และนโยบายขยายอาณานิคมของประเทศในยุโรปได้บันดาลให้มหาอำนาจเหล่านั้นก้าวเข้ามาสู่เอเชียอาคเนย์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 135)

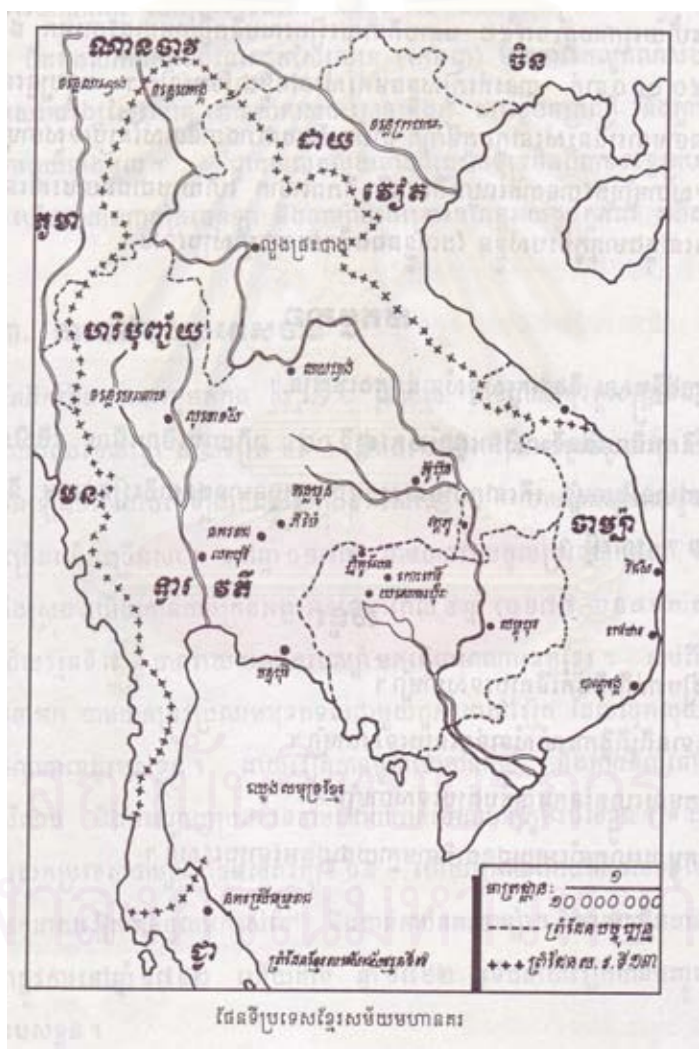
ข้อควรจำ พระบาทองค์ด้วง (ค.ศ.1840-1859) เป็นพระมหากษัตริย์ที่ต่อต้านอิทธิพลของสยามและญวน แต่เพื่อให้กัมพูชาหลุดพ้นจากการเป็นสมรภูมিরบระหว่างสยามกับญวน พระองค์ได้ยอมรับการครอบครองของสองภาคี และเพื่อหนีจากอำนาจของสยามและญวน พระองค์ได้แสวงหาที่พึ่งพิงจากมหาอำนาจยุโรป แต่ก็ยังไม่สำเร็จ ในรัชกาลของพระองค์ กัมพูชาได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ก: 134-136)

แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (เกรด 8)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

3.3 ราชอาณาจักรอยุธยา

ตั้งแต่ต้นคริสต์ศักราชมาจนถึงต้นสมัยพระนคร นักประวัติศาสตร์จีนในสมัยราชวงศ์ถัง ได้พรรณนาการปกครองของอาณาจักรนครพนม (พุนัน) ของพระมหากษัตริย์เขมรว่าเหมือนกับ พวงมาลัยดอกกะมณีที่ประดับบนพระเศษของพระราชา ประเทศจีน จามปา และชวา ในทวีปเอเชีย ด้านตะวันออกในสมัยนั้นมีราชอาณาจักร 4 แห่ง คือ จีน จามปา ชวาและเขมร แล้วราชอาณาจักร อยุธยามีต้นกำเนิดเมื่อใด (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 162)

แผนที่ประเทศเขมรสมัยพระนคร

ก. ที่ตั้งภูมิศาสตร์

รัฐอยุธยาตั้งอยู่ทางใต้แม่น้ำเมณฑาม² ในปี ค.ศ.1350 ผู้ปกครองของกลุ่มไทยได้ย้ายราชธานีจากละโว้ไปยังอยุธยา ห่างออกไปเป็นระยะทาง 50 กิโลเมตร ทางทิศใต้ แล้วก็เกิดเป็นราชอาณาจักรอยุธยาหรือสุโขทัย ละโว้ หรือสยาม

ในศตวรรษที่ 14 ราชอาณาจักรอยุธยากำเนิดขึ้น ตั้งอยู่ตามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างจากอ่าวไทย 88.50 กิโลเมตร

รัฐนี้ได้ขยายดินแดนและอำนาจของตนใหญ่ขึ้นๆ จนกระทั่งครอบครองเหนือแผ่นดินเขมรอีกด้วย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

ข. กำเนิดของชนชาติสยามหรือไทย

1. การเข้ามาของพวกจื๋อชนชาติไทย

จนถึงศตวรรษที่ 11 ยังไม่มีใครเคยพบเห็นชื่อชนชาติสยามในศิลาจารึกของเขมร ชนชาตินี้ได้รวมกันเป็นกลุ่มๆ ภายใต้อำนาจผู้ปกครองแต่ละกลุ่ม แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศเหนือ ห่างจากประเทศเขมรในบริเวณยูนานและพม่า จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 12 จึงได้พบเห็นรูปแกะสลักชนชาติสยามบนฝาผนังปราสาทนครวัด และมีข้อความสั้นๆ ให้นามว่า “สยาม” และแสดงให้เห็นว่าเป็นพวกคนป่า

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ชาวสยามได้อพยพจากพื้นที่ยูนานมาทางใต้ทีละน้อยๆ เป็นเวลานาน โดยอพยพมาตามลำน้ำ การลักลอบเข้ามาในลักษณะเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการรุกรานเอาดินแดนประเทศเขมร สภาพแบบนี้เกิดขึ้นและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ในต้นศตวรรษที่ 13 เนื่องจากการขยายอำนาจของพวกมองโกล (พระเจ้ากุบไลข่าน) เข้าไปยังประเทศจีน ชนกลุ่มน้อยซึ่งปกครองโดยหัวหน้าเผ่าชื่อมุงก ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือติดกับประเทศพม่าได้นำทัพยกเข้าตีเอาเมืองในใน ค.ศ.1223 ต่อมาอัสซานใน ค.ศ.1229 และเชียงแสน พวกสยามที่ออกจากประเทศเดิมและมาตั้งอยู่ที่สุโขทัย ก็ได้ต่อต้านกับเจ้าผู้ครองเขมร มีกษัตริย์สยามสององค์ที่ตีเอาจังหวัดสวรรคโลกและขับไล่เจ้าเขมรออกไป และตั้งขึ้นเป็นอาณาจักรขึ้นมาแทน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 163)

2. กำเนิดรัฐ

ในปี ค.ศ.1285 ภายใต้การนำของพระเจ้ารามคำแหง ท้าวสยามได้ยกจากสุโขทัยตีแย่งเอาเมืองริมฝั่งแม่น้ำเมณฑาม³ ที่เป็นภูมิภาคของพระราชอาณาจักรเขมร และตั้งในปี ค.ศ.1350 เป็น

² แม่น้ำเจ้าพระยา

³ แม่น้ำเจ้าพระยา

ต้นมา แผ่นดินเหล่านั้นก็กลายเป็นของสยาม ที่มีอาณาเขตตั้งแต่หลวงพระบางมาถึงลพบุรี (ละโว้) ในปีนั้นเองที่พระเจ้ารามธิบดีได้ผนวกเอาเขตเขมรสุโขทัยและลพบุรีเป็นของตัวเอง และตั้งราชธานีอยู่ที่กรุงอยุธยา หลังจากตั้งราชธานีแล้ว รัฐนี้มีชื่อเสียงและขยายอิทธิพลของตนอีก กรุงอยุธยาได้ตีแย่งเอาจังหวัดต่างๆ ของเขมรและตีเข้าเมืองพระนครหลายครั้งหลายครา โดยได้รวบรวมเอาของมีค่ากวาดต้อนประชาชนเขมรและนักปราชญ์ราชบัณฑิตเขมรกลับไปประเทศของตน พร้อมทั้งทำลายสิ่งก่อสร้างและระบบชลประทานรอบๆ เมืองพระนครจนแทบกลายไปไม่มีอะไรเหลือ การทำลายจนสิ้นซากนี้เองที่เป็นมูลเหตุให้พระบาทพญาอดิศัยดิศกุลเปลี่ยนราชธานีเขมรมมาตั้งอยู่ ณ กรุงจตุมุข ทางทิศใต้ของประเทศ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 164)

ค. ชนชาติสยามหรือไทยและอารยธรรมเขมร

ปราสาทเขมรตั้งอยู่ที่กรุงอยุธยา

การฟ้อนรำของชนชาติสยามที่อยุธยา

ชนชาติสยามหรือไทยที่ลงมาจากทิศเหนือ นั้น ในศตวรรษที่ 13 ยังมีความอ่อนแอทางด้านอารยธรรมอยู่ ยังไม่มีแบบแผนการปกครอง ไม่มีองค์การทางรัฐบาล ทางสังคมและทางการเมือง พวกเขาเพียงรวมกันเป็นเผ่าอยู่ภายใต้อำนาจหัวหน้าเผ่า ส่วนอักษรและศิลปะอื่นๆ ก็ไม่มีเก็บไว้เป็นมรดกตกทอด แต่หลังจากที่ตีเอาเขตเขมรได้จำนวนหนึ่ง และตีเข้าไปยังเมืองพระนครแล้ว พวกสยามได้รวบรวมเอาสมบัติวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ ตัวอักษร ศาสนา ศิลปะ แบบแผนการปกครอง และตำรับตำราต่างๆ เอาไปยังประเทศสยาม และบังเกิดเป็นอารยธรรมและวัฒนธรรมแบบสยาม คำในภาษาเขมรจำนวนมากได้เข้ามาในภาษาไทย โดยพระเจ้ารามคำแหงได้ดัดแปลงวรรณคดีเขมรเป็นวรรณคดีไทย สยามได้ดัดแปลงวัฒนธรรม อารยธรรมเขมรอันรุ่งเรืองไปเป็นของตัวเอง และ

บังคับให้ประชาชนชาติเขมรปฏิบัติตามในช่วงระยะเวลา 4 ศตวรรษ ที่ตนรุกรานประเทศเขมร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 18-19 มาถึงสมัยวิทยาศาสตร์นี้ไทยเองก็ไม่มีห้วนเกรงและยังกล่าวอ้างว่า ปราสาทเขมรจำนวนหนึ่งเช่นปราสาทเขาพระวิหาร เป็นต้นั้น เป็นมรดกของชาติสยาม และยังอธิบายถึงกับว่า เป็นผีพระหัตถ์ของกษัตริย์ไทยที่ในสมัยนั้นยังประทับอยู่ตามแนวเขา ไกลออกไปหลายพันกิโลเมตรทางทิศเหนือของราชอาณาจักรเขมร

แต่ตรงกันข้าม ตุลาการระหว่างชาติกรุงพาเอ⁴ ยอมรับว่าเป็นมรดกของชาติเขมรแน่ชัด เมื่อวันที่ 15 เดือนมิถุนายน ปี ค.ศ.1962 (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ข: 164-165)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ กรุงเฮก (ผู้แปล)

แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (เกรด 9)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

ค. สถานภาพทางสังคมสมัยหลังพระนคร

ปี ค.ศ.1431 พระบาทพญาชาติได้ตัดสินพระทัยย้ายราชธานีจากเมืองพระนคร มาตั้งอยู่ที่ทวลบาसान ต่อมาก็ย้ายจากทวลบาसानมาอยู่ที่พนมโกลนเพญ (จตุมฺข) เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้ว พระราชาพระราชนามนครว่า “กรุงจตุมฺขมกคมนาคร” ปี ค.ศ.1437 พระองค์ได้สมโภชราชธานี

หลังจากพระบาทพญาชาติสวรรคต สังคมเขมรถูกแบ่งแยกเป็นพรรคพวกทะเลาะเบาะแว้งกัน ประชากรราษฎรได้รับความทุกข์ และประเทศแบ่งออกเป็น 3 อาณาจักรคือ (กระทรวงการศึกษา ยุวชน และกีฬา, 2000ก: 164)

อาณาจักรทางทิศเหนือ มีราชธานีอยู่ที่กำปงเลียม ปกครองโดยพระบาทศรีราชา

อาณาจักรทางทิศตะวันออก มีราชธานีอยู่ที่ศรีสอโฌร์ ปกครองโดยพระบาทศรีสุริโยทัย

อาณาจักรทางทิศใต้ มีราชธานีอยู่ที่จตุมฺข ปกครองโดยพระบาทธรรมราชา

การแตกแยกกันเป็นฝักฝ่ายและรบรากันไม่หยุดหย่อนของเขมรทั้ง 3 กลุ่มนี้ได้สร้างความทุกข์ยากต่อสังคมเขมร เช่น โจรกรรม การฆ่าฟันกัน ความอดอยาก เป็นต้น เขมรต้องอยู่ในช่วงแห่งความขมขื่นนี้เป็นเวลากว่า 10 ปี ก่อดั้งแต่ปี ค.ศ.1475-1485 จนกระทั่งพระบาทธรรมราชาได้พยายามยุติสงครามระหว่างกันนี้ โดยอาศัยกองทัพสยามมาช่วย

ในปี ค.ศ.1529 พระมหากษัตริย์เขมรเสด็จไปประทับที่ค่ายลงแวก พระบาทองค์จันทราชาได้ฟื้นฟูประเทศชาติขึ้นมาใหม่ทุกด้าน ทางด้านการทหาร กองทัพเขมรได้เข้าไปโจมตีประเทศสยามจนเกือบจะเข้าถึงกรุงอยุธยา แต่ในปลายศตวรรษที่ 16 อำนาจของอาณาจักรกัมพูชาเสื่อมถอยลง เป็นเหตุให้สยามยกทัพเข้ามาตีกรุงลงแวกได้ในปี ค.ศ.1593

การแตกของกรุงลงแวก เป็นโอกาสให้สยามเพิ่มอิทธิพลเหนือประเทศกัมพูชาแข็งกล้ายิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังทำให้เขมรสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ ตำรับตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต และวัฒนธรรมเขมรก็ไหลเข้าไปในประเทศสยามหมดสิ้น ความปราชัยในสมัยลงแวกทำให้กัมพูชาตกไปเป็นเมืองขึ้นของสยาม

ในปี ค.ศ.1618 พระบาทศรีสุริโยพรรณ ได้มอบราชสมบัติให้พระราชบุตรทรงพระนามชัยเชษฐาที่ 2 (ค.ศ.1618 -1628) พระองค์ได้ย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ที่อุคงค์ ในระหว่างปี ค.ศ.1620-1863 มีเหตุการณ์สำคัญๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเขมร-ไทย และเขมร-ญวน รวมทั้งเหตุการณ์หลักอีก 2 เหตุการณ์คือ สัมพันธภาพระหว่างเขมรกับญวน และการแย่งอำนาจกันระหว่างญวนและสยามเหนือประเทศกัมพูชา เหตุการณ์อีกประการหนึ่งที่ควรสนใจคือ ในปี ค.ศ. 1834 หลังจากที่พระบาทองค์จันทร์สวรรคตแล้ว พระองค์ไม่มีราชบุตรสืบราชสมบัติ ทำให้ราชวงศ์เว้บังคับให้กษัตริย์องค์เมื่อยขึ้นครองราชย์ ในเวลานี้ ราชวงศ์เว้ได้ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ

ปกครองกัมพูชาในลักษณะของประเทศอาณานิคมอย่างเต็มที่ ต่อมาในปี ค.ศ.1847 พระบาทองค์ด้วงได้ขึ้นเสวยราชย์ภายใต้ความร่วมมือระหว่างสยามและญวน ทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในเขมร หลังจากที่พระบาทองค์ด้วงสวรรคตแล้ว พระบาทนโรดมได้ขึ้นเสวยราชย์ต่อมา (ค.ศ.1859 – 1904) (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 165)

ฉ. กัมพูชาภายใต้อาณานิคมฝรั่งเศส

สนธิสัญญาลงวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ.1863 ที่กล่าวถึงการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสเหนือประเทศกัมพูชา ทำให้สยามในฐานะที่เป็นคู่แข่งกับฝรั่งเศสได้ต่อต้านอย่างรุนแรง เพื่อยุติปัญหาที่ฝรั่งเศสได้ยื่นขอมยกจังหวัดพระตะบองและเสียมเรียบให้แก่สยาม จนมาถึงปี ค.ศ.1867 สยามจึงยอมรับสิทธิของฝรั่งเศสเหนือกัมพูชา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 166)

บทเรียนที่ 13 ประเทศไทย

ก. กำเนิดชนชาติสยาม

ราชอาณาจักรไทยกำเนิดขึ้นมาจากชนชาติหลายชนชาติ พูดภาษาต่างๆ กัน เป็นเวลานานมาแล้ว ราชันเกิดขึ้นบนแผ่นดินของจักรภพเขมรในสมัยพระนร ชนชาติสยามมีแหล่งดั้งเดิมในประเทศจีนตอนใต้ กลุ่มนี้ได้ย้ายออกจากที่นั่นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านเหนือของที่ราบลุ่มแม่น้ำเมณฑำ โดยรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ภายหลังกลุ่มนี้ได้รวมกันเป็นสังคม โดยมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ประชุมชนและตัวเมือง โดยมีผู้นำสังคมแต่ผู้เดียวคือ เจ้า หรือผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มเรียกว่าเมือง พวกเขาเมืองรวบรวมติดต่อกันโดยความสัมพันธ์แบบญาติและเกิดเป็นแบบแผนการปกครอง สมัยนี้พวกเขาเมืองได้ถวายส่วยสาอากรต่อพระราชอาเขมรในสมัยพระนร โดยพื้นที่นั้นมีประชากรเบาบางและไม่ค่อยมีทรัพย์สินสมบัติมาก พระราชาเขมรจึงไม่ค่อยเอาพระทัยใส่ว่า กลุ่มนี้จะผลัดตัวออกจากการปกครองของพระองค์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 171)

⁵ แม่น้ำเจ้าพระยา

สุโขทัยเป็นดินแดนของเขมรในสมัยโบราณ

ข. การเกิดรัฐสยาม

ในช่วงที่อาณาจักรพระนครอ่อนแอลงในศตวรรษที่ 13 กลุ่มเมืองมีเสรีภาพขยายอิทธิพลและขยายพื้นที่และเกิดเป็นราชอาณาจักรหนึ่งขึ้นในปี ค.ศ.1350 คือราชอาณาจักรอยุธยา (Ayuthya) ราชธานีอยุธยาสร้างขึ้นในปี ค.ศ.1351 ตามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (Chao Phraya) ห่างจากทะเล 88.5 กิโลเมตร (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

ค. สถานภาพประชากร

ชนชาติสยามส่วนมากเป็นกสิกร มีชีวิตอยู่โดยพึ่งพาอาชีพกสิกรรม และหมู่บ้านต่างๆ มีลักษณะคล้ายกันกับหมู่บ้านของกัมพูชาและพม่า

ตลาดในประเทศไทย

พระราชและประชาราษฎร์ล้วนนับถือพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีความเชื่อถือแบบโบราณ เช่น เคารพบูชาเทพารักษ์ เจ้าที่ และดวงวิญญาณ ในปี ค.ศ.1569 ราชธานีอยุธยาถูกกองทัพพม่าเข้ามาบุกทำลายและจับเชลยศึกสยามนับเป็นจำนวนพันกลับไปยังประเทศพม่า แต่ภายหลังพระราชอาณาจักรอยุธยาได้รับการก่อสร้างขึ้นใหม่อย่างรวดเร็ว และกลายเป็นรัฐหนึ่งที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การเมืองและการทหาร และสามารถทำสงครามกับเขมรและพม่าได้พร้อมกันในคราวเดียว (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172)

ฅ. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ราชอาณาจักรและรัฐอำนาจ

ความรุ่งเรืองสว่างไสวแห่งอาณาจักรพระนคร ทำให้กษัตริย์อยุธยาถือเป็นแบบอย่างอันวิเศษวิศาลที่พระองค์ผู้เป็นพระมหากษัตริย์จะต้องมี ด้วยเหตุนี้ทรงถือเอาลักษณะบางอย่างแห่งอาณาจักรพระนครตั้งแต่โบราณมาใช้ในการปกครองนครของพระองค์ พร้อมทั้งทำให้อำนาจของกษัตริย์ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเลือกเอาปรัชญาฮินดูที่เกี่ยวกับลัทธิเทวราชาและพุทธราชาเหมือนกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยพระนครปฏิบัติอยู่เสมอมาใช้ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ก: 172-173)

พระราชวังของไทยและโบสถ์พระแก้วมรกต

ง. การสถาปนากษัตริย์และการสืบสันตติวงศ์จักรี

อยุธยาและพม่าเคยทำสงครามต่อกันหลายครั้งนับศตวรรษมาแล้ว แต่อาณาจักรทั้งสองก็ไม่เคยมีฝ่ายใดได้ชัยชนะเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ในปี ค.ศ.1767 ราชธานีแห่งนี้ได้ถูกทำลายลง รวมทั้งประชากรราษฎรนับพันได้ถูกเกณฑ์ไปยังประเทศพม่า โดยกองทัพพม่าที่เข้ามาโจมตี ในช่วงนั้นเกิดข้าวยากหมากแพงและมีโจรกรรมชุกชุมไปทั่วแผ่นดิน เหตุการณ์นี้ได้รับการแก้ไขโดยวีรชนชื่อ ตากสิน (Taksin) โดยมีความสามารถและชำนาญทางด้านกลยุทธ์ในการรบ พร้อมทั้งมีการอุปถัมภ์จากสังคมคนจีน ตากสินจึงได้รวบรวมราชอาณาจักรขึ้นใหม่ให้มีเสถียรภาพอย่างรวดเร็ว และขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ และก่อสร้างราชธานีใหม่ขึ้นที่ธนบุรี แต่หลังจากนั้นมาพระเจ้าตากสินเกิดสติวิปลาส อิจฉาธิยา โดยให้คณะสงฆ์ยอมรับว่าพระองค์เป็นเทพเจ้า เหตุการณ์นี้ทำให้เกิดจลาจลไปทั่วทั้งราชธานี ประชากรราษฎรได้ถอดพระองค์จากราชบัลลังก์ และยกให้แม่ทัพผู้หนึ่งทรงชื่อว่า เจ้าพระยาจักรีขึ้นเป็นกษัตริย์ เจ้าพระยาจักรีหรือทองด้วง กลับมาจากการรบที่ประเทศเขมร ก็ได้รับการอภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์สยามมีพระนามว่า พระเจ้ารามาที่ 1 ที่เป็นกษัตริย์กำเนิดราชวงศ์จักรี พระองค์ย้ายราชธานีจากธนบุรีมาตั้งที่บางกอก (Bangkok) (กระทรวงการศึกษายุวชนและกีฬา, 2000ก: 173-174)

พระเจ้ารามาที่ 1 หรือรามคำแหง (หน้า 173)

ราชวงศ์จุฬาลงกรณ์ (หน้า 174)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (เกรด 10)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

3. ความเสื่อมในสมัยพระนร

ไม่มีผู้ใดทราบว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคตในปีใด กษัตริย์ที่ครองราชย์ต่อมาคือ พระบาทอินทรวรมันที่ 2 ในปี ค.ศ.1216 และ ค.ศ.1218 กองทัพผสมเขมร-จามได้ยกทัพไปตีญวนได้เวียด แต่ต้องถอยทัพกลับ ในปี ค.ศ.1220 เขมรถอยทัพกลับจากจามไปด้วยตนเอง พระบาทชัยวรมันที่ 8 ได้ครองราชย์ต่อมา ในรัชกาลของพระองค์มีการต่อต้านทางศาสนา (ศิวนิยมต่อต้านพุทธนิยม) ที่ก่อให้เกิดการรูดทำลายผนังปราสาทบางแห่ง และแก้ไขปราสาทเหล่านั้น เช่น บายนเปลี่ยนไปเป็นปราสาทของลัทธิไวษณพนิกาย เป็นต้น พวกมองโกลได้เข้าตีประเทศกัมพูชาในปี ค.ศ.1283 แต่ก็ไม่ได้ก่อความเสียหายมากนัก ในสมัยรัชกาลนี้ พวกสยามก็ได้เริ่มโจมตีจักรกภพเขมรเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ.1295 พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ได้สละราชสมบัติให้แก่ราชบุตรเขยพระนามว่า ศรีอินทรวรมัน (ค.ศ.1295 – 1307) (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ข: 168-169)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (เกรด 11)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

บทเรียนที่ 1 กัมพูชาสมัยจตุमुख (ศตวรรษที่ 15)

1. สงครามปลดปล่อยอาณาเขตเขมรทางทิศตะวันตกจากสยาม

พระศรีราชาเป็นพระอนุชาของพระบาทนารายณ์ราชา (พระราชบุตรองค์โตในพระบาท ulyayaat) หลังจากขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1469 ทรงมีพระทัยไฟที่จะนำประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง และสุขสบาย พระองค์ทรงมีความรักชาติสูง เสียขายแผ่นดินทางทิศตะวันตกที่สยามได้รับกั้นเอาไป พระองค์ทรงจัดตั้งผู้รับผิดชอบระดับเมือง อำเภอ ตำบล ให้มีความแข็งแกร่ง และได้สร้างกองทัพทั้ง ทางบกและทางน้ำ และอุปกรณ์ศึก เสบียงอาหารและกองหนุนให้เข้มแข็งและชำนาญชาญ (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 173)

ในปี ค.ศ.1475 พระบาทศรีราชาได้ประกาศทำสงครามปลดปล่อยแผ่นดินเขมรที่สยามเอา ไปในรัชกาลก่อนๆ กลับคืนมา ทรงนำทัพด้วยพระองค์เอง และตั้งพระศรีสุริโยทัยที่เป็นหลาน ให้ จัดทัพและเสบียงอาหารเป็นกองหน้า ส่วนพระธรรมราชาที่เป็นอุปราชและเป็นพระอนุชาจัดให้อยู่ รักษาราชอาณาจักรจตุमुख กองทัพชาติเขมรนำโดยพระราชเองได้ยกออกไปทางทิศตะวันตก และได้กำจัด พวกสยามผู้รุกรานให้ไปพ้นจากแผ่นดินเขมร และได้ปกครองดินแดนทั้งหมดนั้นที่สยามริบเอาไป เช่น นครราชสีมา ปัสchimบุรี ระยอง และจันทบุรี ในการรบเพื่อปลดปล่อยแผ่นดินดังกล่าวทำให้ พระราชาทรงมีความสบายพระทัย โดยได้เห็นราษฎรเขมรที่อาศัยอยู่ในที่นั้น ได้ลุกขึ้นรวมกำลังกัน กับกองทัพของชาติเพื่อกำจัดศัตรูที่กั้นดินแดนให้หมดไปจากดินแดนมาตุภูมิ ความสำเร็จจากการทำ สงครามนั้นทำให้พระราชาทรงตัดสินใจพระทัยดีกองทัพสยามให้หมดไปในเวลาอันเอง หลังจาก ตัดสินพระทัยเช่นนั้นแล้ว พระองค์ก็จัดกองทัพตีสยามเข้าไปถึงกรุงอยุธยา กรุงอยุธยาถูกล้อมไว้ พระองค์ทรงปรารถนาจะทำลายราชธานีนี้ทิ้งเสีย แต่เวลานั้น ด้วยเหตุที่ออกญาจักริมอน ซึ่งเป็นแม่ ทัพถึงแก่ความตายในสนามรบหลังจากได้รับบาดเจ็บสาหัส และกองทัพเขมรได้ถดถอยกำลังลง การ ทำลายราชธานีสยามจึงต้องหยุดลง พร้อมกันนั้นความวุ่นวายเกี่ยวกับราชวงศ์เขมรก็เริ่มปะทุขึ้น ด้วย เหตุนี้แผนการปลดปล่อยดินแดนทางตะวันตกที่สยามริบเอาไปก็พลอยหมดตามไปด้วย (กระทรวง การศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 174)

2. การแทรกแซงของกษัตริย์สยามในความวุ่นวายในราชวงศ์เขมร

ในเวลาทีพระบาทศรีราชากำลังคิดพันการรบในสมรภูมินั้น พระองค์เจ้าศรีสุริโยทัยหลาน ของพระองค์ (บุตรของพระนารายณ์ราชา) คิดกบฏและหลบหนีออกจากราชธานีจตุमुखไปซ่อนสมุ ผู้คนอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำใหญ่ “แม่น้ำโขง” เจ้าองค์นี้ได้จัดทัพตีเอาจังหวัดจันทวนมา กให้มาอยู่ในความปกครองของตน ได้แก่ จังหวัดศรีสอโธร์ ตะโพงมมูม บาพนม โฉนไฉ เป็นต้น ต่อมากองทัพของศรีสุริโยทัยได้รุกรานเอาจังหวัดทางด้านเหนือบางจังหวัดด้วย เช่น

กำปงเลียม สติงแตรง เจิงไพร บารายณ์ เป็นต้น บรรดาจังหวัดที่กองทัพศรีสุริโยทัยตีมานั้น ได้เกิดเป็นบริเวณหนึ่งมีชื่อว่า อาณาจักรเขมรทางตะวันออก ที่มีราชธานีอยู่ที่ศรีสอโฌร์ เมื่อได้ปกครองดินแดนส่วนใหญ่ส่วนหนึ่งแล้ว ศรีสุริโยทัยหมายปองที่จะจัดทัพไปสกัดกั้นทางยกทัพกลับของพระบาทศรียาที่เจ้าแผ่นดินอีกด้วย ส่วนพระพญาธรรมราชาที่เป็นอุปราชรักษาราชธานีจตุมุขได้รายงานเรื่องทั้งหมดต่อพระศรียา และเสนอขอให้พระองค์เป็นผู้นำทัพขึ้นไปตีสกัดทัพกบฏศรีสุริโยทัยจากทางด้านเหนือ เมื่อได้รับข่าวนี้ พระบาทศรียาได้จัดทัพให้ดูแลดินแดนทางตะวันตกเพื่อด้านกองทัพสยาม และพระองค์ก็ยกทัพไปทำสงครามกับศรีสุริโยทัยตามแผนการที่พญาธรรมราชาเสนอ เมื่อยกทัพมาถึงจังหวัดบริบูรณ พระองค์ได้ยกกองทัพข้ามแม่น้ำไปทางเหนือ และจับได้กองทัพจากทางเหนือถอยออกไปอยู่ทางฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขง ต่อมาพระองค์ได้สร้างค่ายตั้งกองทัพไว้ที่จังหวัดกำปงเลียมเพื่อทำสงครามต่ออีก (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2000ค: 174-175)

ในช่วงนั้นเองที่พญาธรรมราชาได้แสดงความคดของตนออกมาชัดเจน โดยการส่งพระราชวงศ ทร์พย์สมบัติ นอกจากหอกและพระขรรค์ ไปถวายพระบาทศรียา และจัดกองทัพเข้มแข็งป้องกันไม่ให้กองทัพหลานแทรกเข้ามาในดินแดนที่ตนหวงแหนได้

การแตกแยกและทำสงครามกันอย่างไม่หยุดหย่อนของราชวงศ์เขมรในเวลานั้น ได้ส่งผลความเลวร้ายต่างๆ ต่อสังคมเขมร เช่น การปล้นสะดม ความอดอยาก โรคติดต่อ เป็นต้น ในปี ค.ศ. 1485 พระธรรมราชามีความประสงค์จะเสวยราชย์แต่เพียงองค์เดียว ได้มีการติดต่อลับๆ กับกษัตริย์สยามเพื่อขอกำลังกองทัพมาช่วย กษัตริย์สยามพอพระทัยยิ่งและพร้อมช่วยตามคำขอของพระบาทศรียา โดยได้ส่งกำลังทัพสยามเข้ามาในพระราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างสมานฉันท์ระหว่างกษัตริย์เขมรทั้งสามองค์

ในเวลาทีกองทัพสยามเข้ามายังกรุงจตุมุข พระธรรมราชาก็ได้จัดการต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ และนำพระเจ้าจักรพัตรราชประทับในตำหนักวังพนม โฌนเพญ ต่อมาเสนาบดีเขมร-สยามก็เริ่มปรึกษาแผนการกำจัดพระบาทศรียาและพระบาทศรียา

เมื่อได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างพระธรรมราชาและพระเจ้าจักรพัตรราชกษัตริย์สยามแล้ว พระบาทศรียาก็เชิญที่ปรึกษาทั้งหลายมาประชุมปรึกษา พระบาทศรียาทรงดำริว่า ต้องผูกสัมพันธ์กันไว้จะดีกว่า เนื่องจากกำลังของเขมรได้แตกแยกกันหมดแล้ว ทางพระราชารายฐนั้นก็ได้รับเคราะห์กรรม เกิดความเบื้อหน่ายสงคราม ทีประชุมได้ตกลงกันที่จะหาทางเจรจาเพื่อหยุดการสงคราม

ภายหลังต่อมาไม่กี่วันกองทัพสยาม-เขมร ยกออกจากจตุมุขมาถึงกำปงเลียม และล้อมทัพของพระบาทศรียาทุกด้าน เวลานั้นออกญากระลาโหมมิ่ง ก็ออกไปพบพระเจ้าจักรพัตรราชและพญาธรรมราชาเพื่อทูลความประสงค์ของพระบาทศรียาที่ต้องการผูกสัมพันธ์ไมตรี พระราชาทั้งสองพระองค์มีความดีใจ และขอเชิญพระบาทศรียามาประทับที่พลับพลาค่าย กษัตริย์ทั้งสาม

พระองค์ได้ยกทัพออกจากกำแพงเสียมมาตั้งที่อุคงค์ จังหวัดลำปางพร้อมกันนั้นพระศรีสุริโยทัยก็ได้รับเชิญมาประทับที่อุคงค์ เพื่อร่วมกันในการพิจารณาเหตุการณ์สงครามภายใน

ในการเปิดการเจรจาเริ่มต้น พระบรมราชาขอให้กษัตริย์สยามทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา ผสานความขัดแย้งในพระราชวงศ์กัมพูชา พระเจ้าจักรพรรดิราชกษัตริย์สยามก็ทรงเห็นด้วย โดยนำพระบาทศรีราชาและพระศรีสุริโยทัยไปประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา (ประเทศสยาม) ต่อจากนั้นมาประเทศกัมพูชาก็ได้พบกับสันติสุขอีกครั้ง พระบาทบรมราชาได้รับการอภิเษกจากกษัตริย์สยามเป็นพระมหากษัตริย์กรุงกัมพูชา ในปี ค.ศ.1486 ณ ราชธานีจตุมูข

หลังจากที่กษัตริย์สยามได้ทำหน้าที่ผสานความเข้าใจกันในราชวงศ์เขมรแล้ว ก็ได้เรียกร้องขอให้เขมรคืนจังหวัดต่างๆ ที่พระบาทศรีราชาเพิ่งปลดปล่อยคืนกลับทั้งหมด โดยเจ็บใจที่แพ้อุบายกลของพระบรมราชา พระบาทศรีราชาที่ทรงประจวบสวรรคตที่ราชธานีอยุธยา โดยได้ฝากฝังพระราชบุตรคือพญาองไ้ให้อยู่กับกษัตริย์สยามด้วย อีกหนึ่งปีต่อมาพระศรีสุริโยทัยก็ทิวคตตามไป (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 175)

3. เสด็จก่อน

พระบาทบรมราชาทิวคตในปี ค.ศ.1504 พระราชบุตรองค์โตได้ขึ้นเสวยราชย์และแต่งตั้งพระอนุชาคือองค์จันท์เป็นพระมหาอุปราช หลังจากขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระบาทศรีสุคนธบททรงพ้อพระทัยไปประทับที่วังตวลบาसान จังหวัดศรีโสโฌร์ (ศรีสนธ) ส่วนพระมหาอุปราชองค์จันท์ทรงให้ประทับอยู่ ณ กรุงจตุมูข

ที่พระราชวังตวลบาसान พระบาทศรีสุคนธบทขอประพาสบึงเพื่อหว่านแหพักผ่อนและประพาสป่าเพื่อล่าสัตว์ พระองค์ทรงปฏิบัติกับนางเพาลูกสาวของพิชัยนาคและนางบาน ต่อมาได้ยกนางเพาเป็นสนมเอก ส่วนน้องของนางเพาชื่อกอน ทรงแต่งตั้งเป็นมหาดเล็ก และต่อมาได้ทรงเลื่อนยศเป็นขุนหลวงพระเสด็จ ในปี ค.ศ.1509 พระบาทศรีสุคนธบทมีความระแวงว่าขุนหลวงพระเสด็จกอนจะกบฏแย่งราชสมบัติ พระองค์จึงหาอุบายเพื่อฆ่านายกอน แต่ความลับได้รั่วไหลโดยพระสนมเอก นายกอนได้หลบหนีออกไปอยู่ทางฝั่งตะวันออก ซ่องสุมกำลังทัพเพื่อตีกลับ ในบรรดา दिनแดนทางฝั่งตะวันออก นายกอนได้ใช้กลอุบายหลอกลวงเจ้าเมืองทั้งหลายว่า ตนได้รับมอบหมายมาจากพระบาทศรีสุคนธบท ให้มาเกณฑ์ทัพไปกำจัดมหาอุปราชจันทรราชาที่กบฏราชบัลลังก์เสวยราชย์ ณ จตุมูข ความเรื่องนี้ทราบถึงพระองค์จันท์ ทำให้พระองค์คิดว่าพระบาทศรีสุคนธบทกษัตริย์ผู้เป็นพี่กล่าวโทษเหมือนคำป่าวประกาศของขุนหลวงพระเสด็จกอนจริง จึงนำพระวงศานุวงศ์หลบเข้าไปขอซ่อนตัวในสยาม หลังจากที่พระองค์จันท์ออกจากจตุมูขไปแล้ว นายกอนก็เริ่มต้นตีจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้ราชธานีตวลบาसान กองทัพของพระบาทศรีสุคนธบทมีแต่ถอยร่นออกไป ในปี ค.ศ.1512 พระบาทศรีสุคนธบทได้ถูกกองทัพของนายกอนปลงพระชนม์ ณ ค่ายสติงแสน (กำแพงชม)

หลังจากได้รับชัยชนะแล้ว นายคอนได้ประกาศตนขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ประเทศกัมพูชา มีนามว่า พระศรีเชษฐาธิราชรามาชินดี ประทับอยู่ที่ศรีศอโฌร์ ต่อมาในปี ค.ศ.1514 พระบาทศรีเชษฐาธิราชรามาชินดีได้สร้างราชธานีใหม่ตั้งอยู่ระหว่างตะโพงฆมมและจังหวัดบาพนม บริเวณหมู่บ้านสรอพอบ พระองค์ทรงประทานนามว่า “กรุงสรอพอบพิชัยไพเรนคร” สามปีต่อมาราชธานีนี้มีประชากรมาอาศัยอยู่หนาแน่นมากกว่าราชธานีเก่า ประเทศชาติได้รับสันติสุข ชาวต่างประเทศได้เข้ามาทำการค้าขาย เงินสิ่งเครื่องหมายรูปนาคได้รับการพิมพ์เพื่อใช้ทั่วไปทั้งประเทศเพื่อความสะดวกในการค้าขายในประเทศและต่างประเทศ ประชากรราษฎรมีความสุขสบายกว่าแต่ก่อน อันเป็นผลจากการดำเนินการของเสด็จคอน เช่น การลดภาษีอากร และมีกรแก้ไขกฎหมายแพ่งให้มีลักษณะเบามากกว่าเดิม (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 176-177)

4. สงครามระหว่างเสด็จคอนกับพระองค์จันทหรือพระจันทราชา

พระองค์จันทที่ได้หลบหนีไปอยู่ประเทศสยามระยะเวลา 8 ปีมาแล้ว ก็มีลักษณะไม่ผิดไปจากกษัตริย์เขมรองค์อื่นภายใต้ความอุปถัมภ์ของกษัตริย์สยาม ทำให้ได้รับความสะดวกสบายในชีวิต ทรงมีการกิจเป็นผู้คลังช้างถวายพระเจ้าจักรพรรดิ ในปี ค.ศ.1516 พระองค์ได้ดำริหากลอบุบายเพื่อเข้ามาแย่งราชสมบัติจากเสด็จคอน ก่อนจะเสด็จกลับพระนคร ได้เข้าเฝ้าพญาอง ที่มีความเกี่ยวพันเป็นญาติโดยมีพระอัยกาเดียวกัน (ทรงเป็นบุตรของพระศรีราชา) ทรงทูลว่า “พื้ลื้มคิดถึงบ้านเมืองเราแล้วหรือ ถึงได้ประทับเฉยอยู่ไม่ใส่ใจต่อคนกบฏซึ่งอกอนที่แย่งราชสมบัติไป? ไม่ทรงเสียดายพระญาติวงศ์กษัตริย์และการครองพระนครหรือ?”

พระพญาองทรงตอบว่า “พื้มาอยู่กรุงเทพนี้เป็นเขตของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่ทรงเอาโทษพื้ พระองค์โปรดให้พื้ครองเมืองสุวรรณคโลก เป็นเมืองใหญ่เสมอกับพระราชบุตรที่เดียว พื้ได้เพียงเท่านี้พื้ก็มีความสุขแล้ว เมื่อพื้ได้รับความสุขเช่นนี้แล้ว พื้จะไฝ่หาสุขที่ไหนอีก ส่วนประเทศเขมรนั้น พื้หยุดคิดถึงและไม่มีความเสียดายอาลัยแล้ว แล้วแต่น้องจะคิดเองเถิด...” (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 177-179)

บทเรียนที่ 2 กัมพูชาสมัยลงแวก (ศตวรรษที่ 16)

2. พระราชาและเหตุการณ์สมัยลงแวก

2.1 พระบาทจันทราชา (ค.ศ.1516-1566)

พระบาทจันทราชาหรือองค์จันทที่ 1 เป็นพระอนุชาองค์เล็กของพระบาทศรีสุคนธบท ในเวลาที่เสด็จคอนปลงพระชนม์พระบาทศรีสุคนธบทที่ค่ายสติงแดน ในปี ค.ศ.1512 นั้น พระองค์จันทราชาประทับอยู่ที่กรุงอยุธยาประเทศสยาม เมื่อได้ทราบข่าวนี้พระองค์ก็รีบหาวิธีในการกอบกู้ราชบัลลังก์

ในช่วงการสงครามนั้น ประชากรายกขอให้พระจันทราชาขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์โดยมีพระนามว่า “พระบรมราชาจันทราชา” ในปี ค.ศ.1516

มาถึงปี ค.ศ.1526 ชัยชนะทั้งปวงก็ขึ้นอยู่กับพระองค์ โดยที่เสด็จก่อนถูกจับได้และถูกสำเร็จโทษ

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1527 พระบาทจันทราชาได้ให้ก่อสร้างค่ายลงแวก ในปี ค.ศ.1529 พระองค์เสด็จไปประทับที่ค่ายลงแวก และลงแวกก็กลายเป็นราชธานีของเขมรมาจนถึงปลายศตวรรษที่ 16

พระบาทจันทราชาเป็นกษัตริย์ที่ออกศึกสงครามจนเป็นที่เลื่องลือพระองค์หนึ่งในศตวรรษที่ 16 เพราะพระองค์ได้กอบกู้แผ่นดินเขมรกลับมาและไปจนถึงอยุธยา พระองค์ได้สร้างวัดอารามจำนวนมาก สร้างพระปฎิมา ตระแสงแกง พระโค และรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี... ให้แต่งคำประพันธ์และเอกสารทุกประเภทสำหรับกุลบุตรกุลธิดาเขมรในชั้นหลังเรียน แต่ในปี ค.ศ. 1566 พระบาทจันทราชาเสด็จสวรรคต ณ กรุงลงแวก พระเจดีย์บรรจุพระอัฐิธาตุของพระองค์ตั้งอยู่บนเขาพระราชทรัพย์ทุกวันนี้ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 181)

3. สถานภาพทางการเมือง

3.2 นโยบายนอกประเทศ

ในสมัยนั้นยังไม่มี ความกังวลเกี่ยวกับปัญหาพรมแดนด้านตะวันออกมากนัก เนื่องจากประเทศจามปากำลังติดพันการรบกับญวนที่กำลังกลืนแผ่นดินทีละเล็กทีละน้อย แต่พรมแดนด้านตะวันตก พระราชาเขมรได้พยายามตีปลดปล่อยแผ่นดินที่หายไประหว่างศตวรรษที่ 13 กลับคืนมา พระบาทศรีราชา จันทราชา บรมราชา และสัสดาที่ 1 ได้ยกทัพโจมตีไปจนถึงราชธานีศรีอยุธยา และได้ดินแดนเขมรจำนวนมากกลับมา

มูลเหตุที่นำไปให้ทัพเขมรมีชัยชนะ เป็นผลมาจากพระราชามีความเข้มแข็ง กล่าวหาญเด็ดเดี่ยว ประชากรายกทั้งในและนอกประเทศช่วยค่าจูงกองทัพ เชื่อในพระราช อภิประการหนึ่งทัพพม่าได้มาโจมตีสยามบ่อยครั้งทางพรมแดนสยาม-พม่า

แต่ภายหลังในรัชกาลพระบาทบรมราชา พระองค์ได้ลงนามในสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีเขมร-สยามในปี ค.ศ.1574 และสยามได้ถวายเมืองต่างๆ ให้แก่พระมหากษัตริย์เขมร ได้แก่จังหวัดนครราชสีมา ปัสจิมบุรี จันทบุรี เป็นต้น นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสัสดาที่ 1 เป็นต้นมา พระราชาเขมรมักไปขอพึ่งพวงยุโรป เช่น โปรตุเกส สเปน ประเทศเหล่านี้ได้ส่งกองทัพและนักเผยแพร่ศาสนาไปยังประเทศเขมร เป็นเหตุทำให้สยามเกิดความไม่พอใจ เพราะเขมรและสยามถือพระพุทธศาสนาเช่นกัน ส่วนพวกยุโรปถือศาสนาคริสต์ และอยากมาเผยแพร่ในประเทศเขมร

ในปี ค.ศ.1594 สยามตีเอากรุงลงแวก มันได้รวบรวมรัตนกันท์ทั้งหมดไปจากค่ายลงแวก พร้อมทั้งจับพระบาทศรีสุริโยพรรณและผู้มีความรู้จำนวนมากไปประเทศสยามด้วย ใครที่ถือไม่ยอมก็จะถูกพวกมันฆ่าทิ้งทันที (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 183)

5. การแตกของค่ายลงแวกและผลกระทบ

5.1 การแตกของค่ายลงแวก

ในปี ค.ศ.1580 พม่าได้เข้าโจมตีประเทศสยามอย่างรุนแรง เวลานั้นกษัตริย์สยามได้มีพระราชสารขอกำลังจากกษัตริย์เขมรพระบาทสัถาที่ 1 พระบาทสัถาที่ 1 ก็บัญชาให้พระบาทศรีสุริโยพรรณนำทัพไปช่วยสยามจนได้ชัยชนะเหนือทัพพม่า และจับได้กองทัพพม่าออกจากดินแดนสยามด้วย หลังจากได้ชัยชนะเหนือพม่าแล้ว สยามไม่รู้จักบุญคุณเขมร ได้ยกทัพมาตีเขมรเป็นหลายครั้งหลายครา

ในปี ค.ศ.1588⁶ สยามได้ยกทัพมาย่ำยีเขมรอย่างหน้ามืด และตีค่ายบันทายมีชัย พระตะบอง โพธิ์สัตว์ มาถึงเมืองบริบูรณห์ พร้อมทั้งล้อมค่ายลงแวกด้วย พวกเขาล้อมค่ายลงแวกเป็นเวลา 3 เดือน แต่กองทัพต้องแตกพ่ายหนีกระจัดกระจายกลับไป ด้วยเหตุขาดเสบียงอาหารและเกิดโรคติดต่อ ก่อนถอยทัพกลับพวกสยามได้ใช้กลอุบายหว่านเงินพดด้วงเข้าในกอไผ่ที่เป็นรั้วป้องกันค่ายลงแวก

ประชาราษฎรเขมรพากันถางกอไผ่เพื่อหาเงินพดด้วง จนกระทั่งกอไผ่ถูกทำลายหมด

ในปี ค.ศ.1594 เมื่อรู้ว่ากอไผ่ถูกขุดทำลายหมดแล้ว สยามได้ยกทัพมาอีกครั้ง ในที่สุดค่ายลงแวกถูกสยามตีเอาไปได้

พวกสยามได้รวบรวมเอาพระโค พระแก้ว ทรัพย์สมบัติ คำรับคำรา และเอกสารต่างๆ จำนวนมากไปประเทศสยาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ เอกสารวิเคราะห์ของกระทรวงอบรมชั้นที่ 7, 10 หน้า 31 พิมพ์เมื่อ 1995

พระบาทศัตกาที่ 1 และบุตรพระนามชัยเชษฐาที่ 1 หลบหนีไปอยู่ที่แผ่นดินลาว และสวรรคตในทึ้นในปี ค.ศ.1596 ส่วนพระบาทศรีสุริโยพรรณถูกสยามจับนำเอาไปอยู่ที่ประเทศสยาม (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 185)

พระโค

พระแก้ว

5.2 ผลกระทบจากการสงคราม

หลังจากที่ค่ายลงแวกแตกแล้ว ประเทศกัมพูชาสิ้นฤทธาภาพ และตกไปเป็นรัฐอ่อนแอรัฐหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ เขมรได้สูญเสียมรดกของชาติ ตำรับตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต และวัฒนธรรมเขมรก็ถูกสยามลักปล้นเอาไปประเทศของมัจจนแทบไม่เหลือ ประเทศชาติต้องตกไปสู่อนาธิปไตย และซ้ำเติมด้วยเคราะห์กรรมจากทุกภิกขภัยไปทั่วแผ่นดินกัมพูชา

ประเทศกัมพูชาได้สูญเสียดินแดนทางทิศตะวันตกและทางพายัพ ได้แก่ เมืองจันทบุรี ปิจิมบุรี นครราชสีมา พระตะบอง เสียมเรียบ โปธิสัตว์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 186)

บทเรียนที่ 3 กัมพูชาสมัยอูดงค์ (ค.ศ.1620-1863)

1. พระบาทศรีสุริโยพรรณ (ค.ศ.1603-1618)

ในปี ค.ศ.1601 พระศรีสุริโยพรรณได้กลับมาจากประเทศสยามตามความปรารถนาของประชาราษฎรเขมร ที่ได้ขอให้พระองค์เสด็จจากกรุงอยุธยาเข้ามาทางช่องกำปอดมาพำนักที่เกาะสลาเกต ไกลหมู่บ้านเกียนสวายในปัจจุบัน ความสงบได้เกิดขึ้นในบางที่ของประเทศ แต่มีบางแห่งยังเกิดการจลาจล ทำให้ประชาชนเกิดความกลัว หลังจากที่ปราบจลาจลราบคาบแล้ว พระองค์ทรงบัญชาให้สร้างพระราชวังอยู่ที่ละเวียแอม ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดอริยกษัตริย์ในปัจจุบัน และครองราชย์ ณ ที่นั้นจากปี ค.ศ.1603 ถึงปี ค.ศ.1613 พระชนมายุ 60 พรรษา ทรงราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ในปี ค.ศ.1613 พระศรีสุริโยพรรณมีราชบุตร 2 องค์ที่ยังประทับอยู่ในประเทศสยาม คือ ชัยเชษฐา และ อุทัย ปี ค.ศ. 1605 ชัยเชษฐาและอุทัยได้กลับมาจากประเทศสยามมาประทับที่เกาะสลาเกต ปี ค.ศ.1605 ชัยเชษฐา

และอุทัยผู้น้องได้ปราบปรามหัวหน้าจาม 2 คน ที่ได้ปกครองเมืองบารา และโฌนใน ตั้งแต่รัชกาล
เสด็จองค์ก่อนแล้ว (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 187-188)

การที่ค่ายลงแวกแตกเมื่อปี ค.ศ.1594 จัดเป็นความเจ็บปวดของชาวเขมร หลังจากที่เกิด
การแตกของเมืองนคร ที่เกิดมาจากข้าศึกศัตรูคือสยาม

การลี้ภัยและเข้าแทรกแซงอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดหมายทำให้เขมรอ่อนแอแล้วกลืนเอา
แผ่นดิน ทำให้พระบาทศรีสุริโยพรรณมีความเบื่อหน่ายกับบทเรียนเดิมๆ ของศัตรูคือสยาม เพื่อให้
เกิดความมั่นคง พระองค์ได้ลองผูกสัมพันธ์ไมตรีกับกษัตริย์ญวน แต่สัมพันธภาพใหม่นี้ไม่ได้ทำให้
ประเทศเขมรมีความสุขเลย ตรงกันข้ามกลับเป็นการเพิ่มภาระหนักให้แก่เขมรอีก เราจะเห็นได้จาก
ประวัติศาสตร์เขมรที่มีมาร่วม 2 ศตวรรษครึ่ง จนกระทั่งถึงสมัยที่อาณาจักรกมนิยมฝรั่งเศสเข้ามา
ปกครองเขมร (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 188)

2. พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 (ค.ศ.1618 – 1628)

พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ขึ้นเสวยราชย์ ณ ราชวังละเวียแอม ขณะพระชนม์ 34 พรรษา
พระองค์มีมเหสีซึ่งองค์โจวเป็นราชธิดาของกษัตริย์ญวน ในปี ค.ศ.1620 พระองค์ได้ย้ายราชธานีจาก
ละเวียแอมมาอยู่ที่อุคงค์ พระราชกิจเบื้องต้นคือ แก้ไขโครงสร้างกฎหมายตุลาการของเขมร ด้วยเหตุเห็น
ว่ามีกฎหมายส่วนหนึ่งยังขาดความยุติธรรม พระองค์ได้แก้ไขกฎหมาย 24 ฉบับ แต่งานดังกล่าวถูกร
บกวอนจากการรุกรานของสยาม 2 ครั้ง ในปี ค.ศ.1621 และ ค.ศ.1622 กฎหมายที่แก้ไขแล้วได้บังคับ
ใช้ในปี ค.ศ.1624

จัดเป็นครั้งแรกนับจากสมัยพระบาทศรีสุริโยพรรณถึงชัยเชษฐาที่ 2 พวกสยามได้พยายาม
ที่เอาเขมรเป็นเมืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในปี ค.ศ.1621 กษัตริย์สยามชื่อทรงธรรม ได้ยกทัพมาด้วยตนเอง
แบ่งเป็นสองสาย สายหนึ่งยกมาทางพระตะบองและโพธิสัตว์ แต่ถูกทัพเขมรตีแตกกระจายหนีออก
ทางเมืองจันทบุรี อีกสายหนึ่งเป็นทัพเรือเข้ามาทางเมืองกำปอดและบันทายมาศเพื่อตีเอาเมืองเตรียง
แต่ทัพสยามต้องพ่ายแพ้โดยถูกเขมรรวบรวมเข้าเมืองหนึ่งปีถัดมาคือปี ค.ศ.1622 สยามได้ลองยกทัพ
มาอีกครั้งแต่ก็ต้องพ่ายแพ้ ตั้งแต่นั้นมาจนถึงศตวรรษที่ 17 สยามก็ไม่ได้ดำเนินการกดขี่บีบบังคับเขมร
ได้เลย ตรงกันข้ามกับญวนที่เริ่มกลืนดินแดนเขมรทีละเล็กทีละน้อยมาจากทางตะวันออก การอภิเษก
ระหว่างชัยเชษฐาที่ 2 กับกษัตริย์องค์โจว ทำให้ประเทศเขมรหมดหนัในเรื่องความขัดแย้งกันอย่าง
หนักในการที่ญวนกลืนเอาดินแดนจามปาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ในปี ค.ศ.1623 นักการทูตญวนเสนอให้
สร้างอาคารการค้าทางด้านใต้ของประเทศเขมร 2 แห่ง คือที่ ไพรนครและกำปงกระบือ พร้อมทั้งขอ
อนุญาตเป็นผู้กำกับดูแลการค้ากับญวน ที่นั่นด้วย จุดนี้เองที่นักประวัติศาสตร์กล่าวว่า เขมรแพ้กล
อุบายหลอกลวงของญวน ที่ขอดูแลการค้าและขออาศัยอยู่เป็นการชั่วคราว

ก่อนการครองราชย์ พระชัยเชษฐาที่ 2 มีพระชนม์ 26 พรรษา มีบุตร 2 องค์ คือ เจ้าพญาโตและเจ้าพญาอนุ เมื่อครองราชย์ได้ 2 ปี พระองค์มีบุตรชื่อเจ้าพญาจันท์ และบุตรชื่อจันทวดีและบุปผาวดี ส่วนพระอุทัยราชามีบุตร 4 องค์ คือนักงอคนันท์ 1 นักงอค์โสรั นักงอค์ต้อน และนักงอค์อิม

2.1 วิบัติในราชวงศ์เชมร

ก. พระบาทศรีธรรมราชาที่ 2 หรือราชสมภารเจ้าพญาโต (ค.ศ.1629-1634)

หลังรัชกาลพระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ประเทศกัมพูชาตกอยู่ในสภาพวุ่นวาย เริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17 มาถึงศตวรรษที่ 19 ทำให้เขมรสู้ญเสียเอกราช เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นมาจากการยื่นมือเข้ามาก่อวณกิจการภายในของเขมรจากฝ่ายศัตรูใกล้เคียงทั้งสองข้าง ปี ค.ศ.1626 พระธรรมราชาหรือพระราชสมภารผนวชที่วัดแห่งหนึ่งในเมืองมหานคร เมื่อครั้งที่พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ทิวคตกิจการของประเทศได้มอบให้พระอุทัยเป็นอุปราชมีมเหสีชื่อนางจันทวดี⁷ เป็นผู้ครอบครอง นางจันทวดีผู้ซึ่งเคยเป็นคู่หมั้นของเจ้าพญาโต เมื่อพระบาทชัยเชษฐาทิวคต พวกขุนนางได้อัญเชิญพระอุทัยผู้น้องขึ้นครองราชสมบัติ แต่พระองค์ไม่ยอม พระธรรมราชาตกลงขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1629 ที่รชวังเกาะโหมลก ทางทิศอีสานของจรัยจิงวา ในปี ค.ศ.1633 พระองค์ได้ยกกองทัพไปตีสยาม โดยมีจุดมุ่งหมายตีเอานครราชสีมากลับคืนมาแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากสยามยกทัพเรือเข้ามาทางกำปอดตีเอาเมืองทางใต้ของประเทศกัมพูชา พระธรรมราชาได้สวรรคตอย่างน่าอนาถในปี ค.ศ.1634 ด้วยฝีมือทหารของพระอุทัยและทหารโปรตุเกส การฆาตกรรมนี้เกิดขึ้นมาจากความรักระหว่งนางจันทวดีและพระธรรมราชาเมื่อยังเป็นหนุ่มสาว ความรักนี้ได้ถูกกลืนมาครั้งหนึ่งแล้วในคราวที่พระธรรมราชาได้ไปผนวช เมื่อพระธรรมราชาครองราชย์ความรักก็เกิดขึ้นอีก ทำให้พระอุทัยราชาที่เป็นสามีของพระนางเกิดความโกรธอย่างมากและยกทัพมาประหาร (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 188-190)

3. พระบาทองค์เอง (ค.ศ.1779-1796)

3.1 การก่อกวนเมืองทางตะวันตกโดยพวกสยาม

ปี ค.ศ.1783 กษัตริย์สยามได้แต่งตั้งขุนนาง 3 คนชื่อว่า แบน แกบ และกอน โดยผิดกฎหมายให้เป็นเจ้าเมืองพระตะบองและโพธิสัตว์ เพื่อสนองความประสงค์เจ้านายสยาม ขุนนางทั้งสามได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งมอบให้ขุนนางสยามนำไปถวายพระองค์เองที่อุคงค์มีความว่า “เราทุกคนปรารถนาอยากให้พระเจ้าสยามฝากสารมาให้กษัตริย์ประเทศเขมร เพื่อมอบเมืองพระตะบองมหานคร และจงกัลให้เป็นของสยาม เพื่อเป็นการตอบสนองต่อกษัตริย์สยามที่ได้เลี้ยงดูพระองค์ (องค์เอง) ในช่วงเวลาที่พระองค์อยู่ในประเทศสยาม” เมื่อได้อ่านจดหมายจบแล้ว พระองค์เองทรงมี

⁷ เอกสารบางฉบับเรียกว่า บุปผาวดี

ความคับข้องพระทัยมาก อันเนื่องมาจากเสียดายแผ่นดินที่จะต้องเสียไป พระองค์ได้ฝากพระราชสารกลับไปสยามความว่า “เมืองทั้งสามรวมกันเป็นแผ่นดินส่วนใหญ่ของประเทศกัมพูชา ถ้าเขมรยกแผ่นดินส่วนนั้นให้พระเจ้าสยามแล้ว ประเทศกัมพูชาที่เหลือเพียงเสี้ยวหนึ่งน้อยนิดไม่เหมาะสมจะเป็นประเทศเลย” คำตอบของพระองค์เองทำให้พระเจ้าตากสินเกรี้ยวโกรธเป็นอย่างยิ่งและได้ใช้คำข่มขู่ในพระราชสารฉบับสุดท้ายว่า “ถ้ากษัตริย์เขมรไม่ยอมแบ่งเมืองเหล่านั้นให้สยาม ประเทศเราทั้งสองก็จะศัตรูกัน”

ประเทศกัมพูชาขณะนั้นได้สูญเสียขุนนางที่มีความสามารถและมีความซื่อสัตย์ ไม่มีกองทัพสำหรับป้องกันตนเองเพื่อต้านทานการโจมตีจากภายนอก ทางด้านเศรษฐกิจก็ตกต่ำจากการสงครามภายในประเทศ ปัจจัยทั้งหมดนี้ทำให้พระองค์ไม่อาจต่อกรกับความไม่รู้จักรบของสยามเพียงขอวิงวอนให้พระเจ้าสยามเอาเมืองเหล่านั้นเฉพาะในช่วงที่พระเจ้าสยาม (พระเจ้าตากสิน) มีพระชนม์ชีพอยู่ เมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว เขมรขนานนำเมืองเหล่านั้นคืนมาอยู่เป็นประเทศกัมพูชาเหมือนเดิม เมืองเหล่านั้นต้องตกอยู่ในกำมือของสยามในปี ค.ศ.1795 สาเหตุมาจากพวกขุนนางกบฏต่อชาติ โฉดเขลา หลงมัวเมาในยศศักดิ์จึงลืมกำเนิดของตนเอง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 193)

เดือนมีนาคม ค.ศ.1796 พระองค์เองได้มอบกิจการเมืองให้แก่อุปราชปก แล้วเสด็จไปที่ราชธานีบางกอก เพื่อขอให้พระเจ้าสยามมอบเมืองคืนให้ แต่กษัตริย์สยามก็วางท่าหยิ่งโสต่อคำวิงวอนร้องขอ หลังจากอยู่ในประเทศสยามโดยไม่มีผลอะไร พระองค์ก็เสด็จนิวัติประเทศในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ.1796 เจ็ดเดือนต่อมา พระองค์สวรรคตที่ราชธานีอุคงค์ด้วยไข้ป่า (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 194)

3.2 การแทรกแซงของเขมรเพื่อช่วยสยามและญวน

ในช่วงการปกครองของเจ้าฟ้าปก ได้ยกทัพไปช่วยสยามรบกับพม่า ในคราวที่กษัตริย์พม่านามว่าโปดาวปายา ยกทัพเข้ามาตีประเทศสยามทางเหนือระหว่างปี ค.ศ.1782-1819... (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 194)

4. พระองค์จันท์ (ค.ศ.1806-1834)

พระองค์จันท์เป็นบุตรของพระบาทองค์เอง ได้อภิเษกเมื่อปี ค.ศ.1806 ที่กรุงบางกอก มีพระนามว่า อูทัยราชา พระองค์ต้องเสด็จกลับมาเสวยราชย์ที่อุคงค์ ทางด้านประเทศสยาม กษัตริย์สยามนามว่า ตากสิน⁸ ได้ทิวศตในปี ค.ศ.1809 ราชสมบัติได้มอบแก่พระราชบุตรชื่อรามาทิ 2 พระองค์จันท์ทรงจัดพระอนุชาและขุนนางเขมรส่วนหนึ่งไปเข้าร่วมในพิธีพระศพกษัตริย์สยาม ส่วน

⁸ ที่ถูกต้องคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 (ผู้แปล)

ทางด้านเมืองพระตะบอง อภัยธิเบศร์เบนก็ตายลงในปี ค.ศ.1809 ด้วย พระเจ้ารามาที่ 2 ได้แต่งตั้งบุตรชายของขุนนางเบนชื่อว่าวิบุลราชเบน เป็นเจ้าเมืองพระตะบองแทนบิดา การแต่งตั้งขุนนางระดับจังหวัดนี้ ได้แสดงให้เห็นการปกครองเมืองทางตะวันตกอย่างชัดเจน โดยมีแบบแผนการปกครองเมืองตามแบบสยาม ในปี ค.ศ.1810 พระองค์จันทได้ทราบข่าวจากพระอัยกาว่า มีขุนนางสองคนชื่อ กระลาโหมเมืองและจักรีแกบ ได้ร่วมขบคิดกันเพื่อปลงพระชนม์พระองค์ เมื่อภคินีองค์จันททราบข่าวแล้วได้มอบหมายให้ขุนนางเตี้ยเตรียมแผนการฆ่าขุนนางทั้งสอง เวลานั้นขุนนางเตี้ยได้ไปฟังชาวชวาคนหนึ่งชื่อดวนวาให้ไปฆ่าขุนนางทั้งสอง โดยสัญญาว่าจะมอบตำแหน่งสำคัญในราชการให้ เรื่องเลวร้ายนี้ทราบไปถึงพระราชาราชฎรทั้งนคร ทำให้พระราชาราชฎรเกิดความสงสารต่อขุนนางทั้งสอง เพราะเห็นว่าขุนนางทั้งสองเป็นคนดี การฆาตกรรมครั้งนี้ทำให้มีการสันนิษฐานได้ 2 ประการ คือ

- อาจกล่าวได้ว่าที่ขุนนางเตี้ยกระทำการนี้เพื่อการได้ยศศักดิ์ เป็นการบิดเบือนใส่ความขุนนางที่ซื่อสัตย์

- อีกประการหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเรื่องนี้เป็นความจริง เพราะคราวที่อยู่ที่บางกอก ขุนนางทั้งสองคนคงร่วมขบคิดกันปลงพระชนม์พระองค์จันทเพื่อยกภคินีองค์สงวนให้ขึ้นครองราชย์ ด้วยเหตุนี้ทำให้เจ้าเมืองบางเมือง เช่น กำปงสวาย และพระตะบอง ที่เป็นศัตรูกับองค์จันท ได้จัดแต่งทัพเพื่อต่อต้านการโจมตีใดๆ ของทัพพระราชธา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 194-195)

6. รัชกาลพระองค์ด้วง (ค.ศ.1840-1859)

ปี ค.ศ.1840 พระองค์ด้วงได้ครองราชย์ที่วังແບກ อำเภอพญาลือ ถึงปี ค.ศ.1847 จึงได้รับการอภิเษกให้ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ที่อุคงค์ ในฐานะเป็นพระราชชาติที่คิดถึงความยั่งยืนของชาติ พระองค์มีพระทัยเสียสละอย่างมากที่ทรงทราบว่าแผ่นดินเขมรจำนวนมากได้เสียไปให้แก่สยามและญวน แต่ด้วยเหตุที่ประเทศเขมรอยู่ในสภาพเศรษฐกิจอ่อนแอและแตกเป็นเสี่ยงด้วยสงครามภายใน พระองค์จึงไม่อาจรวบรวมกำลังเพื่อแย่งเอาดินแดนกลับคืนมาได้ อีกประการหนึ่งเพื่อเป็นการปลดปล่อยประเทศให้พ้นจากการแบ่งแยกของญวนและสยาม มีเพียงวิธีเดียวคือพึ่งมหาอำนาจจากยุโรปประเทศใดประเทศหนึ่ง เพื่อปราบปรามศัตรูทั้งสองให้พ้นจากแผ่นดินเขมร (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2000ค: 197)

6.3 ทางด้านพุทธศาสนา

พระบาทองค์ด้วง เป็นพระราชชาติพระองค์หนึ่งที่มีพระทัยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในปี ค.ศ.1853 พระองค์ทรงจัดผู้แทนชุดหนึ่ง นำโดยออกญายมราชมก และออกญาจักรีมาส เพื่อนิมนต์พระสงฆ์เขมรองค์หนึ่งชื่อพระมหาปาน มาสืบพุทธศาสนาซึ่งเสื่อมลงเพราะสงคราม คณะ

ตัวแทนชุดนี้ได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าสยามจอมเกล้า (รามาที่ 4) อย่างโอบอ้อมอารี ด้วยเห็นว่าจะ เป็นโอกาสหนึ่งสำหรับเผยแพร่วัฒนธรรมสยาม ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาธรรมยุติกนิกาย (หินยาน) ตามแบบสยามได้ถูกนำเข้ามาในประเทศกัมพูชาตั้งแต่นั้นมา ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายมหานิกายเป็นนิกาย (มหายาน) หนึ่งในที่มีมาแต่เดิมในประเทศเขมร... (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2000ค: 198)

บทเรียนที่ 4 กัมพูชาภายใต้อาณานิคมฝรั่งเศส

1.1 สภาพทางการเมืองของเขมร

มาถึงศตวรรษที่ 19 ในรัชสมัยพระบาทองค์ด้วง (ค.ศ.1840-1859) ประเทศยังอยู่ ภายใต้อำนาจของสยามและญวน พวกนี้จะอยู่ใกล้ชิดกับพระองค์เพื่อดูแลกิจการต่างๆ ของเขมร นับตั้งแต่ได้ขึ้นครองราชย์ พระบาทองค์ด้วงมีความน้อยพระทัยอย่างมากต่อการสูญเสียแผ่นดิน จำนวนมากที่พวกญวนและสยามโก่งเอาไปโดยผิดกฎหมาย พระองค์ได้พยายามแสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อปลดปล่อยแผ่นดินให้พ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของคนอื่น

ในปี ค.ศ.1854 นักบวชฝรั่งเศสชื่อมีส (Miche) ที่สนิทสนมกับพระองค์ด้วงได้ถวายน ความเห็นต่อพระองค์ให้ทำสัมพันธไมตรีกับจักรพรรดิฝรั่งเศสพระนามนโปเลียนที่ 3 (Napoléon III) เพื่อให้ฝรั่งเศสช่วยป้องกันประเทศกัมพูชา หลังจากที่พระเจ้านโปเลียนได้รับสารและเครื่อง บรรณาการจากเขมรแล้ว พระองค์ได้ส่งคณะผู้แทนของพระองค์ คือ นายเดอมองตีญี ให้มายังกัมพูชา อย่างรีบเร่ง (ค.ศ.1855) เพื่อตรวจสอบดูสถานภาพต่างๆ ไป เพียงแต่นายเดอมองตีญีมาถึงกำแพง อด เท่านั้น สยามก็ทราบเรื่องนี้ทันทีและต่อต้านอย่างรุนแรง สยามได้ข่มขู่พระบาทองค์ด้วงว่า ถ้า พระองค์ทำสนธิสัญญาสัมพันธภาพกับฝรั่งเศสโดยมีนายเดอมองตีญี (M.de Montigny) เป็นตัวแทน นั้น สยามจะยกทัพมาบดขยี้เขมรอย่างแน่นอน และจะไม่ยอมพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์ถวาย พระองค์ด้วย ด้วยเหตุนี้ฝรั่งเศสไม่ได้ทำให้พระบาทองค์ด้วงได้บรรลุจุดประสงค์ของพระองค์ ในปี ค.ศ.1859 พระบาทองค์ด้วงเสด็จทิวงคต ราชบุตรองค์โตของพระองค์คือ พระองค์จรรพิง ได้ขึ้น ครองราชย์ต่อ โดยมีพระนามว่า พระบาทนโรดม (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2000ค: 199-200)

ในต้นปี ค.ศ.1864 ฝรั่งเศสได้ใช้การทูตและการทหารบังคับให้บางกอกส่งตรา พระขรรค์ และมกุฎราช สำหรับพิธีราชาภิเษกพระบาทนโรดม เป็นพระมหากษัตริย์ตามแบบแผน ธิ ราชธานีอุจค์ เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ.1864

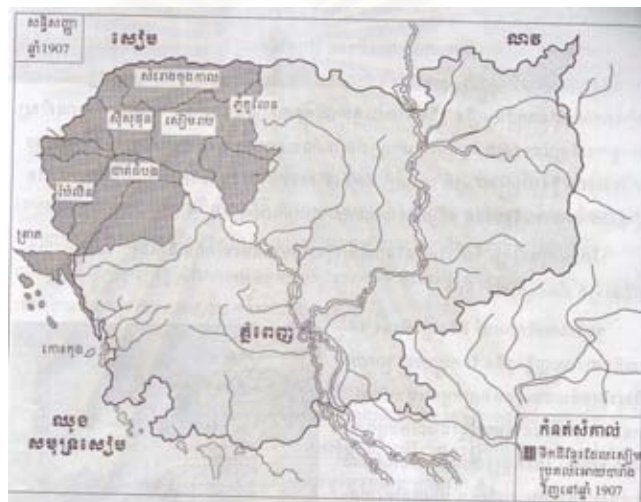
มาถึงปี ค.ศ.1867 ฝรั่งเศสได้ตกลงร่วมกันกับสยามในปัญหาเขมร ที่เคยมีความ ขัดแย้งกันมาแต่ก่อนโดยสยามมีอังกฤษเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง โดยฝรั่งเศสต้องการให้สยามมอบการ ปกครองดูแลเขมรให้แก่ฝรั่งเศส อีกประการหนึ่งเกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลายในเรื่องความสัมพันธ์กัน ระหว่างฝรั่งเศสและอังกฤษ เพราะประเทศทั้งสองได้กลายเป็นสัมพันธมิตรในการต่อต้านจีนเกี่ยวกับ กบฏไต้หวัน... สนธิสัญญาวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ.1867 มีความหมายว่าฝรั่งเศสตกลงมอบจังหวัด

พระตะบองและเสียมเรียบให้แก่สยาม ส่วนสยามก็ยอมรับรองสิทธิของฝรั่งเศสในการใช้ระบบอาณานิคมปกครองเหนือกัมพูชา... (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 200-201)

บทเรียนที่ 5 สังคม-เศรษฐกิจเขมร

1.1 สถานภาพทางสังคม

พระบาทนโรดมเสด็จทิวงคตในวันที่ 24 เดือนเมษายน ค.ศ.1904 ... ขณะที่ปรึกษาราชบัลลังก์ที่มีเรซีดองซูปเปรีเยอร์เป็นประธาน ได้คัดเลือกเอาพระมหาอุปราชศรีสุวตัตต์พระอนุชาของพระองค์ขึ้นครองราชย์... (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 208)

แผ่นดินเขมรที่สยามมอบให้ฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1907

ในส่วนแผ่นดินที่สูญเสียไปให้แก่สยามนั้น เป็นที่ทราบกันว่าในปี ค.ศ.1904 ไม่กี่เดือนหลังจากที่พระบาทศรีสุวตัตต์ขึ้นครองราชย์ ประเทศสยามได้มอบดินแดนให้ฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้มอบเมืองตราด เกาะกง มะลุไพร และต็อนเลปิวให้แก่พระองค์ ในเวลาเดียวกันนั้นเมืองสตึงแตรง และเมืองเสียมปางก็เอามาจากประเทศลาวามอบคืนให้แก่พระราชชาเขมรด้วย (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 209)

ตามสนธิสัญญาวันที่ 23 เดือนมิถุนายน ค.ศ.1907 รัฐบาลสยามได้มอบคืนให้แก่ฝรั่งเศส คือ เมืองพระตะบอง เสียมเรียบ และศรีโสภณ แต่ฝรั่งเศสต้องมอบด่านซ้าย (Dan-Sai) และตราดคืนให้แก่สยาม เมืองทั้งสามข้างต้นฝรั่งเศสมอบคืนให้เขมร นับเป็นความสำเร็จประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางการเมืองของฝรั่งเศสในประเทศกัมพูชา ซึ่งได้มีข้อความจารึกไว้เป็นที่ระลึกอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดพนม โคนเพ็ญทุกวันนี้ (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2000ค: 210)

แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (เกรด 12)

มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงไทย ดังนี้

บทเรียนที่ 1 สังคมเศรษฐกิจประเทศไทย ศตวรรษที่ 20

ในสมัยโบราณราชอาณาจักรไทยเป็นประเทศเล็กๆ ปกครองโดยขุนนางหรือทหารระดับสูง มีความสงบ ประชาชนส่วนมากเป็นกสิกร มีชีวิตความเป็นอยู่ในระดับต่ำ

ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้จัดการศึกษาอบรมให้คนในสังคมมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ปัญหาประการหนึ่งที่รัฐบาลไทยกำลังเผชิญหน้าและแก้ปัญหา คือ การไม่ลงรอยกันทางความคิดด้านเศรษฐกิจมหภาค ที่ประเทศไทยกำลังก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่อิงแรงงานราคาถูกและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ปัญหาเหล่านี้ที่รัฐบาลใหม่จะต้องแก้ปัญหา

1. นโยบายต่างประเทศใหม่

การขึ้นสู่อำนาจของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1988 เป็นการเริ่มนโยบายต่างประเทศใหม่ของไทย เมื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณกล่าวว่า ประเทศในอินโดจีนหลังจากสงครามสงบลงจะเป็นตลาดสินค้าของไทย ประเทศในอินโดจีนที่เป็นประเทศคอมมิวนิสต์จะกลายเป็นประเทศเศรษฐกิจตลาดเสรีและต้องการการลงทุนจากต่างประเทศ ส่วนพรมแดนด้านตะวันตกคือประเทศพม่า (เมียนมาร์) ถิ่นนโยบายสังคมนิยม เริ่มมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1988 เช่นกัน

ประเทศไทยมีผู้นำที่มาจากนักธุรกิจ ได้แสดงความต้องการให้ประเทศต่างๆ ในแถบนี้กลายเป็นแหลมสุวรรณภูมิที่มีไทยเป็นศูนย์กลาง พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เดินทางไปเยือนประเทศเมียนมาร์ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1988 ในสมัยนายกรัฐมนตรีเปรม⁹ เพื่อให้ประเทศเมียนมาร์สร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำร่วมกัน อีกประการหนึ่งไทยได้ขอซื้อไม้และร่วมลงทุนกับรัฐบาลเมียนมาร์ และทำให้รัฐบาลทหารเมียนมาร์แข็งเกร่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อกรปกครองแบบประชาธิปไตย พลเอกชวลิตได้ร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศลาวเช่นเดียวกับประเทศเมียนมาร์ในสมัยรัฐบาลเปรม โดยไม่พูดถึงความขัดแย้งทางด้านพรมแดนระหว่างไทย-ลาว แต่อย่างใด (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 166)

ในวันที่ 24-25 เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1988 พลเอกเปรมได้เดินทางไปเยือนประเทศลาว ต่อมาในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1988 พลเอกชวลิตได้นำคณะตัวแทนจากทุกกระทรวงไปสร้างความสัมพันธ์กับประเทศลาวอีกครั้งหนึ่ง

⁹ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (ผู้แปล)

เมื่อเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ.1989 ในการประชุมที่ปารีส เพื่อแก้ปัญหาเรื่องกัมพูชา ท่านเสวตศิลา¹⁰ ตัวแทนของไทย ได้เสนอให้รัฐบาลชั่วคราวจตุภาคีของกัมพูชาเพื่อหยุดการสงครามและเตรียมการเลือกตั้ง

ส่วนปัญหาในฟิลิปปินส์ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับสิงคโปร์ โดยขอให้กองทัพอเมริกันยังคงดำเนินการอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ต่อไปอีก ประเทศไทยทำการค้ากับสหรัฐอเมริกาคิดเป็นเงิน 500 ล้านดอลลาร์ เท่ากับ 18% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศฟิลิปปินส์

ในปี ค.ศ.1985 สหรัฐอเมริกามีโครงการป้องกันสินค้าภายในประเทศ โดยการงดซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้าของไทยที่ล้นไหลเข้าไปในสหรัฐอเมริกา แต่ประธานาธิบดีเรแกนได้ใช้กฎหมายวีโต้ (Veto) เพื่อดำเนินการไม่มีดุลยภาพทางการค้าระหว่างไทยกับอเมริกา

การส่งออกข้าวไทยเป็นการต่อต้านข้าวของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากไทยเป็นประเทศลำดับที่ 2 ของโลก ในการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ ไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับญี่ปุ่นคิดเป็นเงิน 750 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ.1987 การทำการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ทำให้ไทยขาดดุลการค้า แต่มีสาเหตุใหญ่เลย เพราะญี่ปุ่นได้ลงทุนในไทย 34% ในการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมดในประเทศไทย

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และที่ 2 ประเทศไทยเป็นประเทศอ่อนแอ โดยมีความหนาแน่นประชากรน้อยไม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้สูง ในปี ค.ศ.1947 ประชาชนไทยมีจำนวน 17.4 ล้านคน แต่ในปี ค.ศ.1991 อัตราประชากรเพิ่มเป็น 57 ล้านคน การเพิ่มของประชากรทำให้เศรษฐกิจประเทศไทยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 167)

รายได้ของประชาชนแต่ละคนที่หาได้ในหนึ่งปี จำนวน 872.7 ดอลลาร์สหรัฐ ยังต่ำถ้าเปรียบเทียบกับรายได้ประชาชนของมาเลเซีย จำนวน 1,744.4 ดอลลาร์ต่อคนต่อปี แต่รายได้นี้จะเพิ่มขึ้นอีกเมื่อเปรียบเทียบกับการเพิ่มทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน คือ เพิ่ม 6% ในปี ค.ศ.1987 และ 10% ในปี ค.ศ.1988 ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เศรษฐกิจเจริญมากในบรรดาประเทศอื่นๆ ในเอเชียอาคเนย์ ผลิตผลอุตสาหกรรมในปี ค.ศ.1987 มี 24.1% ในบรรดาผลิตผลเศรษฐกิจทั้งหมดของประเทศ เนื่องจากประเทศนี้ถูกจัดเป็นประเทศอุตสาหกรรมประเทศหนึ่งในทวีปเอเชีย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 167-168)

ทางการการกสิกรรม ประเทศไทยไม่เพียงช่วยจำหน่ายด้านอาหารในประเทศเท่านั้น ยังส่งข้าวออกต่างประเทศด้วย ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของทวีปเอเชีย

¹⁰ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา (ผู้แปล)

กสิกรรมในประเทศไทย

ในทศวรรษปี 50 ไทยส่งออกปีหนึ่งๆ 1.5 ล้านตัน มาถึงปี ค.ศ.1984 ส่งออกข้าว 4.5 ล้านตัน ไม่แต่เท่านั้นไทยส่งออกยางพาราในปี ค.ศ.1959 จำนวน 145,000 ตัน และในปี ค.ศ.1988 ส่งออกได้ 9,000,000 ตัน นอกจากนั้นไทยส่งออกผลิตผลด้านอื่นๆ เช่น ข้าวโพด 3,000,000 ตัน และส่งออกแป้งมันสำปะหลัง อ้อย

ในปี ค.ศ.1980 ประเทศไทยนำเข้าพลังงานไฟฟ้าจำนวน 90% แต่ในปี ค.ศ.1988 ไทยได้นำพลังงานไฟฟ้าไปขายต่างประเทศด้วย การค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยและทางภาคอีสานของประเทศไทยทำให้ช่วยผ่อนคลายปัญหาพลังงานได้ 5% ในการใช้พลังงานในการอุตสาหกรรม ในปี ค.ศ.1980 พลังงานถ่านหินเพิ่มจาก 1,000,000 ตัน เป็น 5,000,000 ตัน ในปี ค.ศ. 1987 ประเทศไทยได้ค้นพบแหล่งพลังงานสำรองจำนวนมาก (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ค: 168)

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีมากที่สุดในบริเวณกรุงเทพมหานคร หากเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ จะเห็นว่าห่างกันไกล ประชาชนไทย 2 ใน 3 เป็นกสิกรที่ติดหนี้สินจำนวนมาก เนื่องจากราคาผลิตผลทางเกษตรตกต่ำ ในจังหวัดทางภาคอีสานมีประชาชนอาศัยอยู่มาก แต่มีน้ำไม่พอเพียงพอต่อการกสิกรรม กสิกรยากจนส่วนหนึ่งย้ายมาอาศัยที่กรุงเทพมหานคร เพื่อค้าขายหรือรับจ้างก่อสร้าง ... ในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1998 จังหวัดต่างๆ ทางภาคใต้มีภาวะน้ำท่วมอย่างหนักทำให้พืชและบ้านเรือนของกสิกรเสียหาย อันเป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไป

รัฐบาลพลเอกชาติชายได้สั่งห้ามเด็ดขาดในเรื่องการตัดต้นไม้ และมีหลักการนำเข้าไม้จากประเทศข้างเคียง รัฐบาลไทยได้พยายามสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางทางภาคอีสาน ทางภาคเหนือและทางภาคใต้ที่ช่วยให้มีงานทำมากขึ้น การดำเนินการในต้นเดือนมีนาคม ปี ค.ศ.1989 ได้ทำให้เกิดท่าเรือน้ำลึกแห่งหนึ่งทางด้านทะเลอันดามัน เพื่อเปลี่ยนพื้นที่แห่งนั้นเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่ 2 และเพื่อเปิดประเทศไปสู่เศรษฐกิจทางมหาสมุทรอินเดีย และเพื่อสะดวกในการติดต่อการค้ากับประเทศทางยุโรป โดยไม่ต้องผ่านทางท่าเรือของสิงคโปร์

แม้ว่าประเทศไทยจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไรก็ตาม แต่ความเป็นอยู่ของกสิกรก็ยังคงต่ำ อยู่ เงินเดือนของกรรมกรยังต่ำ อีกประการหนึ่งทำให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างคนรวยกับคนจน มากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ยังอ่อนแออยู่ (กระทรวงการศึกษา ยูวชนและกีฬา, 2001ค: 169)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 - 2 ของ ตรึง เגיע ตำราเรียนประวัติศาสตร์สำหรับมัธยมศึกษาและ
อุดมศึกษา

บท 8

สมัยพระนร

ฉ. ราชวงศ์มหิธรปุระ

6. พระบาทอินทรวรมันที่ 2

พระบาทชัวยรมันที่ 7 มีบุตรจำนวนมาก แต่ไม่ทราบว่ามีบุตรองค์ใดที่ได้ขึ้นครองราชย์ ต่อมาจึงมีนามว่า **อินทรวรมันที่ 2** ทักษิณเขมร จาม ได้ยกไปตีญวนไคเวียดอีกครั้งในปี ค.ศ.1216 และ ค.ศ.1218 ที่บริเวณเงอาน แต่ต้องถอยทัพกลับ ในปี ค.ศ.1220 เขมรได้ถอยจากจามป่าด้วยตนเอง และยกกษัตริย์จามชื่อองศราชให้ขึ้นครองราชย์ที่วิชัย สาเหตุที่ถอยทัพกลับคงเป็นเพราะว่าการ เคลื่อนไหวเพื่อความเป็นอิสระของชาวไทยที่อาศัยอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จนมีการทะเลาะวิวาท กันระหว่างเจ้าเมืองเขมรกับผู้นำไทย 2 คนที่สุโขทัย หลังจากทีกรุงสุพรรณโลกถูกตีได้แล้ว เจ้าเมือง เขมรก็หลบหนีออกจากสุโขทัย ประมาณ ค.ศ.1220 ผู้นำไทยคนหนึ่งได้ขึ้นครองราชย์โดยมีนามว่า **อินทรมติเนทราทิตย** (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 99-100)

จ. จากการปฏิวัตินายตระสอกแหมมถึงการทำลายเมืองพระนคร

2. สงครามครั้งที่ 2 กับสยาม

หลังจากพระบาทตระสอกแหมมทิวงคตแล้ว บุตรของพระองค์พระนาม **นิพพานบท** ขึ้น ครองราชย์จากปี ค.ศ.1340-1346 และหลานของพระองค์ (บุตรพระบาทนิพพานบท) พระนาม **ลำพง ราช** รับราชสมบัติจากปี ค.ศ.1346-1351 ในปี ค.ศ.1351 กษัตริย์สยามพระนาม **รามาริบัติ** หลังจาก ได้ตั้งราชธานีอยู่ในอยุธยาแล้ว ได้ยกทัพมาตีเขมร แต่ก่อนที่จะมาถึงเมืองพระนครทัพสยามถูกอุปราช เขมร (สุโยทัย อนุชาลำพงราช) ยกทัพไปสกัดโจมตีจนถอยทัพกลับไปหมด พระลำพงราชคิดว่า ศัตรูคงไม่สามารถทำอะไรได้อีก ก็ทรงบัญชาให้เลิกทัพแยกย้ายกันกลับบ้านไป เมื่อทราบว่าสยามยก ทัพมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง เขมรเกณฑ์ทัพไม่ทันก็กวาดต้อนราษฎรเข้ามาในกำแพงพระนครและเกณฑ์ พลให้ป้องกัน ทัพสยามล้อมอยู่เป็นเวลา 1 ปี 5 เดือน ทัพที่ยกมาช่วยเขมรมีจำนวนมากมาจากที่ต่างๆ แต่ยกมาไม่พร้อมกัน ในที่สุดเขมรก็ปราชัย ทางฝ่ายสยามได้เพิ่มพลรบมากขึ้นๆ พระลำพงราชทรง พระประชวรและเสด็จทิวงคต ฝ่ายไทยได้บุกโจมตีหนักขึ้นๆ ในที่สุดแม่ทัพสยามชื่อ **บาสาต** ตีเข้าไปทางประตูด้านตะวันออก การต่อสู้ได้มีขึ้นในตัวเมือง เป็นเหตุให้พระอุปราช**ศรีสุริโยทัย**สวรรคต เวลานั้นกษัตริย์และราชครูปุโรหิตนำเครื่องราชสำหรับกษัตริย์ตีแหกทัพสยามหนีออกไป แต่เมือง พระนครต้องตกเป็นของสยามในปี ค.ศ.1352 (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 105-106)

หลังจากอภิเษกบุตรนามว่า **เจ้าบาสาต** ให้ขึ้นครองราชย์ที่เมืองพระนคร และแต่งตั้งเจ้าเมืองชาวสยามให้ปกครองเมืองต่างๆ ของเขมรทางตะวันตก ที่ได้มาจากการยกทัพมาตีเมืองพระนคร พระรามาริบัติได้กลับไปยังกรุงอยุธยา โดยเกณฑ์ราษฎรไปเป็นเชลยและขนทรัพย์สมบัติไปจำนวนมาก

บุตรของพระเจ้ารามาริบัติทั้ง 3 คือ **บาสาต บาอาต และกำบังพิลี** ได้ขึ้นเสวยราชย์ต่อกันมาที่เมืองพระนครตั้งแต่ปี ค.ศ.1352-1357 ขณะนั้นพระสุริโยวงศ์อนุชาพระล้าพงราชาซึ่งได้หลบหนีไปอยู่ประเทศลาวล้านช้างได้ยกทัพมาตีเมืองพระนครได้ในปี ค.ศ.1357 เจ้ากำบังพิลีสวรรคตในสงคราม ต่อมาเขมรก็ได้ตีกองทัพสยามออกไปพ้นจากนครราชสีมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และ**ปัสจิม**ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระบาทสุริโยวงศ์ได้ทิวศคในปี ค.ศ.1363 ด้วยโรค หลานของพระองค์นามว่า**บรมรามา** ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมาในปี ค.ศ.1363-1373 พระองค์ได้เจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าองโฆแห่งราชวงศ์หมิง ทางชนชาติสยามก็ไม่ได้มารุกรานเขมรอีก โดยคิดพันในการต่อสู้กับกษัตริย์เมืองอื่นๆ ทางเหนือของกรุงศรีอยุธยา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 106)

3. สงครามครั้งที่ 3 กับสยาม

กษัตริย์ที่ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1373 คือ พระบาท**ธรรมาโส** พระอนุชาพระบรมรามา ในเวลานั้นทางประเทศสยามกษัตริย์**รามาสูร**¹¹ขึ้นครองราชย์และสืบต่อนโยบายของรามาริบัติในการขยายดินแดนมาเหนือแผ่นดินเขมร เมืองพระนครได้ถูกล้อมอีกครั้งหนึ่งกินเวลา 7 เดือน (จากเดือนอ้ายถึงเดือนเจ็ด) เมื่อเห็นว่าไม่สามารถต่อสู้เอาชนะเขมรด้วยกำลังอาวุธได้ สยามก็ใช้อุบายกลอีกครั้ง โดยทหารสยามจำนวน 15 คนทำอุบายขอเข้าเป็นฝ่ายเขมรโดยหลอกว่ากษัตริย์สยามทำร้ายตนอย่างหนัก ด้วยเหตุที่ตนรบไม่ชนะเขมร ในที่สุดพวกนี้ได้หาวิธีเปิดประตูทางตะวันตกออกได้ เมืองพระนครก็ต้องตกอยู่ในมือสยามอีกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1393) ส่วนพระบาทธรรมาโสก็ได้ทิวศคในเวลาที่ถูกทัพสยามล้อมเมืองพระนครนั่นเอง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 106-107)

พระเจ้ากรุงสยามได้อภิเษกบุตรชื่อ**พญาแพร**ให้ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.1394 (อินทราชา) แล้วได้ขนทรัพย์สมบัติและเกณฑ์เชลยเขมร 70,000 คนกลับไปยังอยุธยา

เวลานั้น**พญาตาบุตรสุริโยวงศ์**หลบหนีออกไปได้ และไปเกณฑ์ทัพโดยมีที่มั่นที่ตำบลบ้าน ขบวนการกู้ชาติโดยกษัตริย์องค์นี้มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพียง 5 เดือนต่อมาทัพเขมรก็มีสมรรถนะในระดับที่จะสามารถยกมาตีเมืองพระนครได้ แต่ก่อนที่ทัพใหญ่จะเข้ามาถึงพญาตาได้บัญชาให้ทหารอาสาสมัคร 12 คนทำอุบายขอเข้าอยู่ฝ่ายกษัตริย์สยาม และใช้อาวุธประหารกษัตริย์

¹¹ สมเด็จพระรามาธิบดี (ผู้แปล)

สยามตายในที่นั้น เมื่อตีราชธานีได้แล้วพญาชาติได้หญิงสยามชื่อว่าเสงี่ยม ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับ กษัตริย์สยามเป็นสนมเอก และขึ้นครองราชย์ในเมืองพระนครเป็นสุกษานต์เรื่อยมา โดยมีพระนาม ว่า **ราชโองการพระบรมราชาธิราช** (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 107)

4. การละทิ้งเมืองพระนคร

ในปี ค.ศ.1431 ด้วยเหตุที่กลัวว่าสยามจะมาโจมตีประเทศเขมรอีก พระบาทพญาชาติก็ตัดสินใจย้ายราชธานีออกไปให้ไกลจากเมืองพระนคร สาเหตุในการทิ้งเมืองพระนครนี้เนื่องจาก ประชากรราษฎรที่อยู่ทางตะวันตกได้ถูกสยามเกณฑ์เอาไปเป็นจำนวนมาก และอีกส่วนหนึ่งก็ตายจาก สงครามที่มีกับสยามหลายครั้งหลายครา และเห็นว่ามีคนน้อยเกินไปไม่สามารถป้องกันเมืองพระนคร ต่อไปได้อีกแล้ว เพราะอยู่ห่างจากอยุธยาประมาณ 400 กิโลเมตรเท่านั้น

หลังจากที่ปรึกษากับเหล่าขุนมนตรีแล้ว พระบาทพญาชาติทรงบัญชาให้ย้ายราชธานีไป ตั้งที่ **ทวบลาสาน** ในจังหวัดศรีสอโหมร์ แต่ด้วยเหตุที่มีน้ำท่วมมากผิดปกติ พระองค์ก็บัญชาให้ยกราชธานีจากทวบลาสานไปตั้งอยู่ที่ **พนมโตนดเพ็ญ จตุमुख** แทน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001 ง: 107)

บท 9

ประเทศเขมรอยู่ระหว่างช่วงที่ 2 ในศตวรรษที่ 15

วิบัติในราชวงศ์เขมร

ฌ. การแทรกแซงจากสยาม

ราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ล้วนกล่าวถึงการเข้ามาแทรกแซงจากสยามในการทะเลาะกัน ของกษัตริย์เขมร แต่แบบการแทรกแซงนั้นมีลักษณะต่างๆ กันไป

บางฉบับกล่าวว่า คือพระธรรมราชาที่เป็นบุตรของเจ้าจอมสยามชื่อเสงี่ยมนี้เองที่ไปขอพึ่ง กำลังจากสยาม เพื่อแก้ปัญหาการรบกันในหมู่ญาติด้วย และเพื่อให้ได้ครองราชย์แต่องค์เดียวด้วย

พระบาทธรรมราชา (ค.ศ.1486 – 1504)

ในปี ค.ศ.1485 พระเจ้ามหาจักรพรรดิราชาธิราชกษัตริย์สยามครองราชย์อยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ทรงเห็นด้วยกับคำขอของกษัตริย์ธรรมราชา ทรงบัญชาให้ยกทัพเข้ามาในประเทศเขมร ด้วยเห็นว่า ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายจากการสงครามอย่างหนัก พระบาทธรรมราชาที่ทรงยินดีเข้ามาประสาน เพื่อหยุดสงคราม ทางฝ่ายพระศรีสุริโยทัย ด้วยเหตุที่ทัพไม่พร้อมจะรบต่อไปอีกแล้ว พระองค์ จำต้องเข้าร่วมการเจรจาเพื่อสันติภาพ เพื่อเป็นการแก้ปัญหา พระเจ้าจักรพรรดิทรงตัดสินใจว่าจะต้อง

จับพระศรีราชาและพระศรีสุริโยทัยไปประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ประเทศเขมรจึงได้พบความสงบสุขขึ้น

บางฉบับกล่าวว่า ฉวยโอกาสที่ประเทศเขมรเกิดการจลาจลสงครามระหว่างศรีราชากับศรีสุริโยทัย สยามได้ยกทัพเข้ามาตีเอาจันทบุรี มหานครวัด นครเสมา และจับได้ทั้งศรีราชาและศรีสุริโยทัยและครอบครัวนำไปที่กรุงศรีอยุธยา และให้นายคงอยู่ดูแลกรุงพนมเปญ เวลานั้นกษัตริย์ธรรมราชาซึ่งประทับที่นครวัดได้อพยพออกไปที่บาพนม ยกทัพมาตีได้พนมเปญ และขึ้นครองราชย์มีพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระราชโองการพระธรรมราชมหาจักรพรรดิราชาธิราช (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 136)

บางฉบับกล่าวว่า คือศรีสุริโยทัยพระองค์เดียวที่ได้ไปขอพึ่งให้สยามช่วย พวกนี้ยกทัพมาตีได้นครราช อองโกร์ จันทบุรี ส่วนธรรมราชาที่มีภารกิจป้องกันกรุงจตุมุกก็กลับเป็นกบฏเข้าข้างฝ่ายศัตรูต่อต้านพระศรีราชาซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ถูกต้อง เมื่อเห็นเช่นนั้นศรีสุริโยทัยก็เสด็จไปเฝ้ากษัตริย์สยาม แต่ถูกจับนำเอาไปประเทศสยาม

ควรเข้าใจว่า พระศรีราชาและศรีสุริโยทัยล้วนสวรรคตที่ประเทศสยามทั้งคู่ (บางฉบับบอกว่าสวรรคตระหว่างทาง) พระศรีราชามีบุตรกับเจ้าจอมเอสร ชื่อว่า เจ้าพญาอง ส่วนพระธรรมราชาได้รับการอภิเษกให้ขึ้นครองราชย์ ในปี ค.ศ.1486 แล้วประเทศเขมรก็มีสุขเรื่อยมากระทั่งพระองค์ทิวงคต ใน ค.ศ.1504 พระองค์มีบุตร 2 องค์ :

1. เจ้าพญาภูษัตรีราชา บุตรอัครมเหสี สมเด็จพระภควดีศรีเทพธิดา
2. พญาจันทราชา บุตร เจ้าจอมเทพบุผา

เอกสารบางฉบับอธิบายว่า พระองค์เป็นพระราชชาติที่ทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรม เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของราษฎรและพระพุทธรศาสนาอย่างมาก พระองค์ทรงสร้างพระเจดีย์ที่เมืองอัสันทุก เพื่อบรรจุพระสารีริกธาตุและมีพระหฤทัยปรารถนาให้เป็นพุทธภูมิอีกด้วย

ในระยะเวลากว่า 10 ปี คือจาก ค.ศ.1475-1485 ประเทศเขมรได้พบกับวิบัติอย่างหนักประการหนึ่งที่เป็นผลมาจากความขัดแย้งในราชวงศ์ซึ่งปกครองประเทศชาติในช่วงนั้น การสงครามซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการแก้ปัญหาได้ทำให้อาณาประชาราษฎร์ได้รับเคราะห์กรรมทุกขเวทนาอย่างหนัก ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ประชาชนเขมรอ่อนล้ำตกต่ำลงเป็นลำดับ นี่เป็นครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เขมร ที่ได้เห็นกษัตริย์เขมรไปพึ่งพิงประเทศข้างเคียงให้เข้ามาช่วยแก้ปัญหาเรื่องในประเทศตนเอง นี่เป็นแบบอย่างที่เราอย่างหนึ่งสำหรับกษัตริย์เขมรองค์ต่อๆ มา ที่ได้วิ่งไปขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทำให้ต่างประเทศมีโอกาสนับมือเข้ามาแทรกแซงในแผ่นดินเขมร แล้วดึงเอาผลประโยชน์ให้เขา นี่ก็เป็นครั้งแรกเช่นกันที่กษัตริย์เขมรไปอยู่ในต่างประเทศ (พญาอง) ภายใต้อาณัติของเขา ในเรื่องนี้ นาย Moura ได้จัดว่าเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งของกษัตริย์สยาม สำหรับไว้เป็นคู่ขัดแย้งกับพระมหากษัตริย์เขมรองค์ใดที่ต้องการปลดปล่อยพระองค์จากการเป็นเมืองขึ้นของสยาม (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 13)

บท 10

ประเทศเขมรในศตวรรษที่ 16

วิบัติในราชวงศ์เขมรและการแทรกแซงของสยาม

ก. การรบกันเองในประเทศ

การรบกันเองในประเทศครั้งแรกในสังคมเขมรที่เกิดขึ้นในครั้งหลังของศตวรรษที่ 15 ได้หายไปชั่วระยะหนึ่ง และได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงอีกครั้งในต้นศตวรรษที่ 16

1. พระบาทศรีสุคนธบท (ค.ศ.1504-1512) และการแย่งราชสมบัติของเสด็จกอน

ในเวลาที่พระบาทธรรมราชาทิวกคในปี ค.ศ.1504 บุตรองค์โตของพระองค์คือ เจ้าพญาภูษัทรราชา ได้ขึ้นครองราชย์แทนพระองค์ มีพระนามว่า พระบาทศรีสุคนธบท ประทับที่ราชธานีจตุमुख

หลังจากนั้นมาไม่นาน พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยยกราชธานีไปตั้งอยู่ที่ตวลบาธานอีก โดยพระองค์ทรงเห็นว่าที่นั่นเป็นจุดยุทธศาสตร์จุดหนึ่ง มีเครื่องขวางกั้นตามธรรมชาติ(บึงใหญ่และแม่น้ำไพรญี) ง่ายต่อการป้องกันตนเองมากกว่าจตุ मुख ส่วนพระอนุชานามพญาจันทราชาได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาอุปราชในปี ค.ศ.1508 และอยู่รักษากรุงจตุ मुखดูแลอาณาเขตฝั่งตะวันตก

ราชพงศาวดารกล่าวว่า เวลาที่พระบาทศรีสุคนธบทเสด็จไปประทับที่ราชธานีตวลบาธานนั้น พระองค์ได้ยกนางสอ (เอกสารบางแห่งว่าชื่อนางเพา) เป็นสนมเอกมีนามว่าเกสรบุบผา ที่แห่งนั้นจึงมีชื่อว่า เสรีสอโฌร์ (ศรีสอโฌร์-ผู้แปล) ที่ต่อมาได้กลายเป็นเสรีสอโนร์ (ศรีสันทร-ผู้แปล) นางสอนี้เป็นบุตรขุนนางคนหนึ่งชื่อพิชัยนาค และนางบาน ที่เป็นพวกของพระศรีรัตนตรัยน้องชายของนางสอชื่อเกา หรือ กอน ได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาดเล็ก ต่อมาได้เลื่อนฐานะเป็น ขุนหลวงพระเสด็จ มีหน้าที่รับผิดชอบด้านพลพระทั้งหมดและในเรื่องกิริยามารยาทของประชากรทั่วไป

ราชพงศาวดารกล่าวอีกว่า ในปี ค.ศ.1509 พระบาท ศรีสุคนธบท ทรงสุบินเห็นนาคราชไล่กัดพระองค์ และคาบเอาเศวตฉัตรไปด้วย พระองค์ให้โหรทาย โหรทายว่าจะเกิดความวุ่นวาย ผู้ก่อคือ ขุนหลวงพระเสด็จกอน ที่เกิดในปีมะโรง (นาค) พร้อมกันนั้นมีคำกล่าวกันว่าได้เกิดเหตุการณ์แปลกๆ ขึ้นในอาณาจักร ด้วยเหตุกลัวเสด็จกอนจะกบฏแย่งราชสมบัติเหมือนคำทำนายของโหรานั้น พระราชาได้จัดประชุมลับในหมู่ขุนนางใกล้ชิดเพื่อหาวิธีการกำจัดเสด็จกอนให้ได้ แต่สนมเอกกลับได้ยืมรู้เรื่องจึงได้ทำจดหมายส่งไปให้น้องทราบโดยเร็ว

...เสด็จกอนเมื่อทราบความแล้วได้หลบหนีไปถึงบาพนม และใช้อูบายกลหลอกพวกเจ้าเมืองว่า ตัวเองได้รับบัญชาจากพระเจ้าแผ่นดินให้เกณฑ์ทัพไปกำจัดพระมหาอุปราชจันทราชาที่มีใจอยากขึ้นครองราชย์ที่จตุ मुख พระราชาเมื่อทราบข่าวว่าเสด็จกอนยังมีชีวิตอยู่และเตรียมทัพต่อต้าน

พระองค์ ก็บัญชาให้พ่อและพี่สาวเสด็จก่อนเขียนจดหมายเรียกกลับมา เสด็จก่อนใช้อุบายกลอุบายครั้ง โดยบอกพวกเจ้าเมืองและประชาชนว่า หลวงทรงเตือนเรื่องสงคราม

...พระบาทศรีสุคนธรบทไปประทับอยู่ที่ค่ายสตีงแสน และถูกพรรคพวกของออกหมื่นสุรินทแก้วอาสาสมัครของขุนหลวงเสด็จก่อนยกกำลังจับประหารชีวิตที่ค่ายสตีงแสนในปี ค.ศ.1512 พระราชบุตรของพระองค์นาม พญาศรราชา (บุตรกับเจ้าจอมเกสรบุปผา) และบริวารได้หนีไปพึ่งสยามกับพระจันทราชา

ขุนหลวงพระเสด็จก่อนได้กลับไปที่ทวลาบาซาน... ขึ้นครองราชสมบัติเมื่ออายุ 29 พรรษา มีพระนามว่า ศรีเชษฐาธิราชรามธิเบตี... (กระทรวงการศึกษา ยูเวนและกีฬา, 2001ง: 138-141)

2. สงครามระหว่างพระบาทศรีเชษฐากับพระจันทราชา (ค.ศ.1516-1525)

กล่าวถึงพระจันทราชาเมื่ออาศัยอยู่กับพระเจ้ากรุงสยามนั้น ก็ประกอบอาชีพคลังช้างรับใช้พระองค์ เมื่อทราบข่าวพระเชษฐาถูกพวกของขุนหลวงพระเสด็จก่อนประหารชีวิต พระจันทราชา ก็พยายามหากลอบายเพื่อกลับเข้าไปในประเทศ ในปี ค.ศ.1515 พระองค์คลังช้างเผือก นำไปถวายพระเจ้าสยาม และขออนุญาตกลับประเทศแต่ไม่ได้รับอนุญาต ด้วยเหตุนี้พระองค์ก็ทรงสร้างเรื่องว่ามีช้างสูง 10 สอก (5 เมตร) อยู่ในป่าทางด้านตะวันออกของประเทศสยาม เมื่อทราบข่าวนั้นพระเจ้าสยามก็ทรงตรัสบัญชาให้พระจันทราชาออกติดตามคลังช้างมาถวายพระองค์ให้ได้ พระจันทราชาทรงกราบทูลขอไพร่พลจำนวน 5,000 คน ช้างต่อ 100 เชือก ศาสตราวุธ เสบียงอาหารและคาบอาญาสิทธิ์ พระเจ้าสยามก็พระราชทานให้ตามคำขอทุกอย่าง

ในปี ค.ศ.1516 ก่อนออกไปคลังช้าง พระจันทราชาทรงได้เสด็จไปพบกับพญาองอย่างลับๆ และชวนให้กลับประเทศ ขณะนั้นพญาองเป็นบุตรบุญธรรมของพระเจ้าสยาม ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองสุวรรณขัตโลก พระองค์ไม่เห็นด้วยที่จะกลับประเทศด้วยทรงเห็นว่า ตนมีความสุขสบายและได้ยศศักดิ์ครบทุกอย่างแล้ว

เมื่อไม่อาจดึงให้พญาองทำตามพระองค์ได้ พระจันทราชาทรงบัญชาทัพเดินทางออกไปทางทิศตะวันออกเสมือนจะออกไปคลังช้างเผือก ในที่สุดไปถึงพรมแดนประเทศเขมร พระจันทราชาทรงจัดให้นำสารไปถวายพระเจ้ากรุงสยามว่า ขอกองทัพเพิ่ม แต่พญาองได้กราบทูลกลอุบายทั้งหมดของพระจันทราชา พระเจ้ากรุงสยามทรงกริ้วแล้วทรงให้ยกทัพไปนำพระจันทราชากลับ ในเวลานั้นพระจันทราชายกทัพเข้าไปในแผ่นดินเขมรแล้ว เมื่อไปถึงพระตะบอง พระองค์เกณฑ์พลได้อีก 10,000 คน ยกทัพต่อไปถึงโพธิสัตว์...

ข. การก่อสร้างกรุงลงแวก และการพยายามปลดปล่อยอาณาเขตด้านตะวันตก

1. พระบาทจันทราชา (ค.ศ.1516 – 1566) และความสัมพันธ์กับชนชาติยุโรป

ด้วยพญาศรราชา บุตรพระบาทศรีสุคนธรบพ ทิวงคต พระจันทราชาได้ขึ้นครองราชย์แทนตั้งแต่ปี ค.ศ.1516 ตามคำร้องขอของราชวงศานางวงศ์และขุนนางข้าราชการ ส่วนพิธีราชาภิเษกได้กระทำในภายหลัง เมื่อได้พบพระขรรค์ราช หอกชัยและเครื่องปญจเกศตรแล้ว พระองค์มีราชธานีชั่วคราวที่โพธิสัตว์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 144)

1.1 การก่อสร้างกรุงลงแวก

หลังจากนั้นพระองค์ย้ายราชธานีมาตั้งที่กรุงลงแวก ราชธานีใหม่นี้ใช้เวลาก่อสร้างประมาณ 3 ปี คือ ตั้งแต่ ค.ศ.1527 – 1529 เหตุที่เลือกลงแวกเป็นที่ตั้งราชธานีนี้ ทรงเห็นว่าที่นี่เป็นจุดยุทธศาสตร์ง่ายต่อการป้องกันตัวเอง เพราะใกล้นั้นมีแม่น้ำ มีบึงและป่า ค่ายนี้มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้าง 2 กิโลเมตร ความยาวเกือบ 3 กิโลเมตร มีกำแพงดิน คูน้ำ และรั้วไม้ไฟความหนา 2 เส้น (160 เมตร) ล้อมรอบ (ขอให้ดูแผนที่ที่เราได้วาดตามการให้ข้อมูลของนายอูก อู กำนันตำบลลงแวกซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลากว่า 10 ปี และตามที่ได้ไปตรวจสอบถึงที่เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ.1970 ที่อุดงค์และลงแวก) ตามคำเล่าขานต่อกันมาว่า ค่ายลงแวกเป็นค่ายใหญ่น่าอัศจรรย์ แม้ม้าซึ่งมีกำลังแข็งแรงเพียงไหนก็ไม่สามารถวิ่งได้รอบค่าย อีกประการหนึ่ง ตามความเชื่อของเขมรเราว่า ในค่ายลงแวกมีการตั้งรูปพระปฏิมาพระโคหนึ่งองค์ พระแก้วหนึ่งองค์ ที่เป็นพี่น้องกัน และชาวบ้านเคารพบูชาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำตำราความรู้ต่างๆ ไปใส่ไว้ในท้องของพระโค แม้ว่าความเชื่อดังกล่าวจะเป็นตำนานเก่าเล่าต่อกันมาก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นว่าค่ายลงแวกเป็นค่ายที่แข็งแรงสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรู และเป็นคลังวัฒนธรรมของชาติต่อจากราชธานีเมืองพระนครด้วย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 144)

เมื่อสถาปนาพระราชวังและตำหนักใหญ่เล็กเสร็จแล้ว พระยาจันทราชา ทรงมาประทับที่ราชธานีใหม่นั้นประมาณปี ค.ศ.1529 พระองค์เป็นมหากษัตริย์องค์หนึ่งมีศรัทธาแรงกล้าในพุทธศาสนา นอกจากวัดวาอารามหลายแห่งที่บัญชาให้สร้างที่โพธิสัตว์และที่บริบูรณัม ยังให้สร้างวัดและบูรณะวัดที่อุดงค์ ได้แก่วัดบนเขาพระราชทรัพย์ เป็นต้น (พระพุทธรูปเข้านิพพาน) พระองค์ให้สร้างวัดตระแลงแกง ในค่ายลงแวกด้วย ตามที่เห็นในปัจจุบันพระวิหารของวัดตั้งอยู่บนเนินมีลักษณะเป็นดินกา ในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปตระแลงแกง คือพระพุทธรูป 4 องค์ยื่นหันพระปฤษฎางค์ (หลัง) ชนกัน และหันพระพักตร์ไปในทิศทั้งสี่ ในสมัยนั้นเขมรเราได้ถือว่าพระพุทธรูปตระแลงแกงนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 145)

1.2 ความสัมพันธ์กับสยาม

เมื่อทราบว่า**พระจันทราชา**ได้อำนาจประเทศเขมรอย่างแน่นอนแล้ว และด้วยถือว่าประเทศนี้เป็นเมืองขึ้นของประเทศสยามตั้งแต่สมัย**พระบาทธรรมราชาที่ 1** มาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินสยามได้จัดทูตมาบัญชาให้พระบาทจันทราชา นำส่วยสาอากรเป็นช้างเผือกมาถวายตามที่ปฏิบัติมาด้วย**พระจันทราชา**ทรงคัดค้านไม่ยอมเป็นเมืองขึ้นของสยาม สยามจึงยกทัพมารุกรานเมืองพระนคร พระองค์ทรงเกณฑ์ทัพและยกไปด้านที่แม่น้ำอองโกร บริเวณหมู่บ้านหนึ่งที่มีชื่อเรียกว่า **เสียมเรียบ** มาถึงทุกวันนี้ เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของเขมรเหนือศัตรูผู้รุกราน ราชพงศาวดารบางฉบับกล่าวว่า ในการต่อสู้ครั้งนี้ เขมรจับเชลยสงครามได้จำนวนมาก เพื่อเป็นการแก้แค้น ในปี ค.ศ.1530 พระเจ้าสยามทรงบัญชาให้**พญาอง** ยกทัพ 9 หมื่นคนมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่ง **พระจันทราชา**ทรงยกทัพไปรบศึกที่โพธิสัตว์ ตามทางจากลงแวงไปสมรภูมิ พระองค์ทรงเห็นต้นโพธิ์ต้นหนึ่งตายนานแล้ว แต่กลับงอกมาใหม่ ด้วยเหตุทรงเห็นว่าเป็นเนินที่ดี พระองค์ทรงนำดอกไม้ หมาย หลู เทียน รูป ทำการบูชา แล้วยกทัพออกไปต่อสู้ได้รับชัยชนะอย่างขาวสะอาดตามปรารถนา ทัพสยามที่ยกขึ้นบุกที่ตรงอ่าวไทยนั้น ก็ถูกกระลาโหมเขมรตีแตกถอยกลับไป มีแหล่งข้อมูลบางแห่งกล่าวว่า การรบทางบกที่โพธิสัตว์ แม่ทัพสยามตายลงจำนวนมากในกลุ่มนั้นมี**พญาอง**ด้วย ที่ถูกศรบนหลังช้าง พลทหารตายกว่าครึ่ง ช้างตายไปมาก อาวุธยุทโธปกรณ์ก็ถูกริบเอาจำนวนมาก **พระจันทราชา**ทรงบัญชาให้ทำบุญถวายพระเพลิงพระศพ**พญาอง** สร้างวิหารบรรจุธาตุ ส่วนโพธิ์ที่งอกใหม่นั้นทรงให้เรียกว่า **พระโพธิ์มีบุญ** และเสด็จกลับค่ายลงแวง

ในปี ค.ศ.1531 ถือโอกาสขณะที่เขมรมีอิทธิพลเหนือทัพสยาม **พระจันทราชา**ทรงยกทัพไปปลดปล่อยอาณาเขตทางตะวันตก ที่สูญเสียไปในรัชสมัยก่อนๆ แล้วทรงตีเมืองปีศิมบุรี ได้คืนมา

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1556 ที่พม่ามีกษัตริย์องค์หนึ่งนาม**บายิโณง** (Bayim Naung) ได้ยกทัพมาตีสยาม แล้วแย่งราชธานีอยุธยาได้ในปี ค.ศ.1564 พวกสยามได้ลุกขึ้นต่อสู้กับพม่าเช่นกัน แต่ถูกปราบปรามราบคาบและถูกจับเป็นเชลยจำนวนมาก ฉวยโอกาสที่สยามอ่อนแอลงนี้ **พระจันทราชา**ทรงยกทัพเข้าตีสยามในปี ค.ศ.1557 ได้เมืองจันทบุรี และเมืองอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิด เขมรได้ยกทัพไปตีสยามอีก 2 ครั้งคือ ในปี ค.ศ.1559 และปี ค.ศ.1562 และจับได้เชลยเป็นจำนวนมากกลับประเทศ (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ง: 146)

2. พระบาทบรมราชาที่ 4 (ค.ศ.1566 – 1576) และการปลดปล่อยอาณาเขตทางตะวันตก

หลังจาก**พระจันทราชา**ทิวงคต พระมหาอุปราชที่เป็นพระราชบุตรนาม **บรมราชา** ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดา โดยมีพระนามว่า **พระสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาริบัติ**

พงสาวดารบางฉบับกล่าวว่า พระบาทบรมราชาที่ 4 มีบุตร 4 องค์ คือ

1. พระสัตถา (ประสูติในปี ค.ศ.1539)
2. พระศรีสุริโยพรรณ (บุตรเจ้าจอมเกษรมาลา ประสูติปี ค.ศ.1556)
3. พญาอนุ (บุตรเจ้าจอมเกษรมาลา ประสูติปี ค.ศ.1558)
4. เจ้าพญาออน (บุตร พระแม่นางโวง ประสูติปี ค.ศ.1563)

มีข้อมูลที่ทำให้ทราบว่า พระศรีสุริโยพรรณ ได้บุตรของพญาศรราชา (ไม่ได้ครองราชย์) ชื่อชาติกษัตริย์เป็นภรรยา และมีบุตรนามพระชัยเชษฐา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 148-149)

2.1 ความสัมพันธ์กับสยามและการปลดปล่อยอาณาเขตทางตะวันตก

ถือโอกาสขณะที่ประเทศสยามกำลังอ่อนแอด้วยการถูกโจมตีจากกษัตริย์พม่า ชื่อบายิโณง (Bayin Naung) ที่ตีเอาราชธานีอยุธยาในปี ค.ศ.1564 พระบาทบรมราชาที่ 4 ทรงได้ดำเนินการกิจต่อจากพระบิดาของพระองค์คือ การตีเอาอาณาเขตทางตะวันตกกลับคืนมา

ในเรื่องนี้ เอกสารสยามได้ให้ข้อมูลที่ “ในรัชกาลพระมหาธรรมราชา พ.ศ.2112 (ค.ศ.1568) เป็นเวลาที่กรุงศรีอยุธยาสูญเสียเพราะพม่าตี เขมรได้ตีซ้ำ เนื่องจากเวลานั้นพม่าเกณฑ์เอาคนไปเป็นจำนวนมาก ประเทศก็อ่อนแอไม่มีกำลังเหมือนก่อน พระบรมราชากษัตริย์กรุงกัมพูชากองทัพพลประมาณ 20,000 คนเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ยกมาถึงชานกรุง แต่พลในกองทัพเขมรเมื่อเห็นไทยยิงแม่ทัพหน้าเขมรตายแล้ว กองทัพเขมรก็ยกกลับเกณฑ์คนตามรายทางจำนวนมากไปเป็นเชลย ส่วนราชพงสาวดารเขมรอ้างว่า ทัพเขมรได้เข้าตีกรุงอยุธยาแต่เข้าไม่ได้ ก็ถอยกลับเกณฑ์เอาคนสยามที่มีวิชาความรู้จากสยามมาจำนวนมาก แม้ว่ามีข้อความไม่ตรงกันบ้างก็ตาม แต่เห็นว่าทั้งข้อความทางสยามและทางเขมรก็กล่าวสอดคล้องกันในเหตุการณ์สำคัญนี้

ในปี ค.ศ.1569 กษัตริย์พม่านามบายิโณง ยกทัพเข้าตีสยามได้ราชธานีอยุธยาอีกครั้ง และให้สยามเป็นเมืองขึ้นนานถึง 15 ปี ถือโอกาสที่เกิดความวุ่นวาย ในปี ค.ศ.1570 ในช่วงที่พระบาทบรมราชาไปประทับที่บริเวณองโกร์ที่กำลังพังกระสับ เขมรได้ยกทัพตีได้เมืองนครราชสีมา และให้ขุนนางเขมรปกครองดูแลที่นั่น (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 149)

ในส่วนความสัมพันธ์เขมร-สยาม เอกสารสยามได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “ในปี พ.ศ. 2118 (ค.ศ.1574) ขณะที่สมเด็จพระมหาธรรมราชา และสมเด็จพระนเรศวร ยกทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีตีเวียงจันทน์ พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ยกทัพทางน้ำมาตีอยุธยาอีกครั้ง แต่บังเอิญกองทัพไทยกลับมาพอดี เนื่องจากพระสมเด็จพระนเรศวรประชวรไข้จับสั่น เสด็จกลับมาทันกองทัพเขมรพอดี ไทยตีกองทัพเขมรให้ถอยออกไปอีกครั้งหนึ่ง” ในเรื่องการตีเข้าเวียงจันทน์ของพม่านี้นี้ เรามีข้อมูลขยายจากเอกสารลาวที่กล่าวว่า ในปี ค.ศ.1574 ทัพพม่าภายใต้บัญชาการของกษัตริย์ Bereng Naung (Bayin

Naung) ได้เข้าตีราชอาณาจักรเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ 3 แม่ทัพลาวชื่อ Phaya Sen-Soulinthara ที่ได้ตั้งตัวเองว่าเป็นรัชทายาทแต่กาลก่อน ต้องการทำสงครามเพื่อปลดปล่อยเวียงจันทน์ แต่เวลานั้นพวกลาวแตกแยกกันมาก แผนการของท่านก็ได้รับความปราชัย ในส่วนสงครามเขมร-สยามในคราวนี้ (ค.ศ.1574) ราชพงศาวดารเขมรกล่าวว่า เขมรสืบทราบว่ากษัตริย์สยามมัวยุ่งทำสงครามกับลาว (ช่วยพม่าโดยถูกบังคับ) จึงถูกไว้ให้รักษานคร ก็ยกทัพไปตีสยามอีก ทัพเขมร-จีน นำโดยเจ้าพญาจันตุก ใช้กลยุทธ์คือตีเมืองเล็กๆ จากจันทบุรีถึงธนบุรี เพื่อให้กษัตริย์สยามออกไปช่วย แล้วเข้าตีกรุงอยุธยา ด้วยเหตุนี้อาณาเขตทางตะวันตกทั้งหมด จากนครราชสีมาลงมาถึงจันทบุรี ได้ถูกกองทัพเขมรปลดปล่อยได้ทั้งหมด เวลานั้น เนื่องจากถูกพม่าและเขมรกดดันอย่างหนัก กษัตริย์สยามยอมทำสนธิสัญญาผูกสัมพันธ์ไมตรีกับเขมรในปี ค.ศ.1574 และได้ถวายเมืองนครราชสีมา ปัตติมาบุรี จันทบุรี ให้แก่พระมหากษัตริย์เขมร (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 149-150)

ค. การแตกของกรุงลงแวกและความวิบัติ

1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ค.ศ.1576 – 1595)

หลังจากพระบิดาทิววงศ์ พระราชบุตรนามสัตตาขึ้นครองราชย์ต่อมามีนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาริบัติ นักประวัติศาสตร์มักเรียกว่า พระสัตตาที่ 1 หรือ พระบรมราชาที่ 5 พระองค์ทรงอภิเษกนางเพาเป็นอัครมเหสี นามว่า สมเด็จพระภคินีศรีจักรพรรดิราช และอภิเษกอนุชารองนามว่า ศรีสุริโยพรรณ เป็นมหาอุปราช ในปี ค.ศ.1574 ประสูติบุตรพระนามชัยเชษฐา จากอัครมเหสี และเมื่อครองราชย์ได้ 4 ปี (ค.ศ.1580) ประสูติพระราชบุตรอีกองค์นามพญาเดือน พระองค์มีหม่อมชวาลาวอีกคนชื่อว่า เพชรแม่ลาว มีบุตรกับหม่อมลาวองค์นี้ชื่อว่า เจ้าพญาโณม ส่วนอนุชามีบุตรสององค์นามพระชัยเชษฐา 1 องค์ พระอุทัย 1 องค์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 152)

1.1 ความสัมพันธ์กับไทย

ตามเอกสารของสยาม พระสัตตาได้ยกทัพเข้าตีเมืองเพชรบุรี สามครั้งระหว่าง พ.ศ.2118-2124 (ค.ศ.1574-1580) ในที่สุดเข้าตีเมืองเพชรบุรีได้และกวาดต้อนผู้คนไปด้วย ที่เอกสารสยามกล่าวเช่นนี้เพราะถือว่าพระบรมราชาที่ 4 ได้ทิววงศ์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1574 ดังได้กล่าวมาแล้ว ตามราชพงศาวดารเขมรบางฉบับกล่าวว่า พระสัตตาได้ทรงยกทัพไปตีกรุงอยุธยาและจับเชลยสยามได้จำนวนมาก น่าจะเป็นในปี ค.ศ.1579 หรือ ค.ศ.1580 มีราชพงศาวดารบางฉบับกล่าวว่า ในปี ค.ศ.1580 ประเทศสยามยังเป็นเมืองขึ้นของกษัตริย์พม่าชื่อ Bayin Naung อยู่เลย พระราชบุตรกษัตริย์สยามชื่อนเรศวรได้ไปอยู่รับใช้กษัตริย์พม่าที่กรุงหงสาวดี วันหนึ่งนเรศวรได้ยกมือถวายบังคมกษัตริย์พม่า กษัตริย์พม่ามองเห็นมีพระหัตถ์สี่องค์ ทรงทราบว่าเป็นผู้มีบุญจึงหาทางฆ่าเสีย นเรศวรรู้ตัวก็หนี

กลับมากองอยุธยา พวกพม่าไล่ตาม พระเจ้าสยามทรงส่งสารมาขอความช่วยเหลือ โดยทรงเคารพตาม สนธิสัญญาสันติภาพเขมร-สยาม เมื่อปี ค.ศ.1574 พระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงบัญชาให้มหาอุปราชศรีสุริโยพรรณยกทัพไปช่วยตามที่ร้องขอ ทัพเขมรได้ช่วยพระนเรศวรรบจนได้ชัยชนะเหนือพม่า เมื่อยกทัพกลับ พระนเรศวรเห็นพระศรีสุริโยพรรณประทับห้อยขาโดยไม่ได้ประทับกราบเหมือนคนอื่น ก็ทรงพิโรธมาก อีกประการหนึ่งพระนเรศวรทรงเกณฑ์ราษฎรในเขตที่ขึ้นต่อกษัตริย์เขมร พระศรีสุริโยพรรณทรงกริ้วในเรื่องนี้มาก และยกทัพกลับนคร ในเรื่องนี้มีเอกสารบางฉบับเขียนว่า “...แต่ชัยชนะนี้ไม่ได้ทำให้สยามยินดีเลย ตรงกันข้ามชัยชนะนี้บันดาลให้กองทัพสยามเสื่อมเกียรติยศ โดยเฉพาะเสื่อมเสียเกียรติยศของราชบุตรกษัตริย์สยามนามว่าพระนเรศวร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระนเรศวรมีความแค้นอยากเอาเขมรเป็นเมืองขึ้น โดยละเมิดข้อตกลงในการเจรจาเมื่อปี ค.ศ.1576” ควรทราบไว้ว่า ความช่วยเหลือของกองทัพเขมรดังกล่าวข้างบนนี้ เอกสารสยามไม่มีกล่าวถึงเลย

ในปี ค.ศ.1581 เขมรได้ยกทัพตีได้นครราชสีมา จันทบุรีและนครนายก เอกสารสยามกล่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรได้ยกทัพไปต่อสู้ เอกสารเขมรว่าพระนเรศวรตีได้ นครราชสีมาคืนมาในปี ค.ศ.1582 สอดคล้องกับเอกสารของสยามเช่นกัน แต่เอกสารสยามไม่ได้อธิบายว่าตีได้เมืองใดบ้าง เอกสารสยามกล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรประกาศเอกราชปลดปล่อยประเทศสยามจากการเป็นเมืองขึ้นของพม่า (ค.ศ.1584 ?) ทรงมีพระกิตติศัพท์รำลือไปไกล พระสัตถาเกรงว่าสยามจะกลับมาทำศึกกับกัมพูชา จึงแต่งพระราชไมตรีสารภาพรับผิดชอบและเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา ในจุดนี้เอกสารเขมรไม่กล่าวถึงเลย เราก็สงสัยว่าความจริงคืออะไร ถ้าเวลานั้นเขมรสามารถช่วยสยามรบชนะพม่า เหตุใดจึงกลายเป็นว่ากลัวสยามไปเสีย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 152-153)

ควรจะทราบว่าที่ประเทศพม่านั้น กษัตริย์นาม Nanda Bayin ขึ้นครองราชย์ต่อมาจากบิดาคือ Bayin Naung ตั้งแต่ปี ค.ศ.1581 ถึง ค.ศ.1599 กษัตริย์องค์นี้ทรงอยากจะดำเนินนโยบายต่อจากบิดาในการขยายแผ่นดินออกไป ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ.1585 พระองค์ยกทัพเข้าตีอยุธยาอีกครั้ง เอกสารสยามว่าพระสัตถาเชื่อว่ากรุงอยุธยาจะสูญเสียให้แก่พม่าเหมือนคราวก่อน จึงทรงตัดสัมพันธ์ไมตรีแล้วยกทัพเข้าตีปีศจิมบุรี ตรงนี้เอกสารเขมรว่า ทัพเขมรตีได้ปีศจิมบุรี นครราชสีมาและนครนายก เมื่อสยามยกทัพออกมา เขมรก็ถอยออกไปก่อน และเมื่อทราบว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระสัตถาก็ยกทัพกลับค่ายลงแวก เอกสารสยามได้กล่าวว่า “สมเด็จพระนเรศวรทรงกริ้วพระสัตถา ดังนั้นในปี พ.ศ.2130 (ค.ศ.1586) เมื่อพม่ายกทัพกลับจึงยกทัพไปตีกัมพูชา ตีได้เมืองพระตะบอง และโพธิสัตว์ และยกทัพกลับพระนครเนื่องจากขาดเสบียงอาหาร” ตรงนี้เอกสารเขมรบางฉบับกล่าวว่า “สยามก็เริ่มทำสงครามบุกรุกแผ่นดินเขมรโดยไม่มีสาเหตุเลย” ส่วนพงศาวดารเขมรบางฉบับกล่าวว่า ในปี ค.ศ.1584 (ค.ศ.1586 น่าจะถูกกว่าเพราะพม่าถอยออกไปแล้ว) พระนเรศวรยกทัพมาตีเขมร เขมรได้ยกทัพออกไปต่อสู้อย่างแข็งขันที่พระตะบองและที่แม่น้ำกำพงประ แต่อ่อนแอกว่าจึงถอยทัพกลับ

สยามตีได้บันทายมิชัยและได้บันทายบริบูรณ์อีก พระศรีสุริโยพรรณนำทัพลอยเข้าค่ายลงแวก ราชพงศาวดารเขมรบางฉบับกล่าวว่า ในการรบครั้งนี้สยามมีกำลังทัพ 100,000 คน ช้าง 800 เชือก ม้า 1,850 ตัว แม้ว่ามิกองทัพยิ่งใหญ่มหาศาลและเก่งกล้าเพียงใดก็ตาม แต่สยามก็ไม่อาจตีเอาค่ายลงแวกได้เลย หลังจากล้อมค่ายเวลาสามเดือน ขาดเสบียงอาหารและมีโรคติดต่อตายจำนวนมากด้วย สยามก็ถอยทัพกลับ เนื่องจากเขมรเห็นจุดอ่อนของไทยแล้ว พวกมันออกจากค่ายไปโจมตีอย่างรุนแรง มีนักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่า มิกองทัพจากที่อื่นมาช่วยตีสยามออกไปด้วย

เอกสารเขมรบางฉบับกล่าวว่า ทัพสยามป่วยมากเป็นผลมาจากปีศาจเข้าทำ พระนเรศวรให้สอบถามเขมรก็ทราบว่ามีเทพารักษ์ 13 องค์ช่วยดูแลรักษาประเทศเขมร อีกประการหนึ่งก่อนถอยทัพกลับ สยามได้ใช้อุบายกลยืมเงินพดด้วงจำนวนมากเข้าไปในกอไผ่ที่เป็นรั้วแข็งแรงสำหรับป้องกันค่ายลงแวก (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 154)

ต่อมาพระเจ้าสยามจัดให้จาร์บุรุษสองคน เข้ามาขู่งก่อให้เกิดการจลาจลภายในเขมร มหาเดเล็กสยามทั้งสองคนได้ปลอมเป็นนักบวชชื่อติปัญญาและสุปัญญาเข้ามาทำพิธีถอนศิลา ศาสตร์ที่บรรจุลงในรูปเทพารักษ์ สุปัญญาใช้มนตร์อาคมทำให้ชาวบ้านป่วย ติปัญญาเป็นผู้รักษาให้หาย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 154-155)

ประมาณปี ค.ศ.1586 พระบาทเสด็จที่ 1 ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชบุตรองค์โตนามว่าชัยเชษฐา ที่มีพระชนม์เพิ่งได้ 11 พรรษา ให้ขึ้นครองราชย์ โดยมีพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระราชโองการชัยเชษฐาธิราชรามธิปัตติ พระราชบุตรที่สองเจ้าพญาตือน ที่มีพระชนม์เพิ่ง 6 พรรษา ได้รับแต่งตั้งเป็นพระมหาอุปราช ส่วนพระศรีสุริโยพรรณได้ขึ้นเป็นอุปราชด้วยพระราชบุตรล้วนอยู่ในวัยเด็ก การปกครองประเทศจึงยังอยู่ในพระหัตถ์ของพระเสด็จทั้งหมด ตรงนี้มีคำถามเกิดขึ้นว่า ถ้าพระองค์ยังคงมีอำนาจเช่นเดิมเช่นนี้ เหตุใดจึงต้องมอบราชสมบัติให้พระราชบุตรด้วย? นักประวัติศาสตร์บางคนได้ให้ความเห็นว่า เหตุที่ทำให้พระเสด็จทรงทำเช่นนี้เพราะพระองค์เกรงว่าราชสมบัติจะไม่ตกถึงราชบุตรเมื่อยามที่พระองค์สวรรคตแต่จะไปเป็นของพระศรีสุริโยพรรณ เพราะอนุชาของคัมเป็นผูมีความสามารถและประชากรราษฎรส่วนมากรักใคร่นับถืออีกด้วย

เอกสารเขมรได้อธิบายว่า การกระทำของพระเสด็จข้างต้นนั้น ได้ทำให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากจากราชวงศานุวงศ์ นาหมื่นมุขมนตรีและอาณาประชาราษฎร โจรลักขโมย โจรปล้นก็เกิดขึ้นทั่วไป

ทางประชาราษฎรเขมรเมื่อทราบว่า ลูกปืนที่สยามยิงเข้าไปในรั้วต้นไม้เป็นเงินบริสุทธิ์ ก็มีความยินดี พวกมันถางป่าไผ่เพื่อเอาเงิน แม้จะมีการห้ามปรามจากพระราชาก็ตาม ก็ไม่ยอมฟัง พวกมันถางต้นไม้จนรั้วต้นไม้ถูกทำลายเสียหายหมด

ในปี ค.ศ.1593 สยามได้ยกทัพเข้าตีค่ายลงแวกอีกครั้งหนึ่ง พระนเรศวรได้บัญชาให้ทัพเข้ามาสามทาง เขมรยกทัพออกไปต่อต้าน คราวนี้ก็เหมือนคราวก่อนที่สยามตีได้มาตามลำดับ คือ

ค่ายโพธิ์สามต้นและค่ายบริบูรณ์ พระอุปโยราชศรีสุริโยพรรณทำหน้าที่ทัพและสะสมเสบียงเข้าไปเพื่อป้องกันค่ายลงแวง ทัพที่ไปรบศึกทางนครวัดก็ด้านไม่อยู่ ทางทัพเรือก็แพ้สยามอีก สยามโจมตีหนักขึ้น พระอุปโยราชทยอยมาตั้งที่ค่ายโรเลียเบียร์ และขอความช่วยเหลือจากลงแวง สยามยกทัพมาล้อมค่ายอีก เมื่อทัพสยามมาใกล้จะถึง พระสถิตาที่ 1 นำบุตรนามชัยเชษฐา และเจ้าพญาต้อนหลบหนีไปอยู่ที่ศรีสัชนร ต่อมาหลบหนีไปที่สตึงแตรง และในที่สุดหลบหนีไปอยู่ที่เวียงจันทน์ราชธานีประเทศลาวล้านช้าง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 155)

ส่วนศรีสุริโยพรรณได้อยู่ที่ค่ายลงแวงเพื่อประยุทธ์กับข้าศึก แม้พระองค์พยายามป้องกันค่ายอย่างเหนียวแน่นอย่างไรก็ตาม แต่ค่ายก็ต้องตกอยู่ในอ้อมมือของข้าศึกหลังจากถูกล้อมอยู่สามเดือน เนื่องจากมันเอาฟางเผาไว้คั่นไม้ที่เหลืออยู่บ้างในปี ค.ศ.1593 สยามจับได้พระอุปโยราชศรีสุริโยพรรณและบุตรทั้งสองคือพระชัยเชษฐา (พระชนม์ 15 พรรษา) และพระอุทัย (พระชนม์ 5 พรรษา) นำไปประเทศสยาม พร้อมทั้งสรรพตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี รูปปั้นพระโคพระแก้ว และเชลยเขมรจำนวนมาก หลังจากพักอยู่ที่ประเทศเขมร 3 เดือน พระนเรศวรเสด็จกลับไปกรุงอยุธยา เหลือไว้เพียงขุนนางสยามประจำที่กรุงอูดงค์ ควรทราบด้วยว่าที่หน้าพระวิหารพระแก้วในกรุงบางกอกประเทศไทยทุกวันนี้ มีรูปพระโคที่มีขนาดใหญ่เท่าโคใหญ่ ในท้องถ่วง ถ้าเช่นนั้นนี่คือพระโคพระแก้วที่สยามนำเอาไปเมื่อครั้งที่ตีค่ายลงแวงแตกหรือเปล่า?

ส่วนการรบระหว่างเขมร-สยาม ในปี ค.ศ.1593 เอกสารสยามกล่าวว่า มาจากเขมรไม่รักษาสัจจะ ทำให้พระนเรศวรยกทัพมาทำศึกคืน สมเด็จพระนเรศวรเห็นกำลังของกัมพูชาอ่อนแอ จึงมีดำรัสให้พระสถิตามาเฝ้า แต่พระสถิตากลับจับทูตไทยที่อัญเชิญพระบรมราชโองการคุมขังไว้ และส่งกองทัพออกต่อสู้แย่งกัน อีกประการหนึ่งราชพงศาวดารสยามอ้างว่า ทัพสยามจับพระมหากษัตริย์เขมรได้และพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงบัญชาให้ประหารชีวิตพระองค์ เพื่อเอาพระโลหิตไปล้างพระบาทอีกด้วย และทุกวันนี้ที่วัดใหญ่ชัยมงคลที่จังหวัดอยุธยามีภาพเขียนสองภาพ ที่ควรแก่การให้ความสนใจ คือ รูปที่ 1 เป็นรูปกษัตริย์เขมรประทับบนเก้าอี้ดำ พระบาทและพระหัตถ์ถูกมัดด้วยสายธูรม รูปที่ 2 แสดงถึงบุรุษคนหนึ่งนั่งขวากำลังนั่งคุกเข่าเอาโลหิตกษัตริย์เขมรไปล้างพระบาทกษัตริย์สยาม เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงหรือเป็นเรื่องแต่งขึ้นเพื่อยกย่องสรรเสริญมหิทธิฤทธิ์พระเจ้าสยามสมัยนั้น? ราชพงศาวดารเขมรทุกฉบับไม่มีกล่าวถึงพฤติการณ์นี้เลย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

2. ความวิบัติจากการแตกของค่ายลงแวง

การตีค่ายลงแวงแตกโดยชนชาติสยาม มีผลวิบัติอย่างเลวร้ายสำหรับประชาชาติเขมร ต่อจากนั้นมาเขมรก็พบความวิบัติหนักมากยิ่งขึ้น อย่างในความขัดแย้งกันภายในผสมรวมกับปัจจัย

ด้านต่างๆ ทำให้มหาอำนาจเขมรองโคร์อ่อนแอลงทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งย้ายราชธานีจาก **ยโสธรปุระ** มาตั้งที่ตัวลพบุรีและจตุรพักตรพิมาน ในสมัยลพบุรี โดยเฉพาะในรัชกาลของพระบาท **จันทราชา** และ **บรมราชาที่ 4** เขมรได้ยื่นมืออย่างมั่นคงอีกครั้งหนึ่ง และมีความสามารถยกทัพไปตี ราชธานีศรีอยุธยา และตีได้อาณาเขตทางตะวันตกกลับคืนได้จำนวนมาก แต่หลังจากที่ค่ายลงแวก แยกไป ดินแดนจำนวนมากส่วนหนึ่งทางเขพนมคงรักและทางด้านตะวันตกต้องสูญเสียไปตลอด กาล

การแตกของค่ายลงแวกเป็นเหตุให้ประเทศเขมรอ่อนแอทางยุทธนาภาพ ตกต่ำกลายเป็นรัฐ เล็กๆ ของเอเชียอาคเนย์ นี่เป็นครั้งที่ 3 แล้ว ที่เขมรต้องสูญเสียตำรา นักปราชญ์ราชบัณฑิต กวี ที่ถูก ศัตรูกวาดต้อนไปยังประเทศของมัน อีกประการหนึ่งอนาธิปไตยก็เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 16 นี้ มีการแย่งราชสมบัติกันถึงสองครั้งสองครา... (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 156)

บท 12

ประเทศเขมรในศตวรรษที่ 17 และ 18

วิบัติในราชวงศ์เขมรและการแทรกแซงจากญวน

มาถึงศตวรรษที่ 17 ประเทศเขมรเปิดหน้าประวัติศาสตร์หน้าใหม่ ที่เต็มไปด้วยบทเรียนที่ขมขื่น สำหรับให้ชาวเขมรนำไปพิจารณาหาเหตุผล และนำเอาประสบการณ์จากเหตุการณ์ของปู่ย่า ตายายของตน ว่าจะทำอย่างไรไม่ให้ต้องตกไปสู่เรื่องเดิมที่เคยเป็นมา

ก. การต่อต้านสยามและการผูกสัมพันธ์ไมตรีกับญวน

1. พระบรมราชาที่ 8 ศรีสุริโยพรรณ (ค.ศ.1603 – 1618)

ที่ผ่านมาเราเห็นว่า แหล่งข้อมูลของยุโรปและแหล่งข้อมูลของเขมร ได้ให้ข้อมูลที่ไมตรงกันในเรื่องที่พระศรีสุริโยพรรณกลับมาสู่มาตุภูมิ แต่ราชพงศาวดารเขมรทุกฉบับได้กล่าว เหมือนกันว่า ที่พระศรีสุริโยพรรณได้กลับมาตุภูมินั้น เพราะคำขอจากพระอัยกาของพระองค์ต่อ กษัตริย์สยาม โดยมีความมุ่งหวังให้เสด็จองค์นี้มาปกครองประชานุราชูร์แทนพระแก้วฟ้าเจ้าพญา โยมุข ที่เป็นกษัตริย์ที่ไม่ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม

เมื่อพระศรีสุริโยพรรณเสด็จมาถึงประเทศแล้ว พระองค์เสด็จไปประทับที่เกาะสลาเกด (ตรงข้ามกับโจรย์อ่าบิลทุกวันนี้) สมเด็จพระเทวีกษัตริย์ สมเด็จพระแก้วฟ้าและพระราชวงศานุวงศ์ก็เสด็จไปประทับร่วมกันที่นั่นด้วย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 195)

เอกสารเขมรบางฉบับกล่าวว่าพระศรีสุริโยพรรณ ทรงบัญชาให้ยกทัพไปปราบเมืองเล็ก เมืองน้อย บางแห่งก็ยอมเป็นเมืองขึ้น บางแห่งก็ไม่ยอม ส่วนแก้วพระเพลิงที่ได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ตั้งแต่ รัชสมัยพระแก้วฟ้าเจ้าพญาโยมนั้น ถูกเดโชมาสยกทัพไปจับได้

ต่อมาพระศรีสุริโยพรรณทรงให้นำสารไปยังกรุงศรีอยุธยาทูลพระเจ้าสยาม ขอพระราช
บุตรทั้งสองคือพระชัยเชษฐาและพระอุทัย ให้กลับมาประเทศเขมร พระเจ้าสยามก็ยินยอมตามคำขอ

พระศรีสุริโยพรรณทรงบัญชาให้พระราชบุตรทั้งสองยกทัพไปปราบปรามเมืองเล็กเมือง
ใหญ่ที่ยังไม่ยอมอ่อนน้อม ควรทราบว่า การที่บ้านเมืองตกไปสู่ความวุ่นวายเช่นนี้ เกิดมาจากศูนย์
อำนาจกลางในรัชกาลก่อนๆ อ่อนแอ ด้วยเหตุนี้เจ้าเมืองต่างๆ ก็ตั้งตนแข็งเมืองไปทุกๆ คน เช่น
พระรามบาตี พระรามเตรียง พระรามตะโปงมมูม พระรามบาพนม

ในปีขาลสัมฤทธิศก สมเด็จพระแก้วฟ้า ที่ สมเด็จพระเทวिकษัตริ ได้ถอดออกจากการ
ครองราชย์นั้นเกิดความคุมเค้น เตรียมสมัครพรรคพวกจะลอบปลงพระชนม์พระศรีสุริโยพรรณ แต่
ไม่สำเร็จและถูกพระบิดาจับได้นำไปประหารชีวิตลงโทษตามประเพณี

ในปี ค.ศ.1613 พระศรีสุริโยพรรณได้รับการปราบดาภิเษกขึ้นเสวยราชสมบัติ โดยมีนาม
ว่า สมเด็จพระราชาองค์การพระศรีสุริโยพรรณบรมราชา (บรมราชาที่ 8) บางเอกสารกล่าวว่าพระองค์
มีพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี

ในรัชกาลของพระองค์ พระบรมราชาศรีสุริโยพรรณทรงพระภูษาเสื้อครุย (พระภูษาเสื้อ
ครุย) (เสื้อผ่าอก) แบบไทย ทรงบัญญัติให้มุขมนตรีน้อยใหญ่ นายมหาดเล็ก นายและพลทหารสวม
เสื้อผ่าอก ไม่ใช่ผ้าคล้องคอเหมือนสมัยกรุงลงแวก พระองค์ทรงบัญญัติให้กราบทูลและตอบ
พระองค์โดยออกพระนามว่า พระศรีสรรเพชญ์สมเด็จพระนเรนทร และพระองค์บัญญัติให้บรรดาขุนนาง
ผู้หญิงเรียกว่า ฟอ ให้เรียกสมเด็จพระอัครมเหสีว่า แม่ บรรดาเจ้านายที่ไม่ได้ครองราชย์เรียกว่า พระ
บาทเป็นเจ้า

ด้วยเหตุนี้เราเห็นว่าพระบรมราชาศรีสุริโยพรรณ ได้สร้างสันติสุขให้แก่ประเทศมีความ
สงบราบคาบอีกครั้งหนึ่ง แต่ประเทศเขมรก็ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพวกสยาม การต่อต้านได้
เกิดขึ้นจากการที่ได้นำขนบธรรมเนียมสยามมาบังคับใช้กับเขมร เป็นเหตุให้พระราชาทรงสละราช
สมบัติใน ค.ศ.1618 ให้พระราชโอรสองค์โตคือพระชัยเชษฐาขึ้นครองราชย์แทน (กระทรวง
การศึกษา ยูเวนและกีฬา, 2001ง: 196)

2. พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 (ค.ศ.1618 – 1628)

...พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ทรงละทิ้งขนบธรรมเนียมแบบสยาม และนำขนบธรรมเนียม
แบบเขมรกลับมาใช้ เพื่อแสดงให้สยามเห็นว่าพระองค์ไม่ยอมรับในอำนาจของสยามเหนือประเทศ
เขมร พระองค์ย้ายราชธานีจากละเวียแอม ไปตั้งที่กรุงอุดงค์เมื่อปี ค.ศ.1620 ในปี ค.ศ.1623 พระองค์
ทรงบัญชาให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ชื่อพระเจดีย์ไตรตรึง บนเขาพระราชทรัพย์เพื่อบรรจุอัฐิธาตุของพระ
บิดา

ในรัชกาลของพระองค์ พระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ทรงบัญญัติให้เหล่ามุขมนตรี มหาเถร
ไพร่พลทูลตอบพระองค์ว่า สมเด็จพระนารายณ์นเรนท พระองค์ทรงยกนักกองค้โจวพระราชบุตร
กษัตริย์ญวนขึ้นเป็นอัครมเหสีชื่อว่าสมเด็จพระภคินีพระศรีวรวงษ์ตรี... (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม
และกีฬา, 2001ง: 199)

2.1 ความสัมพันธ์กับสยาม

ด้วยพระบาทชัยเชษฐาที่ 2 ไม่ยอมรับอำนาจของสยามเหนือประเทศเขมร พระเจ้า
สยามก็ยกทัพมาตีเขมรในปี ค.ศ.1622 ทัพสยามได้ยกมาถึงเขาเจ็ญ (บริบูรณ์) พระองค์นำทัพไป
ต่อสู้กับข้าศึก ทัพสยามแตกพ่ายถูกเขมรจับเป็นเชลยจำนวนมาก พระองค์ให้เรียกเชลยเหล่านั้นว่า
สยามเจ็ญเจ็ญ ในปี ค.ศ.1623 สยามได้ยกทัพมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่งภายใต้บัญชาการของพระเจ้าศรี
ธรรมราชา ครั้นนี้ทัพเรือของสยามยกมาถึงเมืองเป็ยม และได้ต่อสู้กับทัพของพระอุทัยที่ออกจากกรุง
อุดงก็มีชัย สยามแพ้แตกทัพถอยกลับไปหมดอีกครั้ง ราชพงศาวดารเขมรบางฉบับอธิบายว่า
ภายหลังพระเจ้าสยามให้บุตรนามว่าพระเชษฐา ยกทัพเรือมาตีเขมรอีกครั้งหนึ่ง พระอุทัยได้ถูกจัดให้
ออกไปต่อสู้อีก สยามไม่กล้ารบและถอยทัพกลับ พระอุทัยทรงขอเข้าตีประเทศสยามแต่พระชัยเชษฐา
ที่ 2 ไม่อนุญาต (กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา, 2001ง: 200)

บท 13

การแข่งขันกันระหว่างสยามและญวนเพื่อปกครองประเทศเขมร (ศตวรรษที่ 18 และ 19)

เมื่อเห็นว่าญวนได้แผ่นดินของเขมรไปจำนวนมาก สยามซึ่งจัดว่าประเทศเขมรเป็นประเทศ
ราชของตนมานานแล้ว ก็หาวิธีการต่อต้านกับการรุกรานของญวน ดังนั้นการต่อสู้แข่งขันระหว่าง
ญวนกับสยามก็เกิดขึ้นเพื่อปกครองประเทศเขมร

ก. อิทธิพลอันแข็งแกร่งของญวน

ในช่วงแรกอิทธิพลของญวนแข็งแกร่งกว่าอิทธิพลของสยาม เนื่องจากอุทัยราชาองค์
ต่อน เมื่อกำจัดศัตรูของพระองค์แล้ว ได้รับการยอมรับจากกษัตริย์ญวนให้ขึ้นครองราชย์ที่กรุง
อุดงก็มีชัย และยกดินแดนให้ญวนสองจังหวัด เป็นเหตุให้กัมพูชากรอม¹²ทั้งหมดตกอยู่ในการ
ปกครองของราชการญวน

¹² กัมพูชากรอม หมายถึง ดินแดนเขมรส่วนล่างบริเวณปากแม่น้ำโขง ที่ปัจจุบันอยู่ในภาคใต้ของประเทศ
เวียดนาม (ผู้แปล)

1. พระบาทนารายณ์ราชาที่ 2 องค์ที่ 2 (ค.ศ.1759 – 1775)

ในปี ค.ศ.1760 พระองค์ทรงตั้งหม่อมโอง ให้เรียกว่านักแม่นางมาลาบุปผาวดี

ในปี ค.ศ.1763 หลังจากมอบกิจการของรัฐให้ขุนนางผู้ใหญ่รับผิดชอบแล้ว พระองค์ทรงออกผนวช 3 เดือน เมื่อลาสิกขาบทแล้วทรงกลับมานครองราชย์ (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 231)

สองปีต่อมานักแม่นางมาลาบุปผาวดีทรงประสูติบุตรีนามว่านักองค์มัญญ แล้วยกขึ้นเป็นอัครมเหสีฝ่ายขวานามว่า สมเด็จพระภคินีพระเอกกษัตริย์จักรพรรดิรัตนราชวรลักษณ ปีต่อมานักแม่แมน (ลูกสาวออกญาบวรนาชกสู) ประสูติบุตรีนามว่าองค์เอี้ย (อี) ส่วนนักองค์เอี้ยบุตริพระแก้วฟ้าองค์ด้วงได้ยกขึ้นเป็นอัครมเหสีฝ่ายซ้ายและมีบุตรีนามว่าองค์เป็อ (เพา) พระอัครมเหสีฝ่ายซ้ายมีนามว่า สมเด็จพระภคินีพระศรีสุชาดามหากษัตริ

ในปี ค.ศ.1767 กษัตริย์พม่า นามว่า อาโงพยา (Alaungpaya) ได้ยกทัพตีราชธานีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ทรงจับเอาพระเจ้าดอกระดือไปได้ ส่วนพระราชบุตรนามจุลเจียรสัส ยกทัพออกรบพ่ายทัพพม่า ทรงหลบหนีไปที่ประเทศเขมร ต่อมาก็ที่วงศที่นั่น

ถือโอกาสที่บ้านเมืองกำลังเกิดจลาจล จีนคนหนึ่งมีแม่เป็นสยาม และพ่อคือจีนไหอง ชื่อพญาตาก ได้เกณฑ์ทัพตีพม่าให้หนีกลับไป แล้วตั้งตัวเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา มีพระนามว่าพระเจ้าตากสิน

กล่าวถึงพระองค์นั้น เวลาที่พม่าตีกรุงอยุธยาแตกนั้นทรงลอบไปอยู่ที่ปัตติมนบุรี แล้วกลับไปพึ่งพระเจ้าตากสินอีก

ในปี ค.ศ.1768 พระเจ้าตากสินทรงบัญชาให้ราชทูตนำสุกอักษรมาทูลพระราชชาเขมรให้ทรงส่งส่วยดอกไม้ทอง ดอกไม้เงินไปถวายพระองค์เป็นทางพระราชไมตรี แต่พระราชชาเขมรไม่ปฏิบัติตาม เพราะพระเจ้าตากสินมิใช่กษัตริย์ เมื่อทรงทราบเช่นนี้แล้วพระเจ้าตากสินทรงกริ้วมาก จึงตรัสให้พระเจ้าอยู่หัววังหน้ายกทัพมาถึงนครวัดเพื่อจุดประสงค์เอาพระองค์นั้นให้ครองราชย์ในประเทศเขมร พระราชชาเขมรตรัสบัญชาให้กระลาโหมปางยกทัพออกไปต่อสู้ แต่กระลาโหมปางตายในที่รบ ตรงนี้ราชพงศาวดารเขมรกล่าวว่า แม้ว่าแม่ทัพเขมรจะเสียชีวิตก็ตาม แต่ทัพเขมรก็ได้ชัยชนะขับไล่สยามออกไปจนหมด

ในปี ค.ศ.1769 พระราชาทรงเมตตานักองค์ธรรม ซึ่งเป็นราชบุตรพระแก้วฟ้าองค์ด้วง ได้ยกขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาอุปราช

ครานั้น มัง โดง (เอกสารสยามเรียกว่าสมเด็จพระโสทัต) เป็นเทศาภิบาลจีนประจำอยู่ที่กรุงเปียม ได้เกณฑ์ทัพไปตีสยามถึงจันทบุรี แต่ถูกตีถอยกลับมาที่เปียม (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 232)

เพื่อเป็นการยกทัพกลับมาตีคืนและหมายปองเอาประเทศเขมรเป็นเมืองขึ้นด้วย พระเจ้าตากสินทรงบัญชาให้ยกทัพมาสองทาง ทัพบกเข้ามาทางเหนือภายใต้การบัญชาของออกญาอมราช ทัพเรือภายใต้การบัญชาของพระเจ้าตากสิน โดยมีพระองค์นั้นอยู่ด้วย ยกทัพตรงมายังกรุงเปียม มักโคงได้พยายามป้องกันเมืองไว้ แต่ด้วยอ่อนแอกว่าจึงถูกกองทัพสยามได้มาจนถึงตึกเขมา

เมื่อทรงทราบข่าวนี้แล้ว พระราชาเขมรทรงนำราชวงศานางศ์หลบหนีไปประเทศญวน เขมรกับสยามรบกันต่อไปอีก ในที่สุดสยามถอยทัพไปตั้งที่เปียม ให้พระองค์นั้นประทับที่กำแพงพร้อมทหาร 500 คน การรบครั้งนี้พระองค์ต้อน (ตน) คงจะได้รับการช่วยเหลือจากทัพญวน เพราะเอกสารญวนกล่าวว่า “ในปี ค.ศ.1772 (?) เดือน 6 กษัตริย์เวียงใต้บัญชาแม่ทัพชื่อเวียง กิว ตาม (Nguyen Cuu Dam) ให้ยกทัพเรือไปตีสยามที่พนมเปญ ทัพสยามถอยออกไปที่เปียม ส่วนองค์นั้นหลบหนีไปที่กำแพง”

เมื่อสยามถอยออกไปหมดแล้ว พระองค์ต้อนเสด็จกลับมาครองราชย์ แต่ทรงไปประทับที่แปรกมัตกอนต้อล ราชการญวนก็ส่งขุนนางชั้นสูงคนหนึ่งมาดูแลรักษา ช่วยสำเร็จราชการแผ่นดินที่ญวนเรียกว่าบาวโฮ (Bao-ho) ซึ่งหมายความว่าประเทศเขมรได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของญวนอีกครั้งหนึ่ง

ในปี ค.ศ.1772 พระองค์ต้อนเสด็จไปประทับที่แปรกเปยะปรีวด พระองค์ทรงคิดเมตตาบรรดาประชานุราชผู้ที่ได้รับทุกข์เวทนาจากการสงครามไม่หยุดหย่อน ก็ทรงบัญชาให้พระแก้วฟ้าองค์ด้วงไปเจรจากับพันชัมพัตร์กับพระเจ้าตากสิน แต่พระเจ้าตากสินไม่เชื่อและให้จับคุมขังต่อมาพระองค์ด้วงขออนุญาตให้มารดา ภรรยาและบุตรเข้าไปอยู่ที่กรุงอยุธยา พระเจ้าตากสินเชื่อว่าชื่อตรงจริงๆ จึงปล่อยพันโทษ

ในปี ค.ศ.1773 เจ้าจอมของพระองค์ต้อนชื่อไซ ประสูติบุตรนามว่าองค์เอง ปีต่อมาพระองค์เสด็จไปประทับที่เกาะจีน และให้ทัพญวนยกกลับประเทศไป ในที่สุดพระองค์เสด็จกลับราชธานีอุดงค์อีก หลังจากปรึกษากับขุนนางชั้นผู้ใหญ่แล้ว ทรงตัดสินพระทัยมอบราชสมบัติให้แก่พระองค์นั้นในปี ค.ศ.1775 เพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดจากคนชาติเดียวกันอีก ส่วนพระองค์ทรงเป็นพระมหาอุปโยราช (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001: 233)

2. พระรามราช องค์นั้น (ค.ศ.1775 – 1779)

พระองค์นั้นทรงอภิเษกขึ้นครองราชย์ที่อุดงค์มีชัย มีพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระรามราชาธิราชบรมบพิตร

เมื่อทรงขึ้นครองราชย์และคิดปลดแอกออกจากญวน ในปี ค.ศ.1776 พระรามราชาทรงบัญชาให้ช่างทำปืนเบญจรงค์ ทำดินประสิว ตัดไม้สร้างค่ายที่กรุงพนมเปญและที่หน้ากำแพง

กล่าวถึงทางฝ่ายประเทศญวน มีการต่อสู้เพื่อต่อต้านกษัตริย์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1773 โดยมีพี่น้อง 3 คนในหมู่บ้านเตีย เสิน (Tây Sơn) ชื่อ เงเวียน ญะ (Nguyễn Nhạc) เงเวียน ลือ (Nguyễn Lu) เงเวียน เว (Nguyễn Huệ) ได้มารวมกำลังกับชาวเมืองพนมยทพไปยังเมืองกีญิน (Qui Nhon) สาเหตุของการต่อต้านจากกลุ่มเตีย เสินนี้ เกิดมาจากราชนุศิษย์ชื่อเตีรื่อง ภูกลอน (Truong Phuc Loan) ใช้อำนาจจัดประชาราษฎรอย่างหนัก ในปี ค.ศ.1775 กษัตริย์ดิญ เวียน (Dinh Vuong) ได้หลบหนีไปอยู่ทางใต้ แต่ถูกฝ่ายต่อต้านจับได้และปลงพระชนม์ในปี ค.ศ.1777 ส่วนหลานของพระองค์นามว่า เงเวียน ภูอัญญ (Nguyễn Phuc Anh) หลบหนีไปอยู่เกาะตรีออล และหนีไปอยู่ที่สยามในปี ค.ศ.1784

เวลานั้น เทศาภิบาลญวนที่ประจำอยู่ที่ไพรนคร ได้ไปขอความช่วยเหลือจากพระรามราชา เพื่อไปปราบพวกต่อต้านแต่พระองค์ไม่ยอม เทศาภิบาลคนนั้นก็ยกทัพญวนเข้ามาในเขมร ขึ้นไปถึงกรุงพนมเปญต่อสู้กับทัพเขมร แต่ไม่แพ้ไม่ชนะจึงถอยทัพกลับ

ในปี ค.ศ.1777 ออกญาวิบุลราชนามว่าสุ ด้วยไม่พอใจพระองค์นั้นจึงได้ยุงอุปราชองค์ธรรมว่า พระองค์นั้นต้องการประทุษร้ายแต่พระอุปราชไม่เชื่อ ด้วยความกลัวในความผิดของตน ออกญาวิบุลราชได้ไปทูลยุงพระองค์นั้นว่าพระอุปราชจะกบฏแย่งราชสมบัติ พระองค์ทรงเชื่อแล้วให้ปลงพระชนม์พระอุปราชโดยมีออกญาศรีอัครราชร่วมมือด้วย ... (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 234)

ในปี ค.ศ.1778 พระเจ้าตากสินทรงบัญชาให้ออกญาจักรีและออกญาสุรสีห์ยกทัพ 10,000 คนไปตีเวียงจันทน์ ทัพเดินทางผ่านประเทศเขมร เมื่อไปถึงบันทายเพชร แม่ทัพได้แวะเข้าไปที่อุดงค์ ทูลพระรามราชาเพื่อขอกองทัพและเสบียงอาหาร พระรามราชาทรงยินยอม แล้วทรงบัญชาให้เกณฑ์ทัพ 10,000 คน มอบให้แก่แม่ทัพทั้งสอง พร้อมมอบเสบียงอาหารด้วย

ทัพเขมรยกไปเป็นสองทาง ทั้งทางเรือและทางบก เวลานั้นได้เกณฑ์ผู้หญิงที่กำลังสวยให้ดำข้าว สีข้าวเพื่อส่งให้กองทัพ ข่านี่ทราบไปถึงพวกทหารที่ถูกบังคับให้ไปรบกับลาว จึงหลบหนีทัพกลับมาหาครอบครัว พระองค์นั้นทรงบัญชาให้จับนำกลับไปคืน แต่กลุ่มนั้นรวมตัวกันต่อต้านถึงฆ่าพวกออกญาหลวงอีกด้วย

ราชพงศาวดารกล่าวว่า พระราชาทรงกล่าวหาเจ้าเมืองบารายณ์แลเมืองไพรแกดัย ที่เป็นญาติกันกับเจ้าเมืองกำปงสวาย ว่าคบคิดร่วมมือกัน เพราะไม่ได้ส่งข้าวไปให้ทราบทันเวลา เจ้าเมืองไพรแกดัยออกญามนตรีเสนาหา (โสร์) ถูกตัดสินประหารชีวิต เจ้าเมืองบารายณ์ ออกญาแสนข้างฟ้า-เปียง ถูกโบย 50 ครั้ง และถูกถอด ส่วนเจ้าเมืองกำปงสวาย ออกญาเดโชแดนเพียงถูกกล่าว... (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 234-235)

ข. อิทธิพลอันแข็งแกร่งของสยาม

1. พระบาทนารายณ์ราชาที่ 3 องค์เอง (ค.ศ.1779 – 1796)

เมื่อสิ้นปี ค.ศ.1779 เหล่าขุนนางและพราหมณ์ปุโรหิต ได้กราบทูลสมเด็จพระองค์เอง ที่มีพระชนม์เพียง 7 พรรษา แต่กิจการแผ่นดินอยู่ภายใต้กำมือเจ้าฟ้ามุขทั้งหมด

เพื่อหลีกเลี่ยงการคิดกบฏ เจ้าฟ้ามุขจัดให้ออกญายมราชเบนให้ไปอยู่เมืองกำแพงสวายกับน้องคือออกญาเดโชแดน

เมื่อทรงทราบข่าวข้างต้นแล้ว พระเจ้าสยามทรงบัญชาให้พระองค์ด้วงที่ถูกจับไว้ตั้งแต่ก่อนแล้วให้กลับเข้าประเทศเขมรเพื่อนำออกญายมราชเบนที่เป็นขุนนางเก่าของพระบิดาพระองค์เองให้ไปประเทศสยาม เจ้าฟ้ามุขหลังจากปรึกษากับออกญากระลาโหมสุ ก็พร้อมใจมอบออกญาเบนให้พระเจ้าสยาม ออกญาผู้นี้ได้รับการกล่าวโทษอย่างหนักเนื่องจากไปร่วมมือกับญวนและการฆาตกรรมพระรามราชา และถูกจองจำในคุก

ในปี ค.ศ.1780 ด้วยสงสัยว่าพวกขุนนางซึ่งปกครองอยู่ในประเทศเขมรจะไปร่วมมือกับญวน พระเจ้าสยามทรงบัญชาให้ยกทัพ 20,000 คน ยกเข้ามาสามทาง คือ

- ทัพที่ 1 ภายใต้การบัญชาของพระราชบุตรนามเจ้าน้อย ยกตรงมายังอุคงค์
- ทัพที่ 2 ภายใต้การบัญชาของออกญาจักรี ยกทัพมาตั้งที่เมืองพระนคร
- ทัพที่ 3 ภายใต้การบัญชาของออกญาสุรสีห์ ยกเข้ามาทางเมืองกำแพงสวาย

สำหรับการรุกรานนี้ เจ้าฟ้ามุขได้เกณฑ์ทัพและสร้างคุกค่าย นำพระองค์เองไปประทับที่พนมเปญ และจัดคนให้ไปขอทหารจากญวนมาช่วย กษัตริย์เวียง ภูก อัญ (Nguyen Phuc Anh) บัญชาให้แม่ทัพสองคนคือ เจริญ ฮิว ถวาย (Nguyen huu Toai) และ โฮ วัน เลิง (Ho Van Lan) นำทัพ 3,000 คน มาช่วย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 236)

ในช่วงที่สยามและญวนกำลังรบกันบนแผ่นดินเขมร พระเจ้าสยาม ตากสิน ทรงเกิดวิกลจริต แม่ทัพสยามทั้งสองที่กำลังรบที่ประเทศเขมรก็รีบยกทัพกลับประเทศ นำเอาพระราชบุตรนามเจ้าน้อยไปด้วย พระเจ้าตากสินและพระราชบุตรถูกจับกุมขัง และต่อมาได้ถูกปลงพระชนม์ (ค.ศ. 1782) ออกญาจักรีก็ตั้งตัวเป็นพระราชา มีพระนามว่า สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ส่วนออกญาสุรสีห์ได้ตั้งเป็นอุปราช (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 236-237)

เมื่อสยามถอยทัพไปหมดแล้ว ญวนได้ขอกำลังเขมรให้ช่วยตีพวก เตี้ย เสิน แต่แพ้พวกนั้น (เอกสารญวนไม่ได้กล่าวถึง) กษัตริย์ญวนเจริญ ภูก อัญ หนีไปพึ่งสยาม (ค.ศ.1784) กษัตริย์สยามให้ยกทัพ 20,000 คน และลำเกา 300 มารบแต่ก็ยังแพ้พวกเตี้ย เสิน ในที่สุดทรงขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส

ในปี ค.ศ.1782 เกิดการทะเลาะกันในประเทศเขมรระหว่างเจ้าฟ้ามุข ออกญาจักรีเปียง และ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้จัดคนให้ไปเรียกออกญาเบนกลับมา ในปี ค.ศ.1785 กษัตริย์

สยามจึงอนุญาตให้ออกญาแบนกลับประเทศ สมเด็จพระเจ้าพญาสุโขให้ออกญาแบนไปอยู่ด้วย ในงานเลี้ยงครั้งหนึ่งพรรคพวกของท่านได้ฆ่าพรรคพวกฝ่ายเจ้าฟ้ามูและออกญาจักรีเปียง ส่วนขุนนางทั้งสองซึ่งเป็นพี่น้องกันถูกจับได้และนำไปประหารชีวิต

สมเด็จพระเจ้าพญาสุยกคนจีนเป็นใหญ่ คิดกำจัดออกญาแบนด้วย แต่ออกญาแบนรู้ตัวจึงกำจัดได้แต่สมเด็จพระเจ้าพญาสุ และตั้งตนเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ แม้ว่ามีชัยชนะแล้วก็ตาม แต่พรรคพวกฝ่ายสมเด็จพระเจ้าพญาสุได้พากันไปยังอุดงค์ เป็นเหตุให้เจ้าฟ้าแบนหลบหนีไปยังประเทศสยาม พร้อมทั้งนำพระองค์เองและพระมเหสีทั้งสามไปด้วย

เจ้าฟ้าแบนได้รับพระราชทานฐานันดรศักดิ์จากพระเจ้ากรุงสยามเป็นเจ้าพญาอภัยธิเบต วิเศษสงครามรามรินทบดี

ในปี ค.ศ.1791 เจ้าจอมโอดมีบุตรพระนามองค์จันทน์ และสามปีต่อมามีบุตรอีกองค์หนึ่งนามว่า องค์สวางน เจ้าจอมอีกองค์มีบุตรนามองค์อิม เจ้าจอมแถมมีบุตรนามว่าองค์ภิม (ค.ศ.1793)

ในปี ค.ศ.1794 พระองค์เองได้รับการอภิเษกจากพระเจ้าสยามที่บางกอก มีพระนามว่า สมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชรามธิเบต ส่วนออกญากระลาโหมปก ที่หลบหนีมาพร้อมกับพระองค์เองด้วยนั้น ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าฟ้าทะพะหะแทนเจ้าฟ้าทะพะหะแบน ที่ได้ตั้งเป็นเจ้าเมืองที่พระตะบอง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 237)

เมื่อมีการอภิเษกและแต่งตั้งครบทุกคนแล้ว พระเจ้าสยามทรงบัญชาให้เจ้าพญาอภัยธิเบตแบน ยกทัพนำพระองค์เองเสด็จมาครองราชย์ที่ประเทศเขมร แล้วกลับไปปกครองจังหวัดพระตะบองตามเดิม แต่ต้องขึ้นตรงต่อพระเจ้าสยาม ส่วนเจ้าเมืองพระนครต้องอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าพญาอภัยธิเบตแบน ดังนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1795 เป็นต้นมา เมืองพระตะบองและเมืองพระนครได้เป็นของสยามโดยสันติวิธี เกี่ยวกับการสูญเสียดินแดนนี้นักประวัติศาสตร์บางท่านตั้งคำถามว่า มีข้อตกลงอะไรเป็นความลับระหว่างพระมหากษัตริย์ทั้งสองหรือไม่? สิ่งนี้เป็นของรางวัลสำหรับพระเจ้าสยามที่ได้ยอมรับกษัตริย์เขมร แล้วยกให้ขึ้นครองราชย์หรืออย่างไร? เกี่ยวกับเรื่องนี้ เอกสารสยามฉบับหนึ่งกล่าวว่า “ส่วนเจ้าพญาอภัยธิเบต (เจ้าฟ้าแบน) ได้ดูแลรักษาประเทศกัมพูชาได้สงบเรียบร้อย แต่เป็นพวกของพระรามราชา (องค์นั้น) เกรงว่าจะไม่สนิทสนมกับสมเด็จพระนารายณ์ (องค์เอง) และเจ้าฟ้าทะพะหะ (เจ้าฟ้าปก) จึงขอเมืองเสียมเรียบและเมืองพระตะบอง ให้เจ้าพญาอภัยธิเบตครอบครอง ขึ้นกับไทยโดยตรง เมืองนี้จึงตกอยู่ใต้อำนาจของไทยมาจนถึงรัชกาลที่ 5”

ราชพงศาวดารเขมรฉบับหนึ่งก็ให้ข้อมูลที่คล้ายกันกับเอกสารสยามว่า ออกญาแบนคิดว่าถ้าอยู่รับใช้พระนารายณ์ราชาองค์เอง ต้องไหว้เจ้าฟ้าปก ออกญาแดน และองค์ด้วง พาให้เสื่อมเสียเกียรติยศ คิดถอยไปที่พระตะบองขึ้นตรงต่อสยามคิดว่า พระราชาที่ทรงอนุญาตให้ไป เมื่อไปแล้วก็ทูลกษัตริย์สยามขอเมืองพระตะบองและมหานคร ให้ขึ้นตรงต่อสยามเป็นรางวัล กษัตริย์สยามทำศุก

อักษรมาสองครั้ง พระองค์เองจึงยอมถวาย แต่ถวายเฉพาะแผ่นดินพระพุทธรูปทองคำเพียงเท่านั้น (ค.ศ.1795)

ปี ค.ศ.1796 เจ้าจอมรสประสูติบุตรนามองค์ด้วง ในปีเดียวกันพระนารายณ์ราชาองค์เอง ทรงประชวรและเสวยทิวงคต (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 238)

2. เจ้าฟ้าปก (ค.ศ.1796 – 1805)

เมื่อทราบข่าวข้างต้นแล้ว พระเจ้าสยามทรงบัญชาให้เจ้าฟ้าปกยกพระองค์จันทน์ที่มีพระชนม์เพียง 5 พรรษาให้ขึ้นครองราชย์ และให้ท่านเป็นผู้รับผิดชอบดูแลกิจการของประเทศไปก่อน

ในปี ค.ศ.1798 สยามรบกับพม่า เจ้าฟ้าปกได้เกณฑ์ทัพไปช่วยรบชนะพม่า จับได้เชลยจำนวนมากนำกลับประเทศเขมร ให้ไปตั้งอยู่ที่ไพลินในเมืองพระตะบอง (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 238)

ในปี ค.ศ.1800 โดยรับบัญชาจากกษัตริย์สยาม เจ้าฟ้าปกได้ส่งทัพไปช่วยเวียง ภูก อัญ เพื่อกำจัดพวกเตี้ย เสิน ทหารคนใดไม่ยอมรบจะถูกประหารชีวิตหมด เป็นเหตุให้ประชาราษฎร์เขมรได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก เมื่อได้รับชัยชนะเหนือพวกเตี้ย เสินแล้ว เวียง ภูก อัญ ขึ้นครองราชย์มีนามว่ายาพอง (Gia-long) และได้มอบปืนใหญ่ 2 กระบอกที่ยึดมาได้เมื่อคราวทำสงครามกับพระองค์นั้น (พระรามราชา) ให้แก่เขมรที่ช่วยรบ

ในปี ค.ศ.1805 พระองค์จันทน์ เสด็จไปประเทศสยาม โดยมีเจ้าฟ้าปกเสด็จด้วย แต่ท่านได้ตายที่นั่นเมื่อชนมายุ 65 พรรษา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 239)

ค. ญวนมีอิทธิพลเหนือเขมรมากขึ้น

1. พระบาทอุทัยราชา องค์จันทน์ (ค.ศ.1806 – 1834)

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1806 พระองค์จันทน์ที่มีพระชนม์เพียง 15 พรรษา ได้อภิเษกที่กรุงบางกอก มีพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระอุทัยราชาธิราชรามธิบดีพระศรีสุริโยพรรณ แล้วพระองค์เสด็จกลับมาครองราชย์ที่กรุงอุคงค์ สามเดือนต่อมา เจ้าพญาอภัยธิเบศเบนได้นำลูกสาวชื่อ เทพมาถวายเป็นเจ้าจอม

ต่อมาพระอุทัยราชาทรงให้นำเครื่องบรรณาการไปถวายกษัตริย์สยาม ขอให้เจ้านายชายหญิงบางองค์กลับเขมร กษัตริย์สยามให้แต่พระมารดาและราชบุตรองค์เพากลับเขมร (ค.ศ.1807)

ปี ค.ศ.1809 เจ้าจอมเทพประสูติบุตรีนามว่าองค์แปน ในปีเดียวกันพระเจ้าสยามเสวยทิวงคต พระราชบุตรองค์โตขึ้นครองราชย์ เจ้าพระยาอภัยธิเบศเบนก็ถึงแก่กรรมในตอนนั้นเช่นกัน ลูกท่านคือออกญาวิบุลราชเบน ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าสยามให้รับหน้าที่แทน

พระองค์จันทร์ทรงจัดให้อนุชาและขุนนางบางคนไปเข้าร่วมพิธีศพนักษัตริย์สยาม พระเจ้าสยามที่ครองราชย์แทนพระบิดา ทรงพอพระทัยแต่งตั้งให้พระองค์สงวนเป็นอุปโยราช และตั้งพระองค์อิมเป็นอุปราช (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 239)

ต่อมาการทะเลาะเบาะแว้งได้เกิดขึ้นระหว่างพระองค์จันทร์และพระอนุชาที่เป็นอุปโยราช สาเหตุคงมาจากกษัตริย์สยามมิได้สอบถามพระองค์เกี่ยวกับการแต่งตั้งนี้ พระอุปโยราชและครอบครัวหลบหนีไปอยู่ที่โพธิสัตว์ พระราชาทรงขอสมเด็จพระสังฆราชและจัดขุนนางไปขอให้เสด็จกลับคืนแต่ไม่เป็นผล ด้วยเกรงว่าจะมีการรบในประเทศเกิดขึ้น พระองค์ทรงจัดให้ไปขอทัพญวนมาป้องกัน ทัพญวนจึงมาตั้งอยู่ที่เกาะจิน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 239-240)

คงจะนับตั้งแต่เวลานั้นพระองค์ก็ได้ใกล้ชิดกับญวน ทรงจัดประเทศเขมรเป็นประเทศราช และนำส่วยสาอากรไปถวายกษัตริย์ยาพอง 3 ปีครั้ง

ส่วนพระเจ้าสยามทรงไม่พอพระทัยในการกระทำของพระองค์จันทร์ ที่หันไปเป็นมิตรกับญวน จึงส่งกองทัพเข้ามาในประเทศเขมร 3 ทาง

กองทัพผสมเขมร-ญวนรบกับทัพสยาม ด้วยเห็นสถานการณ์มีสภาพหนักยิ่งขึ้น พระองค์จันทร์และพระอนุชาทั้งสองคือ องค์อิมและองค์ด้วง ถอยไปประทับที่เต็งโจว (Tân Châu) เวลากลางคืนพระอุปราชองค์อิมและองค์ด้วงพาพระมารดาและบรรดาข้าทาสหนีไปยังประเทศสยาม พร้อมกับองค์สงวน

ในปี ค.ศ.1813 หลังจากที่ได้อำนาจเข้าใจกับสยามบ้างแล้ว กษัตริย์ยาพองทรงบัญชาให้ เล วัน เยียด (Lê Van Duyệt) แห่งพระองค์จันทร์ให้กลับมาครองราชย์ที่ประเทศเขมร เมื่อทัพญวนมาถึง ฝ่ายแม่ทัพสยามก็ตกใจถอยทัพกลับไป และมีแม่ทัพบางคนมาแซ่ซร้องสรรเสริญต่อพระองค์ด้วง

เอกสารของสยามก็ตามเอกสารฝ่ายเขมรก็ตามได้กล่าวสอดคล้องกันว่า ถึงแม้ว่าพระองค์จะสนิทสนมกับญวนมากกว่าก็ตาม แต่พระองค์จันทร์ก็ได้้นำเครื่องบรรณาการถวายกษัตริย์สยามในฐานะที่เป็นประเทศราช

ในปี ค.ศ.1814 สยามยกทัพเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ใช่มากำจัดญวนเหมือนคราวก่อน คือมาแย่งยึดเอาแผ่นดินเขมรโดยตรงเลย ด้วยเหตุนี้ดินแดนเขมรอีกสามจังหวัดต้องตกเป็นของสยาม ตั้งแต่ มลูปพร ตนเลเปรือว และสตึงแตรง ตามคำกล่าวของ Moura การสูญเสียดินแดนดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากเจ้าเมืองกำปงสวายชื่อเมิง ได้ไปกราบทูลอ้างต่อพระเจ้าสยามว่าประชาราษฎร์ในเมืองเหล่านั้นได้ขอให้ตนเองอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม

ส่วนเอกสารญวนฉบับหนึ่งเขียนไว้ว่า ท่านเล วัน เยียด เทศาภิบาลอยู่ที่ยาทิญ ได้รับอนุญาตจากกษัตริย์ญวนให้ตั้งค่ายอยู่ที่พนมเปญและที่พาแพม (ละเวียแอม) เมื่อค่ายเหล่านั้นสร้าง

เสร็จแล้ว กษัตริย์ญวนเถโตน (Thê tÔ) คือกษัตริย์ยาพองได้บัญชาให้แม่ทัพ เงเวียน วัน ธูย (Nguyên-vân-thuy) นำทหาร 1,000 คน ไปปกครองดูแลเหนือประเทศเจิงพาบ (ประเทศเขมร) (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 240)

ส่วนเทศาภิบาลญวนคนหนึ่งประจำอยู่ที่กัมพูชากรอม มีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือประเทศเขมรทั้งการบริหารและทั้งทางทหาร

ราชพงศาวดารเขมรได้อธิบายอีกว่า อง ตากุน (คือเพ วัน เยียด) ได้สร้างวังใหม่อยู่ทางทิศใต้วัดอุณาโลม เรียกว่า พระราชวังกำแพงแก้ว และให้พระอุทัยราชามาประทับที่วังใหม่นี้ อีกประการหนึ่งได้ยกที่ดินสร้างตำหนักพระบารมีอยู่ที่โจรยจิงวา เมื่อถึงวันขึ้น 1 ค่ำ 15 ค่ำ เหล่าข้าราชการญวนและเขมรพากันไปเคารพรำลึกถึงคุณกษัตริย์ญวน เวลาที่ไปที่นั่น ทั้งพระอุทัยราชานาหมื่นมุขมนตรีล้วนสวมใส่เสื้อผ้าใช้ผ้าโพกหัวแบบญวนทุกคน

ในปี ค.ศ.1815 เจ้าจอมกระจับมีบุตรชื่อว่าองค์มี

ในปีเดียวกัน กษัตริย์ญวนให้ตั้งค่ายที่มีวัดจรก และขุดคลอง 2 สายที่ดินแดนญวน

- คลองสายหนึ่งเรียกว่าวิญเต (Vinh-tê) มีความยาว 53 กิโลเมตร เชื่อมเมื่อจรกออกไปทางมหาสมุทรที่เปียม

- คลองอีกสายหนึ่งเรียกว่าวิญอาน (Vinh-an) มีความยาว 14 กิโลเมตร กว้าง 24 เมตร เชื่อมระหว่างแม่น้ำใหญ่(แม่โขง ?) เข้ากับแม่น้ำบาสัก

ราชพงศาวดารเขมรได้อธิบายว่า ในการขุดคลองสองสายดังกล่าว ประชาชนเขมรถูกเกณฑ์ไปทำงาน และถูกญวนกระทำทารุณต่างๆ นานา โดยไม่มีความปราณี นิทานเรื่อง กำปอตองที่ญวนจับคนเขมรฝังทั้งเป็นและใช้หัวเป็นเชิงกรานดื่มชาก็เกิดขึ้นในสมัยนี้เอง เอกสารเขมรอีกฉบับกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ความลำบากน่าเวทนาของเขมรที่ถูกเกณฑ์เป็นกสิณีนี้เปรียบได้กับตกไปในนรก วันหนึ่งๆ ต้องทำงานแต่เช้าจรดค่ำ ไม่มีการพัก น้ำดื่มมีกลิ่นเหม็น ข้าวที่กินเข้าไปทำให้ปวดท้อง ทำให้เกิดโรค ญวนก็ตีแถมอีกโดยหาว่าเขมรขี้เกียจ เขมรทำมารยา เขมรซุกซน เวลาที่ญวนเปิดน้ำเข้าคลองก็ไม่ได้บอกเขมร ทำให้กรรมกรเขมรที่หนีไม่ทันจมน้ำตายจำนวนมาก ความป่าเถื่อนไร้มนุษยธรรมของญวน พระองค์จันท์ไม่มีการว่ากล่าวอย่างใด มีเพียงขุนนางคนหนึ่งออกปกป้อง ญวนทราบก็จับขุนนางผู้นั้นไปฆ่าทิ้ง นอกจากเกณฑ์เขมรให้ไปขุดคลองแล้ว ญวนยังบังคับให้เขมรดัดไม้ในป่าด้วย แรกๆ ก็ใช้โค กระบือและเกวียนลากไม้ แต่เมื่อสัตว์ตายไปหมดเพราะตัดไม้มากเกินไป ก็ใช้คนเขมรให้ลากแทน ความไร้มนุษยธรรมทำให้ประชาชนและพระสงฆ์เขมรทนไม่ได้ก็พากันฆ่าญวนตายจำนวนมาก แต่ญวนก็ล้างแค้นเขมรอย่างโหดร้าย

ในปี ค.ศ.1820 มีภิกษุองค์หนึ่งนามว่า แก้ว บวชที่วัดสมบูรณังจังหวัดพนมเปญ ได้ตั้งตนเป็นผู้วิเศษ ได้ชักชวนประชาชนในจังหวัดบาพนมและไปเข้าร่วมกับสมเด็จพระเจ้าพญาเตี้ย ออกญา

นเรนทกั๊ว และนายแกเปริยล ยกทัพไปฆ่าญวนตายจำนวนมาก เวลานั้นองตาคูน เพ วัน เยียดที่ ไพรนคร ใช้ให้น้ำพล 300 คนยกมาที่พนมเปญแล้ว เลยไปตั้งที่เกาะโสติน พระอุทัยราชาทรงบัญชา ให้ยกทัพไปเพิ่มและจับได้ภิกษุแกกั๊วงนำไปฆ่า ส่วนสมเด็จพระเจ้าพญาเตี้ย ออกญานเรนทกั๊ว นาย แกเปริยล ถูกจับส่งไปที่ไพรนคร ต่อมาถูกประหารชีวิต ราชพงสาวดารอธิบายว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น จากการวิวาทกันระหว่างขุนนางเขมรกับขุนนางญวน

ในปี ค.ศ.1821 เจ้าจอมองค์หนึ่งขององค์ด้วง ประสูติบุตรีนาม มุม ปีต่อมาเจ้าจอมยศของ พระองค์จันท์มีบุตรีนามว่าองค์เพา

ในปี ค.ศ.1829 เจ้าจอมแปน มีบุตรีนามองค์สงวน (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 241)

ในปี ค.ศ.1832 สยามยกทัพมาตามทางพระตะบอง โปธิสัตว์ มาถึงกำปงฉนัง ทัพเขมร ภายใต้การบัญชาของจักรีพอง ได้ต่อสู้กับทัพสยามที่บึงโพธิ ในที่สุดเขมรอ่อนกว่าก็แตกทัพ จักรีพอง ก็หลบหนีไปที่บาพนม ความปราชัยของเขมรครั้งนี้เป็นเหตุให้พระอุทัยราชาหลบหนีไปที่ญวนอีกครั้งหนึ่งและไปประทับอยู่ที่ลวงโห ทัพไทยที่มีพญาบดินเดโชเป็นแม่ทัพ ได้นำพระองค์อิมมหา อุปราษและพระองค์ด้วงมาให้ประทับที่พนมเปญ และยกไปต่อสู้กับญวนที่มัวดจรุก ตีชนะได้ค่ายนั้น

ในช่วงนี้ออกญาจักรีพองที่หลบหนีไปที่บาพนมได้เกณฑ์ทัพและตีชนะทัพสยามที่ข้ามไป ฝั่งตะวันออก

ส่วนพญาบดินเดโชที่ชนะญวนที่มัวดจรุก ได้เคลื่อนไปถึงลวงโห แต่ต้องพ่ายแพ้ในการ ต่อสู้ทางเรือต่อกองทัพญวน

สยามยกทัพถอยออกไปหมด เมื่อทรงทราบข่าวนี้พระองค์อิมและพระองค์ด้วงก็หลบหนี ไปอยู่ที่พระตะบอง

เมื่อสยามถอนทัพออกไปหมดแล้ว ญวนนำพระอุทัยราชากลับมาครองราชย์ที่พนมเปญ จักรีพองได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าฟ้าทะพะพะ

ญวนได้สร้างค่ายอณนามใกล้กรุงพนมเปญ และจัดแม่ทัพชื่อเตอริ่ง มิญ ยาง (Truongminh Giang) และข้าราชการชื่อ เพ ดาย เกือง (Lê dai-Cuong) ให้เป็นผู้ปกครองดูแลประเทศ เขมร

พระอุทัยราชาเสด็จทิวงคตในปี ค.ศ.1834 ด้วยโรคท้องร่วง พระชนมพรรษา 44 พรรษา (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 242)

ญวน และสยาม แบ่งแผ่นดินเขมร ในศตวรรษที่ 19

ฅ. สยามและญวนปรองดองกันเพื่อปกครองเขมร

1. พระหริรักษรามาสราธิบดีองค์ด้วง (ค.ศ.1840 – 1859)

พระองค์ด้วงพระราชบุตรสุดท้องในพระบาทนารายณ์ราชาที่ 3 องค์เอง โดยความเห็นพร้อมของประชาชน ขุนนางและพญาบดินเดโช ให้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พระองค์ไปประทับที่วังเขมเลียงสแบกที่ราษฎรสร้างถวายใกล้กับพญาลือ ส่วนพญาบดินเดโชก็อยู่ที่ประเทศเขมรเพื่อคอยช่วยเหลือให้ทันเวลาหากมีความจำเป็น

เอกสารญวนกล่าวว่าในเวลานั้นเมืองพาบ (ประเทศเขมร) ชาวบ้านร่วมกับสยามทำการต่อสู้อย่างแข็งกล้า ท้าญวนด้านไม่อยู่เป็นเหตุให้ราชการญวนกังวลมาก ด้วยเหตุนี้ในต้นรัชกาลกษัตริย์เยียวตรี (ค.ศ.1841) ขุนนางชื่อตาควัน กิ (Ta quang Cu) ได้ทูลขอให้ละทิ้งประเทศเมืองพาบ ถอน

ทัพออกไปต่อสู้ที่มีวคจรุก กษัตริย์ญวนทรงเชื่อตามและบัญชาให้เตรียมมิญยาง ถอนทัพออกจากประเทศเขมร เมื่อมาถึงมีวคจรุกท่านเจ็บไข้ใจจนป่วยและถึงแก่กรรม

แหล่งข้อมูลดังกล่าวกล่าวว่า ในระยะเวลาเดียวกันนั้นทางฝ่ายใต้มีการต่อสู้ของพื้มโสม และพระสงฆ์ เรื่องนี้เอกสารบางฉบับกล่าวว่าพื้มโสม หรือ เทศาโสม ได้ตั้งทัพที่จางเพลิงในเมืองพระตระพัง หมายจะทำศึกแทนเจ้าเมืองญูย และกำจัดพวกศัตรูให้ออกจากแผ่นดินของตน โดยมีเสนาเอกปรณูและหมื่นโสมช่วยด้วย ท่านได้ยกทัพไปถึงโพนร์โดง ฆ่าญวนได้จำนวนมาก แต่ในที่สุดก็กลับปราชัยเนื่องจากญวนมีทัพมาช่วยจากทางตะวันออก

ท่านถูกจับขังในกรงไปไว้ที่กรุงเว้ และถูกประหารชีวิตตามบัญชาของกษัตริย์เซียวตรี (Thieu-tri) (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 247-250)

เมื่อแม่ทัพชื่อเจวียนเทียนพื้ม (Nguyen tien Lam) และเจวียนกงตรี (Nguyen cOng Tru) ได้ปราบปรามการต่อสู้ของพื้มโสมทางเขตทางใต้แล้ว สยามได้ยกทัพเรือมาลงที่ท่าปอด การต่อสู้กันกับทัพญวนได้ดำเนินไปที่เปียม ในที่สุดสยามถอนทัพกลับ แต่ทัพสยามที่เหลืออยู่ที่ประเทศเขมรและทัพญวนที่อยู่ทางตอนใต้ยังต่อสู้กันอยู่มาจนถึงปี ค.ศ.1845 ในปีนี้ กษัตริย์เซียวตรีได้บัญชาให้ยกทัพใหญ่ไปตีทัพสยาม ได้พนมเปญและยกเลยไปล้อมเมืองอุดงค์ ทางฝ่ายเขมร-สยามขอเจรจาสันติภาพ แต่ญวนไม่ยอม แต่ไม่นานญวนก็กลับขอเจรจาด้วย (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 248-249)

การเจรจาดำเนินกันที่สมรภูมิโพธิ์สามต้น ญวนและสยามว่าจะทำนุบำรุงประเทศเขมร เหมือนกับกษัตริย์เขมร และต้องอภิเษกองค์ด้วงให้ขึ้นครองราชย์เป็นตัวแทนของทั้งสองประเทศ สยามหรือค่ายญวน ญวนหรือค่ายสยาม สยามได้ปล่อยแม่ทัพและทหารญวนที่เป็นเชลย ส่วนญวนต้องปล่อยเจ้านายชายหญิงของเขมรกลับคืน

มาถึงปี ค.ศ.1847 พระองค์ด้วงได้รับการอภิเษกให้ขึ้นครองราชย์ที่อุดงค์โดยมีพระนามว่า พระหริรักษรามอิสราธิบตี ปีต่อมาพญาบดินเดโชได้ลาพระองค์กลับกรุงบางกอก

ควรทราบว่าในเวลาที่ขึ้นครองราชย์ พระองค์ด้วงทรงน้อยพระทัยมากในการที่สูญเสียดินแดนที่ถูกญวนและสยามยึดไปโดยผิดกฎหมาย แผ่นดินเขมรเมื่อก่อนมีมากมายกว้างขวาง มาบัดนี้หดเล็กลงอย่างมาก แต่พระองค์ด้วงก็ไม่กล้ายกเรื่องนี้มาว่ากล่าวต่อญวนและสยาม เพราะประเทศข้างเคียงทั้งสองนี้ไม่ต้องการให้นำเรื่องดินแดนมาพูดจากัน เขาเห็นว่าดินแดนที่เขาได้ปกครองอยู่นั้นล้วนเป็นกรรมสิทธิ์ถูกต้องกฎหมายไปแล้ว

ในปี ค.ศ.1854 ด้วยไม่สามารถที่อดรนทนอยู่ได้กับการย้ายเอาแผ่นดินจากพวกญวนที่อาศัยอยู่ทางกัมพูชากรอม พระองค์ด้วงตัดสินใจว่าจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือและการป้องกันจากมหาอำนาจยุโรปชาติใดชาติหนึ่ง ด้วยเหตุนี้พระองค์ได้ลอบส่งข้าราชการเขมรคนหนึ่งทีถือศาสนาคาทอลิกให้ไปที่สิงคโปร์ เพื่อนำสารลิขิตของพระองค์เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยบาทหลวง Miche

นำไปถวายพระเจ้า Napoléon ที่ 3 โดยผ่านกงสุลฝรั่งเศสที่ประจำอยู่ ณ ที่นั้น พร้อมกันนั้นพระองค์ด้วงทรงฝากเครื่องบรรณาการกษัตริย์ประเทศฝรั่งเศส ได้แก่ งาช้าง นอแรด รงค์ น้ำตาล และพริกไทย เป็นต้น ท่านกงสุลฝรั่งเศสได้สัญญาว่าจะนำสารลิจิตและบรรณาการไปกรุงปารีส (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 249)

ในปี ค.ศ.1855 ท่านราชทูต de Montigny ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานหลายครั้งในอินโดจีนและในประเทศจีน ท่านได้รับบัญชาจากพระเจ้า Napoléon ให้ทำสนธิสัญญามิตรภาพและการค้ากับเขมร แต่ความประมาทของราชทูตคนนี้ทำให้พระเจ้าสยามทรงทราบจุดประสงค์ของประเทศฝรั่งเศส เป็นเหตุให้สนธิสัญญาระหว่างเขมรกับฝรั่งเศสไม่ได้รับความสำเร็จ อีกประการหนึ่งท่าน de Montigny ไม่ได้ไปพบพระราชอาเขมร เพียงแต่บัญชาให้บรรพชิต Hertrest ที่ประจำอยู่ที่กำปอดไปเฝ้าพระองค์ ด้วยไม่ทรงพอพระทัยในอากัปกิริยาของท่าน Montigny และเกรงจะมีการก่อความทุกข์จากฝ่ายสยามด้วย พระองค์ด้วงก็ละทิ้งความมุ่งหมายในการขอการป้องกันจากประเทศฝรั่งเศส (กระทรวงการศึกษา ยุวชนและกีฬา, 2001ง: 249-250)

ในพระสารลิจิตฉบับที่ 2 พระองค์ได้บอกพระเจ้า Napoléon ถึงดินแดนที่ญวนนำไป เป็นดินแดนที่อยู่ทางตะวันตกของไพรนครและเปียม รวมทั้งเกาะตรอล เกาะตรอพาจ ซึ่งเป็นของเขมร พระสารลิจิตฉบับที่ 2 นี้ ประเทศฝรั่งเศสไม่ได้ตอบกลับมา

ในปี ค.ศ.1856 ด้วยวัยของพระองค์เริ่มชราและด้วยห่วงอนาคตของประเทศชาติ พระองค์ด้วงขอให้พระเจ้าสยามแต่งตั้งพระราชบุตรองค์โตของพระองค์นามว่าองค์ด้วงดีเป็นมหาอุปราช และพระราชบุตรองค์ต่อมาชื่อว่าศรีสุวดีเป็นพระแก้วฟ้า และขอให้กลับเข้าสู่กรุงกัมพูชาเพื่อช่วยราชการด้วย

ในปีเดียวกัน ญวนที่อยู่กัมพูชากรอมได้สร้างค่ายที่บายเนา ที่เมลิยง และที่ลุมปุยา เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของตัวในจังหวัดทางตะวันตก ซึ่งเป็นการล่วงละเมิดอำนาจของเจ้าเมืองชื่อสุข เป็นเหตุให้เขมรลุกขึ้นภายใต้บัญชาของเสนาลิม ยกไปต่อสู้กับญวนและได้ชัยชนะที่ตำบลทำนบและกำปงตรอบ เวลานั้นพระองค์ด้วงทรงให้สร้างค่ายและยกทัพไปตั้งที่พรมแดน ญวนเห็นดังนั้นก็ยกทัพไปตีวังเพื่อไม่ให้เขมรบนและเขมรล่างคิดต่อสัมพันธ์กันได้

กล่าวถึงเมืองญวน ในรัชกาลพระเจ้าตือตึก (Tu-duc) และรัชกาลก่อนๆ ได้กระทำทารุณกรรมกับผู้เผยแพรศาสนา เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสแทรกแซงยกเป็นข้ออ้างเพื่อป้องกันผู้เผยแพรศาสนาในปี ค.ศ.1858 ในสถานภาพใหม่นี้เองที่พระองค์ด้วงได้ติดต่อกับฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง ตามราชพงสาวดารเขมรว่าพระองค์ได้จ้างทัพฝรั่งเศสให้ช่วยตีเอาไพรนคร คิดเป็นเงิน 500 แฉนเงิน ในเวลาเดียวกันนั้นพวกจามชวาที่ตะโงงมูมได้ต่อสู้กับเจ้าเมืองนั้น ภายใต้การนำของผู้นำ 3 คน คือ นวน ฮิม นวน สี และ นวน อิด พระองค์ด้วงทรงยกทัพไปปราบ หัวหน้าคนหนึ่งตาย อีกสองคนหนีไปทางมั่วจรุก

ราชพงศาวดารเขมรกล่าวว่ในปี ค.ศ.1858 นั้น ท่านแม่ทัพ Doudart de Lagrée ได้ยกทัพ
ไปตีไพรนคร ส่วนพระองค์ด้วงทรงบัญชาให้ออกญาเศรษฐีเกษม ยกทัพไปตี เตรียง ตะโอง บาสัก
พระตระพัง กระมอนสอ มีวดจรุก ส่วนพวกจามชวาท่หนีไปมีวดจรุก ไปชักชวนประชาชนยกไปตี
อุตงค์ แต่ถูกอุปราชและพระแก้วฟ้าจับหัวหน้าได้ ทัพก็แตกกระจัดกระจาย (กระทรวงการศึกษา
เยาวชนและกีฬา, 2001ง: 250)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา						
2. ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.1 ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.2 การปกครองประเทศราชของกัมพูชา						
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศของกัมพูชา						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของกัมพูชา						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา						
ก. ความสัมพันธ์เป็นไมตรี						
ข. ด้านการสงคราม						
ค. ในฐานะประเทศราชของไทย						
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-เวียดนาม						
4.3 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-ฝรั่งเศส						
รวม						

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชา						
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของกัมพูชา						
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของกัมพูชา						
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของกัมพูชา						
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของกัมพูชา						
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม						
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม						
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม						

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย						
2. ระบบการเมืองการปกครองของไทย						
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศของไทย						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทย						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา						
ก. ด้านการสงคราม						
ข. ในฐานะที่เป็นประเทศราชของไทย						
ค. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม						
4.3 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-ฝรั่งเศส						
4.4 ความสัมพันธ์ไทย-พม่า						
4.5 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-พม่า						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของไทย						
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย						
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของไทย						
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของไทย						
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของไทย						
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของไทย						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม						
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม						
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม						

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของกัมพูชา						
2. ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.1 ระบบการเมืองการปกครองของกัมพูชา						
2.2 การปกครองประเทศราชของกัมพูชา						
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศ						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา						
ก. ความสัมพันธ์เป็นไมตรี						
ข. ด้านการสงคราม						
ค. ในฐานะประเทศราชของไทย						
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-เวียดนาม						
4.3 ความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย-ฝรั่งเศส						
รวม						

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของไทย						
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย						
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของไทย						
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของไทย						
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์กัมพูชา ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของไทย

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของกัมพูชา						
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของกัมพูชา						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม						
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทย-กัมพูชา						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม						
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม						

ตารางที่ : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านการเมืองการปกครอง จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. การกำเนิดรัฐและอาณาจักรของไทย						
2. ระบบการเมืองการปกครองของไทย						
3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทย						
4. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทย						
4.1 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา						
ก. ด้านการสงคราม						
ข. ในฐานะที่เป็นประเทศราชของไทย						
ค. ไทยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ						
ง. ไทยรับอิทธิพลด้านการปกครอง						
4.2 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม						
4.3 ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา-ฝรั่งเศส						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านเศรษฐกิจ จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. สภาพเศรษฐกิจของไทย						
2. การเกษตรกรรม (พืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติ) ของไทย						
3. หัตถกรรม อุตสาหกรรม ของไทย						
4. การค้าขาย เมืองท่าและเมืองเศรษฐกิจ ของไทย						
5. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ						
รวม						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ... : ความถี่รวมของการปรากฏของภาพประกอบประวัติศาสตร์ไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาของกัมพูชา

ประเด็นทางประวัติศาสตร์	ก่อนสุโขทัย (ก่อน พ.ศ.1781)	สุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)	อยุธยา (พ.ศ.1893-2310)	ธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)	รัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2535)	รวม
1. โครงสร้างทางสังคม/สภาพสังคมของไทย						
2. ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ						
3. ศิลปวัฒนธรรมของไทย						
3.1 ศาสนา						
3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
3.3 ภาษาและวรรณกรรม						
3.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
3.5 สถาปัตยกรรม						
3.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
4. ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม						
4.1 ศาสนา						
4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม						
4.3 ภาษาและวรรณกรรม						
4.4 จิตรกรรมและประติมากรรม						
4.5 สถาปัตยกรรม						
4.6 ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง						
รวม						

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวมัทนียา พงศ์สุวรรณ เกิดวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2521 ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาประถมศึกษา ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชา พัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย